

Τ.Ε.Ι. ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ :

**“ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΜΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ - ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΔΗΜΟΥ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ”**

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: Δρ. ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΤΣΕΚΑ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΑ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2007

ΧΑΡΤΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΟΣ ©

Ο παρών χάρτης, παραχωρήθηκε στο Δήμο Δημητσάνης αφιλοκερδώς από την "ΧΑΡΤΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΟΣ ©", για χρήση στο δικτυακό τόπο του Δήμου στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.dimitsana.gr

Οι διορθώσεις, οι συμπληρώσεις καθώς επίσης και ο καθαρισμός των ορίων του Δήμου, έγιναν από το Δήμο Δημητσάνης τον Ιούνιο 2003.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Μου δίνεται η ευκαιρία με την αποπεράτωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας να σημειώσω, ότι είναι ιδιαίτερα δύσκολο και κοπιαστικό να ολοκληρώσεις το έργο που αναλαμβάνεις κάποια στιγμή, έχοντας ταυτόχρονα και άλλες υποχρεώσεις που πρέπει να διεκπεραιώσεις. Πολλές φορές είναι μάταιο και άλλες εφικτό.

Όταν φτάνεις επιτέλους στο τέλος ενός στόχου και κοιτάς πίσω μόνο τότε συνειδητοποιείς την συνολική σου πορεία και τους ανθρώπους που την επηρέασαν άμεσα ή έμμεσα. Σε αυτούς θέλω να αναφερθώ σε αυτές τις λίγες αράδες και να τους ευχαριστήσω θερμά για την σημαντική βοήθεια που μου πρόσφεραν στα διάφορα στάδια αυτής της πορείας.

Αρχικά θέλω να ευχαριστήσω τον κ. Αναστάσιο Σκούρα, προϊστάμενο της Διαχειριστικής Αρχής του Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιφέρειας Πελοποννήσου για την υποστήριξή του, τον πολύτιμο χρόνο του και την άμεση διάθεση πληροφοριών. Θα ήθελα παράλληλα να ευχαριστήσω τους κ. Γιώργο Ρουμελιώτη της Διεύθυνσης Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Περιφέρειας Πελοποννήσου, κ. Μιχάλη Αποστολάκη προϊστάμενο του τμήματος Κινήτρων, τον κ. Μιχάλη Μιχαλόπουλο στη Κεντρική Δομή του Κ.Ε.Τ.Α. Πελοποννήσου καθώς και τον κ. Γιώργο Κωστούρο Συντονιστή Τοπικού Προγράμματος της ΑΝ.ΒΟ.ΠΕ. Α.Ε., για την σημαντική βοήθειά τους και τις κατευθύνσεις που μου έδωσαν. Στη συνέχεια ευχαριστώ τον κ. Βώβο Κωνσταντίνο, πρώην Δημοτικό Σύμβουλο Δημητσάνας, για τη πρόθυμη συνεργασία του στα πλαίσια της έρευνας και για τη χρήσιμη βιβλιογραφία που μου δάνεισε. Θα ήθελα επίσης, να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς τον κ. Ξενάκη Χρήστο, για την ανεξάντλητη υπομονή του και την αμέριστη υποστήριξη του σε όλα τα επίπεδα στην διάρκεια εκπόνησης αυτής της εργασίας και ιδιαίτερα στις δύσκολες στιγμές της.

Τέλος, ιδιαίτερα πρέπει να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την συμπαράσταση, την κατανόηση και την υπομονή τους. Είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων για όσα μου έχουν προσφέρει όλα αυτά τα χρόνια και ελπίζω να τους το ανταποδώσω. Εύχομαι όλοι μας να βρίσκουμε τη δύναμη και την αντοχή να πραγματοποιούμε τα όνειρά μας.

Χαραλαμπία Γ. Τσέκα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΟΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	VII
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	IX
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	1
1.1. Η ΔΗΜΗΤΣΑΝΑ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ	1
1.1.1. ΤΕΥΘΙΣ Η ΠΡΟΚΑΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ	1
1.1.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ	3
1.1.3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ	5
1.1.3.1. ΠΥΡΡΙΤΙΔΟΠΟΙΙΑ	6
1.1.3.2. ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΆΛΛΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	8
1.1.4. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑ	9
1.1.4.1. ΜΟΝΗ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ- ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	9
1.1.4.2. Η ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ	10
1.2. ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ	11
1.3. ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΡΚΑΛΟΥ	12
1.4. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΖΑΤΟΥΝΑΣ	13
1.5. ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΜΑΡΚΟΥ	14
1.6. ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΒΛΟΓΓΟΥ	15
1.7. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΖΥΓΟΒΙΣΤΙΟΥ	17
1.8. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΜΕΛΙΣΣΟΠΕΤΡΑΣ	16
1.9. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ	17
1.10. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΡΑΔΟΥ	18
1.11. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΡΙΖΟΣΠΗΛΙΑΣ	19
1.12. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ – ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ – ΠΑΡΑΚΜΗ	20
1.12.1. ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ	23
2.1. ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ – ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ- ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ - ΚΛΙΜΑ	23
2.2. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ	24
2.3. ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	26
2.4. ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	26
2.5. ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	28
2.6. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ	30
2.6.1. ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ	30
2.7. ΥΠΟΔΟΜΕΣ – ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ- ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ	31
2.7.1. ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ	31

2.7.2. ΥΔΡΕΥΣΗ – ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ – ΑΡΔΕΥΣΗ- ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΝΗ -----	32
2.7.3. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ-----	33
2.7.4. ΥΓΕΙΑ – ΠΡΟΝΟΙΑ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ- ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ- ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ -----	33
2.7.5. ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ -----	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ – ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ----- 35

3.1. ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ – Η ΜΟΝΑΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΥΣΙΟΥ- ΤΟ «ΑΓΙΟ ΟΡΟΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ»-----	35
3.1.1. ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ-----	35
3.1.2. ΟΙ ΜΟΝΕΣ-----	37
3.1.2.1. ΜΟΝΗ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ-----	37
2.1.2.2. ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΩΝ ΑΙΜΥΑΛΩΝ -----	39
3.1.2.3. ΜΟΝΗ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ -----	39
3.1.3. ΤΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ -----	41
3.2. ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΙ ΧΩΡΟΙ-----	41
3.2.1. ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ – ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ-----	41
3.2.2. ΥΠΑΙΘΡΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΥΔΡΟΚΙΝΗΣΗΣ -----	42
3.2.3. ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΑΝΑΓΙΑΣ-----	43
3.2.4. ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΕΝΤΡΟ – ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ-----	43
3.3. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ-----	44
3.4. Ο ΛΟΥΣΙΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΑΡΑΓΓΙ ΤΟΥ-----	45
3.4.1. Η ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΩΛΟΓΙΚΟ ΑΝΑΓΛΥΦΟ ΤΟΥ ΦΑΡΑΓΓΙΟΥ -----	47
3.4.2. Η ΧΛΩΡΙΔΑ ΚΑΙ Η ΠΑΝΙΔΑ ΤΟΥ ΦΑΡΑΓΓΙΟΥ-----	46
3.5. ΤΟ ΟΡΟΣ ΜΑΙΝΑΛΟ-----	48
3.5.1. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LIFE- NATURA 2000 -----	49
3.6. ΤΟΠΙΚΕΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ-----	50
3.6.1. ΤΟΠΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ -----	51
3.6.2. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ -----	52
3.6.3. ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΥΖΙΝΑ -----	54
3.6.4. ΤΟΠΙΚΑ ΠΑΡΑΓΟΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ -----	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ----- 55

4.1. ΤΟ Ε.Σ.Π.Α. 2007-2013 ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΩΡΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ -----	57
4.1.1. Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ Ε.Σ.Π.Α. ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΖΩΝΕΣ -----	58
4.2. ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2007-2013	59
4.2.1. ΣΚΟΠΟΣ -----	59
4.2.2. Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΡΕΙΝΟ ΧΩΡΟ -----	60
4.2.3. ΕΙΔΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ	

ΤΟΥΡΙΣΜΟ -----	60
4.2.3.1. ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΧΩΡΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ -----	60
4.3. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ (ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ – ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ) ΠΟΥ ΔΙΑΔΡΑΜΑΤΙΖΟΥΝ ΚΥΡΙΑΡΧΟ ΡΟΛΟ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ -----	64
4.3.1. Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ -----	64
4.3.2. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΔΩΝ 1994-1999 & 2000-2006 -----	64
4.3.3. ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ Δ΄ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ -----	69
4.3.3.1. Ο ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ -----	69
4.3.3.2. ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ -----	70
4.3.4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΕΠ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2007-2013 -----	72
4.3.4.1. ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΠΕΠ -----	72
4.3.4.2. ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΩΣ ΘΑ ΠΡΟΚΥΨΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΕΠ --	72
4.3.4.3. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2007-2013 -----	75
4.4. Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ -----	75
4.4.1. LEADER II -----	76
4.4.2. Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΩΣ ΟΜΑΔΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ -----	76
4.4.3. LEADER PLUS -----	77
4.5. Ο ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3299/2004 – ΚΙΝΗΤΡΑ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗ -----	79
4.6. Ο Α΄ ΚΑΙ Ο Β΄ ΒΑΘΜΟΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ -----	80
4.6.1. ΕΙΔΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (Ε.Π.Τ.Α.) -----	81
4.6.2. «ΘΗΣΕΑΣ» -----	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ -----	84

5.1. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ: Η ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT ΩΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΠΟΒΟΗΘΗΣΗΣ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ -----	84
5.1.2. ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT ΔΗΜΟΥ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ -----	84
5.1.2.1. ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ / ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ (S) -----	85
5.1.2.2. ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ / ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ (W) -----	86
5.1.2.3. ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ (O) -----	87
5.1.2.4. ΚΙΝΔΥΝΟΙ (T) -----	88
5.2. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΑΡΚΑΔΙΑ -----	89
5.2.1. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ – ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ -----	89
5.2.2. ΗΠΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΕΙΦΟΡΟΥ	

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ -----	90
5.3. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΤΥΠΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΑΝΑΠΤΥΧΘΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ -----	91
5.3.1. Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ -----	92
5.3.1.1. ΤΟ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ -----	92
5.3.1.2. ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΝΑ ΣΥΜΒΑΛΕΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ -----	93
5.3.2. Ο ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ -----	94
5.3.2.1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟ -----	94
5.3.2.2. ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΤΟΠΙΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ -	96
5.3.3. ΑΛΛΕΣ «ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ» ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ -----	97
5.4. ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΠΕΠ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ Α.Ε. ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ -----	100
5.4.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΚΟΠΩΝ ΤΗΣ -----	100
5.4.2. ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ -----	101
5.4.3. ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	102
5.4.4. ΠΡΟΤΥΠΕΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ -----	103
5.5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ -----	105
ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ -----	110
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι -----	112
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ -----	114
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ -----	116

ΣΥΝΟΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στην παρούσα μελέτη διερευνήθηκαν οι αναπτυξιακές προοπτικές καθώς και οι δημόσιες πολιτικές που διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο στην εξέλιξη του δήμου Δημητσάνας. Ο δήμος Δημητσάνας, απαρτίζεται από επτά δημοτικά διαμερίσματα και τέσσερις οικισμούς και εντοπίζεται γεωγραφικά στο βορειοδυτικό ορεινό τμήμα του νομού Αρκαδίας το οποίο διαρρέει ο Λούσιος ποταμός.

Κάθε οικισμός έχει το δικό του ιστορικό υπόβαθρο ενώ οι διακεκριμένοι άνθρωποι επηρέασαν τη ροή των γεγονότων. Η παρουσία της Δημητσάνας στα ιστορικά δρώμενα, χρονολογείται τον 10^ο μ.Χ. αιώνα, γεγονός που την καθιστά τον παλαιότερο θεσμοθετημένο διατηρητέο παραδοσιακό οικισμό της Αρκαδίας με ζωντανά τα σημάδια της δυναμικής ιστορικής και οικονομικής του πορείας. Η Δημητσάνα γεννήθηκε στα ερείπια της αρχαίας πόλης Τεύθιδας που περιβαλλόταν από τείχος, είχε ακρόπολη και δικό της νόμισμα. Από τον 16^ο αιώνα και ύστερα γνωρίζει οικονομική και πνευματική άνθηση. Τα άφθονα νερά του Λούσιου λειτούργησαν σαν μοχλός για την ανάπτυξη της βιοτεχνίας της προβιομηχανικής περιόδου: Υπήρξε, λίκνο, κέντρο και συγχρόνως τροφοδότης σε έμπυχο και άμπυχο υλικό του επαναστατικού αγώνα του '21, εφοδιάζοντας με πυρομαχικά και μπαρούτη τα μαχόμενα στρατεύματα σε όλη την Ελλάδα ενώ έπαιξε μείζονα παιδευτικό ρόλο με τη μονή Φιλοσόφου και τη Σχολή της. Η Ζάτουνα, από την άλλη, ήταν από τις πιο ανεπτυγμένες κωμοπόλεις της επαρχίας Γορτυνίας. Η οικονομία της βασιζόταν κυρίως στη βυρσοδεψία και το εξαγωγικό εμπόριο. Τα υπόλοιπα δημοτικά διαμερίσματα στηρίζονταν στη γεωργία, τη κτηνοτροφία, την υλοτομία και την βιοτεχνία. Όλη η πορεία της περιοχής είναι στενά συνδεδεμένη με τον ποταμό Λούσιο και το φαράγγι του. Προϊστορικά, Ιστορικά, Κλασικά και Ελληνιστικά μνημεία, Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά ερείπια, ιερά προσκυνήματα της χριστιανοσύνης, εγκαταστάσεις της προβιομηχανικής εποχής και άλλα, είναι ένα μικρό δείγμα όλων εκείνων που δημιουργήθηκαν στις παρόχθιες πλευρές του ζωοδόχου Λούσιου, που λειτούργησαν μέσα στο μακρύ χρονικό διάστημα των τρεισήμισι περίπου χιλιετηρίδων.

Ωστόσο, από το 1940 και ύστερα, οι συνεχόμενες μεταναστεύσεις στο εξωτερικό ή στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας απέσπασαν τον πληθυσμό του Δήμου και επέφεραν βαθμιαία την ερήμωσή του. Η δημογραφική αυτή αλλοίωση του πληθυσμού, στέρησε, σε σημαντικό ποσοστό, όχι μόνο τις πιο παραγωγικές αλλά και τις πιο δραστήριες και δημιουργικές κοινωνικά ηλικίες. Οδήγησε αναπόφευκτα στο μαρασμό, στην αδυναμία εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής της περιοχής. Συγκεκριμένα, από την απογραφή του 1951 μέχρι αυτή του έτους 2001, ο πληθυσμός μειώθηκε κατά -60,7% και ανέρχεται στους 1345 κατοίκους.

Ο πρωτογενής τομέας της οικονομίας φθίνει και ο δευτερογενής παρουσιάζει σημαντικές αδυναμίες. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, ξεκίνησε η οικοδομική δραστηριότητα με την ανακαίνιση παραδοσιακών κτιρίων, ενώ τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται διαρκώς οι τουριστικές δραστηριότητες. Οι νέες τάσεις στην τοπική ανάπτυξη εστιάζονται στην αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού, στην αποκέντρωση λήψης αποφάσεων, στην ενίσχυση των τοπικών πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και στην ανάπτυξη πολυκεντρικών δικτύων και συνεργίας, με στόχο την αποτελεσματικότερη εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής, τη προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και την προώθηση της τοπικής αειφορίας. Οι στρατηγικές κατευθύνσεις και τα μέτρα πολιτικής για την ολιστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, γίνεται με βάση την τυπολογία που παρουσιάζουν ως διαφοροποίηση προβλημάτων, αναγκών και προοπτικών από την Ε.Ε, των Τομεακών και Περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων της χώρας. Οι αναπτυξιακές λοιπόν πολιτικές προσδιορίζονται στον ειδικό χωροταξικό σχεδιασμό, στην εξωστρέφεια της περιοχής με την ομαλοποίηση της προσπελασιμότητας μέσω έργων υποδομής, στην προσέλκυση επενδύσεων που συνάδουν με το φυσικολειτουργικό χώρο, την οικονομική αξιοποίηση, την ανάδειξη και προβολή του πλούσιου φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, και τέλος στην στήριξη της οικονομίας σε ήπιες μορφές τουρισμού και στη διασύνδεση των κλάδων της οικονομίας αποσκοπώντας στην ισόρροπη ανάπτυξή τους. Τα μέτρα αυτά μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της περιοχής, η οποία έχει

τις προδιαγραφές να αποτελέσει πρότυπο ανάπτυξης για την ορεινή Ελλάδα. Μιας ανάπτυξης βασισμένης στα κύρια χαρακτηριστικά του τόπου, τη -σχεδόν απείρακτη- φύση και τη βαρύνουσα ιστορική και πολιτισμική κληρονομιά.

Η ύπαρξη ενός κατάλληλου θεσμικού πλαισίου και ενός ισχυρού ελεγκτικού μηχανισμού που θα εγγυάται την τήρηση της υφιστάμενης νομοθεσίας για το περιβάλλον, δομικών έργων υποδομής για καλύτερη διαχείριση της ανάπτυξης, επιτροπών και φορέων με μέλη τόσο από τη τοπική κοινωνία όσο και κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό θα ολοκληρώναν και θα ωθούσαν στην αναγέννηση της ορεινής περιοχής της Δημητσάνας και θα μετέτρεπαν το «φαύλο κύκλο» της παρακμής του τόπου σε ένα κύκλο προστατευτικό και επικερδή.

«...Χαίρε γη της γεννήσεώς μου, Δημητσάνα»

Γρηγόριος Ε΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εργασία αυτή επιχειρείται να διερευνηθούν οι αναπτυξιακές προοπτικές του ιστορικού δήμου Δημητσάνας, ο οποίος εντοπίζεται γεωγραφικά στο βορειοδυτικό ορεινό τμήμα του νομού Αρκαδίας, που διαρρέει ο ποταμός Λούσιος. Τίθενται και αξιολογούνται οι δυνατότητες που διανοίγονται σήμερα από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής καθώς επίσης και από τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στα αναπτυξιακά εθνικά και ευρωπαϊκά πλαίσια.

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια. Αρχικά, ξεκινώντας από την αρχαιότητα για να καταλήξουμε στην περίοδο της μετανάστευσης, διαμορφώνεται η εξέλιξη του δήμου στο πλήρωμα του χρόνου. Προκειμένου ο αναγνώστης να εξοικειωθεί με τη φυσιογνωμία της περιοχής, γίνεται σκιαγράφηση της πορείας της Δημητσάνας και των υπόλοιπων δημοτικών διαμερισμάτων που συγκροτούν το δήμο στη πάροδο των αιώνων, δίνοντας βαρύτητα στον τομέα την οικονομίας και της παιδείας. Στη συνέχεια, αποτυπώνεται η υπάρχουσα κατάσταση του δήμου προσδιορίζοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας για να περάσουμε στο τρίτο κεφάλαιο όπου καταγράφονται οι ιστορικοί, οι πολιτιστικοί, οι φυσικοί πόροι και γενικότερα τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει η περιοχή μελέτης. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται οι στρατηγικές ανάπτυξης του Ε.Σ.Π.Α., του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.Α.Α., του ΠΕΠ Πελοποννήσου, του Leader και των Ο.Τ.Α. για την περιοχή καθώς και τις προσπάθειες που έχουν γίνει για την βελτίωση κυρίως των υποδομών του δήμου αλλά και προς την ενσωμάτωση της περιοχής στον άξονα ανάπτυξης. Στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάζονται οι δυνάμεις, οι αδυναμίες, οι ευκαιρίες και οι κίνδυνοι της περιοχής στην αναπτυξιακή διαδικασία προσαρμοσμένα στην ανάλυση SWOT. Επίσης, η μελέτη επικεντρώνεται στις πολιτικές βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στις οποίες μπορεί να εστιασθεί η προσπάθεια ανάκαμψης. Συνεχίζοντας, παραθέτονται τα βασικά σημεία των Πρότυπων Καινοτόμων Δράσεων Ανάπτυξης για την Κεντρική Πελοπόννησο, της Αγροτουριστικής Α.Ε. σε συνεργασία με το ΠΕΠ Πελοποννήσου για την Δ΄ Προγραμματική Περίοδο, που δύνανται να επηρεάσουν άμεσα και έμμεσα την περιοχή του δήμου Δημητσάνας. Τέλος, η εργασία καταλήγει σε ορισμένες συμπερασματικές παρατηρήσεις ως απόρροια της ευρύτερης μελέτης.

Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν στη συγκεκριμένη εργασία βασίστηκαν όσο αφορά τα ιστορικά κομμάτι σε βιβλιογραφική έρευνα. Ωστόσο, η έλλειψη μελετών για την περίπτωση του δήμου Δημητσάνας τροχοπέδησε σημαντικά την εξεύρεση στοιχείων για την αποτύπωση της υπάρχουσας οικονομικής κατάστασης του Δήμου. Έτσι, η προσέγγιση στοιχείων έγινε μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων προσωπικών και τηλεφωνικών με τους σχετικούς σε κάθε περίπτωση εμπλεκόμενους φορείς. Το έργο επίσης στηρίχθηκε σε επίσημα κείμενα ως πρωτογενείς πηγές. Για τη συνολική εκτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης αξιοποιήθηκαν σχόλια και απόψεις εμπειρογνομόνων του δημοσίου τομέα που είχαν ή έχουν άμεση σχέση με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση σχετικών έργων και προτάσεων. Επιπλέον, για την κατάρτιση αυτής της μελέτης, έχουν σταχυολογηθεί οι μέχρι σήμερα απόψεις των φορέων του τοπικού επιχειρηματικού κόσμου.

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Στο παρόν κεφάλαιο δίνεται η ευκαιρία στον αναγνώστη να ταξιδέψει μέσα στο χρόνο και να γίνει μάρτυρας μιας λαμπρής ιστορικής πορείας που σταδιακά έχασε την αίγλη του. Σκιαγραφείται η εξέλιξη της Δημητσάνας και των υπόλοιπων χωριών που απαρτίζουν σήμερα το δήμο στην εναλλαγή των αιώνων, ούτως ώστε να γίνει κατανοητό με ποιες αλληλεπιδράσεις διαμορφώθηκε η σημερινή κατάσταση.

1.1. Η Δημητσάνα και η Ιστορία της

1.1.1. Τεύθις η Προκάτοχος της Δημητσάνας

Η Δημητσάνα εντοπίζεται σε υψόμετρο 960-1080 μέτρων, αμφιθεατρικά χτισμένη σε δύο αντικριστούς λόφους, του Κάστρου και της Αγίας Παρασκευής όπου στην κορυφή της βρίσκεται εξωκλήσι της Αγίας. Οι δύο αυτοί λόφοι προστάτευαν παλαιότερα τη Δημητσάνα από εχθρικές επιδρομές και την έκαναν απόρρητη διότι αποτελούσαν φυσικά οχυρώματα. Κάτω από το Κάστρο, υπάρχει μία απότομη πλαγιά, στα βάθη της οποίας ρέουν τα νερά του Λούσιου ποταμού. Το Κάστρο της Δημητσάνας, σύμφωνα με ιστορικούς και αρχαιολόγους που το εξέτασαν, ήταν η Ακρόπολη της προϊστορικής και αρχαίας πόλης Τεύθιδας, ενώ σήμερα είναι ένας γκρίζος λόφος που δε σώζει κανένα μνημείο. Ωστόσο, κάτω από αυτόν, σώζονται λείψανα αρχαίων τειχών: α) μια σειρά με αργούς λίθους, που ανήκουν στην προϊστορική εποχή και β) μια άλλη με πελεκητούς λίθους, με ισόδομο σύστημα, που ανήκουν στα τέλη της αρχαϊκής εποχής. Σε άλλα σημεία του περιβάλλοντος σώζονται επίσης ίχνη παλαιότερων μυκηναϊκών τειχών. Από τα ερείπια των αρχαίων τειχών και από τα ανασκαφικά ευρήματα¹ (επιτύμβιες επιγραφές, γλυπτά, νομίσματα, χάλκινο ειδώλιο ιππέα, όστρακα κ.α.) έχει αποδειχθεί ότι η Τεύθις είχε κατοικηθεί από τα προϊστορικά χρόνια και είχε συνεχή παρουσία, περιτειχισμένη και ασφαλισμένη με Ακρόπολη (δείγμα των αρχαίων πόλεων – κρατών). Το 194 π.Χ. η Τεύθις κόβει το δικό της νόμισμα με την επιγραφή «ΑΧΑΙΩΝ ΤΕΥΘΙΔΑΝ ΓΝΩΣΕΑΣ»² Η ταύτιση της Τεύθιδος με τη σημερινή θέση της Δημητσάνας, απασχόλησε αρκετούς Έλληνες και ξένους ερευνητές. Ο πρώτος που εξέφρασε έγκυρη γνώμη ότι τα διάσπαρτα ερείπια που υπάρχουν σε διάφορα σημεία της πόλης ανήκουν στην αρχαία Τεύθιδα, ήταν ο Άγγλος συνταγματάρχης και διπλωμάτης William Martin Leake, που την επισκέφθηκε το 1805. Η θεώρηση αυτή αργότερα βρήκε σύμφωνους αρκετούς μεταγενέστερους ερευνητές και ισχύει μέχρι και σήμερα.

Οι πιο σημαντικές πληροφορίες για την ιστορία της αρχαίας Τεύθιδος, προέρχονται απ' τον μεγάλο περιηγητή Πausανία, που την επισκέφθηκε το 174 μ.Χ. και μας την περιέγραψε μέσα στα «Αρκαδικά» του. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση την οποία κατέγραψε, η Τεύθις είχε στείλει στον Τρωικό Πόλεμο το δικό της στρατιωτικό σώμα με ιδιαίτερο αρχηγό, που άλλοι ονόμαζαν Τεύθι και άλλοι Όρνυτο. Επιπλέον, ο Pausanias μας πληροφορεί ότι μέχρι το 368 π.Χ. η Τεύθις ήταν εξαρτημένη από τον αρχαίο Ορχομενό. Ωστόσο, με την ίδρυση της Μεγαλόπολης το 368 π.Χ. αποσπάστηκε από αυτόν και μαζί με άλλες πόλεις προσχώρησαν στη νέα Μεγάλη

¹ Τα ανασκαφικά ευρήματα φυλάσσονται στην Αρχαία Συλλογή Δημητσάνας ενώ τα νομίσματα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης.

² Από τη μία πλευρά, το νόμισμα απεικόνιζε τον Δία να στέκεται όρθιος, κρατώντας στο δεξί του χέρι τη Νίκη ενώ στ' αριστερό ένα μακρύ σκήπτρο. Στην πλευρά του νομίσματος που έφερε την επιγραφή, μια γυναικεία μορφή καθισμένη αναπαριστούσε την Αχαιά. Κι αυτή κρατούσε σκήπτρο και ένα στεφάνι στα χέρια της. Γνωστές ονομαζόταν ο άρχοντας επί του οποίου κόπηκαν τα νομίσματα στην Τεύθιδα.

Πόλη και από τότε μέχρι τον 3^ο αιώνα, η Τεύθις άνηκε σε αυτήν. Αν και ήταν ορεινή, άγονη και απομονωμένη, είχε έντονη παρουσία με στρατιωτικό χαρακτήρα και εξασφάλιζε θέση μέσα στο οικιστικό σύμπλεγμα της περιοχής. Η Τεύθις όρθια και οχυρωμένη μπορούσε να ελέγχει το οδικό δίκτυο γύρω από τον ποταμό Λούσιο και μάλιστα προς την περιοχή της Αρχαίας Γόρτυνας και Μεγαλοπόλεως. Για το λόγο αυτό, προσαρτήθηκε ως γεωγραφικός κόμβος στη πρώτη στρατιωτική δύναμη της περιοχής, αυτή της Μεγαλόπολης.

Τα τείχη της αρχαίας Τεύθιδος

Ισόδομο τείχος- Αρχαϊκή εποχή

Αρχαίο τείχος (Πύργος)

Πηγή: www.dimitsana.net/index.php.

Δεν είναι γνωστό το πότε και κάτω από ποιες συνθήκες η αρχαία Τεύθις μετονομάστηκε Δημητσάνα. Η μοίρα των αρχαίων πόλεων δεν διέφερε σοβαρά. Για έναν οικισμό όπως την Τεύθιδα υπήρχαν πολλοί λόγοι παρακμής, που ισχύουν για ολόκληρο τον Αρχαίο Κόσμο, θεωρούμενο συνολικά το ρουν της Ιστορίας. Οι εμφύλιοι πόλεμοι, η επικράτηση των Μακεδόνων και η κυριαρχία των Ρωμαίων, μοιραία επέφεραν την παρακμή. Τη σχετική ανάπτυξη των αρκαδικών πόλεων στα πλαίσια της Αχαϊκής Συμπολιτείας (αρχές 2^{ου} αιώνα) διέκοψε η κυριαρχία των Ρωμαίων που οδήγησε την περιοχή στην αφάνεια και την ερήμωση. Στην προοδευτική φθορά τους συντέλεσαν κυρίως οι επιδρομές των βαρβάρων εντός του 3^{ου} και 4^{ου} αιώνα, οι εσωτερικές διαιρέσεις και πιθανόν λοιμοί, λιμοί, σεισμοί, καταποντισμοί. Οι αδύναμες πόλεις δεν μπόρεσαν να αντισταθούν. Έτσι, απήλθε ο μαρασμός της Τεύθιδος και η ακόλουθη εγκατάλειψη απ' τους κατοίκους της.

Στη Μεσαιωνική Ιστορία της Ελλάδας, υπό το σκήπτρο των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων σκοτεινοί χρόνοι ονομάζονται ο 7^{ος} και ο 8^{ος} αιώνας, εν μέρει και ο 9^{ος}. Τότε τοποθετείται η κάθοδος των σλαβικών φύλων στην Πελοπόννησο με σκοπό την επιλογή κατάλληλου τόπου για εγκατάσταση. Είναι γνωστό, ότι δεν ενδιέφεραν τους Σλάβους τα παράλια και τα πεδινά μέρη αλλά τα ορεινά, τα οποία είχαν τη δυνατότητα να παρέχουν νερό, βοσκή για τα ζώα τους και ασφάλεια. Από τη σλαβική πλημμυρίδα κάποιες ομάδες αποκόπηκαν και επέλεξαν να εγκατασταθούν στο χώρο της αρχαίας Τεύθιδος και της γύρω περιοχής. Με σύμμαχο το χρόνο, σε συνεργασία του τοπικού πληθυσμού και των γειτονικών περιοχών καθώς και τη νοοτροπία των μεταναστών, μπορούμε να δεχτούμε ότι στα τέως εγκαταλελειμμένα εδάφη σχηματίστηκαν σιγά-σιγά μικροί οικισμοί. Η εγκατάσταση των Σλάβων έγινε αποδεκτή ειρηνικά, έμαθαν ελληνικά, εκχριστιανίστηκαν και με το πέρασμα του χρόνου αφομοιώθηκαν εντελώς με τον εγχώριο πληθυσμό. Η μακροχρόνια και ειρηνική αυτή συνύπαρξη είχε ως αποτέλεσμα την ανταλλαγή πλήθους γλωσσικών στοιχείων. Είναι λοιπόν αδιαμφισβήτητο, ότι στην ερημωμένη ορεινή περιοχή της Γόρτυνας απαρτίστηκαν ολιγάνθρωποι συνοικισμοί, που εξελίχθηκαν σε μικτούς οικισμούς, σε χωριά και κώμες με τη ροή του χρόνου. Το γεγονός ότι δεν αναγνωρίζεται από τα χρόνια της τουρκικής κατάκτησης σλαβόφωνος οικισμός, μαρτυρεί ότι εξ αρχής διαμορφώνονταν και αναπτύσσονταν αμιγείς ελληνικοί-χριστιανικοί οικισμοί. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η Αρκαδία λάτρευε το χριστιανικό θεό πριν τον 4^ο αιώνα. Το γεγονός αυτό

μαρτυρούν οι παλαιοχριστιανικές βασιλικές σε διάφορα σημεία της περιοχής, όπως στις αρχαίες Καφές (Χωτούσα), Νεμνίτσα και Θέλπουσα.³

Η Δημητσάνα τόσο σαν όνομα όσο και σαν διαμορφωμένη πόλη που αποκαλείται «χώρα» (δηλ. επαρχιακή πόλη), εμφανίζεται για πρώτη φορά μέσα στις ιστορικές πηγές λίγο μετά τα μέσα του 10^{ου} αιώνα και συγκεκριμένα το 967 μ.Χ. Η ιστορική μαρτυρία διασώθηκε σε ένα σιγίλιο του Πατριάρχη Πολυεύκτου μέσω του οποίου χορηγήθηκαν σταυροπηγικά προνόμια στην νεοϊδρυόμενη τότε Μονή Φιλοσόφου.⁴ Τον 9^ο, 10^ο και 11^ο αιώνα η κεντρική Βυζαντινή εξουσία υποστηρίζει την αναγέννηση της Παιδείας στον ελληνικό χώρο με την ίδρυση μεγάλων μονών σε όλη την Ελλάδα, όπως η μονή της Αγίας Λαύρας Καλαβρύτων, η Μονή Μεγίστης Λαύρας στο Άγιο Όρος, η Μονή του Οσίου Λουκά Βοιωτίας, η Μονή Δαφνίου στην Αττική έτσι και η Μονή Φιλοσόφου στη Δημητσάνα. Τα μοναστικά αυτά κέντρα σε επίκαιρα σημεία της επικράτειας παράλληλα με τους θρησκευτικούς τους στόχους ήταν οχυρά, διέθεταν αμυντικούς πύργους και εξασφάλιζαν την ασφάλεια της περιοχής τους. Για το λόγο αυτό και ονομάστηκαν «Ακροπόλεις του Χριστιανισμού».

1.1.2. Ιστορική Πορεία της Δημητσάνας

Για το διάστημα μεταξύ της πρώτης χρονολογικής αναφοράς της Δημητσάνας του έτους 967 μέχρι και την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 και την υποταγή της Πελοποννήσου στους Οθωμανούς το 1460, τα ιστορικά στοιχεία για το βίο της κωμόπολης είναι ελάχιστα. Η αδιάκοπη λειτουργία της περιώνυμης και ακμάζουσας μονής Φιλοσόφου, δεν μας προσφέρει καμία τέτοια βοήθεια και αυτό γιατί, η μονή λειτουργούσε μέσα στο δικό της χώρο. Η ίδια η Δημητσάνα, δε μας άφησε κάποιο κτίσμα ή ερείπιο ή άλλα ζωντανά ίχνη από την περίοδο αυτή. Βέβαιο όμως είναι, ότι η ορεινή θέση της Δημητσάνας και το άγονό της έδαφος δεν προσείλκυσε τους κατακτητές. Έτσι, παρά την τουρκική κατοχή, η κωμόπολη διατηρήθηκε ακμαία και κυρίως στον τομέα της παιδείας με τη Μονή Φιλοσόφου σαν εκπαιδευτικό κέντρο. Εν τω μεταξύ, η Δημητσάνα άκμαζε οικονομικά, τόσο με τη γεωργία και την κτηνοτροφία όσο κυρίως με τη βιοτεχνία και το μεταπρατικό εμπόριο, το οποίο ασκούσαν και μεταπράτες γυρολόγοι. Από το 15^ο αιώνα αναπτύχθηκε η οικιακή βιοτεχνία της κατασκευής μπαρουτιού με γουδιά στα σπίτια.

Κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας (1688-1715) η Δημητσάνα με την Παλαιά Μονή Φιλοσόφου και από το 1691 με τη Νέα, εξακολουθεί να είναι εκπαιδευτικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής. Η δεύτερη περίοδος της τουρκικής κατοχής (1688-1820) στάθηκε ευνοϊκή για τη Δημητσάνα εφόσον το 1744 οι ξενιτεμένοι στην Κωνσταντινούπολη Δημητσανίτες φρόντισαν να απαλλάξουν την πατρίδα τους από κάθε φορολογία. Κατόρθωσαν την προστασία της Δημητσάνας να αναλάβει η μητέρα του Σουλτάνου Μαχμούτ του Α΄ και να γίνει Βακούφι, δηλαδή ιερή πόλη αφιερωμένη σε κάποιο ιερό τέμενος της Μέκκας ή της Μεδίνας. Πλήρωναν 1000 γρόσια ετησίως στην Βαλιδέ Σουλτάνα (ας ληφθεί υπ΄ όψιν ότι άλλες κωμοπόλεις και χωριά γύρω από τη Δημητσάνα πλήρωναν 35.000 γρόσια ετησίως) ενώ έμποροι Δημητσανίτες προμήθευαν τη Σουλτανική Αυλή. Ο διακανονισμός αυτός προέβλεπε να μην υπάγεται η Δημητσάνα στη δικαιοδοσία τουρκικών αρχών της Πελοποννήσου. Συγκεκριμένα, απαγόρευε στους Τούρκους να ζουν μόνιμα στη Δημητσάνα, να αποκτούν μέσα σε αυτήν και την περιοχή της ιδιόκτητη ακίνητη περιουσία και να περνούν έφιπποι από αυτήν. Μετά την απόκτηση των προνομίων αυτών, η εκπαιδευτική μόρφωση των Ελλήνων και των παιδιών τους μπορούσε να γίνεται μέσα στην πόλη, ενώ πριν γινόταν στα μοναστήρια κρυφά από τους Τούρκους.⁵ Οι

³ Γιανναροπούλου Κ. Ι. «Συνοπτική Ιστορία της Δημητσάνας», Αθήνα, 1999

⁴ Αντίγραφο του εγγράφου του σιγίλιου αυτού, που εκδόθηκε το έτος 1624 και κυρώθηκε από πολυπληθή Πατριαρχική Σύνοδο με Πατριάρχη τον Κύριλλο Ά τον Λούκαρη φυλάσσεται στην Δημόσια Βιβλιοθήκη της Σχολής της Δημητσάνας.

⁵ Α. Καρδάσης, «Δημητσάνα μια Ένδοξη Πόλη», Αθήνα, 1988, σελ. 119

Δημητσανίτες κυκλοφορούσαν ελεύθερα σε όλη την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ήταν έμποροι, βιοτέχνες και κατελάμβαναν εκκλησιαστικά αξιώματα.

Μετά τη μονή Φιλοσόφου και τη μονή Αιμυαλών που είχαν γίνει εστίες γραμμάτων και καλλιτεχνίας, ακολούθησε η Δημητσάνα με τη συστηματική Σχολή Ελληνικών γραμμάτων που ιδρύθηκε το έτος 1764. Στα προεπαναστατικά χρόνια, από τις σχολές αυτές αποφοίτησαν πολλοί και διαπρεπείς άνδρες, οι οποίοι κατέλαβαν επισκοπικές έδρες στο θρόνο της Κωνσταντινούπολης, των Ιεροσολύμων, της Αντιόχειας και της Αλεξάνδρειας. Ο Εθνομάρτυρας Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄ και ο Πρωτεργάτης του αγώνα Επίσκοπος Παλαιών Πατρών Γερμανός, αποτελούν την πιο πειστική μαρτυρία για την πνευματική άνθηση αυτού του τόπου.

Οι ανδριάντες των Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε΄(πάνω) και του Επισκόπου Παλαιών Πατρών Γερμανού (δεξιά) στη Δημητσάνα.

Παράλληλα με τα γράμματα, η Δημητσάνα από το 16^ο αιώνα και ύστερα γνώρισε μεγάλη ακμή στις τέχνες και στο εμπόριο. Οι κάτοικοι εκμεταλλευόμενοι τη δύναμη των άφθωνων νερών που έρεαν από πηγές γύρω από το φαράγγι του Λούσιου, κατασκεύασαν διάφορες βιοτεχνικές εγκαταστάσεις όπως αλευρόμυλους, νεροτριβές, βυρσοδεψία και μπαρουτόμυλους, χρησιμοποιώντας παραδοσιακούς μηχανισμούς. Στην περιοχή, η έρευνα έχει εντοπίσει πάνω από 100 -ερείπωμένες σήμερα- υδροκίνητες εγκαταστάσεις, μάρτυρες της βιοτεχνίας με την οποία οι παραδοσιακές κοινότητες της περιοχής κάλυπταν τις βασικές τους ανάγκες. Αυτή η βιοτεχνία της προβιομηχανικής περιόδου συνέβαλε σημαντικά στην οικονομική άνθηση της Δημητσάνας. Ειδική μνεία πρέπει να δοθεί στην παραγωγή μπαρούτης, στη σημασία της για τον απελευθερωτικό αγώνα του έθνους και την οικονομική ζωή της Δημητσάνας. Συνολικά 14 μπαρουτόμυλοι λειτουργούσαν για τον ανεφοδιασμό των στρατευμάτων της Ρούμελης και του Μοριά το 1821. Ίχνη των μπαρουτόμυλων διασώζονται μέχρι σήμερα, ενώ ένας αποκατεστημένος λειτουργεί στο Υπαιθριο Μουσείο Υδροκίνησης στο κεφαλάρι Αϊ- Γιάννη.

Μετά την απελευθέρωση και τη συγκρότηση του Ελληνικού Κράτους, η ελεύθερη πλέον Δημητσάνα γνώρισε ραγδαία ανάπτυξη και φυσικά αίγλη. Ορίστηκε πρωτεύουσα της Επαρχίας Γορτυνίας ένεκα της επίκαιρης θέσης της στο κέντρο σχεδόν της επαρχίας και λόγω των υπηρεσιών που προσέφερε στο γένος την εποχή της Τουρκοκρατίας και την Επανάσταση του 1821. Η αύξηση του πληθυσμού, η ανάπτυξη των τεχνών και του εμπορίου, καθώς επίσης και η λειτουργία δημοσίων υπηρεσιών, την κατέστησαν ως το δυνατότερο εμπορικό και διοικητικό κέντρο της περιοχής. Το 1852 ιδρύθηκε με έδρα τη Δημητσάνα, η Μητρόπολη Γόρτυνος και Μεγαλόπολης.

Ωστόσο, από το 1940 και ύστερα, οι συνεχόμενες μεταναστεύσεις στο εξωτερικό ή στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας απέσπασαν τον πληθυσμό του Δήμου και επέφεραν βαθμιαία την ερήμωσή του. Η δημογραφική αυτή αλλοίωση του πληθυσμού, στέρησε, σε σημαντικό ποσοστό, όχι μόνο τις πιο παραγωγικές αλλά και τις πιο δραστήριες και δημιουργικές κοινωνικά ηλικίες. Οδήγησε αναπόφευκτα στο μαρασμό, στην αδυναμία εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής της περιοχής. Συγκεκριμένα, από την απογραφή του 1951 μέχρι αυτή του έτους 2001, ο πληθυσμός μειώθηκε κατά -60,7% και ανέρχεται στους 1345 κατοίκους.

Η Δημητσάνα αποτελεί τυπικότατο δείγμα αρκαδικής αρχιτεκτονικής, με ζωντανά σημάδια της δυναμικής ιστορικής και οικονομικής της πορείας. Είναι διάσπαρτη από βυζαντινές εκκλησίες ενώ υπάρχουν και θρησκευτικά μνημεία του 17^{ου}, 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Αριστουργήματα αρχιτεκτονικής, με πλούσια εσωτερική διακόσμηση και τοιχογραφίες, προσδίδουν στον οικισμό μία ιδιαίτερη γοητεία. Οι ανδριάντες των από τη Δημητσάνα ενδόξων καταγόμενων, τα στενά παραδοσιακά δρομάκια με τα πλακόστρωτα καλντερίμια τους, το παλιό τρίτοξο πέτρινο γεφύρι και άλλα αξιοθέατα και ιστορικά διατηρητέα μνημεία, το καθένα με τη δική του ιστορία, κοσμούν τον παραδοσιακό οικισμό. Διάσπαρτα είναι επίσης τα παλιά λιθόκτιστα πολυώροφα αρχοντικά και πύργοι, πολλά εκ των οποίων σήμερα έχουν αναπαλαιωθεί και αξιοποιούνται ως αγροτουριστικά καταλύματα ή ως μουσειακοί χώροι.

Η Δημητσάνα έχει ανακηρυχθεί από το Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης ως «Ιστορικό Διατηρητέο Μνημείο» (Φ.Ε.Κ. 282/1969) και με Προεδρικό Διάταγμα (Φ.Ε.Κ. 594/1978) «Διατηρητέος Παραδοσιακός Οικισμός». Σήμερα στο Δημοτικό Διαμέρισμα Δημητσάνας υπάγονται οι οικισμοί του Παλαιοχωρίου και της Καρκαλούς.

Ακολούθως σκιαγραφείται η εικόνα της οικονομίας και της παιδείας στη Δημητσάνα, αναλυτικότερα.

1.1.3. Οικονομική ζωή της Δημητσάνας

Οι ορεινές περιοχές υπήρξαν ανέκαθεν τόπος διαμονής αυτοχθόνων πληθυσμών και καταφύγια για τα πρόσωπα, τις ομάδες και τις φυλές που εκτοπίζονταν από τους κατακτητές, τις πολιτικές εξουσίες και τα κυρίαρχα κοινωνικά ρεύματα. Λόγω της απομόνωσης, η επιβίωση των ορεινών κοινοτήτων βασιζόταν στην αυτάρκεια, η οποία προϋπέθετε άριστη γνώση του τοπικού φυσικού περιβάλλοντος, των φυσικών διαθεσίμων του, των ντόπιων φυτικών και ζωικών ειδών, των ιδιοτήτων, των μεταβολών και των χρήσεών τους. Μια όψη της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της Δημητσάνας, μπορεί να μας δοθεί από την εξέταση των βιοποριστικών επαγγελμάτων των κατοίκων της. Η οικονομία στη Δημητσάνα και στην ορεινή Γορτυνία δεν άλλαξε ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα. Μετά την Επανάσταση του 1821 ωστόσο, παρατηρήθηκε μια σχετική αυξανόμενη οικονομική ανάπτυξη και πρόοδος σε όλη την Ελλάδα. Η ανάπτυξη αυτή στην περιοχή μελέτης κινήθηκε κυρίως στα πλαίσια της παράδοσης. Ας δούμε πως είχε διαμορφωθεί η οικονομία στην ιστορική Δημητσάνα από τον 17^ο αιώνα έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

1.1.3.1. Πυριτιδοποιία⁶

Η Δημητσάνα υπήρξε ανέκαθεν τόπος επαγγελματικής παραγωγής μπαρούτης. Σε αυτό συνηγορούν πολλές γραπτές πηγές αλλά και η τοπική παράδοση. Αποτελεί γεγονός ότι οι Δημητσανίτες από πολύ παλιά ξενιτεύονταν σε χώρες όπως η Ρωσία, η Μολδοβλαχία, η Μακεδονία, η Κωνσταντινούπολη, η Μ. Ασία, η Σμύρνη, η Παλαιστίνη, η Ιταλία. Είναι πιθανό, Δημητσανίτες της διασποράς, που έζησαν σε διάφορες περιοχές της τότε Οθωμανικής αυτοκρατορίας ή της Δύσης να έμαθαν τη τέχνη της μπαρούτης και με την επιστροφή τους να μετέφεραν τις γνώσεις τους στη Δημητσάνα.

Η μπαρούτη είναι μηχανικό μείγμα νίτρου σε ποσοστό 75%, θείου 10% και ξυλάνθρακα σε ποσοστό 15%. Η δυσκολία παραγωγής της πυριτίδας έγκειται όχι μόνο στον τρόπο κατεργασίας των πρώτων υλών αλλά και στην εξεύρεση αυτών καθώς το νίτρο, που κατέχει εξέχουσα θέση από άποψη ποσότητας, δεν βρίσκεται εύκολα στην Ελλάδα. Στην ελληνική φύση δεν υπάρχουν εμφανίσεις ορυκτού νίτρου, αλλά κατά τη νιτροποίηση της κοπριάς μέσα στις σπηλιές εφόσον υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες, μπορεί να δημιουργηθεί κρυσταλλικό νιτρικό άλας. Έμποροι και τεχνίτες της Δημητσάνας, έφερναν ποσότητες νίτρου από την Ύδρα, τα Επτάνησα, την Αίγυπτο και την Ευρώπη. Σε εποχές που η εισαγωγή από το εξωτερικό και η ανεύρεση νίτρου ήταν αδύνατη, οι πυριτιδοποιοί χρησιμοποιούσαν νίτρο που προερχόταν από τη σήψη κοπριάς, μια διαδικασία ιδιαίτερα χροναβόρα. Οι συλλέκτες νίτρου ονομάστηκαν στη Δημητσάνα «βοτανιαραίοι» και το νίτρο, «βοτάνη»⁷ του μπαρουτιού. Το θείο από την άλλη, το οποίο είναι οξειδωτικό σώμα απαραίτητο για την καύση των δύο άλλων συστατικών, το προμηθεύονταν από θειοχώματα των Κυκλάδων αλλά και την Ιταλία. Τέλος, τον ξυλάνθρακα οι μπαρουξήδες τον λάμβαναν με απανθράκωση απουσία αέρος ελαφρών ξύλων όπως κλαδιά ελάτου, αμπελιού, σφάκας και σπάρτου.

Η βιοτεχνία αυτή άρχισε στη Δημητσάνα μετά το 1453 και για μερικούς αιώνες, ήταν οικιακή. Σύμφωνα με εξακριβωμένες τοπικές μαρτυρίες, φαίνεται ότι τα πρώτα χρόνια η επαγγελματική παραγωγή μπαρούτης γινόταν από μερικές οικογένειες (με απασχόληση μελών τους) για εξασφάλιση πρόσθετου εισοδήματος και βασιζόταν σε πρωτόγονες τεχνικές επεξεργασίας. Δεν υπήρχαν μπαρουτόμυλοι και οι κάτοικοι μέσα στα σπίτια τους, χρησιμοποιώντας κοινά γουδιά (χαβάνια), παρασκεύαζαν μπαρούτη σε μικρές ποσότητες με ανάμειξη και κατεργασία των συστατικών μέσα στα χαβάνια. Λίγο πριν το 1764, λειτούργησαν οι δύο πρώτοι μπαρουτόμυλοι, με την αξιοποίηση της υδατόπτωσης στο κεφαλάρι του Αϊ-Γιάννη της Δημητσάνας. Χτίστηκαν από τον εθνομάρτυρα μητροπολίτη Λακεδαιμονίας Ανανία Λαμπάρδη, μοραγιάννη⁸ στο Πελοποννησιακό Συμβούλιο με έντονη πολιτική και επαναστατική δράση. Οι Τούρκοι μόλις πληροφορήθηκαν για τις κινήσεις του τον συνέλαβαν, τον αποκεφάλισαν, δήμευσαν την περιουσία του και κατέστρεψαν και τους δύο μπαρουτόμυλους.

Η ενασχόλησή με την πυριτιδοποιία ήταν συνεχής και μάλιστα βιοποριστική για πολλούς κατοίκους της Δημητσάνας. Εμπορεύονταν μπαρούτη και σε Έλληνες και σε Τούρκους, σε περιόδους που οι Έλληνες δεν βρίσκονταν σε πολεμική αντιπαράθεση με τον κατακτητή. Το 1819 επέστρεψαν από την Ύδρα οι έμποροι και μέλη της Φιλικής Εταιρείας αδελφοί Νικόλαος και Σπύρος Σπηλιωτόπουλοι, εύποροι Δημητσανίτες της διασποράς, ώστε να οργανώσουν την παραγωγή μπαρούτης για τις ανάγκες του επικείμενου απελευθερωτικού αγώνα. Αρχικά, επισκέυασαν και έθεσαν σε λειτουργία τους δύο παλιούς και ερειπωμένους μπαρουτόμυλους του Ανανία Λαμπάρδη ενώ μετέτρεψαν σε μπαρουτόμυλους τους αλευρόμυλους που βρίσκονταν στο κεφαλάρι του Αϊ-Γιάννη.

⁶ Γιάννης Χ. Μπιτούνης, «Η Μπαρούτη της Δημητσάνας», Αθήνα 1989

⁷ Πριν την άλωση της Κωνσταντινούπολης, όταν η χρήση των πυροβόλων όπλων και η παραγωγή της μπαρούτης, είχε αρχίσει να εξαπλώνεται στα Βαλκάνια, οι Βυζαντινοί ονόμαζαν τη μπαρούτη «βοτάνη»

⁸ Κατά την Τουρκοκρατία, στο σύστημα της αυτοδιοίκησης των Ελλήνων στην Πελοπόννησο, οι προεστοί των επαρχιών, που εκλέγονταν από τους δημογέροντες, ονομάζονταν μοραγιάν βιλαετζήδες. Από αυτούς εκλέγονταν δύο που αντιπροσώπευαν τους Έλληνες στο διαρκές Πελοποννησιακό Συμβούλιο, που αποτελούταν από το βαλή, δύο Τούρκους, τους δύο μοραγιάνηδες και το διερμηνέα.

Οι λόγοι που επιλέχτηκε η Δημητσάνα για την παραγωγή μπαρουτίτης για τις ανάγκες του Αγώνα, είναι οι εξής:

- ☑ είχε παράδοση στην πυριτιδοποιία, έμπειρους μπαρουξήδες και κατάλληλη φυσική υποδομή για τη λειτουργία μπαρουτόμυλων
- ☑ στην ίδια τη Δημητσάνα και στην περιοχή της δεν υπήρχαν Τούρκοι (σουλτανικό φιρμάνι που εκδόθηκε από την Υψηλή Πύλη το 1744 με ενέργειες των Δημητσανιτών της Κωνσταντινούπολης, απαγόρευε στους Τούρκους τη μόνιμη εγκατάσταση και την απόκτηση περιουσίας σ' αυτήν).
- ☑ Και τέλος η θέση της στο κέντρο της ορεινής Πελοποννήσου, σε τραχιά, δύσβατη και δυσπρόσιτη περιοχή, που την καθιστούσε ασφαλή και απρόσβλητη από εχθρικές επιδρομές.

Η εξέλιξη των γεγονότων επιβεβαίωσε τα πλεονεκτήματα που πρόσφερε η Δημητσάνα, και κατά συνέπεια, τη σωστή επιλογή.

Οι Σηλησιώποιοι κατάφεραν να μετατρέψουν τη πόλη σε «πολεμικό εργοστάσιο» παραγωγής πυρίτιδας και άλλων πυρομαχικών, όπου εργάζονταν όλοι σχεδόν οι κάτοικοι, άνδρες και γυναίκες, όχι μόνο στους μπαρουτόμυλους αλλά και στα σπίτια τους. Για το δέσιμο των φυσικιών, αναγκαίο ήταν το χαρτί που όπως ήταν φυσικό κάποια στιγμή εξαντλήθηκε. Έτσι με διαταγή του Θ. Κολοκοτρώνη και κοινή συναινέσει χρησιμοποιήθηκαν τα τετράδια των μαθητών της Σχολής και τα παλαιότερα χειρόγραφα βιβλία της Βιβλιοθήκης ως δήθεν αχρηστότερα.⁹ Για την κατασκευή βολιών από την άλλη, χρειαζόταν μολύβδος τον οποίο λάμβαναν οι Δημητσανίτες από τα Ιεροδιδασκαλεία των Τούρκων του Άργους και της Πάτρας, από κάθε μολύβδινο αντικείμενο ή άλλα παρεμφερή μ' αυτό μετάλλια είδη. Ωστόσο, όταν η έλλειψή του πίεσε την παραγωγή, οι κάτοικοι διέθεσαν ακόμη και κειμήλια αλλά και κοσμήματά τους. Για τις υπηρεσίες τους αυτές οι Δημητσανίτες είχαν απαλλαγεί από την στράτευση και κάθε άλλη απασχόληση με ειδική εντολή του Θ. Κολοκοτρώνη.

Κατά την περίοδο της Επανάστασης λειτουργούσαν στο χώρο της Δημητσάνας 14 μπαρουτόμυλοι συνεχώς και συστηματικά για να εφοδιάζουν τα μαχόμενα στρατεύματα του Μοριά, αλλά και της Στερεάς Ελλάδας, της Θεσσαλίας, της Χαλκιδικής, των νησιών του Αιγαίου ακόμη και της Κρήτης. Ετοίμασαν παρακαταθήκη πυρίτιδας και άλλων πολεμικών υλικών και παρήγαγαν τότε περίπου 500 οκάδες την ημέρα για τα οποία λάμβαναν μόνο μερικές χρεωστικές αποδείξεις για να πληρωθούν όταν ελευθερωθεί η χώρα, όμως το χρέος παραμένει. Επίσημο έγγραφο κυρωμένο από το τότε Εθνικό Ταμείο που σώζεται μέχρι σήμερα, αναφέρει ότι τον πρώτο χρόνο της Επανάστασης διατέθηκαν από τη Δημητσάνα μόνο στην Πελοπόννησο 12.608 οκάδες μπαρουτίτης. Μετά την Επανάσταση οι αδελφοί Σηλησιώποιοι δικαιούνταν να λάβουν από το Εθνικό Ταμείο πάνω από 300.000 γρόσια, ποσό που δεν εισέπραξαν ποτέ.

Η παραγωγή πολεμικής μπαρουτίτης συνεχίστηκε μέχρι το 1832. Η μπαρουτίτη για εμπορική χρήση (φουρνέλα, κυνήγι) μετά την Ανεξαρτησία γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη και έγινε για 150 χρόνια περίπου η κύρια βιοποριστική ασχολία αρκετών οικογενειών στη Δημητσάνα. Η σημασία της πυριτιδοποιίας στην τοπική οικονομική και κοινωνική ζωή τον 19^ο αιώνα, ήταν καθοριστική. Στο νεοσύστατο τότε ελληνικό κράτος άρχισε μια σοβαρή προσπάθεια για ανάπτυξη και για βελτίωση των συνθηκών ζωής των κατοίκων. Παρατηρήθηκε μεγάλη οικοδομική δραστηριότητα σε δημόσια και ιδιωτικά έργα, εκκλησίες, γεφύρια, δρόμους και σπίτια. Έτσι, οι ανάγκες για φουρνελίσια μπαρουτίτη ήταν μεγάλες, τόσο για την εξόρυξη πέτρας οικοδομών και την κατασκευή δρόμων όσο και για τα μεταλλεία. Ομοίως και η μπαρουτίτη κυνηγιού είχε μεγάλη ζήτηση, για την εξόντωση άγριων ζώων και αρπακτικών πουλιών, επιβλαβή για τον άνθρωπο και την περιουσία του αλλά ακόμη και ως συμπλήρωμα για τη διατροφή του.

Η απασχόληση με την μπαρουτίτη στη Δημητσάνα είχε τη μορφή οικογενειακής βιοτεχνίας, όπου όλα τα μέλη μιας οικογένειας ασχολούνταν είτε με την παραγωγή είτε με το εμπόριο ή και με τα δύο. Οι Δημητσανίτες μπαρουξήδες μέχρι το Β' Παγκόσμιο πόλεμο πουλούσαν τα προϊόντα

⁹ Α. Καρδάση, «Δημητσάνα μια Δοξασμένη Πόλη», Αθήνα, 1988, σελ. 155

τους σε εμπόρους κυρίως της Πελοποννήσου αλλά και της λοιπής νότιας Ελλάδας. Ωστόσο, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα απαγορεύτηκε από το κράτος η λειτουργία των παραδοσιακών υδροκίνητων μπαρουτόμυλων της Δημητσάνας, με σκοπό την υποστήριξη του «Ελληνικού Πυριτιδοποιείου». Την εποχή εκείνη οι μπαρουξήδες βρέθηκαν σε αδιέξοδο με αποτέλεσμα να στραφούν προσωρινά στην καλλιέργεια της γης ή σε άλλες δευτερεύουσες ασχολίες. Αργότερα, και μετά από ενέργειες των Δημητσανητών δόθηκε με τη μορφή «ειδικού προνομίου», η άδεια για την επαναλειτουργία των μπαρουτόμυλων. Παρ' όλα αυτά η σημασία της μπαρουτίτης μειώθηκε σταδιακά λόγω της αντικατάστασής της στην πολεμική βιομηχανία από την άκαπνη πυρίτιδα ενώ η χρήση της περιορίστηκε στο κυνήγι, στη φουρνέλα, σε πυροτεχνήματα και ως εναυσματική ουσία.¹⁰

Σήμερα λειτουργεί στη περιοχή ένα ηλεκτροκίνητο εργοστάσιο που παράγει όχι μόνο μπαρουτίτη αλλά και δυναμίτη καθώς και άλλες εκρηκτικές ύλες. Έτσι, η παραγωγή πυρίτιδας στη Δημητσάνα συνεχίζεται.

1.1.3.2. Τέχνες και Άλλα Επαγγέλματα

Οι Δημητσανίτες, όπως αναφέραμε και παραπάνω, ήδη από το 15^ο αιώνα είχαν στραφεί στο εμπόριο και στη βιοτεχνία. Αρχικά, μερικοί φτωχοί γεωργοί το χρονικό διάστημα που δεν είχαν γεωργικές εργασίες επιδίωξαν στις διάφορες τέχνες ή στο μεταπρατικό εμπόριο για να αυξήσουν το εισόδημά τους. Έπειτα σταδιακά πολλοί εγκατέλειψαν τις αγροτικές εργασίες μισθώνοντας τα κτήματά τους σε γεωργούς-καλλιεργητές έτσι ώστε να ασχοληθούν συστηματικά και αποκλειστικά με τη βιοτεχνία, τα τεχνικά επαγγέλματα ή με το εμπόριο. Έτσι, σχηματίστηκε η τάξη των διαφόρων τεχνιτών και των εμπορευομένων, η οποία αναπτύχθηκε σημαντικά κατά τον 19^ο και στις αρχές του 20ού αιώνα. Κατά την εποχή αυτή η Δημητσάνα γνώρισε σημαντική οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο και αποτελούσε όχι μόνο το διοικητικό αλλά και το εμπορικό κέντρο της περιοχής της.

Οι Δημητσανίτες διακρίθηκαν ιδιαίτερα –και μάλιστα πρώιμα στην τουρκοκρατία- ως έμποροι όχι μόνο στη Πελοπόννησο, αλλά και στην Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, και σε άλλα σημαντικά εμπορικά κέντρα της οθωμανικής ιδίως αυτοκρατορίας. Οι δραστηριότητές τους από τον 16^ο αιώνα, στράφηκαν σε ποικίλα είδη, από τους μικρούς γεωλόγους στα γορτυνιακά χωριά μέχρι τους μεγαλέμπορους των πόλεων. Τα εμπορεύματά τους ήταν τοπικά γεωργικά προϊόντα, κτηνοτροφικά προϊόντα, είδη ένδυσης και υπόδησης, υφαντά, μπαρουτίτη, βόλια και ζώα. Από την άλλη, τα τεχνικά επαγγέλματα που αναπτύχθηκαν ήταν μεταλλουργοί, κτίστες και μαραγκοί, βυρσοδέψες, υποδηματοποιοί, υφαντήδες, φανοποιοί, μιλωνάδες, μπαλωματήδες, γανωματήδες, οπλοποιοί, νεροτριβές.

Από τις αρχές του 19ου αιώνα, στο χώρο αυτό αναπτύχθηκε η βιοτεχνία της προβιομηχανικής περιόδου βασισμένη στην υδροκίνηση των άφθονων νερών που έρεαν γύρω από το φαράγγι του Λούσιου. Μύλοι που άλεθαν δημητριακά παρήγαγαν αλεύρι, μύλοι για τις δεψικές ύλες των βυρσοδεψείων, μπαρουτόμυλοι, νεροτριβές για την επεξεργασία ρούχων, νεροπρίονα κ.α. είναι ένα μικρό δείγμα από τις πάμπολλες- ερειπωμένες πλέον- βιοτεχνικές εγκαταστάσεις που υπήρχουν στην περιοχή. Τα εργαστήρια επεξεργασίας δερμάτων, τα ελαιοτριβεία, τα ασβεστοκάμινια και τα κεραμεία, συμπλήρωναν τις τέχνες και το εμπόριο. Η λειτουργία τους προσέφερε σπουδαίες υπηρεσίες τόσο στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας όσο και στην κάλυψη των αναγκών των κατοίκων της σε προϊόντα και σε απασχόληση του εργατικού της δυναμικού. Την όλη δραστηριότητα συμπλήρωνε η οικοτεχνία και οι αργαλειοί που παρήγαγαν παραδοσιακά χειροποίητα υφαντά όπως ρούχα, κλινωσκεπάσματα, χαλιά, κεντήματα κ.α. Την ακμή της βιοτεχνίας στα μέσα του 19^{ου} αιώνα μαρτυρεί η λειτουργία 35

¹⁰ Γ. Μπιτούνης, «Η Μπαρουτίτη της Δημητσάνας από τον 17^ο αιώνα μέχρι σήμερα» Αθήνα, 1989, σελ. 38-41.

εργαστηρίων ποικίλης απασχόλησης, καθώς και 6 αλευρόμυλων, 14 μπαρουτόμυλων και ενός ασβεστοκάμινου.

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, επίσης, άρχισε να αναπτύσσεται και η τάξη των δημοσίων υπαλλήλων η οποία περιελάμβανε τους τραπεζικούς υπαλλήλους, τους εκπαιδευτικούς, τους ιατρούς, τους δικηγόρους κ.ά. Οι δημόσιοι υπάλληλοι σε συνδυασμό με τους εύπορους κτηματίες και έμπορους αποτελούσαν την ανώτερη αστική τάξη της κωμόπολης. Γενικά όμως, επικρατούσε η αστική τάξη, των τεχνιτών και των εμπόρων. Οι αγρότες, έφθαναν περίπου το 40% του πληθυσμού μαζί με τους εργάτες που ασχολούνταν στις γεωργικές εργασίες. Οι έμποροι και οι τεχνίτες αποτελούσαν και αυτοί το άλλο 40% περίπου του πληθυσμού. Το υπόλοιπο 20% ήταν δημόσιοι υπάλληλοι καθώς και συνταξιούχοι, άνεργοι και διάφοροι εργάτες που δεν ασχολούνταν με τη γεωργία. Επομένως, η αγροτική τάξη ήταν σχετικά μικρή στη Δημητσάνα σε σύγκριση με αυτή άλλων κωμοπόλεων και χωριών της Γορτυνίας και της Ελλάδας γενικότερα, όπου το ποσοστό των αγροτών έφθανε το 60-80%. Η ανάπτυξη αυτή των τεχνικών επαγγελματιών και του εμπορίου στην περιοχή οφείλεται στο άγονό της έδαφος αλλά και στο επιχειρηματικό πνεύμα των κατοίκων της.¹¹

1.1.4. Η Εκπαιδευτική Δραστηριότητα στη Δημητσάνα

1.1.4.1. Μονή Φιλοσόφου - Ιερατική Σχολή

Η καλλιέργεια των γραμμάτων στη Δημητσάνα άρχισε από την Μονή Φιλοσόφου, η οποία υπήρξε σπουδαίο εθνικό και παιδευτικό κέντρο κυρίως στους δύο πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας, όταν είχαν κλείσει όλα σχεδόν τα σχολεία. Η Παλαιά Μονή Φιλοσόφου είναι το αρχαιότερο βυζαντινό μνημείο στην Αρκαδία, προσκολλημένο σε βράχο. Ιδρύθηκε το 963 μ.Χ. από το Δημητσανίτη Ιωάννη Λαμπαρδόπουλο που κατείχε το υψηλό αξίωμα του μυστικοσυμβούλου-πρωθυπουργού του Αυτοκράτορα του Βυζαντίου Νικηφόρου Φωκά. Στον Ι. Λαμπαρδόπουλο είχε προσαφθεί η προσωνυμία "Φιλόσοφος" λόγω της πνευματικής του καλλιέργειας και έτσι η Μονή πήρε το όνομά του.

Η Μονή χτίσθηκε όταν στο Βυζάντιο άρχισε μια περίοδο αναγέννησης, με σκοπό να βοηθήσει τη γρήγορη εξάπλωση του Χριστιανισμού. Στα χρόνια της σκλαβιάς, η εξοικείωση των νέων ανθρώπων με τα ιερά γράμματα, το Ψαλτήρι, το Μηνιαίο και τον Οκτώηχο που για πολλούς αιώνες ήταν τα πρώτα διδακτικά και διαθέσιμα βιβλία, διέλυε την πλήρη άγνοια γραμμάτων. Στο απόμερο και απόκοσμο αυτό μοναστήρι γινόταν κάποια σοβαρά για την εποχή παιδευτική εργασία ενώ οι μοναχοί στερέωναν τη θρησκευτική πίστη και ενίσχυαν το εθνικό φρόνημα των παιδιών. Όταν κυριεύτηκε η Αθήνα από τους Τούρκους το 1688, πολλοί κάτοικοι της κατέφυγαν στη Δημητσάνα και εγκαταστάθηκαν στη Μονή Φιλοσόφου η οποία πλέον δεν μπορούσε να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της πολυάνθρωπης αδελφότητας. Η δυσπρόσιτη θέση της παλαιάς Μονής και η ανεπάρκεια κάλυψης των αναγκών της αδελφότητας, οδήγησαν στην ίδρυση της νέας Μονής το 1691 σε μικρή απόσταση από την παλαιά. Στη νέα Μονή διατηρήθηκε και ενισχύθηκε ο παιδευτικός και πνευματικός βίος. Από τα μέσα του 17^{ου} λειτουργούσε στη Νέα Μονή η "Σχολή της Δημητσάνας", σχολή Γορτυνίων κληρικών, από τις πλέον σημαντικές ιερατικές σχολές στην Τουρκοκρατία. Εκεί χτίσθηκε και ξενώνας για τη διαμονή των σπουδαστών. Το μοναστήρι έγινε σχολείο του υπόδουλου έθνους στελεχώνοντας την εκκλησία και την παιδεία με αρχιερείς, επισκόπους, πατριάρχες και διδασκάλους για δύο περίπου αιώνες.

¹¹ Β. Χαραλαμπίδου, *Τα επαγγέλματα των Δημητσανιτών στο 18^ο και 19^ο και κυρίως στις αρχές του 20^{ού} αιώνα*, «Πελοποννησιακά» τ. ΚΑ', Αθήνα, 1995, σελ. 119-128

Η ζωηρή παιδευτική παράδοση της Μονής Φιλοσόφου μέχρι τα μέσα του 18^{ου} αιώνα ωφελούσε τους κατοίκους της Δημητσάνας. Μαρτυρείται, επίσης, λειτουργία κοινών σχολείων στις συνοικίες της Δημητσάνας, όσοι διψούσαν ωστόσο για ανώτερη μόρφωση ξενιτεύονταν. Η Σχολή της μονής Φιλοσόφου είχε και βιβλιοθήκη με αξιόλογα χειρόγραφα και έντυπα βιβλία, τα οποία αργότερα δόθηκαν στην Βιβλιοθήκη της Ελληνικής Σχολής της Δημητσάνας. Το 1764 η σχολή διαλύθηκε και μεταφέρθηκε στη Δημητσάνα που πήρε τη σκυτάλη της πνευματικής της δραστηριότητας.

1.1.4.2. Η Σχολή της Δημητσάνας

Η εκπαιδευτική δραστηριότητα στην Αρκαδία στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας έχει ως επίκεντρο τη Σχολή της Δημητσάνας που αναμφισβήτητα αποτέλεσε τη συνέχεια της Σχολής της μονής Φιλοσόφου. Η δημιουργία εκπαιδευτηρίου στη Δημητσάνα είναι προφανές ότι σχετίζεται με το καθεστώς πλήρους αυτονομίας που απολάμβανε η πόλη. Από την άλλη, η ίδρυση της Σχολής πρέπει να συνδυαστεί με τη σαφή τάση για ίδρυση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στον ελλαδικό χώρο στο β' μισό του 18ου αιώνα, ως αντανάκλαση του ευνοϊκού κλίματος του ευρωπαϊκού και ελληνικού διαφωτισμού και της οικονομικής αναγέννησης, που εκφράζεται ευθέως με την ανάπτυξη των εμπορικών δραστηριοτήτων. Οι Δημητσανίτες έμποροι και λόγιοι εγκατεστημένοι στο εξωτερικό συνέδραμαν αποφασιστικά στη πρόοδο της Σχολής.

Η ίδρυσή της οφείλεται στο δημητσανίτη απόφοιτο της Ευαγγελικής Σχολής της Σμύρνης Γεράσιμο Γούνα και στον συμπατριώτη του Αγάπιο Λεονάρδο ο οποίος έλαβε μόρφωση στη Σχολή της Μονής Φιλοσόφου, στην Τρίπολη, στη Σμύρνη και στην Κωνσταντινούπολη. Αφού έγιναν μοναχοί, επέστρεψαν στη Δημητσάνα το 1764 και με τη συναίνεση των προκρίτων και του κλήρου της πόλης, ανήγειραν το κτίριο της Σχολής στον περίβολο της εκκλησίας της Αγίας Κυριακής. Τέσσερα χρόνια αργότερα κατάφεραν να αποσπάσουν απόφαση της τότε κοινότητας, με την οποία οι δάσκαλοι και οι μαθητές απαλλάσσονταν κάθε φόρου, γεγονός που ενίσχυε το εκπαιδευτικό έργο της Σχολής και προσαύξησε τους μαθητές. Το 1769, μάλιστα, η Σχολή χαρακτηρίστηκε ως πατριαρχική και σταυροπηγιακή με σιγίλιο που υπέγραψε ο πατριάρχης Θεοδόσιος Β'. Με αυτόν τον τρόπο καθορίστηκε και το σύστημα αυτοδιοίκησης της Σχολής, αφού ορίστηκε η εκλογή εφόρων από τους δημογέροντες της πόλης. Η αλβανική περιπέτεια ανάγκασε σε προσωρινή φυγή δασκάλους και μαθητές, ωστόσο η επαναλειτουργία της Σχολής μετά το 1779 σήμαινε και την εντυπωσιακή ανάπτυξή της. Ο ιδρυτής Αγάπιος αποχώρησε και εγκατέστησε διάδοχό του τον δάσκαλο Αγάπιο Παπαδόπουλο ή Παπαντωνόπουλο, ο οποίος παρέμεινε πιστός στο έργο του για 32 χρόνια. Σε αυτόν τον Αγάπιο οφείλεται η μεγάλη φήμη της Σχολής που έφτασε να λειτουργεί με 300 μαθητές από όλη την Πελοπόννησο, πολλοί από τους οποίους ήταν και οικότροφοί της.¹²

Όσο για τον ιδρυτή Αγάπιο Λεονάρδο, αποχωρώντας, φρόντισε επιμελώς και για την απρόσκοπτη λειτουργία της Σχολής. Με δική του μέριμνα, το 1783 εκδόθηκε νέο Πατριαρχικό σιγίλιο μέσω του οποίου καθιερώθηκε ο θεσμός των επιτρόπων της Σχολής. Τότε, διορίστηκαν προεστοί και γέροντες που μαζί με το δάσκαλο φρόντιζαν για την πρόοδο της Σχολής. Εκτός αυτού, με έρανο που έκανε ο Λεονάρδος στους εγκατεστημένους στην Κωνσταντινούπολη Δημητσανίτες, συγκέντρωσε ένα μεγάλο ποσό, το οποίο τόκισε δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό έσοδα για τη λειτουργία της Σχολής. Επιπλέον, χάρη στο μόχθο του Λεονάρδου και του νέου διευθυντή, η Σχολή απέκτησε χιλιάδες τόμους, διαμορφώνοντας πλούσια βιβλιοθήκη στην διάθεση των μαθητών της.

Οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπιζε η Σχολή από την πρώτη κιόλας δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, σε απόλυτο συνδυασμό με την επίσης οικονομική δυσχέρεια στην οποία είχε περιέλθει και η μονή Φιλοσόφου την ίδια περίοδο, περιπτώσεις όπου και τα δύο αυτά ιδρύματα

¹² Λάμπρου Σ. «Η Δημητσάνα και η Σχολή αυτής, λόγιοι και Άρθρα στην Αθήνα», Αθήνα, 1902

δεν μπορούσαν να καλύπτουν ούτε και τα αναγκαία έξοδά τους, ανάγκασε το Πατριαρχείο να αποφασίσει το 1816 την ένωση της μονής με τη Σχολή.

Η κήρυξη της Ελληνικής επανάστασης μπορεί να επέφερε κάποια κάμψη στη λειτουργία της Σχολής, η λειτουργία της όμως δεν μαρτυρείται από κάποια πηγή ότι έπαυσε. Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας από τον Τουρκικό ζυγό και τη λειτουργία στη Δημητσάνα και του Αλληλοδιδακτικού Σχολείου (θεσμός που θεμελιώθηκε από τον Καποδίστρια), το 1829 αναφέρεται δύναμη 80 μαθητών της Σχολής και 120 του Αλληλοδιδακτικού. Τα αμέσως επόμενα χρόνια, η θέσπιση της δημόσιας παιδείας επέφερε το αποτέλεσμα της κατάργησης της Σχολής. Η άρρηκτη σχέση που υπήρχε μεταξύ της Σχολής και της μονής Φιλοσόφου κρατήθηκε ίδια μέχρι τέλους, αφού και η μονή από το 1834 έπαψε να λειτουργεί.

Από σωζόμενα μαθηματάρια και από χειρόγραφα της Σχολής, προκύπτει ότι οι μαθητές διδάσκονταν μεγάλη ποικιλία μαθημάτων όπως Κλασικά Κείμενα της αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας, Θετικές Επιστήμες, Θρησκευτικά και Εκκλησιαστική Ποίηση, μαθήματα που καταλάμβαναν το μεγαλύτερο μέρος της διδασκόμενης ύλης, ενώ το μάθημα της Ιστορίας ήταν σχεδόν ανύπαρκτο στο πρόγραμμα σπουδών.

Σήμερα είναι αποδεδειγμένο ότι από τις Σχολές αυτές ξεκίνησαν την πορεία τους 7 Πατριάρχες, 70 Αρχιερείς και αμέτρητοι λόγιοι, κληρικοί και δάσκαλοι, οι οποίοι διασκορπίστηκαν στο πανελλήνιο, ίδρυσαν σχολεία και δίδαξαν αλλά και απέκτησαν μεγάλα αξιώματα.¹³

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι οικισμοί του Παλαιοχωρίου και της Καρκαλούς οι οποίοι υπάγονται στο Δημοτικό Διαμέρισμα Δημητσάνας.

1.2. Οικισμός Παλαιοχωρίου

Σε απόσταση τριών χιλιομέτρων από τη Δημητσάνα και προς το νότιο μέρος αυτής, σε υψόμετρο 700 μέτρων, εντοπίζεται ο οικισμός του Παλαιοχωρίου. Είναι ένα μικρό χωριό με μεγάλη παραγωγή σε οπωροκηπευτικά την οποία οφείλει στα γόνιμα εδάφη του και στα πολλά νερά που τα διαρρέουν. Το χωριό ποτίζεται από το κεφαλάρι του «Αγίου Ιωάννη» και δροσίζεται από τις πηγές Πλάτανος, Παπαμπούρη, Βρύσες, Σκουρή, Αγιώργης και άλλες.

Το χωριό είναι κτισμένο στη θέση και πάνω στα ερείπια παλαιότερου χωριού ή πόλης που καταστράφηκε. Από την απώτερη αρχαιότητα μέχρι σήμερα δεν έπαψε ποτέ να κατοικείται, μαζί δε με τη γειτονική Τεύθιδα και παράλληλα προς αυτήν, έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην ιστορία της περιοχής λόγω της θέσεώς του και των εύφορων εδαφών που κατείχε. Είναι άγνωστο ποιο είναι το αρχαίο όνομά του, το αν ήταν τμήμα της αρχαίας πόλης Τεύθιδας ή αυτοτελής πόλη. Την ύπαρξη του χωριού ή πόλης μαρτυρούν διάφορα ευρήματα κλασικά, ελληνιστικά, και ρωμαϊκά που κατά καιρούς βρέθηκαν σε διάφορα σημεία του οικισμού και μέσα στα καλλιεργούμενα κτήματα.

Από τα ιστορικά στοιχεία γνωρίζουμε ότι, το 1700, το χωριό είχε 71 κατοίκους. Πριν το 1770, σύμφωνα με τον κώδικα της εκκλησίας των Αγίων Αποστόλων που φυλάσσεται στη βιβλιοθήκη της Δημητσάνας, είχε γύρω στους 560. Στη διάρκεια της άτυχης επανάστασης των Ορλώφ το 1770, το χωριό ξεσηκώθηκε, με αποτέλεσμα να καταστραφεί ολοσχερώς από τους Τουρκαλβανούς. Μετά την επανάσταση του 1821, το χωριό συρρικνωμένο πλέον επανιδρύεται στη θέση που βρίσκεται σήμερα. Το 1829 το χωριό είχε 15 οικογένειες. Ο μεγαλύτερος πληθυσμός που έχει απογραφεί στο Παλαιοχώρι είναι το έτος 1951 με 198 άτομα και ο μικρότερος στην απογραφή του 2001 με 38.

Το Παλαιοχώρι χαρακτηριζόταν παλαιότερα σαν "το περιβόλι της Γορτυνίας" αφού σε εποχές που η οδική συγκοινωνία στην περιοχή ήταν ανύπαρκτη, η εύφορη αυτή κοιλάδα ήταν με

¹³ Β. Χαραλαμπόπουλος Β. «Θέματα Ιστορίας της Δημητσάνας», Αθήνα, 2007

τη φροντίδα του τοπικού δραστήριου Γεωργικού Συλλόγου, η μεγάλη τροφοδότρια ολόκληρης της Γορτυνίας. Οι δραστήριοι Παλαιοχωρίτες προμήθευαν για πολλά χρόνια με τα μουλάρια τους και σε τακτική βάση με φρέσκα λαχανικά και φρούτα, όλα τα χωριά της ορεινής Γορτυνίας, ξεκινώντας από τις πρώτες πρωινές ώρες. Ανάμεσα στα άλλα γεωργικά προϊόντα, το Παλαιοχώρι παρήγαγε σε μεγάλες ποσότητες πράσα και σέλινο και γι' αυτό στους Παλαιοχωρίτες έχει προσαφθεί η προσωνυμία "πρασάδες". Σήμερα, τα τοπικά προϊόντα του Παλαιοχωρίου είναι το παραδοσιακό τσίπουρο, μεγάλη ποικιλία φρέσκων οπωροκηπευτικών, φρούτα, μαύρο κρασί, λάδι, καρύδια.

Οι πολιτιστικοί και ιστορικοί πόροι του οικισμού είναι ο ιερός ναός Αγίων Αποστόλων που αναστηλώθηκε το 1823 με το μεγάλο πουρνάρι στο περιβόλι του όπως και ο ιστορικός πλάτανος στον οποίο σύμφωνα με την παράδοση γίνονταν οι συναντήσεις των Κολοκοτρωναίων με τους προεστούς του χωριού και λαμβάνονταν οι αποφάσεις για το ξεσηκωμό του γένους. Μάλιστα, ανατολικά του χωριού σε απόσταση 500 μέτρων περίπου, επί του δρόμου προς τη Μονή Φιλοσόφου υπάρχει ανεξερεύνητο σπήλαιο, που κατά την παράδοση μπορεί να προσχωρήσει άνθρωπος σε βάθος 300 μέτρων. Από το Παλαιοχώρι, επίσης, ξεκινάει το μονοπάτι που διασχίζει το Φαράγγι του Λούσιου ποταμού.

1.3. Οικισμός Καρκαλού

Η Καρκαλού βρίσκεται 7 χιλιόμετρα βόρεια της Δημητσάνας και είναι χτισμένη πάνω στον κεντρικό οδικό άξονα Τρίπολης - Αρχαίας Ολυμπίας, ο οποίος αποτελεί και την κύρια οδική πρόσβαση στο Δήμο. Γύρω της απλώνεται η ομώνυμη μικρή καταπράσινη και εύφορη κοιλάδα της, που ξεκινάει από τις πηγές του Λούσιου, ενώ το υψόμετρό της είναι 980 μ.

Το όνομα του οικισμού, έχει αποδοθεί ότι προέρχεται από το Καρακαλού, επίθετο γυναίκας κάποιου μεγάλου γαιοκτήμονα, που άνηκε στην οικογένεια Καρακαλά ή Καρακάλου, που απαντάται προ του 16^{ου} αιώνα στην περιοχή της Δημητσάνας. Καθώς το μεγαλύτερο μέρος της εύφορης κοιλάδας της Καρκαλούς άνηκε πάντα σε Δημητσανίτες γαιοκτήμονες, η Καρκαλού από την αρχική της κατοίκηση μέχρι τον οριστικό σχηματισμό της στη μορφή που υπάρχει σήμερα, αποτελούσε οικισμό της Δημητσάνας. Αναφορικά με το ιδρυτικό έτος του οικισμού, η ιστορική έρευνα δεν το έχει αναδείξει. Στην Καρκαλού, κοντά στις πηγές του Λούσιου, προϋπήρχε η αρχαία κώμη Θεισόα της Γορτυνίας (υπήρχε και άλλη Θεισόα κοντά στην Ανδρίτσεινα). Εκεί βρέθηκαν τάφοι με πολλά κτερίσματα, ερείπια ναού του Ολύμπιου θεού Δία καθώς και επιγραφή με τη λέξη «Θεισόα».

Κύριο διακριτικό γνώρισμα της Καρκαλούς, αποτελεί η διάταξη των σπιτιών. Είναι χτισμένα μέσα σε μεγάλα κτήματα, τα οποία βρίσκονται διάσπαρτα μέσα στο χώρο, απέχοντας αρκετά το ένα από το άλλο. Κύρια ασχολία των κατοίκων, ήταν και είναι η γεωργία και η κτηνοτροφία. Υπήρχε μάλιστα παλαιότερα, οργανωμένος Συνεταιρισμός Κτηνοτρόφων, παραδοσιακό τυροκομείο και υδροκίνητος αλευρόμυλος. Στη περιοχή, ομοίως με τα υπόλοιπα χωριά του Δήμου, λειτουργούσε μονοτάξιο Δημοτικό Σχολείο

Μέσα στις επίσημες απογραφές, η Καρκαλού απαντάται για πρώτη φορά ως αυτοτελής οικισμός το έτος 1940 με 173 κατοίκους ενώ στην τελευταία απογραφή του 2001 οι κάτοικοι της αριθμούνταν στους 76.

1.4. Δημοτικό Διαμέρισμα Ζάτουνας

Χτισμένη αμφιθεατρικά στη νότια πλαγιά του βουνού Γούπατο και σε υψόμετρο 1.050 μέτρων περίπου, βρίσκεται η Ζάτουνα, ένα πανέμορφο και γραφικό χωριό. Η ετυμολογία της λέξης σημαίνει «το κατοικημένο χωριό πέρα από το ποτάμι» και είναι σλαβική. Η θέση της Ζάτουνας, της εξασφαλίζει αφ' ενός μεν θαυμάσια θέα προς τη Δημητσάνα, το φαράγγι του Λούσιου και τη κοιλάδα της Μεγαλόπολης, αφ' ετέρου δε την καθιστά οχυρό. Λίγο πιο πάνω από το υψηλότερο σημείο του οικισμού βρίσκεται και το εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία, από το οποίο έχει κανείς πανοραμική θέα σε ολόκληρη την περιοχή.

Το πότε ακριβώς κατοικήθηκε η Ζάτουνα, μας είναι άγνωστο. Διάφορα ιστορικά έγγραφα μαρτυρούν ότι πρέπει να έχει ζωή άνω των 700 χρόνων¹⁴. Κατά τη διάρκεια των Ορλωφικών, τον Απρίλιο του 1779, Αλβανοί μισθοφόροι κατέστρεψαν ολοκληρωτικά την Ζάτουνα. Έκαψαν όλο το χωριό, έσφαξαν και βίασαν τους κατοίκους ενώ αρκετούς από αυτούς τους πούλησαν ως δούλους στο κόλπο της Κυπαρισσίας, σε πειρατές. Κάποιοι που μπόρεσαν και ξέφυγαν, κατέφυγαν στις σπηλιές του φαραγγιού του Λούσιου και στα γύρω βουνά αναζητώντας τη σωτηρία τους. Η λεηλασία της πατρίδας τους, ανάγκασε τους Ζατουνίτες να μεταναστεύσουν σε νησιά και στη Μ. Ασία όπου βρήκαν προστάτη τον Καρά Οσμάν Ογλού, μεγαλογαιοκτήμονα (ένα είδος ηγεμόνα) που κατείχε τη περιοχή της Περγάμου. Στην περιοχή αυτή, Ζατουνίτες, Δημητσανίτες, αλλά και Στεμνιτσιώτες έμποροι και τεχνίτες, οργάνωσαν παροικία.

Στον απελευθερωτικό αγώνα του 1821, η Ζάτουνα ανέδειξε αρκετούς αξιόλογους αγωνιστές και ιστορικά πρόσωπα. Κορυφίοι εξ' αυτών είναι ο ήρωας Σταϊκός Σταϊκόπουλος, εκπορθητής του Κάστρου του Παλαμηδίου του Ναυπλίου και της Ακροκορίνθου, ο μπαϊρακτάρης (σημαιοφόρος) και έμπιστος του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη Νικόλαος Καραχάλιος, ο Φιλικός Στέφανος Ι. Στεφανόπουλος-Ραλωγιάς που συνέγραψε απομνημονεύματα για την Επανάσταση του '21, και ο Γ. Γιωτόπουλος γραμματέας του Πλαπούτα. Σήμερα, στενοί δεσμοί συνδέουν τη Ζάτουνα με το Ναύπλιο αφού το 1996 αδελφοποιήθηκαν, τιμώντας έτσι τον μεγάλο ήρωά τους Σταϊκό Σταϊκόπουλο, που το 1822 εκπόρθησε από τους Τούρκους το Κάστρο του Παλαμηδίου. Επίσης, η Ζάτουνα ανέδειξε και πολλούς επιφανείς κληρικούς κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας αλλά και τα μεταγενέστερα χρόνια.

Ιδιαίτερη ακμή γνώρισε η Ζάτουνα από τον 17^ο αιώνα με την ανάπτυξη της χρυσοχοίας, της υφαντουργίας, εργαστηρίων αγιογραφίας και επεξεργασίας μπαρουτιού. Κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα σημαντική άνθηση γνώρισε και η βυρσοδεψία, με αρκετά "ταμπάκικα" στο χωριό. Όπως μάλιστα έγραφε ο Φωτάκος, γραμματικός του Κολοκοτρώνη: "*Η Ζάτουνα τροφοδότησε την Επανάσταση με πετσιά, όπως η Δημητσάνα με μπαρούτι...*". Η παράδοση βυρσοδεψίας συνεχίστηκε μέχρι το 1966, οπότε και έκλεισε και το τελευταίο βυρσοδεψείο. Η Ζάτουνα ήταν μια από τις πιο οικονομικά αναπτυγμένες κωμοπόλεις της επαρχίας Γορτυνίας κατά την περίοδο του 18^{ου} αιώνα. Η ορεινή κωμόπολη τότε, εκτός από τα σπάρια, παρήγαγε μαλλιά, μετάξα, βελανίδια, αλλά και δέρματα, για τα οποία ήταν και πιο γνωστή. Βέβαια, όλα αυτά τα προϊόντα ήταν εξαγωγίμα. Αν και ορεινή και μακριά από τη θάλασσα η Ζάτουνα όχι μόνο προσέλκυσε εμπόρους, αλλά και οι ίδιοι οι κάτοικοι της συμμετείχαν ενεργά στο τότε εξαγωγικό εμπόριο. Αυτή η επαφή των κατοίκων με το εξαγωγικό εμπόριο είχε σαν αποτέλεσμα την πρώτη μετακίνηση σημαντικού αριθμού οικογενειών. Τον 19^ο αιώνα η τοπική οικονομία βασιζόταν κυρίως στα αρκετά μεγάλα και γνωστά στην περιοχή εμπορικά καταστήματα που συγκέντρωναν τους κατοίκους των γύρω χωριών. Κατά την περίοδο αυτή και μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, το χωριό ήταν σε πλήρη ακμή και ζωντάνια. Υπήρχαν: Νηπιαγωγείο, Συμβολαιογραφείο,

¹⁴ Ο αείμνηστος Ζατουνίτης γιατρός και ευεργέτης της γενέτειράς του Π. Χ. Λυμπερόπουλος, στο "Λεύκιωμα Γορτυνίας 1937", έγραψε μεταξύ άλλων για τη Ζάτουνα: "...το βέβαιον είναι ότι υπάρχει έγγραφον της 4ης Νοεμβρίου 1244, αγοραπωλησίας αμπέλων εν τω Βεργασίω Βαρβουδά, όπερ αποδεικνύει συνοικισμόν με ανεπτυγμένη Γεωργικήν Καλλιέργειαν..." (ανέκδοτα ιστορικά χειρόγραφα του γιατρού Νικ. Κ. Σωτηρόπουλου).

Δικαστήριο, Αστυνομία, παράρτημα Τράπεζας, δημοτικό σχολείο, διάφοροι εκπολιτιστικοί Σύλλογοι καθώς και πολλές ταβέρνες και καφενεία.

Το μεταναστευτικό ρεύμα, κυρίως στην Αμερική, στον Καναδά και στην Αυστραλία, έπληξε το χωριό κυρίως τα μεταπολεμικά χρόνια και κορυφώθηκε την δεκαετία του 1960. Συγκεκριμένα, την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα μετανάστευσαν στην Αμερική, 300-500 άτομα στη πλειοψηφία τους νεαροί. Στην Αθήνα σήμερα κατοικούν περισσότερες από 300 οικογένειες, ενώ Ζατουνίτες ακόμα υπάρχουν στην Πάτρα, τον Πύργο, τη Θεσσαλονίκη και σε νησιά. Σήμερα, η Ζάτουνα έχει μόλις 45-55 μόνιμους κατοίκους, με 75 απογραφέντες στην απογραφή του 2001. Οι κάτοικοι ασχολούνται με την κτηνοτροφία τη γεωργία και τα τουριστικά επαγγέλματα. Τοπικά προϊόντα είναι η φέτα, το μέλι και το παστέλι.

Τόπος τραχύς και δυσπρόσιτος τα παλαιότερα χρόνια η Ζάτουνα χρησίμευσε και σαν τόπος εξορίας. Την επταετία 1967-1974 εκτοπίστηκε εκεί από τη απριλιανή δικτατορία ο μουσικοσυνθέτης Μίκης Θεοδωράκης. Ο συνθέτης κατά τη διάρκεια της εξορίας του στο χωριό, έγραψε το μουσικό έργο, με γενικό τίτλο «Αρκαδίες», και τη μουσική για το κινηματογραφικό έργο «Ζ» που σκηνοθέτησε ο Κώστας Γαβράς, ο οποίος μαθήτευσε στο δημοτικό σχολείο της Ζάτουνας. Στις 9 Δεκεμβρίου του 1995, η τότε Κοινότητα Ζάτουνας, με ειδική τελετή ανακήρυξε τον Μίκη Θεοδωράκη επίτιμο δημότη της. Μάλιστα, τον Οκτώβριο του 2006 εγκαινιάστηκε το Μουσείο Μίκης Θεοδωράκης Ζάτουνας, που φορέας του είναι ο Σύλλογος Φίλων Μουσείου Μίκη Θεοδωράκη, με μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Το Σάββατο 17 Αυγούστου του 2002 εγκαινιάστηκε το δημοτικό θέατρο Ζάτουνας - Δημητσάνας, που ιδρύθηκε στο Δ.Δ. Δημητσάνας προς τιμή του μεγάλου μουσικοσυνθέτη. Η θέση του θεάτρου είναι τέτοια ώστε να αντικρίζει κανείς τη Ζάτουνα, το χωριό που φιλοξένησε τον Μίκη στα χρόνια της δικτατορίας, αλλά και που αγάπησε σα δικό του παιδί. Επιπλέον, κάθε χρόνο διοργανώνονται στη Ζάτουνα πολιτιστικές εκδηλώσεις και Φεστιβάλ Μίκη Θεοδωράκη.

Τα σπίτια της Ζάτουνας αποτελούν τυπικά δείγματα της τοπικής αρχιτεκτονικής παράδοσης, καμωμένα από πέτρα. Διασώζονται, όχι πάντα σε καλή κατάσταση, αρκετά παλιά γραφικά κτίσματα. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν το καμπαναριό του Αγίου Γεωργίου, έργο του 1843, η μεγάλη εκκλησία της Παναγίας της Ελοβίτισσας από το 1853, το κτίριο του παλαιού Δημοτικού Σχολείου κτισμένο το 1919 κ.ά. Ο οικισμός είναι ενταγμένος αρμονικά στο φυσικό περιβάλλον, αφήνοντας μέρος της φύσης να εισχωρήσει ανάμεσα στα σπίτια. Το τοπίο συμπληρώνεται από τα μικρότερα εκκλησάκια και προσκυνητάρια που υπάρχουν εντός, αλλά και εκτός του οικισμού: Αγία Ελεούσα, Άγιος Νεκτάριος, Άγιος Ιωάννης, Άγιος Χαράλαμπος κ.α. Αξιόλογο εκκλησιαστικό μνημείο είναι το Ασκητήριο της Αγίας Ελεούσας που χρονολογείται πριν τον 18^ο αιώνα. Στο βράχο που είναι σφηνωμένο, οδηγούν εκατόν είκοσι σκαλιά. Ένα ακόμη συστατικό που κάνει τη Ζάτουνα ξεχωριστή, είναι το άφθονο τρεχούμενο υδάτινο στοιχείο. Υπάρχουν διάσπαρτες πηγές και "βρύσες" όπως η Βρύση των Κολοκοτρωναίων, το Νερούλι, η Πάνω βρύση, ο Πύργος και η Πέρα βρύση.

Με Προεδρικό Διάταγμα, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 13 Νοεμβρίου 1998 (υπ' αριθμ. φύλλο 908) χαρακτηρίστηκε και η Ζάτουνα παραδοσιακός οικισμός. Στο Δημοτικό Διαμέρισμα Ζάτουνας υπάγονται δύο οικισμοί του Μάρκου και ο Βλόγγος.

1.5. Οικισμός Μάρκου

Ο οικισμός του Μάρκου, είναι χτισμένος κοντά στη δεξιά πλευρά του φαραγγιού του Λούσιου στους πρόποδες του όρους Μελικάγκουρο σε υψόμετρο 900 μ. Είναι από τα ελάχιστα χωριά που προσφέρουν μια τόση μεγάλη θέα σε γωνία 180 μοιρών. Ξεκινώντας από ανατολικά έχει θέα όλη τη περιοχή του κάμπου της Μεγαλόπολης μέχρι το Λεοντάρι και τον Ταύγετο, νότια όλη την οροσειρά του όρους Λύκαιο και παρακολουθώντας όλη τη διαδρομή του Αλφειού μέχρι τα δυτικά, το βλέμμα καταλήγει στο Ιόνιο πέλαγος και στη Ζάκυνθο.

Σύμφωνα με την παράδοση, το χωριό αρχικά ήταν χτισμένο λίγο νοτιότερα από την σημερινή του θέση, στην τοποθεσία "Χαλάσματα" που βρίσκεται πάνω στο λόφο της περιοχής "Μαζιά". Σχετικά με το όνομά του, δεν είναι γνωστό από ποιόν το έλαβε. Η πρώτη γραπτή μαρτυρία με το όνομα του χωριού, προέρχεται από ένα αφιερωτήριο έγγραφο της μονής Τιμίου Προδρόμου,¹⁵ μέσα στο οποίο υπάρχει η καταχώρηση "από του Μάρκου...". Στου Μάρκου λειτουργούσε μονοτάξιο Δημοτικό Σχολείο.

Κατά την απογραφή του 2001 τα άτομα που καταγράφηκαν ήταν 77. Στην τελευταία εικοσαετία του αιώνα που πέρασε, στο χωριό χτίστηκαν 15 νέα σπίτια, τα παλιά επισκευάστηκαν και ανακαινίστηκαν στο σύνολό τους, ενώ το ενδιαφέρον της ανοικοδόμησης, αποτελεί την κρυφή ελπίδα κάθε ξενιτεμένου Μαρκιώτη.

Σημερινές ασχολίες του εργατικού δυναμικού των μόνιμων κατοίκων του, είναι κυρίως η κτηνοτροφία και λιγότερο η γεωργία. Τα τελευταία χρόνια, του Μάρκου έχει περίπου 30 μόνιμους κατοίκους, ενώ από την άνοιξη μέχρι και το φθινόπωρο, ο αριθμός αυτός αυξάνεται σημαντικά. Κάθε Αύγουστο αποτελεί παραθεριστικό κέντρο των Μαρκιωτών και συγκεντρώνει περισσότερο από 100 άτομα. Στο κέντρο του χωριού και σε αμφιθεατρικό σημείο, λειτουργούν ανοικιαζόμενα δωμάτια.

Σπουδαία κατάκτηση όλων των Μαρκιωτών αποτελεί ο Σύλλογός τους, που από το 1933 που ιδρύθηκε μέχρι σήμερα, βρίσκεται παντού παρόν με την εκτέλεση έργων αναβάθμισης του χωριού, την καλλιέργεια και την ανάπτυξη των πατριωτικών δεσμών και την εκτέλεση πολλών και ποικίλων πολιτιστικών εκδηλώσεων.

1.6. Οικισμός Βλόγγου

Μικρός ορεινός παραδοσιακός οικισμός χτισμένος στην κορυφή του όρους Εχτίχοβα σε υψόμετρο 1200 μέτρων. Κατοικήθηκε στα τέλη του 18ου αιώνα -μετά τα Ορλωφικά- αν και υπάρχουν ενδείξεις ότι ταυτίζεται με τον φραγκικό οικισμό *Blobocan* (13ος αιώνας). Ο Βλόγγος αποτελεί ένα θαυμάσιο ορεινό παρατηρητήριο με εξαιρετικό κλίμα.

Αποτελούσε ασφαλές καταφύγιο της κλεφτουριάς, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην Επανάσταση του 1821. Μέχρι τα μέσα του περασμένου αιώνα, ολόκληρη η περιοχή καλυπτόταν από δάσος. Κατά τον 19ο αιώνα οι κάτοικοι ασχολούνταν κυρίως με την κτηνοτροφία και παρήγαγαν ποιοτικά κτηνοτροφικά προϊόντα. Λειτουργούσε επίσης κατά τους θερινούς μήνες μονοτάξιο Δημοτικό Σχολείο. Στο χωριό κατοικούν μόνιμα γύρω στους 25 κατοίκους (55 απογεγραμμένοι κατά την απογραφή του 2001) που ασχολούνται με τη γεωργία και τη κτηνοτροφία, ενώ το καλοκαίρι ο αριθμός τους υπερβαίνει τους 100.

Αξιόλογη είναι η εκκλησία του Αϊ-Γιώργη στην άκρη του χωριού, χτισμένη το 1815, με την περίφημη πηγή με τους κανάλους να αναβλύζει κάτω από αυτήν. Δίπλα από την εκκλησία εκτείνεται ένα ωραιότατο καταπράσινο δασύλλιο με καρυδιές 100 ετών. Ο Βλόγγος ανακηρύχθηκε παραδοσιακός οικισμός το 1978 (Φ.Ε.Κ. 594/13-11-1978). Σε αρχιτεκτονική μελέτη του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας και εισήγηση του Τμήματος Χωροταξίας και μελετών του Υπουργείου Εσωτερικών μόνο ο Βλόγγος, μεταξύ όλων των χωριών της Γορτυνίας, έχει προταθεί όπως τύχει του Πρώτου βαθμού προστασίας σύμφωνα με τα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μετά το 1990 μέσω της Αδελφότητας και μετά το 1998 μέσω του Δήμου Δημητσάνας έχει εκπονηθεί ένα πρόγραμμα ανάπλασης του χωριού με στόχο να καθιερωθεί ως ορεινό θέρετρο της περιοχής.

¹⁵ Το συγκεκριμένο έγγραφο δημοσίευσε ο Τάσος Γριτσόπουλος στα «Γορτυνικά» τ. Α', Αθήναι 1972, σελ. 198-199, α.α. 55, με τίτλο Δικαιοπρακτικό έγγραφο μονής Προδρόμου. Με το έγγραφο αυτό, που είναι χρονολογημένο το έτος 1645, ένας Ατσαχωλίτης αφέρωσε τρία χωράφια του στη μονή Προδρόμου, πράξη την οποία επικύρωσαν με τις υπογραφές τους ως μάρτυρες, ένας Ζατουνίτης και ένας Μαρκιώτης που υπέγραψε με το όνομα «ο Χριστόδουλος, ο ράφτης από του Μάρκου».

1.7. Δημοτικό Διαμέρισμα Ζυγοβιστίου

Από τα ψηλότερα χωριά της Γορτυνίας με 1270 μ. υψόμετρο, γαντζωμένο στα ακροβούνια του Μαινάλου, το Ζυγοβίσι διασώζει ιστορικές εκκλησίες και αρκετά παλιά πετρόκτιστα σπίτια. Δίπλα από το πυκνό και παρθένο ελατόδασος έχει μια πανοραμική και εξαιρετική θέα στην περιοχή. Το χωριό επίσης αποτελεί πέρασμα για το εθνικό μονοπάτι 32.

Αρχικά η τοποθεσία λεγόταν Ζυγός, αλλά με την πάροδο του χρόνου έφτασε στη σημερινή του ονομασία. Ο περιηγητής Πausανίας τοποθετεί στην περιοχή το τάφο της Καλλιστώς και το ιερό της Καλλίστης Άρτεμης. Παλαιότερα μάλιστα οι κάτοικοι έδειχναν στο χωριό λείψανα αρχαίου τείχους. Οι πρώτοι κάτοικοι και ιδρυτές του ήταν οι Κοντογιανναίοι, που ήλθαν στα τέλη του 16ου αιώνα από το χωριό των Αιμυαλών της Μεσσηνίας, για να αποφύγουν τις διώξεις των Τούρκων αλλά και τις αρπαγές των πειρατών της Αλγερίας, που ρήμαζαν τότε τα παράλια της Πελοποννήσου. Οι Κοντογιανναίοι, μεταξύ άλλων, έχτισαν και πολλές εκκλησίες. Τα αδέρφια Γρηγόριος και Ευπραξία ή Παΐσια Κοντογιάννη που αφιερώθηκαν στο μοναχικό βίο, ίδρυσαν το 1608 τη Μονή Αιμυαλών, με πρώτο ηγούμενο τον Γρηγόριο Κοντογιάννη. Στην κεντρική πλατεία του χωριού, το 1630 έχτισαν την πρώτη τους εκκλησία και στο σημείο αυτό σήμερα υπάρχει ο μητροπολιτικός ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος κτίσμα του 1810. Στον περίγυρο του χωριού, βρίσκονται 6 εκκλησάκια τα οποία είναι κτισμένα από το 1811 και ύστερα.

Το Ζυγοβίσι διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στον αγώνα του 21. Οι Ζυγοβιστινοί ήταν από τους πρώτους που ακολούθησαν τον Κολοκοτρώνη και έδειξαν μεγάλη γενναιότητα στις μάχες. Έτσι αυτός ο ίδιος τους ξεχώρισε για σωματοφύλακές του και τους ονόμασε "Αθάνατο Σώμα". Σε ανάμνηση των αγώνων και της θυσίας τους, οι νεότεροι Ζυγοβιστινοί ονόμασαν την πλατεία του χωριού "Πλατεία Αθανάτων". Το καλοκαίρι του 2001 ο Σύλλογος του χωριού με δωρεές όλων των Ζυγοβιστινών, έστησε στην είσοδο του χωριού μαρμάρينو μνημείο σε μορφή ανοιχτού βιβλίου, πάνω στο οποίο αναγράφονται τα 196 ονόματα όλων των Ζυγοβιστινών αγωνιστών. Αξιοσημείωτο είναι, ότι όλοι οι κάτοικοι ανέκαθεν ήταν γνώστες γραφής και ανάγνωσης. Αυτό το γεγονός οφείλεται στο έργο των μοναχών της Μονής Αιμυαλών και γι' αυτό με κρυφή υπερηφάνεια στα σιλάγια τους έφεραν πάντα καλαμάρι.

Τα σπίτια του χωριού είναι σχεδόν όλα διώροφα, πετρόκτιστα και παραδοσιακά, αν και αρκετά ερειπωμένα. Γραφική είναι η κεντρική πλατεία με την εκκλησία του Σωτήρος. Κόσμημα του χωριού είναι και το παλιό δημοτικό σχολείο, το Καπποδιστριακό Διδακτήριο του 1830, που λειτούργησε μέχρι το 1957 και έχει αναπαλαιωθεί και χαρακτηριστεί διατηρητέο μνημείο.

Το Ζυγοβίσι το 1851 είχε 1035 κατοίκους, διέθετε μάλιστα διτάξιο Δημοτικό Σχολείο και Αστυνομικό Σταθμό. Οι ασχολίες των κατοίκων μέχρι και σήμερα είναι η γεωργία, το εμπόριο λαδιού, η κτηνοτροφία και οι οικοδομικές εργασίες. Οι κάτοικοι διακρίνονται για τη φιλοξενία τους αλλά και για την ξεχωριστή αγάπη για το χωριό τους, που εκδηλώνεται με προσφορές και δωρεές για τον εξωραϊσμό του. Γι' αυτό και το Ζυγοβίσι είναι ένα φροντισμένο και όμορφο χωριό. Στην πλατεία του λειτουργούν καφενεία και ταβέρνες με καλό φαγητό με παραδοσιακές γεύσεις. Το χωριό φημίζεται για τα εκλεκτά τυροκομικά του προϊόντα και τα ντόπια κρασιά του.

1.8. Δημοτικό Διαμέρισμα Μελισσόπετρας

Παραδοσιακός οικισμός της Γορτυνίας που είναι χτισμένος στη πλαγιά του όρους Εχτίχοβα σε υψόμετρο 720 μ. Η Μελισσόπετρα έχει 50 μόνιμους κατοίκους οι οποίοι είναι κτηνοτρόφοι, ελαιοπαραγωγοί και συνταξιούχοι.

Το αρχικό της όνομα ήταν Τρεστενά, σλαβική λέξη που σημαίνει «τόπος με καλάμια» ενώ το 1927, με ανάλογο διάταγμα μετονομάστηκε Μελισσόπετρα. Αναφορικά με την ιστορία της Μελισσόπετρας, μέχρι σήμερα η επιστημονική έρευνα δεν έχει εξετάσει επαρκώς την ιστορική της πορεία μέσα στους αιώνες έτσι ώστε να αναδειχθούν με ασφάλεια τα στοιχεία που αφορούν το ιδρυτικό της έτος, τη μορφή της αρχικής της κατοίκησης, καθώς επίσης την ανάπτυξη και την οργάνωσή της σε ανεξάρτητο οικισμό. Ιστορικές όμως πηγές μας πληροφορούν, ότι σημείωνε γεωργική πρόοδο χάρη στη σπορά δημητριακών καρπών και οπωροφόρων δένδρων, που αποτελούσε πηγή σημαντικού εισοδήματος για τους γεωργούς. Η Μελισσόπετρα διαθέτει αρκετές πηγές, η μεγαλύτερη από αυτές λέγεται «Μάνα του νερού».

Η Μελισσόπετρα είναι πατρίδα πολλών Μητροπολιτών και Ιεραρχών και αγωνιστών του 1821. Ο Αρχιμανδρίτης Ευσέβιος Ματθόπουλος ο οποίος ίδρυσε το 1907 την Αδελφότητα Θεολόγων η «Ζωή», ο Μητροπολίτης Πατρών Ιερόθεος Μητρόπουλος, ο Φιλικός Π. Δημητρακόπουλος και ο αγωνιστής Καπετάν Αγγέλης είναι κάποιοι απ' αυτούς. Η Μελισσόπετρα είναι επίσης ο τόπος καταγωγής του διεθνούς φήμης αρχιμουσικού Δημήτρη Μητρόπουλου.

Πολιούχος του χωριού είναι ο Άγιος Αθανάσιος που εορτάζει στις 2 Μαΐου. Στη περιοχή υπάρχουν τρεις ναοί εκ των οποίων αξιολογότεροι είναι ο Ι.Ν. Αγίου Ιωάννου, κτίσμα του 17ου αιώνα. Ανήκει στον σπάνιο τύπο του σταυρεπίστεγου και είναι ένας από τους τέσσερις που υπάρχουν σε όλη την περιοχή της Γορτυνίας. Επίσης, λίγα μόλις μέτρα από τα τελευταία σπίτια της Μελισσόπετρας, στην άκρη της κοίτης του διερχόμενου ξηροχειμαρρου Λουμνά, μέσα στα βράχια είναι χτισμένο το εξωκλήσι της Παναγίας. Σύμφωνα με την παράδοση, ο χώρος αυτός αρχικά ήταν ασκητήριο.

1.9. Δημοτικό Διαμέρισμα Παναγιάς

Η Παναγιά είναι ένα μικρό ορεινό χωριό χτισμένο στην πλαγιά της τελευταίας κορυφογραμμής του Μαινάλου. Το χωριό έχει πανοραμική θέα και ευρύ ορίζοντα προς τον κάμπο του Αλφειού, με τα χωριά Παλαιόκαστρο και το Μυκηναϊκό του Νεκροταφείο, Θεισά και Μάτεσι (Ηλεία), τα βουνά της Ανδρίτσαινας και το Λύκειο όρο το ιερό όρος των Αρκάδων. Προς τα δυτικά, όταν υπάρχει καθαρή ατμόσφαιρα, διακρίνεται το Ιόνιο πέλαγος και οι ορεινοί όγκοι της Ζακύνθου.

Η παλαιότερη ονομασία του χωριού ήταν Ζέρζοβα, όνομα σλαβικό όπως συνέβαινε και με αρκετά χωριά της περιοχής. Το 1924 το χωριό μετονομάστηκε σε Παναγιά, ενώ είχε αναγνωρισθεί σαν κοινότητα από το 1912. Το γεγονός ότι, το χωριό δεν καταγράφεται μέσα στην απογραφή πληθυσμού του έτους 1700, που πραγματοποιήσαν οι Βενετοί κατακτητές (1685-1715) στην περιοχή, και είναι γνωστή ως απογραφή του Βενετού προνοητή Francesco Grimani, σε απόλυτη σχέση με το γεγονός ότι 16 χρόνια αργότερα, η Ζέρζοβα καταγράφεται στον κώδικα της μονής Φιλοσόφου ως χωριό, είναι ένα ζήτημα το οποίο απαιτεί έρευνα, το αποτέλεσμα της οποίας θα συμβάλει στην ανάδειξη του ιδρυτικού της έτους. Για τη συμπλήρωση μιας τέτοιας έρευνας, αξίζει να αναφερθεί ότι χίλια περίπου μέτρα βορειοανατολικά της Παναγιάς, βρίσκεται η τοποθεσία Ξερολίβαδο ή αλλιώς Καλτσού. Στην περιοχή αυτή, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των Παναγιωτών, παλιότερα, όταν τα κτήματα καλλιεργούνταν, το αλέτρι του γεωργού έφερνε στην επιφάνεια της γης διάφορα κεραμικά, κατάλοιπα ίσως κάποιου παλαιού οικισμού. Λίγα μέτρα μακρύτερα, ακόμη και σήμερα υπάρχουν τάφοι σχηματισμένοι με

κάθετες πλάκες, σημάδια που ενισχύουν την άποψη ότι στην περιοχή αυτή, κάποτε στο παρελθόν, υπήρξε κάποια μορφή κατοίκησης. Επίσης, χίλια περίπου μέτρα νότια της Παναγιάς, στην περιοχή Κορακοφωλιά, υπάρχει μεγάλη απροσπέλαστη σπηλιά στην είσοδο της οποίας υπάρχουν σημάδια που δείχνουν ότι, στο παρελθόν, είχε χρησιμοποιηθεί έστω και σαν κρύπτη, σε χρόνια δύσκολα όπως συνέβει με τα "Ορλωφικά" (1770-1779), αλλά και επί Ιμπραήμ (1825-1827).

Το χωριό είναι χτισμένο σε καταπράσινο δασοσκέπαστο λόφο, το λόφο του Προφήτη Ηλία, που κάποτε ήταν γεμάτος αμπέλια. Την παλαιότερη ενασχόληση των κατοίκων με την αμπελουργία και την ελαιουργία μαρτυρούν σήμερα τα ερείπια κάποιων ληνών και τριών ελαιοτριβείων (που λειτουργούσαν μέχρι το 1960), μυλόπετρες και τα σκουριασμένα πιεστήρια. Μέσα στο χωριό υπήρχαν 6 εμπορικά καταστήματα, οργανωμένο τυροκομείο, καμίνια για την κατασκευή κεραμιδιών και ασβεστοκάμινο. Στη Παναγιά επίσης λειτουργούσε μονοτάξιο Δημοτικό Σχολείο.

Παρ' όλη την εγκατάλειψη, η Παναγιά έχει σήμερα καλοδιατηρημένα και φροντισμένα πετρόχτιστα σπίτια. Επίσης, διαθέτει πέντε εκκλησίες με σημαντικότερη αυτήν του Αγίου Νικολάου, πετρόχτιστη και λιπή, στην είσοδο του χωριού. Αξιόλογη είναι η πέτρινη τοξωτή βρύση στο κάτω μέρος της πλατείας, με σκαλιστό «κάνταλο», δηλαδή γούρνα για το πότισμα των ζώων. Μια ανάλογης κατασκευής βρύση βρίσκεται κάτω από τον Άγιο Νικόλαο, στη Μούσαγα. Αξιόλογο είναι επίσης και το Λαογραφικό Μουσείο του χωριού το οποίο στεγάζεται στο παλιό δημόσιο πλυσταριό κατασκευασμένο από το Σύλλογο των απανταχού Παναγιωτών ως μια προσπάθεια διάσωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς και των εθίμων της περιοχής. Τα εκθέματα, το καμίνι του σιδερά, το ρακοκάζανο, ο αργαλειός, το αλέτρι, το κουρείο, εργαλεία οικιακής χρήσης χρονολογούνται από το 19ο αιώνα ενώ ήταν σε χρήση μέχρι τα μέσα του 20ού. Μέσα στο χώρο αυτό μπορεί κανείς να μάθει πως ήταν η ζωή σε ένα ορεινό χωριό της Αρκαδίας, όταν ήταν αυτόνομη και ανεξάρτητη μονάδα.

1.10. Δημοτικό Διαμέρισμα Ράδου

Στην πλαγιά του βουνού Κοτρώνι, μέσα στο κατάφυτο ελατόδασος του Μαινάλου και σε υψόμετρο 1280 μ. βρίσκεται ο παραδοσιακός οικισμός του Ράδου. Το χωριό είναι διάδοχος της αρχαίας Θεισόας ενώ στη θέση Παλαιοκάτουνα εντοπίζονται λιγοστά ίχνη της αρχαίας πόλης. Αρχαιολογικές ανασκαφές έχουν αποκαλύψει υπολείμματα της ακρόπολης της αρχαίας κώμης, λείψανα οχυρωματικού περιβόλου, αρχαίου ιερού καθώς επίσης και οικοδομημάτων ρωμαϊκών και ελληνιστικών χρόνων. Η σωστή προφορά του χωριού είναι του Ράδου, σε γενική πτώση δηλαδή, χαρακτηριστικό άλλωστε πολλών αρκαδικών τοπωνυμίων. Η αναφορά «του Ράδου» στις τούρκικες απογραφές του 15ου και 16ου αιώνα ως Radomir δείχνει ότι το τοπωνύμιο υποδηλώνει σλαβικές εγκαταστάσεις στην περιοχή τον 7ο αιώνα και διασώζει προφανώς το όνομα κάποιου οικιστή Rado. Η ετυμολογία του χωριού, έχει αποδοθεί ότι προέρχεται από τη λέξη ραδές ή ραδιό, που σημαίνει «τόπος με γκρεμούς ή με έντονη κλίση».

Του Ράδου είναι από τα χωριά εκείνα που δεν γνώρισαν τουρκικό ζυγό μέχρι τα τέλη του 18ου αιώνα, αφού στο χωριό δεν υπήρχαν τουρκικές ιδιοκτησίες. Λόγω της αδυναμίας των κατοίκων στο να πληρώνουν τους αναλογούντες φόρους τους, στα τέλη του 18ου αιώνα, το χωριό αγοράστηκε από κάποιον Τούρκο μαζί με το ιδιόκτητο δάσος του. Στις αρχές του 19ου αιώνα, η ιδιοκτησία γης του χωριού και του δάσους του, παραχωρήθηκε με διαταγή του Πασά της Πελοποννήσου στον Καρυτινό Χρήστο Καρύδη και στον Δημήτρη Σέκερη. Στα επόμενα χρόνια μέσα στον 19ο αιώνα, οι μεταβολές που επήλθαν στο ιδιοκτησιακό καθεστώς του χωριού και του ιδιόκτητου δάσους του, έκτασης 6.000 στρεμμάτων, είχαν ως αποτέλεσμα τη μεταβίβαση του μισού χωριού και του μισού δάσους του, σε εννέα Ραδαίους το 1864, ενώ η υπόλοιπη έκταση του χωριού και του δάσους του περιήλθε στην κυριότητα των κατοίκων με αγορά το 1881. Αναφορικά με το ιδιόκτητο δάσος του χωριού, αξίζει να αναφερθεί ότι, το 1924,

ιδρύθηκε Συνεταιρισμός διαχείρισης του αποτελούμενος από 36 αναγνωρισμένα μερίδια. Το 1930, του Ράδου ανακηρύχθηκε αυτόνομη κοινότητα, με έδρα τον ομώνυμο οικισμό. Οι κάτοικοι του χωριού, ήταν κυρίως ποιμένες. Επίσης, λειτουργούσε μονοτάξιο Δημοτικό Σχολείο. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το 1830, οι είκοσι οικογένειες (εκατό περίπου κάτοικοι), κατείχαν 2.000 αιγοπρόβατα, ενώ στα 1929, οι 600 κάτοικοι, κατείχαν 10.000 αιγοπρόβατα. Το χειμώνα, όλοι σχεδόν οι κάτοικοι του χωριού μετακινούνταν στα χειμαδιά, στα χωριά Αρσινόη (Σίμιζα), Ελληνοκλησιά (Σάμαρι) και Καλόβρυση (Βουρνάζι) του νομού Μεσσηνίας.

Η αντιπροσωπευτική παραδοσιακή αγροτική αρχιτεκτονική της ορεινής Αρκαδίας, ιδιαίτερα οι απλοί αρχαϊκοί της τύποι, απαντώνται στου Ράδου. Το χωριό αποτελεί ένα ενιαίο οικιστικό σύνολο με συμπαγή οικιστικό πυρήνα, χωρίς ξεχωριστές γειτονιές και διάσπαρτα σπίτια. Στην αρχιτεκτονική των σπιτιών, κυριαρχεί το ανωγκάτωγο σπίτι που είναι μακρόστενο και κεραμοσκέπαστο με μικρά παράθυρα. Μερικά από τα σπίτια του χωριού, έχουν χρονολογηθεί στα μέσα του 18ου αιώνα. Μεγάλο προτέρημα του χωριού αποτελεί η θέση του μέσα στο χώρο: χτισμένο στη μεσημβρινή πλευρά, γύρω από δύο πηγές και δίπλα από πυκνό δάσος. Η μικρή πλατεία του χωριού με τα παραδοσιακά καφεενδάκια, είναι ένα μπαλκόνι στο απέραντο ελατόδασος που απλώνεται γύρω προσφέροντας υπέροχη θέα. Η εκκλησία του χωριού είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου και είναι έργο του 1886. Οι κάτοικοι είναι κτηνοτρόφοι και υλοτόμοι και το χωριό χρησιμοποιείται ως οικισμός θερινής κατοίκησης. Του Ράδου έχει ερημώσει από τη μετανάστευση και οι μόνιμοι κάτοικοί του δεν ξεπερνούν τους 30 (65 απογραφέντες στην απογραφή του 2001). Το καλοκαίρι ζωντανεύει με αρκετούς παραθεριστές που διατηρούν εκεί σπίτια.

1.11. Δημοτικό Διαμέρισμα Ριζοσπηλιάς

Η Ριζοσπηλιά αποτελεί το μικρότερο και πιο απομακρυσμένο δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Δημητσάνας. Το χωριό είναι χτισμένο στην τελευταία πλαγιά του όρους Εχτίχοβα και συνορεύει με το Δήμο Ηραίας. Αποτελείται από τους οικισμούς Άνω και Κάτω Ριζοσπηλιά (με υψόμετρα 420 μ. και 300 μ. αντίστοιχα) που απέχουν μεταξύ τους 1500 περίπου μέτρα. Το χωριό ονομαζόταν παλαιότερα Στρούζα, προφανώς σλαβικό τοπωνύμιο, ενώ τη σημερινή του ονομασία έλαβε το 1924. Κύρια ασχολία των κατοίκων ήταν η γεωργία, η κτηνοτροφία, και η ελαιοπαραγωγή, αφού το χωριό έχει μεγάλους ελαιώνες, λόγος για τον οποίο στο παρελθόν, μέσα και έξω από το χωριό λειτουργούσαν αρκετά ελαιοτριβεία.

Η περιοχή του χωριού είναι κατάφυτη από ελαιώνες, αμπέλια και αγροκήπια και καταλήγει στον εύφορο παρόχθιο κάμπο του Αλφειού ποταμού, όπου καταλήγουν επίσης και τα όρια του Δήμου Δημητσάνας αλλά και του νομού Αρκαδίας, αφού στην άλλη όχθη του ποταμού οριοθετείται και ο νομός Ηλείας. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της Ριζοσπηλιάς είναι η πηγή θειούχων χωμάτων. Κατά την απογραφή του 2001, απογράφηκαν 56 άτομα, οι περισσότεροι συνταξιούχοι. Στην Αθήνα λειτουργεί ο Σύλλογος των Ριζοσπηλιωτών, όπου διοργανώνει πολλές και ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις.

1.12. Μετανάστευση – Ενκατάλειψη – Παρακμή

Ο άνθρωπος πάντα, όταν ο τόπος που γεννήθηκε δεν του προσφέρει εκείνα που θέλει για να ζήσει μια ζωή υποφερτή και μέσα στα υπάρχοντα κοινωνικά πλαίσια, πασχίζει να βρει καλύτερη τύχη. Έτσι αρχίζει η μετακίνηση σε άλλους τόπους και η αναζήτηση ευνοϊκότερων, γι' αυτόν, συνθηκών ζωής. Όταν λέμε μετανάστευση, εννοούμε το φαινόμενο της μετακίνησης του

πληθυσμού από την πατρική του γη ή σε ξένες χώρες (η λεγόμενη εξωτερική μετανάστευση) ή σε άλλο τόπο της ίδιας χώρας (η λεγόμενη εσωτερική μετανάστευση). Οι λόγοι που γεννούν το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι ποικίλοι και εξαρτώνται απ' τις συνθήκες που επικρατούν κάθε δεδομένη χρονική περίοδο στους τόπους διαμονής αλλά και στους τόπους αποδημίας. Η μετακίνηση αυτή του πληθυσμού παρουσιάζεται όταν το κοινωνικό και κυρίως το οικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει και κινείται το άτομο, δεν του παρέχει τη δυνατότητα να εκπληρώσει τις επιδιώξεις του και να ικανοποιήσει τις φιλοδοξίες του.

Μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο, στην Ευρώπη η Γερμανία και στην Αμερική, οι Η.Π.Α. κι ο Καναδάς, άρχισαν σιγά-σιγά να γίνονται αγορές εργατικής δύναμης, που εξασφαλιζόνταν από τα φτωχά και οικονομικά καθυστερημένα κράτη, σαν την Ελλάδα, την Ισπανία, τη Τουρκία, ορισμένα κράτη της Ασίας κ.α. Το φαινόμενο δε της εσωτερικής μετανάστευσης εμφανίστηκε μεταπολεμικά και σιγά-σιγά πήρε μεγάλες διαστάσεις, κάτω από ορισμένες καταστάσεις, που δημιουργήθηκαν στη χώρα μας στην περίοδο αυτή. Άρχισε λοιπόν ένα ρεύμα μετακίνησης, που κατευθυνόταν απ' τις αγροτικές περιοχές προς τις αστικές και ιδιαίτερα προς τα δυο μεγάλα πολεοδομικά συγκροτήματα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Το φαινόμενο αυτό με τη γενική του ονομασία λέγεται αστυφιλία και ως ένα βαθμό, είναι φαινόμενο παγκόσμιο.

1.12.1. Πληθυσμιακά Χαρακτηριστικά και Εξελίξεις

Στην Ελλάδα οι ορεινές κοινότητες ερημώθηκαν την περίοδο της μαζικής μετανάστευσης από τα χωριά προς τις μεγάλες πόλεις και το εξωτερικό τις δεκαετίες του 1950, 1960 και 1970. Η μαζική αποχώρηση του ορεινού πληθυσμού οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις συγκρούσεις του εμφύλιου πολέμου και τις διώξεις που ακολούθησαν τα χρόνια της εθνικής αντίστασης αλλά και τα βαριά σε ανθρώπινες ζωές και περιουσίες τραύματα από τις καταστροφές του πολέμου και του εμφύλιου διχασμού. Γεγονός είναι ότι τα ορεινά χωριά ερημώθηκαν κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1950-1970, με τον αστικό πληθυσμό να αυξάνεται από 37,7% επί του συνόλου το 1951 σε 58,1% το 1981 και τον αγροτικό να μειώνεται από 47,5% σε 30,3%. Οι δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης που προκαλούσαν οι συνεχείς πόλεμοι, η άγονη φύση της περιοχής του Δήμου Δημητσάνας και η έλλειψη προοπτικών, προέτρεπαν τους κατοίκους της να την εγκαταλείπουν, αναζητώντας μια καλύτερη τύχη, σε μεγαλύτερες πόλεις της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Επί αιώνες, οι πιο δυναμικοί από τους νέους της μίσειαν. Ήδη από τα χρόνια της δουλείας πολλοί κάτοικοι της περιοχής είχαν ξενιτευτεί, και πρώτοι από όλους εκείνοι που επιδίωξαν περαιτέρω σταδιοδρομία στο διδασκαλικό και εκκλησιαστικό τομέα, όπως το πλήθος των αρχιερέων. Πολλοί από το 16ο αιώνα στην Κωνσταντινούπολη είχαν σχηματίσει παροικίες ενώ άλλοι είχαν εγκατασταθεί στις παραδουνάβιες ηγεμονίες και διέπρεψαν με τις τέχνες και το εμπόριο. Το Άγιο Όρος επίσης αποτέλεσε εστία εγκαθίδρυσης όπως και άλλα Μοναστικά Κέντρα. Ομαδικά αρκετοί κάτοικοι της περιοχής μετακινήθηκαν προς τη Σμύρνη, μετά την αποτυχία της εξέγερσης το 1770. Κατά τον εμφύλιο πόλεμο (1946-1949), η Δημητσάνα έγινε κέντρο άμυνας του κράτους, και είχε ισχυρή δύναμη χωροφυλακής. Λόγω της οχυρής θέσης της, έμεινε απόρθητη από τους αντάρτες. Μια επίθεση που έγινε στις 30 Αυγούστου 1948 κατέληξε ωστόσο σε πολύνεκρη ήττα τους. Στη Δημητσάνα συγκεντρώθηκαν τότε πολλοί κάτοικοι των γύρω χωριών, ως ανταρτόπληκτοι. Πολλοί από αυτούς πήγαν έπειτα σε μεγαλύτερα αστικά κέντρα, στην Τρίπολη ή στην Αθήνα. Μετά τον εμφύλιο πόλεμο συνεχίστηκε με μεγαλύτερη ένταση το ρεύμα της μετανάστευσης όλων των χωριών και κωμοπόλεων της Γορτυνίας. Διάσπαρτη από δημότες του Δήμου Δημητσάνας, είναι η Βόρεια και Νότια Αμερική, ο Καναδάς, η Νότια Αφρική, η Ευρώπη, η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία. Επιπλέον, άλλοι εγκαταστάθηκαν σε αστικά κέντρα σε όλη την Ελλάδα αλλά και σε νησιά αναπτύσσοντας δυναμική δραστηριότητα. Οι ξενιτεμένοι Δημητσανίτες διέπρεψαν και διακρίθηκαν, παρέμειναν όμως αιώνιοι νοσταλγοί της πατρίδας τους και πρόθυμοι αρωγοί στις ανάγκες της.

Ακόμη και σήμερα όμως η μετανάστευση από την ορεινή Αρκαδία συνεχίζεται με ισχυρό πόλο έλξης την ελληνική πρωτεύουσα. Η διαμονή των νέων στο τόπο τους, είναι ένας σημαντικός δείκτης του φυσικού δυναμικού και της κατάστασης της περιοχής και συνδέεται άμεσα με τις ευκαιρίες και δυνατότητες απασχόλησης και τον τρόπο ζωής των κατοίκων. Ο κύριος λόγος που αναγκάζει τους νέους να φεύγουν από τα χωριά τους, είναι η πεποίθηση ότι εκεί δεν μπορούν να έχουν ίδιες ευκαιρίες που έχουν οι συνομήλικοί τους στα αστικά κέντρα: εργασία, παιδεία, πολιτισμός, διασκέδαση, κοινωνικότητα, επιλογές. Η ελευθερία των ορεινών περιοχών, εκεί που το ανθρώπινο βλέμμα μπορεί να δει χιλιόμετρα μακριά και προς τις τέσσερις κατευθύνσεις, γίνεται, με την καταγιστική διαφήμιση των πλασματικών παραδείσων της κατανάλωσης στα αστικά κέντρα, για τους κατοίκους φυλακή.

Σύμφωνα με τις διάφορες απογραφές, ο πληθυσμός της περιοχής έχει την παρακάτω εξέλιξη:

Πίνακας 1: Πληθυσμιακή εξέλιξη από την απογραφή του 1849

Έτος	Πληθυσμός											
	Παλαιοχώρι	Καρκαλού	Ζάτουνα	Μάρκου	Βλόγγος	Ζυγοβίτσι	Μελισσόπετρα	Παναγιά	Ράδου	Ριζοσπηλιά	Δημητσάνα	Σύνολο
1849	108	-	1.079	110	137	955	241	288	227	162	1.903	5.210
1851	112	-	988	131	139	1.035	242	137	240	191	1.933	5.148
1861	170	-	1.130	148	110	439	296	306	-	148	2.094	4.841
1879	177	-	1.141	176	176	564	335	308	215	144	2.241	5.477
1889	153	-	968	202	137	436	360	337	118	226	2.488	5.425
1896	153	-	1.010	185	232	625	337	323	206	187	2.400	5.658
1907	157	-	804	165	143	565	290	370	216	173	2.101	4.984
1920	178	-	778	203	92	499	270	350	70	181	1.990	4.611
1928	158	-	704	196	184	507	255	294	189	469	2.010	4.966
1940	164	173	519	161	188	492	261	320	376	175	1.747	4.576
1951	198	109	390	102	110	291	206	278	121	218	1.402	3.425
1961	175	123	294	90	71	262	142	176	85	195	1.300	2.913
1971	86	103	132	44	42	187	108	49	63	128	996	1.938
1981	75	69	112	31	17	154	81	113	46	81	612	1.391
1991	67	63	103	52	43	131	63	89	107	71	740	1.529
2001	38	76	75	77	55	140	51	91	65	56	621	1.345

Πηγή: Απογραφές πληθυσμού της Ε.Σ.Υ.Ε.

Από την επεξεργασία των διαθέσιμων στοιχείων, γίνεται εμφανής η φθίνουσα πορεία του ανθρώπινου δυναμικού στη περιοχή μελέτης. Τα αποτελέσματα κάθε άλλο παρά θετικά, αποτυπώνουν μια εικόνα εγκατάλειψης της περιοχής. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το ζενίθ του πληθυσμιακού μεγέθους της περιοχής ήταν στην απογραφή του 1896 ενώ το ναδίρ εντοπίζεται την δεκαετία 1991-2001 με ποσοστό μείωσης -76,2%. Μεταξύ των απογραφών του 1951 και του 2001 ο ρυθμός μεταβολής του τοπικού πληθυσμού μειώνεται στο -60,7%. Οι συνεχόμενες μεταναστεύσεις στο εξωτερικό ή στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας απέσπασαν τον πληθυσμό του Δήμου και επέφεραν την ερήμωσή του. Η τάση για μείωση του πληθυσμού, φαίνεται να μην εκλείπει τα επόμενα χρόνια ωστόσο μειώθηκε ο ρυθμός πληθυσμιακής αποδυνάμωσης μεταξύ του 1991-2001 στο -12,03%. Παρ' όλα αυτά, το γεγονός σε καμία περίπτωση δεν θεωρείται εφησυχαστικό δεδομένου ότι οποιαδήποτε αρνητική μεταβολή αποτελεί αγκάθι στην αναπτυξιακή διαδικασία του δήμου Δημητσάνας.

Ως αναπόδραστη συνέπεια των μεταβολών αυτών, κατά τη διάρκεια των τελευταίων 50 χρόνων, απωλέσθηκε ένα μεγάλο μέρος των τοπικών παραδόσεων, εγκαταλείφθηκε ένα σημαντικό κομμάτι του οικιστικού πλούτου (σχολεία, κατοικίες, εκκλησίες), χάθηκαν παραδοσιακά αρχιτεκτονικά μνημεία, παραδοσιακές δεξιότητες και επαγγέλματα. Τα κύματα των μεταναστεύσεων αποψίλωσαν την περιοχή κυρίως από άτομα ηλικίας μεταξύ 15 - 44 χρονών. Οι ηλικίες αυτές περιλαμβάνουν τα πιο ζωτικά και ζωντανά στοιχεία, και ο περιορισμός τους είχε σαν συνέπειες τη διαταραχή της ισορροπίας μεταξύ των δύο φύλων στις παραγωγικές ηλικίες, την ελάττωση της γεννητικότητας και την αύξηση της αναλογίας του μη παραγωγικού πληθυσμού. Η δημογραφική αυτή αλλοίωση του πληθυσμού του Δήμου του στέρησε, σε σημαντικό ποσοστό, όχι μόνο τις πιο παραγωγικές αλλά και τις πιο δραστήριες και δημιουργικές κοινωνικά ηλικίες. Οδήγησε αναπόφευκτα στο μαρασμό, στην αδυναμία εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής της περιοχής.

Οι απόδημοι της περιοχής μπορούν να συμβάλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη της γενέτειράς τους επιστρέφοντας ολικά όταν μπορέσουν ή μερικά στον τόπο τους μέσα από οικογενειακά, επιστημονικά, εκπαιδευτικά ξαναναμώματα, προσφέροντας τις γνώσεις και την φαντασία τους, παίρνοντας πρωτοβουλίες, προτείνοντας, στηρίζοντας οικονομικά ή συμμετέχοντας σε δράσεις που έχουν μελετήσει, συζητήσει με ειδικούς και οργανώσει με τις τοπικές ενώσεις και τα συμβούλια.

2. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ

2.1. Χωροθέτηση - Γεωμορφολογία - Χρήσεις Γης - Κλίμα

Ο Δήμος Δημητσάνας ανήκει στην επαρχία Γορτυνίας και βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού Αρκαδίας. Εκτείνεται μεταξύ των Δήμων Τρικολώνων, Γόρτυνος, Ηραίας, Λαγκαδίων και Βυτίνας, ενώ δυτικά ο Δήμος συνορεύει και με το νομό Ηλείας. Ο Δήμος, μετά την εφαρμογή του Ν.2539/1997 «Συγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης» (ΦΕΚ 244/4-12-1997) αποτελείται από επτά (7) δημοτικά διαμερίσματα και τέσσερις (4) οικισμούς. Συγκεκριμένα από την έδρα του Δήμου, τη Δημητσάνα, με τους οικισμούς της Καρκαλού και Παλιοχώρι, τη Ζάτουνα και τους οικισμούς της Μάρκου και Βλόγγο, το Ζυγοβίσι, τη Μελισσόπετρα, την Παναγιά, του Ράδου και τη Ριζοσπηλιά. Συνολικά ο Δήμος καταλαμβάνει έκταση 110.759 στρεμμάτων, ενώ τα περισσότερα χωριά έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί οικισμοί.

Πίνακας 2 : Έκταση και γεωμορφολογία Δήμου Δημητσάνας

α/α	Δημοτικό Διαμέρισμα	Μορφολογία εδάφους	Έκταση (στέμματα)
1	Δημητσάνας* (Παλιοχώρι –Καρκαλού)	Ορεινή	38.514
2	Ζάτουνα* (Μάρκου-Βλόγγο*)	Ορεινή	20.791
3	Ζυγοβιστίου*	Ορεινή	14.980
4	Μελισσόπετρας*	Ορεινή	6.800
5	Παναγιάς	Ορεινή	9.870
6	Ράδου	Ορεινή	13.379
7	Ριζοσπηλιάς	Ημιορεινή	6.425
Σύνολο:			110.759

* Παραδοσιακοί Οικισμοί

Πηγή: Ιστοσελίδα του Δήμου

Το τμήμα γύρω από τη Δημητσάνα, στο μεγαλύτερο μέρος του είναι ορεινό και περιβάλλεται από παραφυάδες του θρυλικού Μαινάλου φθάνοντας μέχρι το Λύκαιο όρος. Το οροπέδιο που διαγράφεται αφήνει κάποια περιθώρια πεδινών καλλιεργήσιμων τόπων, αλλά ο επίπεδος χώρος περιβάλλεται με διαδοχικά υψώματα με ομοιόμορφη περίπου και σε πολλά σημεία διαμόρφωση. Εάν δηλαδή δεν είναι εντελώς γυμνά λόγω της φύσης και της σύστασης των πετρωμάτων, είναι δασωμένα με έλατα ή με πουρνάρια. Την περιοχή διασχίζει ο Λούσιος ποταμός με συνολικό μήκος είκοσι τρία (23) περίπου χιλιόμετρα. Πηγάζει στη περιοχή του οροπεδίου της Καρκαλούς, σε υψόμετρο 1000 μ. και εκβάλλει στον Αλφειό ποταμό, στην περιοχή Καζακάς της Καρύταινας, σε υψόμετρο 180-200 μ. Στη μικρή του διαδρομή

συγκεντρώνει έναν εντυπωσιακό όγκο νερών της περιοχής που πηγάζουν σε όλο το μήκος του και ιδίως αυτά των πηγών που βρίσκονται στην περιοχή της Αρχαίας Γόρτυνος. Το νερό του Λούσιου, από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα, φημίζεται για τη ψυχρότητά του την οποία διατηρεί ακόμη και τους καλοκαιρινούς μήνες. Σε όλο σχεδόν το μήκος του γεωγραφικού ανάγλυφου της περιοχής που διασχίζει ο Λούσιος, σχηματίζεται ένα από τα ωραιότερα φαράγγια της Πελοποννήσου.

Είναι δεδομένη λοιπόν μία ποικιλία περιβαλλοντολογική με τη δημιουργία γραφικών εικόνων στις διακλαδώσεις των υψωμάτων και απλών λόφων και τη δημιουργία χαραδρών και άλλων σχηματισμών του εδάφους όπως ράχες, κορυφογραμμές, νεροσυρμές και άλλες μεταλλαγές.

Πίνακας 3: Χρήσεις γης

Δημοτικό Διαμέρισμα	Σύνολο Εκτάσεων	Καλλιεργούμενες εκτάσεις και αγραναπαύσεις	Βοσκότοπο Δημοτικοί	Βοσκότοποι άλλοι ιδιωτικοί	Δάση	Καλυπτόμενα από ύδατα	Δρόμοι, πλατείες, κ.λ.π.	Άλλα
Δημητσάνας	38,5	4,5	2,0	14,4	17,0	0,1	0,5	0,1
Ζάτουνα	20,8	0,3	0,0	14,6	5,3	0,0	0,2	0,5
Ζυγοβιστίου	15,0	0,6	0,0	5,5	8,7	0,0	0,2	0,0
Μελισσόπετρας	6,8	0,8	0,0	0,7	4,7	0,0	0,3	0,3
Παναγιάς	9,9	0,4	0,0	0,9	8,8	0,0	0,3	0,0
Ράδου	13,4	0,5	0,0	1,1	11,4	0,0	0,3	0,1
Ριζοσπηλιάς	6,4	1,5	0,0	3,0	1,8	0,0	0,1	0,0
ΣΥΝΟΛΟ	110,8	8,6	2,0	40,2	57,2	0,1	1,9	1,0

* Εκτάσεις σε χιλιάδες στρέμματα

Πηγή: Αρχείο Δήμου

Από τον παραπάνω πίνακα, συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος του Δήμου Δημητσάνας καλύπτεται από δάση και ιδιωτικούς βοσκότοπους ενώ, οι δημοτικοί βοσκότοποι είναι σχεδόν ανύπαρκτοι. Το γεγονός ότι υπάρχουν λίγες καλλιεργούμενες εκτάσεις ίσως να ερμηνεύει τόσο τη δημογραφική εικόνα της περιοχής καθώς και τους τομείς απασχόλησης των κατοίκων.

Το κλίμα στη περιοχή είναι ορεινό ηπειρωτικό. Διακρίνεται για την αφθονία των χιονοπτώσεων ιδίως κατά τους χειμερινούς μήνες, για το έντονο αλλά "ξηρό" κρύο και το υψηλό βροχομετρικό δείκτη που παρουσιάζει, συνέπεια του οποίου είναι το κατάφυτο των ορεινών πλαγιών. Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού η θερμοκρασία ανεβαίνει αισθητά χωρίς όμως να φτάσει ποτέ σε πολύ υψηλά επίπεδα.

2.2. Δημογραφική Εικόνα

Οι κάτοικοι του δήμου Δημητσάνας σε περιόδους αιχμής, ανέρχονται στους 3.500. Όμως σύμφωνα με την απογραφή του 2001, οι μόνιμοι κάτοικοι είναι 1.345. Η περιοχή έχει παρουσιάσει μείωση του πληθυσμού της, αφού σύμφωνα με την απογραφή του 1991, οι κάτοικοι ήταν 1.529. Αναλυτικά :

Πίνακας 4 : Πληθυσμιακή κατανομή κατά δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Δημητσάνας σύμφωνα με της απογραφές του 1991 και 2001.

α/α	Δημοτικό Διαμέρισμα	1991	2001	Μεταβολή (%)
1	Δημητσάνας (Παλιοχώρι –Καρκαλού)	870	735	-15,5
2	Ζάτουνα (Μάρκου-Βλόγγος)	198	207	4,5
3	Ζυγοβιστίου	131	140	-6,8
4	Μελισσόπετρας	63	51	-19,0
5	Παναγιάς	89	91	2,2
6	Ράδου	107	65	-39,3
7	Ριζοσπηλιάς	71	56	-21,1
Σύνολο:		1.529	1.345	-12,03

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

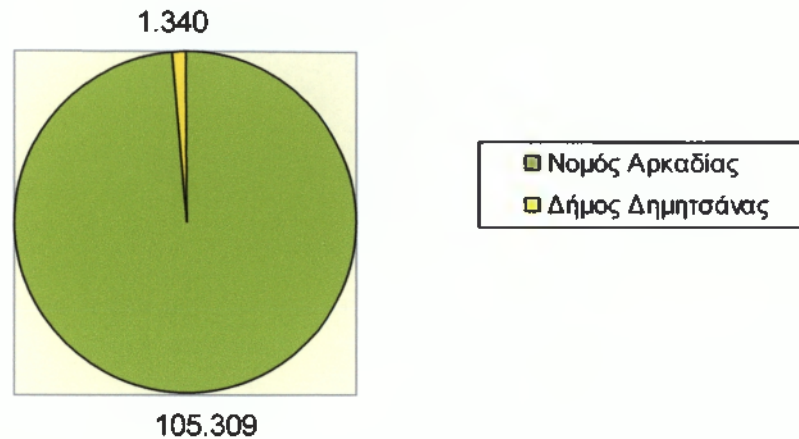
Παρατηρούμε ότι συνολικά ο πληθυσμός του Δήμου Δημητσάνας έχει παρουσιάσει μείωση τάσης του -12,03%, σχετικά με τη φθίνουσα τάση που ακολουθεί ο πληθυσμός της Αρκαδίας γενικότερα. Η πληθυσμιακή πυκνότητα το 2001 διαμορφώνεται σε 12 κατ/τ.χλμ έναντι του 41 κατ/τ.χλμ. που είναι το αντίστοιχο μέγεθος σε επίπεδο περιφέρειας της χώρας (ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α.). Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει τον αραιοκατοικημένο και «αγροτικό» χαρακτήρα του δήμου που αποτελεί μία βασική διαρθρωτική της αδυναμία.

Το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων είναι κυρίως άτομα μεγάλης ηλικίας, με ουσιαστική έλλειψη των νέων ο αριθμός των οποίων είναι εξαιρετικά μικρός. Το φαινόμενο αυτό κυριαρχεί ακόμη περισσότερο στα υπόλοιπα χωριά πλην της έδρας. Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. το ένα πέμπτο του συνολικού πληθυσμού της περιοχής είναι γέροντες άνω των 65 ετών με ποσοστό 23%. Αντίθετα ο πληθυσμός των νέων ανέρχεται μόλις στο 15% του συνολικού πληθυσμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά το σχολικό έτος 2006-2007 ο αριθμός των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Δήμου Δημητσάνας είναι 27 ενώ στο Γυμνάσιο - Λύκειο είναι μόνο 44 ! Αυτή η εικόνα του μαρσαμού δηλώνει την αυξανόμενη υπογεννητικότητα και την πληθυσμιακή διαρροή προς τα αστικά κέντρα για καλύτερες συνθήκες ζωής και παιδείας.

Ένα άλλο πληθυσμιακό χαρακτηριστικό του δήμου είναι ότι εμφανίζεται ανισομερής φυλετική σύνθεση με υστέρηση ως προς το γυναικείο πληθυσμό. Από την επεξεργασία των στοιχείων της απογραφής του 2001 προκύπτει ότι η αναλογία των δύο φύλων είναι 85 γυναίκες προς 100 άνδρες όταν σε επίπεδο νομού η αντίστοιχη αναλογία είναι 93 προς 100. Συγκεκριμένα, οι άνδρες δημότες είναι 726 ενώ οι γυναίκες 618.

Σε σχέση με τους υπόλοιπους 22 Δήμους του νομού Αρκαδίας, ο Δήμος Δημητσάνας είναι ένας από τους πιο αραιοκατοικημένους. Στο παρακάτω γράφημα απεικονίζεται η σχέση του συνολικού πληθυσμού της Αρκαδίας με τον πληθυσμό του Δήμου Δημητσάνας.

Γράφημα 1: Πληθυσμός Δήμου Δημητσάνας σε σχέση με τον πληθυσμό του νομού Αρκαδίας

2.3. Επίπεδο Εκπαίδευσης

Με βάση στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. (Πληθυσμός ηλικίας 10 ετών και άνω κατά επίπεδο εκπαίδευσης, 2001), στο Δήμο Δημητσάνας το επίπεδο εκπαίδευσης της πλειοψηφίας των κατοίκων είναι το κατώτερο. Αναλυτικότερα, το 45% είναι απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης ενώ το 9,4% δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση. Το 16,3% των κατοίκων συνιστά το ποσοστό των απόφοιτων μέσης εκπαίδευσης καθώς το 11,5% έχουν τελειώσει την Γ' τάξη του γυμνασίου. Το επίπεδο ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης το πληρεί ένα 5,8% του συνολικού αριθμού της περιοχής. Οι περισσότεροι νέοι αποφοιτούν από το Λύκειο και ορισμένοι συνεχίζουν στην ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση. Οι νέοι παρά τα προβλήματα της μικρής και κλειστής κοινωνίας προσπαθούν να ανοίξουν νέους ορίζοντες στη μόρφωση, στο εμπόριο, στην ανάπτυξη του τουρισμού, έτσι επιτυγχάνεται η άνοδος του βιοτικού αλλά και συγχρόνως του πνευματικού επιπέδου.

2.4. Δομή της Απασχόλησης

Το δημογραφικό πρόβλημα έχει ανάλογες επιπτώσεις και στον τομέα της απασχόλησης. Με αφετηρία το τέλος το 1950 ο ενεργός οικονομικά πληθυσμός άρχισε να συρρικνώνεται με ιδιαίτερες επιπτώσεις από την εκροή των παραγωγικών ηλικιών. Το εναπομένοντα οικονομικά ενεργό δυναμικό απορροφάται κυρίως στον πρωτογενή και στον τριτογενή τομέα.

Πίνακας 5: Κατανομή της απασχόλησης μόνιμου πληθυσμού το 2006

Δημοτικό Διαμέρισμα	Σύνολο	Γεωργία-Κτηνοτροφία-Θήρα-Δασοκομία	Μεταποιητικές Βιομηχανίες-Βιοτεχνίες	Χωματουργικές Εργασίες-Οδοποιία	Εργολάβια Οικοδομών-Κατασκευές	Εμπόριο- Τουριστικές Επιχειρήσεις- Επισκευές	Μεταφορές- Αποθήκευση	ΕνδιάμεσοιΧρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	Δημόσια Διοίκηση - Άμυνα	Υγεία-Εκπαίδευση	Άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών	Οικονομικά μη Ενεργοί
Δημητσάνας	476	58	32	6	25	118	24	12	45	48	9	99
Ζάτουνας	195	51	11	0	10	56	3	2	5	0	6	51
Συγοβιστίου	130	43	9	0	11	38	1	0	0	0	6	22
Μελισσόπετρας	67	27	3	0	2	10	0	0	0	0	0	25
Παναγιάς	69	27	2	0	3	17	0	0	0	0	0	20
Ράδου	40	10	0	0	0	11	0	0	0	0	0	19
Ριζοσπηλιάς	65	20	6	0	0	15	0	0	0	0	0	24
Σύνολο	1042	236	63	6	51	265	28	14	50	48	21	260

Πηγή: Αρχείο Δήμου

Στον **πρωτογενή τομέα** απασχολούνται περίπου 299 άτομα, ήτοι 31,2% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, οι οποίοι ασχολούνται κυρίως με την κτηνοτροφία και σε μικρότερο βαθμό με την γεωργία. Στο Δήμο Δημητσάνας, η αγροτική και κτηνοτροφική εκμετάλλευση, που αποτελούσε την κύρια πηγή εισοδήματος, φθίνει συνεχώς. Οι τοπικές ενασχολήσεις εντοπίζονται στην παραγωγή ελαιόλαδου, βρώσιμων σταφυλιών, κρασιού, τσίπουρου, λίγων δημητριακών, ψυχανθών, κτηνοτροφικών προϊόντων, μήλων, στη μελισσοκομία και στην υλοτομία. Στη γεωργική παραγωγή παρουσιάζονται προβλήματα εκσυγχρονισμού και εμπορίας. Στο Δ.Δ. Δημητσάνας μικρός αριθμός ατόμων ασχολείται με τον πρωτογενή τομέα, και όσοι από αυτούς ασχολούνται με τις παραπάνω εργασίες δεν περιορίζονται αποκλειστικά σε αυτές, αλλά έχουν και εξωγεωργικές απασχολήσεις, κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών. Αντίθετα στα υπόλοιπα χωριά οι κάτοικοι είναι κυρίως κτηνοτρόφοι και γεωργοί και τα εισοδήματά τους είναι σχετικά μικρά. Σχεδόν όλοι είναι ενταγμένοι στα προγράμματα επιδοτήσεων του Υπουργείου Γεωργίας.

Ο δευτερογενής τομέας στον Δήμο Δημητσάνας συνίσταται από:

- ❑ τη μεταποίηση γαλακτοκομικών προϊόντων
- ❑ τη ζαχαροπλαστική παραδοσιακών γλυκών
- ❑ τη βιομηχανία που αφορά την κατασκευή της παραδοσιακής και γνωστής από την επανάσταση του 1821 μπαρούτης, η οποία είναι δύο ειδών του κυνηγιού και της πυρίτιδας φουρνέλα που χρησιμοποιείται στην κατασκευή έργων.
- ❑ την εργολαβία και την οικοδόμηση κτιρίων
- ❑ την παραγωγή παραδοσιακών ζυμαρικών
- ❑ τη παρασκευή τσίπουρου και
- ❑ την παραγωγή ελαιόλαδου

Οι συνολικά 120 απασχολούμενοι δηλαδή το 12,5% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του δήμου, χαρακτηρίζουν αδύναμο τον δευτερογενή τομέα απασχόλησης.

Τέλος, όσο αφορά τον **τριτογενή τομέα** απασχόλησης, τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάπτυξη καθώς η περιοχή έχει αξιοποιηθεί τουριστικά. Περίπου 405 άτομα υπάγονται σε αυτόν τον οικονομικό κλάδο απασχόλησης και αποτελούν το 42,3% του ενεργού οικονομικά δυναμικού στο δήμο. Πολλά ενοικιαζόμενα δωμάτια, αγροτουριστικά καταλύματα, ξενώνες, ξενοδοχεία, ταβέρνες, εστιατόρια, καφενεία, καφετέριες, καταστήματα πώλησης παραδοσιακών προϊόντων, ζαχαροπλαστεία συνθέτουν την εικόνα που παρουσιάζει κυρίως η έδρα του Δήμου, η Δημητσάνα. Πολλοί από τους κατοίκους δημιουργούν ή εργάζονται σε επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα οι οποίες έχουν ανοδική πορεία. Συγκεκριμένα 431 κλίνες προσφέρονται για φιλοξενία στο Δήμο Δημητσάνας.

Οι υπάλληλοι του δημοσίου ή του ευρύτερου δημοσίου τομέα (Δ.Ο.Υ., Τράπεζες, Δήμος, Κέντρο Υγείας, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση) ανέρχονται στους 112 ήτοι 11,7% των απασχολούμενων της περιοχής αναφοράς.

Διαχρονικά παρατηρείται μία ενδυνάμωση του τριτογενή τομέα, αλλά με αργούς ρυθμούς. Η ανάδειξη της Δημητσάνας σε πόλο έλξης του τουρισμού, παράλληλα με τη λειτουργία της ως μικρού διοικητικού κέντρου της Γορτυνίας, προσδιορίζει την εικόνα του τριτογενή τομέα. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης του πληθυσμού της περιοχής, η στήριξη της απασχόλησης μέσω της οικοανάπτυξης μπορεί να επιτευχθεί με την περαιτέρω εξειδίκευση του ήδη υπάρχοντος πληθυσμού των απασχολούμενων. Η εμπειρική προσέγγιση θεμάτων εναλλακτικών μορφών τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, θρησκευτικός τουρισμός, ειδικές μορφές τουρισμού, κ.λ.π.) από την πλευρά του πληθυσμού της περιοχής είναι σημαντική και μπορεί να αποτελέσει την βάση για την περαιτέρω εξειδίκευση του πληθυσμού. Η περιοχή έχει όλα τα συγκριτικά πλεονεκτήματα για τουριστική ανάπτυξη αφού διαθέτει αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους, πλούσια πολιτιστική κληρονομιά φυσικούς πόρους καθώς και αρκετούς χώρους φυσικού κάλλους.

2.5. Απεικόνιση της Τουριστικής Δραστηριότητας στη Περιοχή Μελέτης

Ως δραστηριότητες βάσης ορίζονται το σύνολο των υπηρεσιών εκείνων που προσφέρονται στους τουρίστες, ώστε να καλύψουν την ζήτηση τους, και συνθέτουν το τουριστικό προϊόν. Από τις υπηρεσίες αυτές ένας αριθμός θεωρούνται κύριες τουριστικές μιας και εξυπηρετούν αποκλειστικά ή σχεδόν αποκλειστικά τους τουρίστες (π.χ. ξενοδοχεία, καταστήματα ειδών λαϊκής τέχνης), ενώ άλλες που απευθύνονται και στον τοπικό πληθυσμό (π.χ. εστιατόρια, bars, υπηρεσίες αναψυχής, γενικό εμπόριο, κοσμηματοπωλεία, τράπεζες, μεταφορές κλπ) ονομάζονται δευτερεύουσες.

Στην συνέχεια γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση των καταλυμάτων που εμπλέκονται άμεσα με τον τουρισμό, έτσι ώστε να σχηματισθεί μια εικόνα των δραστηριοτήτων που έχουν αναπτυχθεί στον δήμο.

Πίνακας 6: Τα τουριστικά καταλύματα του δήμου Δημητσάνας

Δημοτικό Διαμέρισμα/ Οικισμός	Ξενοδοχειακές Μονάδες/Επιπλωμένες Κατοικίες		Ενοικιαζόμενα Δωμάτια	
	Δωμάτια	Κλίνες	Δωμάτια	Κλίνες
Δημητσάνας	127	295	44	88
Καρκαλού	-	-	3	6
Ζάτουνας	6	20	-	-
Ράδου	-	-	4	6
Μάρκου	-	-	4	10
Ζυγοβίσι	-	-	4	6
Σύνολο	133	315	59	116

Σύμφωνα με στοιχεία προερχόμενα από πρωτογενή έρευνα μέσω συνεντεύξεων των επιχειρηματιών τουρισμού στα δημοτικά διαμερίσματα του δήμου Δημητσάνας, τα τουριστικά καταλύματα κατατάσσονται στα ξενοδοχειακά και τα μη ξενοδοχειακά, με μικρό προβάδισμα των δεύτερων. Όσον αφορά στην κατανομή των ξενοδοχειακών μονάδων η υπεροχή σε ξενοδοχειακές κλίνες υψηλής κατηγορίας δεν αποτελεί έκπληξη, αν επισημανθεί ότι ο μαζικός τουρισμός δεν είναι ανεπτυγμένος στην ορεινή Αρκαδία. Στην πλειοψηφία τους τα καταλύματα είναι αγροτουριστικά ενώ κάποια από αυτά στεγάζονται σε αναπαλαιωμένα αρχοντικά και κτίρια. Από τον πίνακα που παρατίθεται πάντως, είναι φανερή η σαφής υπεροχή της έδρας αναφορικά με τη δυναμικότητα σε τουριστικές κλίνες (συνολικά 363), έναντι της δυναμικότητας των υπόλοιπων δημοτικών διαμερισμάτων του δήμου. Ο δήμος έχει δυνατότητα φιλοξενίας 431 επισκεπτών ημερησίως. Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι ένα σημαντικό, αλλά απροσδιόριστο τμήμα των συμπληρωματικών καταλυμάτων παραμένει αδήλωτο στον Ε.Ο.Τ., παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια. Από την άλλη, οι παραδοσιακές ταβέρνες και τα εργαστήρια λαϊκής τέχνης και παραδοσιακών προϊόντων δεν παρουσιάζονται επαρκή ενώ απουσιάζει η καινοτομία στα προϊόντα.

Η Αναπτυξιακή Εταιρία Βορείου Πελοποννήσου Α.Ε. και η Αγροτουριστική Α.Ε. ενίσχυσαν και ώθησαν την τοπική επιχειρηματική δραστηριότητα στον κλάδο του τουρισμού με αποτέλεσμα υψηλής ποιότητας αγροτουριστικά προϊόντα. Όσο αφορά τις τουριστικές επιχειρήσεις που διοργανώνουν υπαίθριες δραστηριότητες στο δήμο και στην ευρύτερη περιοχή υπάρχουν:

- Γραφείο υπαίθριων δραστηριοτήτων που παρέχει περιήγηση στο δάσος με μηχανοκίνητα, περιβαλλοντική εκπαίδευση και τοξοβολία στη Δημητσάνα.
- Ιππικός όμιλος με 10 άλογα που διαθέτονται για ιππασία στην ορεινή φύση στη Δημητσάνα.
- Οργανωμένο Χιονοδρομικό Κέντρο Μαινάλου στην κορυφή Οστρακίνα με 4 συρόμενους αναβατήρες και 8 πίστες. Υπάρχουν εκπαιδευτές για τους αρχάριους, καταστήματα ενοικίασης εξοπλισμού σκι και snowboard, ορεινό καταφύγιο, τρία cafe, εστιατόριο και κατάστημα λιανικής πώλησης.
- Δύο εταιρίες υπαίθριων δραστηριοτήτων στον ποταμό Λούσιο με βάση την Καρύταινα

(Δήμος Γόρτυνος)

Οι «αγροτουρίστες» έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν «εκ των έσω» την ελληνική επαρχία και τα μοναδικής ομορφιάς φυσικά τοπία της, να δοκιμάσουν παραδοσιακές γεύσεις και συνταγές που δε θα είχαν την ευκαιρία να γευτούν αλλού, να μοιραστούν εμπειρίες και γνώσεις ζωής με τους ανθρώπους που αντιστέκονται στο κύμα της αστυφιλίας. Η φύση δεν αποτελεί απλά το σκηνικό των διακοπών. Η επαφή του επισκέπτη μαζί της, όπως και με τους κατοίκους της, είναι πραγματική και ουσιαστική και όχι επιφανειακή και τυπική.

2.6. Η Τουριστική Κίνηση

Η τουριστική περίοδος στη Δημητσάνα ξεκινά από αρχές Οκτωβρίου και διαρκεί μέχρι τα τέλη Μαΐου, ήτοι συνολικής διάρκειας 6 μηνών, γεγονός που τη χαρακτηρίζει χειμερινό προορισμό. Άνοδος των αφίξεων, του εσωτερικού τουρισμού ιδιαίτερα, υφίσταται τα Σαββατοκύριακα, τα τριήμερα αργιών και κατά τις εορταστικές περιόδους με διάστημα τουριστικής αιχμής αρχές Οκτωβρίου έως τέλη Μαρτίου. Η μέση τουριστική περίοδος για την περιοχή μελέτης εντοπίζεται από τις αρχές του μήνα Απρίλη μέχρι το τέλος του Μαΐου ενώ εκτός τουριστικής season είναι το διάστημα μεταξύ αρχών Ιουνίου με μέσα Σεπτεμβρίου. Επομένως η δυναμική του εσωτερικού τουρισμού τον έχει αναδείξει σε μια σπουδαία πηγή εσόδων για τους τουριστικούς προορισμούς και τις επιχειρήσεις της ορεινής Αρκαδίας αλλά και σε κινητήρια δύναμη της τουριστικής δραστηριότητας.

Στον αντίποδα, συναντάμε τους αλλοδαπούς επισκέπτες τους οποίους δέχεται η περιοχή μελέτης αποκλειστικά κατά την εαρινή περίοδο και ως επί των πλείστων κατάγονται από τις ευρωπαϊκές χώρες της Ολλανδίας και της Γερμανίας.

2.6.1. Το Προφίλ των Επισκεπτών

Κατά την διενέργεια των συνεντεύξεων των επιχειρηματιών στα παραδοσιακά καταλύματα επιχειρήθηκε μια πρωτογενής έρευνα σε ομάδα προσέγγισης (target group) 150 γυναικών και ανδρών, άνω των 18, υψηλού μορφωτικού επιπέδου, μεσαίου ή υψηλού εισοδήματος, επισκέπτες κατά το χρονικό διάστημα 10 Οκτωβρίου έως 10 Δεκεμβρίου του 2006. Από την έρευνα αυτή, προέκυψαν ενδιαφέροντα συμπεράσματα για το τουριστικό προφίλ των επισκεπτών της περιοχής το οποίο διαμορφώνεται ως εξής:

- Ο κυρίαρχος τόπος προέλευσης αποτελεί το λεκανοπέδιο της Αττικής ενώ η διαμονή τους διαρκεί 1-2 μέρες τα σαββατοκύριακα.
- Συνηθίζουν να ταξιδεύουν με φίλους ή τον σύντροφό τους προκειμένου να ξεκουραστούν, να περιηγηθούν στα αξιοθέατα καθώς και τα χωριά της ευρύτερης περιοχής και να έρθουν σε επαφή με την φύση και το παραδοσιακό στοιχείο.
- Η πλειοψηφία αγοράζει τοπικά παραδοσιακά προϊόντα.
- Η βάση επιλογής του καταλύματος αφορά την προσβασιμότητα και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών ενώ ο τρόπος που προμηθεύονται την υπηρεσία διαφέρει ανάλογα τον σκοπό της επίσκεψης στην περιοχή.
- Διατίθενται να δαπανούν 200-600 € στις διακοπές τους.

Πίνακας 7: Τμηματοποίηση του target group

Εθνικότητα	Ηλικία	Εισόδημα	Προσανατολισμός στην ποιότητα	Διάρκεια Διαμονής	Κανάλι Διανομής	Σκοπός ταξιδιού
Ημεδαποί	<25	Χαμηλό	Όχι	1	Προσωπική Αγορά/ Διαδυκτιακοί τόποι	Αναψυχή/Περιήγηση
	25-45	Μεσαίο	Ναι	3	Tour operator/ Διαδυκτιακοί τόποι	Αναψυχή/ Περιήγηση
Αλλοδαποί	40-55		Ναι			Πολιτιστικοί λόγοι/Δραστηριότητες στη φύση
	>55	Υψηλό		>3	Τρίτες οργανώσεις	Εκπαιδευτικοί/Πολιτιστικοί λόγοι

2.7. Υποδομές- Υπηρεσίες- Ποιότητα Ζωής

Οι υποδομές είναι ένας αναγκαίος αλλά συνήθως μη επαρκής παράγοντας που οδηγεί σε οικονομικές επιδόσεις και συνεπώς στην ανάπτυξη μιας περιοχής. Οι ορεινές περιοχές εξαιτίας της χαμηλής προσπελασιμότητας δεν μπορούν να προσελκύσουν εξωγενείς επενδύσεις και εξαρτώνται περισσότερο από την αξιοποίηση των ενδογενών τους πόρων και των τοπικών πρωτοβουλιών. Η ποιότητα ζωής περισσότερο αντανακλά το επίπεδο διαβίωσης αν και ενσωματώνει και μια σειρά άλλων χαρακτηριστικών όπως υγεία, ασφάλεια, στήριξη αδύναμων κοινωνικών ομάδων, οικονομικές ευκαιρίες και ποιότητα περιβάλλοντος. Η δημιουργία και βελτίωση των υποδομών αποτελεί παράμετρο πολυδιάστατου χαρακτήρα για την ανάπτυξη μιας περιοχής, αφού με την ορθολογική χρήση τους και την εξασφάλιση της λειτουργικότητάς τους συμβάλλουν τα μέγιστα στη μεγέθυνση της οικονομίας και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Ως εκ τούτου, όσον αφορά αυτού του είδους τις υποδομές, η υφιστάμενη κατάσταση του δήμου Δημητσάνας παρουσιάζεται συνοπτικά αμέσως πιο κάτω.

2.7.1. Οδικό Δίκτυο

Το συνολικό μήκος του κύριου οδικού δικτύου του Δήμου είναι 31,8 χλμ. , ασφαλτοστρωμένο σε όλη του την έκταση. Το μεγαλύτερο μέρος του αποτελείται από κοινοτικούς (16,8 χλμ.) και επαρχιακούς δρόμους (15 χλμ.). Το δευτερεύον οδικό δίκτυο του Δήμου είναι 26 χλμ., εκ των οποίων: 0,5 χλμ. εθνική οδός και 8 χλμ. επαρχιακή. Το συνολικό μήκος των αγροτικών οδών είναι 27,2 χλμ. ενώ το συνολικό μήκος των δασικών οδών είναι 4 χλμ. Υπάρχουν 5 χλμ. στην επαρχιακή οδό του ασφαλτοστρωμένου δρόμου που χρειάζονται επισκευή.

Το οδικό δίκτυο του Δήμου Δημητσάνας είναι γενικά σε καλή κατάσταση στο μεγαλύτερο μέρος του. Το πρωτεύον και το δευτερεύον οδικό δίκτυο του Δήμου είναι καλυμμένο με ασφαλτοτάπητα και εξυπηρετεί την πλειοψηφία των περιοχών όπου είναι απαραίτητη η πρόσβαση. Το τμήμα που συνδέει τη Δημητσάνα με τον εθνικό δρόμο Τρίπολης –

Αρχαίας Ολυμπίας - Πύργου είναι προσφάτως ασφαλτωμένο με διαγράμμιση.

Το κύριο πρόβλημα του οδικού δικτύου είναι ότι κατά τους χειμερινούς μήνες, λόγω παγετού και χιονιού, 23 χλμ. του οδικού δικτύου καθίστανται μη βατά. Αυτό έχει σαν συνέπεια κάποια δημοτικά διαμερίσματα όπως του Ράδου και της Παναγιάς να έχουν πρόβλημα επικοινωνίας με την έδρα του Δήμου. Οι βελτιώσεις που χρειάζονται αφορούν έργα συντήρησης, διαπλάτυνσης και προστασίας με την τοποθέτηση σήμανσης και προστατευτικών κιγκλιδωμάτων.

2.7.2. Ύδρευση – Αποχέτευση – Άρδευση - Δημόσια Υγιεινή

Κύριο χαρακτηριστικό του εσωτερικού δικτύου ύδρευσης είναι η παλαιότητα του και η ανεπάρκεια του να καλύψει κάποιες περιοχές. Τα υφιστάμενα προβλήματα γίνονται πιο έντονα τους καλοκαιρινούς μήνες όταν η ζήτηση αυξάνεται σημαντικά.

Πίνακας 8: Κατάσταση Δικτύου Ύδρευσης του Δήμου Δημητσάνας

Δημοτικό Διαμέρισμα	Σωλήνες από αμίαντο	Σωλήνες από πλαστικό	Σωλήνες από χάλυβα	Υδρομετρητές (ΝΑΙ/ΟΧΙ)	Απώλειες (%)	Επάρκεια (ΝΑΙ/ΟΧΙ)	Υδροληψία
Δημητσάνας	10 χλμ.	30 χλμ.	10 χλμ.	ΝΑΙ / ΟΧΙ	10	ΟΧΙ	Πηγές
Ζάτουνα	2χλμ.	3 χλμ.	-	ΝΑΙ / ΟΧΙ	10	ΝΑΙ	Πηγές
Ζυγοβιστίου	-	5,5 χλμ.	-	ΟΧΙ	5	ΝΑΙ	Πηγές Γεώτρηση
Μελισσόπετρας	1,5 χλμ.	1,5 χλμ.	-	ΝΑΙ	30	ΝΑΙ	Πηγές
Παναγιάς	4,5 χλμ.		-	ΝΑΙ	70	ΝΑΙ / ΟΧΙ	Πηγές
Ράδου	2,5 χλμ.	0,3χλμ.	-	ΝΑΙ	30	ΝΑΙ	Πηγές
Ριζοπηλιάς	3 χλμ.	-	-	ΝΑΙ	5	ΝΑΙ	Πηγές

Πηγή: Αρχείο Δήμου

Ειδικότερα, τα δημοτικά διαμερίσματα Δημητσάνας και Ζάτουνα έχουν υδρομετρητές σε ποσοστό 50%. Το δημοτικό διαμέρισμα Παναγιάς έχει επάρκεια σε νερό κατά τους χειμερινούς μήνες αλλά όχι τους καλοκαιρινούς .

Τα δίκτυα ύδρευσης των δημοτικών διαμερισμάτων περιέχουν σωλήνες από αμίαντο. Σύμφωνα με σύγχρονες μελέτες υγειονομικών επιπτώσεων στον ανθρώπινο οργανισμό οι αμιαντοσωλήνες ευθύνονται για την πρόκληση κακοηθών νοσημάτων, γι αυτό χρήζουν αντικατάστασης. Οι σωλήνες από χάλυβα παρουσιάζουν επίσης μειονεκτήματα, αφού με το πέρασμα του χρόνου σαπίζουν. Ένα μεγάλο τμήμα του δικτύου ύδρευσης αποτελείται από πλαστικούς σωλήνες, οι οποίοι είναι η καλύτερη επιλογή.

Το δίκτυο ύδρευσης των δημοτικών διαμερισμάτων παρουσιάζει γενικότερα απώλειες. Ειδικά στο δημοτικό διαμέρισμα Παναγιάς οι απώλειες φτάνουν στο 70%. Αυτό αν το συνδυάσουμε με το ότι η περιοχή δεν έχει επάρκεια νερού κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι πρέπει άμεσα να ληφθούν δραστικά μέτρα. Επίσης, ούτε στο

Δημοτικό Διαμέρισμα Δημητσάνας υπάρχει επάρκεια νερού. Σε αυτό το σημείο είναι χρήσιμο να αναφέρουμε ότι δεν υπάρχει αποτύπωση του υπάρχοντος δικτύου σε κανένα δημοτικό διαμέρισμα, γεγονός που δυσχεραίνει την επίλυση προβλημάτων, όταν αυτά παρουσιάζονται.

Εντός των γεωγραφικών ορίων του Δήμου Δημητσάνας δεν υπάρχουν αρδευτικά έργα, καθώς το πότισμα γίνεται από πηγές με φυσική ροή και από γεωτρήσεις. Σε κανένα δημοτικό διαμέρισμα δεν υπάρχει διυλιστήριο για την επεξεργασία του νερού. Το δημοτικό διαμέρισμα Ράδου παρουσιάζει πρόβλημα ποιότητας νερού. Επίσης δεν υπάρχει δίκτυο που να συνδέει τα δημοτικά διαμερίσματα μεταξύ τους ή με την έδρα του Δήμου. Το αποχετευτικό δίκτυο κατά πλειοψηφία βασίζεται στην διοχέτευση των λυμάτων σε βόθρους, οι οποίοι δεν πληρούν τους κανόνες υγιεινής. Δεν υπάρχουν μονάδες επεξεργασίας λυμάτων ούτε έχει κατασκευαστεί εσωτερικό αποχετευτικό δίκτυο .

Όσον αφορά τη διαχείριση των απορριμμάτων, υπάρχει ενιαία πολιτική στο Δήμο, τα απορρίμματα μετά την αποκομιδή τους από ιδιώτη, με απορριμματοφόρο καταλήγουν σε ημιελεγχόμενο χώρο του Δήμου Μεγαλόπολης. Ωστόσο, ο έλεγχος δεν καθίσταται επαρκής, με αποτέλεσμα να τίθεται σε κίνδυνο η δημόσια υγεία και να υποβαθμίζεται η ποιότητα ζωής των κατοίκων. Δεν υπάρχει ΧΥΤΑ στον Δήμο ούτε στην ευρύτερη περιοχή.

2.7.3. Εκπαίδευση

Η Γορτυνία που ήταν στην πρωτοπορία των εθνικών αγώνων του νεώτερου Ελληνισμού, οδηγείται στην ερήμωση. Στο χώρο που ιδρύθηκαν και λειτούργησαν τα πρώτα σχολεία, σήμερα κλείνουν και έχουν απομείνει ελάχιστα. Όσον αφορά τις υποδομές εκπαίδευσης του Δήμου Δημητσάνας, λειτουργεί Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο και τάξεις Λυκείου στην έδρα του Δήμου, τη Δημητσάνα. Συνεπώς οι μαθητές από άλλα χωριά ταλαιπωρούνται με το να μετακινούνται καθημερινά με λεωφορείο, ώστε να φτάσουν στο σχολείο τους.

Επιπλέον, οι μαθητές παρακολουθούν μαθήματα αγγλικής γλώσσας και υπολογιστών με δαπάνη κληροδοτήματος ευεργετών της Δημητσάνας κατά περιόδους. Στον Δήμο Δημητσάνας δεν υπάρχουν ιδιωτικές υποδομές εκπαίδευσης, ούτε καν φροντιστήρια. Μαθήματα Κατηχητικού παραδίδονται σχεδόν σε όλα τα Δημοτικά Διαμερίσματα του Δήμου.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όλες οι απομακρυσμένες περιοχές στον τομέα αυτό, οδηγούν στην εγκατάλειψη τους προκειμένου τα παιδιά να έχουν ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση με παιδιά των πόλεων.

2.7.4. Υγεία – Πρόνοια – Κοινωνικές υποδομές – Υποδομές Αθλητισμού – Πολιτισμού

Όσον αφορά τις **υποδομές υγείας** υφίσταται Κέντρο Υγείας στο Δ.Δ. Δημητσάνας, που απλά λειτουργεί ως κέντρο πρωτοβάθμιας φροντίδας όπου εξυπηρετούνται όλοι οι κάτοικοι του Δήμου Δημητσάνας. Τα σοβαρότερα περιστατικά διακομίζονται στο Παναρκαδικό Νοσοκομείο Τρίπολης και σε Νοσοκομεία της Αθήνας. Η λειτουργία Φαρμακείου προστίθεται στα στοιχεία εξυπηρέτησης των κατοίκων

Δομές υποστήριξης ηλικιωμένων, άλλων ηλικιακών ομάδων, κ.ά. δεν υφίστανται. Σχετικά με τις υποδομές υγείας - πρόνοιας υπάρχουν σοβαρές παραλήψεις όπως: νοσοκομείο, κτηνιατρείο, παιδικό σταθμό, Κ.Α.Π.Η., κοινωνική υπηρεσία- συμβουλευτικό κέντρο.

Οι **υπηρεσίες** του Δήμου Δημητσάνας είναι συγκεντρωμένες στην έδρα του. Η Δημητσάνα διαθέτει: Εφορία, ΕΛ.ΤΑ, Κ.Ε.Π., δύο Τράπεζες, Αστυνομικό Τμήμα, γραφείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, Συμβολαιογραφείο, Υποθηκοφυλακείο, Ειρηνοδικείο, την έδρα της Μητρόπολης Γόρτυνας και Μεγαλοπόλεως. Για την εξυπηρέτησή τους από στοιχειώδη υπηρεσίες μεταβαίνουν στη Δημητσάνα και κάτοικοι εκτός των ορίων του Δήμου.

Οι **υποδομές αθλητισμού** συνίστανται στην ύπαρξη ενός γηπέδου ποδοσφαίρου, γηπέδων καλαθοσφαίρισης και ενός κλειστού γυμναστηρίου. Η Αθλητική Ένωση Δημητσάνας με ομάδα ποδοσφαίρου, τη μοναδική στην Επαρχία Γορτυνίας, παίζει στην Α΄ τοπική κατηγορία Αρκαδίας. Η γενικότερη κατάσταση συντήρησης και λειτουργίας των μικρών αυτών υποδομών κρίνεται ικανοποιητική. Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες μία πισίνα στη Δημητσάνα υποδέχεται τους κατοίκους για χρήση. Στην Καρκαλού λειτουργεί επίσης ιππικός όμιλος.

Οι **υποδομές πολιτισμού** περιλαμβάνουν πέντε μουσεία, μία Βιβλιοθήκη η οποία φιλοξενεί αρχαιολογική και λαογραφική συλλογή, ένα υπαίθριο θέατρο και ένα εργαστήριο αγιογραφίας. Προγράμματα δημιουργικής απασχόλησης που θα έδιναν την ευκαιρία στους νέους να έρθουν σε επαφή με νέα ερεθίσματα και να διαθέσουν εποικοδομητικά τον χρόνο τους, δεν υπάρχουν. Στο σχεδιασμό του Δήμου προβλέπεται η κατασκευή ενός μεγάλου οργανωμένου αθλητικού κέντρου καθώς και η κατασκευή Πνευματικού Κέντρου. Το ζήτημα είναι ότι ανεπτυγμένες κοινωνικές και πολιτιστικές υποδομές δεν υπάρχουν γιατί δεν υπάρχει μεγάλος πληθυσμός για να τις χρησιμοποιήσει και η έλλειψη κοινωνικών υποδομών συντελεί στη φυγή των κατοίκων στα αστικά κέντρα.

2.7.5. Συγκοινωνιακή Εξυπηρέτηση

Αστική συγκοινωνία που να συνδέει τα δημοτικά διαμερίσματα μεταξύ τους και με την έδρα του δήμου δεν υπάρχει. Οι κάτοικοι και οι επισκέπτες εξυπηρετούνται από τα υπεραστικά λεωφορεία του Κ.Τ.Ε.Α. Αρκαδίας, που συνδέει τα δημοτικά διαμερίσματα με την Τρίπολη. Καθημερινά εκτελούνται δύο δρομολόγια.

3. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ - ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ

Η Δημητσάνα κατά τους προηγούμενους αιώνες υπήρξε μία από τις πιο ανεπτυγμένες πόλεις της Πελοποννήσου, πνευματικά και οικονομικά. Τον 20ό αιώνα παρήκμασε. Ωστόσο, από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, ξεκίνησε η οικοδομική δραστηριότητα με την ανακαίνιση κατοικιών, ενώ τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται και τουριστικές δραστηριότητες. Παρατηρείται μάλιστα η τάση να βασιστεί η οικονομία της περιοχής εξ ολοκλήρου στον τουρισμό.

Έχει παρατηρηθεί, ό,τι η τουριστική ζήτηση έχει ήδη αρχίσει να προσανατολίζεται στην αναζήτηση, πέραν του ήλιου και της θάλασσας, διαφορετικού είδους ενδιαφερόντων και δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη φύση, τον πολιτισμό, την αρχιτεκτονική, τις κοινωνικές, ιστορικές, λαογραφικές, παραδοσιακές ταυτότητες των περιοχών ως και τις τοπικές συνήθειες, τοπικές κουζίνες κ.λ.π. Έχοντας δεδομένη αυτή την τάση του τουριστικού ρεύματος, αλλά και λαμβάνοντας υπόψη ότι ο ορεινός Δήμος Δημητσάνας βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση από άποψη φυσικών και πολιτισμικών πόρων στη χώρα, αναμένεται ότι είναι δυνατό να αποτελέσει ο τομέας του τουρισμού ουσιαστικό μοχλό ανάπτυξης υπό την προϋπόθεση ότι συνοδεύεται με την αναγκαία προστασία των πόρων (φυσικοί, πολιτιστικοί, ανθρωπογενείς).

Όλη η πορεία της Δημητσάνας είναι στενά συνδεδεμένη με τον ποταμό Λούσιο και το φαράγγι του. Προϊστορικά, Ιστορικά, Κλασικά και Ελληνιστικά μνημεία, Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά ερείπια, ιερά προσκυνήματα της χριστιανοσύνης, εγκαταστάσεις της προβιομηχανικής εποχής και άλλα, είναι ένα μικρό δείγμα όλων εκείνων που δημιουργήθηκαν στις παρόχθιες πλευρές του ζωοδόχου "Θείκου"¹⁶ Λούσιου και λεπτούργησαν μέσα στο μακρύ χρονικό διάστημα των τρισήμισι περίπου χιλιετηρίδων.

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται οι θρησκευτικοί, οι πολιτιστικοί, οι ιστορικοί, και οι φυσικοί πόροι πάνω στους οποίους μπορεί να στηριχθεί η προσπάθεια ανάκαμψης και ανάπτυξης του ιστορικού Δήμου.

3.1. Τα Θρησκευτικά Μνημεία - Η Μοναστική Πολιτεία του Λούσιου - Το « Άνιο Όρος της Πελοποννήσου »

3.1.1. Οι Εκκλησίες

Οι εκκλησίες, χώροι προορισμένοι να καλύψουν τις ανάγκες της χριστιανικής λατρείας, αποτελούν χαρακτηριστικό και αναπόσπαστο στοιχείο του ελληνικού τοπίου. Από τα λιτά ξωκλήσια έως τους επιβλητικούς εγγεγραμμένους σταυροειδείς ναούς, οι εκκλησίες ακολουθούν συγκεκριμένους αρχιτεκτονικούς τύπους που καθιερώθηκαν σταδιακά, από τους πρώτους αιώνες διάδοσης του χριστιανισμού. Η διακόσμηση τους, ζωγραφική, ψηφιδωτή ή άλλη, αντανακλά

¹⁶ Η μυθολογία αναφέρει ότι ο ποταμός πήρε το όνομα Λούσιος, επειδή στα νερά του έλουσαν οι νύμφες Νέδα, Αγνώ και Θεϊσά, τον νεογέννητο Δία.

πάντα το ορθόδοξο δόγμα ακολουθώντας συγκεκριμένα τεχνοτροπικά ρεύματα και καθιερωμένα εικονογραφικά προγράμματα. Σημαντικοί αρχιτέκτονες, κτίστες ή ζωγράφοι έχουν συμβάλει ανά τους αιώνες στην κατασκευή και διακόσμηση των ελληνικών εκκλησιών, πολλές από τις οποίες αποτελούν πλέον διατηρητέα μνημεία.

Σε όλα τα δημοτικά διαμερίσματα και τους οικισμούς του Δήμου Δημητσάνας, συναντάμε μια αρκετά πλήρη σειρά δειγμάτων ναοδομίας. Συνολικά στον Δήμο υπάρχουν 70 εκκλησίες, ενδεικτικά αναφέρονται κάποιες:

- Η **Μεταμόρφωση του Σωτήρος** βόρεια του Κάστρου στη Δημητσάνα, ανήκει στον σταυρεπίστεγο τύπο και θεωρείται κτίσμα του 18^{ου}. Το πέρασμα των αιώνων, έχει επικφέρει τη φθορά των τοιχογραφιών. Μαρτυρίες κατοίκων μας πληροφορούν, ότι πριν την Επανάσταση του 1821, σε αυτόν τον απόμερο ναό, λειτουργούσε εργαστήριο κατασκευής πυρίτιδας με την αρχέγονη τεχνική.
- Η **Παναγία του Λύρη** ή **Βλαχοπαναγιά** του 17^{ου} αιώνα. Είναι ναός μονόχωρος, με πρωτότυπες τοιχογραφίες, από σκηνές και παραστάσεις της ζωής και των Παθών του Χριστού, του Παντοκράτορα, της Παναγίας, των Προφητών και Αποστόλων, με χαρακτηριστικά στοιχεία της Κρητικής Σχολής. Αξιοθαύμαστε είναι και οι αυθεντικές παραστάσεις ολόσωμων Ιεραρχών και Μαρτύρων κατά τα βυζαντινά πρότυπα και αγιορείτικης τεχνοτροπίας. Έχει χαρακτηριστεί Ιστορικό Διατηρητέο Μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών (Φ.Ε.Κ. 698/13.11.81, τευχ. Β΄)
- Η **Κοίμηση της Θεοτόκου** στη θέση Πουρνάρι στη Δημητσάνα, κτίσμα του 17^{ου} αιώνα. Είναι μονόκλιτη βασιλική με τρούλο, σώζει τοιχογραφίες και επιγραφές του 18^{ου} αιώνα και περιέχει ενδιαφέρουσες εικόνες. Η ύπαρξη του ναού από παλαιότερα έχει συνδεθεί με πολλά θαύματα θεραπείας ψυχοπαθών. Οι πάσχοντες μαζί με τους συγγενείς τους, παρέμεναν στο ναό ένα εικοσιτετράωρο, κάνοντας δεήσεις και προσευχόμενοι στην Παναγία για ίαση και προστασία.
- Ο μητροπολιτικός Ναός της **Αγίας Κυριακής**, πολιούχου και προστάτιδας της Δημητσάνας. Κτίστηκε το 1834 στη θέση παλαιότερου (του 1603) ναού της Αγίας. Νεο-οκταγωνικός ναός, ήτοι ναός με ευρύτατο τρούλο στηριζόμενο σε οκτώ σημεία. Ο τρούλος του ναού καλύπτεται με φύλλα χαλκού. Ο τύπος και η τοιχοδομία του, έχουν σαφή νεοκλασικά στοιχεία καθώς και στοιχεία ισλαμικής αρχιτεκτονικής. Εντυπωσιακό είναι το καλλιμάραμο τέμπλο του.
- Ο **Άγιος Χαράλαμπος**, που χρονολογείται από το 1832, είναι ναός τύπου εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο. Αποτελεί έργο λαγκαδινών χριστών Χρήστου Πανάγου και Γεωργίου Τουλζίνα, με επιβλητικό καμπαναριό του 1868. Αξιόλογο είναι το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού.
- Ο μητροπολιτικός Ναός που είναι αφιερωμένος στη **Μεταμόρφωση του Σωτήρος** στο Ζυγοβίσι, ο οποίος σύμφωνα με την παράδοση, χτίστηκε μέσα σε 40 ημέρες το 1810. Έχει ωραίο τοιχογραφικό διάκοσμο, θαυμάσιο ξυλόγλυπτο τέμπλο και ενδιαφέρουσες δεσποτικές εικόνες. Στο ναό βρίσκεται και ένας παλιέλαιος από το σαρσί του Χουρσίτ Πασά στην Τρίπολη, λάφυρο των Ζυγοβιστινών κατά την άλωση της Τρίπολης το 1821.
- Ο ναός **Αγίου Ιωάννου** στη Δ.Δ Μελισσόπετρας, κτίσμα του 17^{ου} αιώνα, που ανήκει στον σπάνιο τύπο του σταυρεπίστεγου. Είναι ένας από τους τέσσερις που υπάρχουν σε όλη την περιοχή της Γορτυνίας.
- Ο μονόκλιτος ναός του **Αγίου Νικολάου**, κτίσμα του 1638, με δිරριχτη κεραμοσκεπή στέγη και σύγχρονα επιχρίσματα καθώς και το εκκλησάκι του **Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου**, μονόκλιτη βασιλική με ημιεξαγωνική κόγχη στο ιερό, κτίσμα του 1643. Οι εκκλησίες αυτές αμφότερες βρίσκονται στο Δ.Δ Ζυγοβιστίου και σώζουν ένα μεγάλο μέρος από το θαυμάσιο αρχικό τοιχογραφικό τους διάκοσμο.

3.1.2. Οι Μονές

Ως μοναστήρι χαρακτηρίζεται το σύνολο των οικημάτων μέσα στα οποία διαβιούν μοναχοί ή γενικότερα τα μέλη μιας θρησκευτικής κοινότητας. Οι μονές απαρτίζονται συνήθως από ένα κεντρικό ναό (το λεγόμενο Καθολικό), παρεκκλήσια, τα κελιά των μοναχών, ξενώνες, την τράπεζα (τραπεζαρία), το μαγειρείο, τη βιβλιοθήκη. Ο θεσμός του μοναχισμού πρωτοεμφανίστηκε τον 4^ο αι. π.Χ. με τους αναχωρητές (ή ασκητές) στην έρημο της Αιγύπτου, και γρήγορα εξαπλώθηκε σε άλλες περιοχές της τότε βυζαντινής αυτοκρατορίας. Η μεγάλη ακμή του από τον 10^ο αι. μ.Χ. συνδυάστηκε με την ίδρυση πολλών μοναστηριών.

Μέσα στον πλούσιο σε φυσικούς πόρους και ταυτόχρονα φυσικά οχυρό και κρυπτικό τόπο του φαραγγιού που σχηματίζεται στη περιοχή που ρέει ο Λούσιος, αναπτύχθηκε ιδιαίτερα ο μοναχικός βίος. Με βάσει τις διάφορες μαρτυρίες, ο μοναχισμός στην περιοχή εμφανίζεται κατά τον 8^ο μ.Χ. αιώνα. Δίκαια ονομάστηκε «το Άγιο Όρος της Πελοποννήσου» αφού υπάρχουν περισσότερα από 50 σκήτες και ναοί και μεμονωμένα ασκητήρια επώνυμα και ανώνυμα. Σε μια έρευνα μηχανικών της ΕΤΒΑ βρέθηκαν ερείπια 30 περίπου παλαιών ασκητηρίων και ναών. Ασκητήρια είναι μικρά σπήλαια που δημιουργήθηκαν μέσα σε δυσπρόσιτες σπηλιές και σε κοιλώματα βράχων, από τη μεσοβυζαντινή περίοδο και μετέπειτα, ορισμένα εκ των οποίων σταδιακά μετασχηματίστηκαν σε οργανωμένες μονές. Πράγματι, τέσσερα μοναστικά συγκροτήματα βρίσκονται μέχρι σήμερα φυλακισμένα στις παρειές του φαραγγιού, με μεγάλης ιστορικής αξίας εκκλησιαστικά κειμήλια χαράζοντας σημαντική πορεία στο μήκος των αιώνων. Πρόκειται για τη μονή Φιλοσόφου, τη μονή της Παναγίας των Αιμυαλών, τη μονή Τιμίου Πρόδρομου και τη μονή Κалаμίου. Ωστόσο, θα επικεντρωθούμε στις τρεις μονές που πλαισιώνουν την περιοχή της Δημητσάνας.

3.1.2.1. Μονή Φιλοσόφου

Η μονή Φιλοσόφου αποτελείται από δύο συγκροτήματα, την Παλαιά και την Νέα μονή. Ιδρυτής της παλαιάς ήταν ο βυζαντινός λόγιος και πρωθυπουργός του Νικηφόρου Φωκά, Ιωάννης Λαμπαρδόπουλος- Φιλόσοφος που καταγόταν από τη Δημητσάνα.

Κτίστηκε το 967 μ.Χ. στη ρίζα ενός υψηλού και απότομου βράχου στη δυτική όχθη του Λούσιου, σε όλο το μήκος μιας φυσικής κοιλάτητας μήκους 128 μ. και πλάτους 0,60 μ. - 8 μ. Η μονή σε όλο σχεδόν το μήκος της κοιλάτητας ήταν περιτοιχισμένη με ψηλό τείχος που είχε φυλάκιο και στενές θυρίδες – παρατηρητήρια για την προστασία της από τους επιδρομείς. Μέσα στο τείχος υπάρχουν, το διώροφο κτιριακό συγκρότημά της, το καθολικό, τα κελιά οι βοηθητικοί χώροι που χρονολογούνται από τον 15^ο έως τον 17^ο αιώνα. Ακόμη, υπάρχουν στέρνες για την αποθήκευση νερού ενώ κολλημένος πάνω στο βράχο υπάρχει και ένας αγωγός από κεραμίδια που έφερνε στους μοναχούς το νερό από πηγή. Δίπλα στο καθολικό το οστεοφυλάκιο.

Ένα από τα παλαιότερα βυζαντινά μνημεία που σώζονται στην Ελλάδα, είναι το καθολικό της μονής, αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Ανήκει στον τετράστηλο τύπο του εγγεγραμμένου σταυροειδή, με διακοσμημένο οκταγωνικό τρούλο. «*Τα ελάχιστα περισωθέντα δείγματα της αγιογράφησης του ναού*» αναφέρει ο κ. Τάσος Γριτσόπουλος, ιστορικός-συγγραφέας, «*εντυπωσιάζουν με τη λιτότητα των χρωματικών τόνων, τη δυνατή έκφραση των μορφών, το ήρεμο πάθος στη σύνθεση, την κατασκευτικότητα, το σεβασμό προς το δόγμα*». Ένα αρχιτεκτονικό κομψοτέχνημα, από τα ωραιότερα μνημεία της Βυζαντινής Τέχνης. Κατά τη βυζαντινή εποχή και μάλιστα την εποχή της Τουρκοκρατίας λειτουργούσε στη μονή «Κρυφό

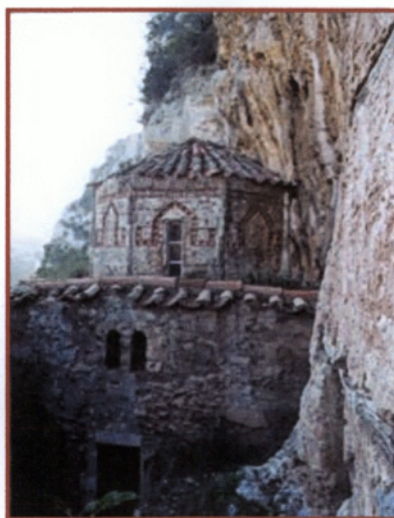
Σχολειό». Ανάμεσα στ' αρκαδικά μοναστήρια ήταν το πρώτο που αναδείχθηκε κέντρο παιδείας και πνευματικής καλλιέργειας.

Όταν κυριεύτηκε η Αθήνα από τους Τούρκους το 1688, πολλοί κάτοικοί της καταφεύγουν στη Δημητσάνα και εγκαθίστανται στη Μονή Φιλοσόφου η οποία πλέον δεν μπορεί να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της πολυάνθρωπης Αδελφότητας. Η δυσπρόσιτη θέση της παλαιάς Μονής και η ανεπάρκεια κάλυψης των αναγκών της Αδελφότητας, οδήγησαν στην ίδρυση της νέας Μονής το 1691, η οποία βρισκόταν σε μικρή απόσταση από την παλαιά. Στη νέα Μονή διατηρείται και δυναμώνει ο παιδευτικός και πνευματικός βίος. Το καθολικό είναι εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο ναός, σύνθετου τετρακίονιου τύπου και έχει λίπες όψεις με φτωχή κεραμοπλαστική διακόσμηση. Οι τοιχογραφίες που κοσμούν το ναό (1663) είναι κρητικής τεχνοτροπίας και αποδίδονται στο ζωγράφο Βίκτωρα. Διαθέτει επίσης αξιόλογο ξυλόγλυπτο τέμπλο. Το νέο Καθολικό κτίστηκε από τους πατέρες της παλαιάς μονής και αγιογραφήθηκε με δαπάνη του Μαυραϊδή-πασά από τη Στεμνίτσα.

Στη Νέα Μονή, από τα μέσα του 17^{ου} έως τα μέσα του 18^{ου} αιώνα λειτουργούσε σχολή Γορτύνιων κληρικών, που ανέδειξε ηγετικές μορφές της Εκκλησίας όπως τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε' και τον Αρχιεπίσκοπο Παλαιών Πατρών Γερμανό. Το 1834 με διάταγμα της Αντιβασιλείας, με το οποίο διαλύθηκαν όσα μοναστήρια είχαν κάτω από έξι μοναχούς, η περιουσία της δημεύθηκε και πωλήθηκε σε ιδιώτες. Το 1933 αποφασίζεται η επαναλειτουργία της Μονής.

Από τη Νέα Μονή σήμερα σώζεται ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, ο οποίος διασώζει πολλές αγιογραφίες του 17^{ου} αιώνα, εξαιρετικής τέχνης, καθώς και ο ξενώνας, ο οποίος είχε υποστεί κατά καιρούς πολλές επισκευές. Ας σημειωθεί, ότι από το έτος 1992 η μονή άρχισε να ανακαινίζεται ριζικά, με την επίβλεψη του Υπουργείου Πολιτισμού και χρηματοδότηση ΕΟΚ-ΥΠΕΧΩΔΕ.. Σήμερα η Νέα Μονή, σε μεγάλο βαθμό ανακαινισμένη, λειτουργεί μαζί με την Παλαιά Μονή σαν μετόχι της Μονής Τιμίου Προδρόμου και αποτελεί ιερό προσκύνημα.

Η Παλαιά Μονή Φιλοσόφου είναι ένα με τα βράχια και δεν διακρίνεται εξαιτίας του φυσικού καμουφλάζ. Το Καθολικό της που σώζεται μέχρι σήμερα, αποτελεί ίσως το πιο σημαντικό βυζαντινό μνημείο της περιοχής.

Πηγή: www.in.gr/auto/ekdromes/article.asp

3.1.2.2. Μονή Παναγίας των Αιμαλών

Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή, η Μονή κτίστηκε το 1600, ίσως πάνω στα ερείπια άλλης προγενέστερης μονής από τη Βυζαντινή περίοδο. Το καθολικό της μονής και οι αγιογραφίες του έγιναν το 1608, από τους Ναυπλιώτες αδελφούς Δημήτριο και Γεώργιο Μόσχου, με έξοδα των κτητόρων της μονής Γρηγορίου ιερομόναχου Κοντογιάννη και της αδελφής του μοναχής Ευπραξίας-Παΐσιας .

Αρχικά η Μονή είχε τη μορφή ασκητηρίου με λίγα κελιά σφηνωμένα μέσα σε σπήλαιο. Η υφιστάμενη μορφή της Μονής, δύο οικοδομήματα σε σχήμα T, είναι αποτέλεσμα διαδοχικών αλλαγών. Το καθολικό της Μονής είναι κτισμένο σχεδόν μέσα σε σπηλιά που σχηματίζει βράχος, ανήκει στον τύπο της μονόκλιτης βασιλικής και είναι αφιερωμένο στη Γέννηση της Θεοτόκου. Οι τοιχογραφίες του καθολικού είναι έργα του ζωγράφου Δημήτρη Μόσχου (17ος αιώνας) και χαρακτηρίζονται από τη βυζαντινή παραδοσιακή τεχντροπία, την ιεροπρέπεια στην παράσταση των μορφών και ανήκουν στη τέχνη της Κρητικής Σχολής. Θαυμαστό επίσης, είναι και το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναΐσκου με τις ανάγλυφες διακοσμήσεις του, έργο του 1632.

Το μοναστήρι αναπτύχθηκε γρήγορα, δεχόμενο πολλές δωρεές και αφιερώματα, και το 1635 αριθμούσε τριάντα πέντε μοναχούς. Μάλιστα, το 1622, όπως αναφέρεται σε σιγίλιο του Πατριάρχου Ιερεμία, έγινε σταυροπηγιακό από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας ήταν εξαιρετο πνευματικό κέντρο, προσκύνημα των χριστιανών της περιοχής, ιδίως της Δημητσάνας και του Ζυγοβιστίου, και βοήθησε σημαντικά τους αγωνιζόμενους Έλληνες στον αγώνα του 1821 με τρόφιμα, χρήματα, φιλοξενία κυνηγημένων, με τη συμμετοχή μοναχών στις μάχες και την παροχή δανείου 750 γροσιών. Το μοναστήρι εξακολούθησε τη λειτουργία του και μετά την απελευθέρωση και είχε αρκετούς μοναχούς. Στη συνέχεια, τα κτήματά του απολλοτριώθηκαν και δόθηκαν σε ακτήμονες. Με την πάροδο του χρόνου άρχισε να παρακμάζει. Το 1925 διαλύθηκε και προσαρτήθηκε στη μονή Τιμίου Προδρόμου Στεμνίτσας.

Μέχρι σήμερα έχει λειτουργήσει άλλοτε με μοναχούς και άλλοτε με μοναχές. Από το 1995 λειτουργεί με μοναχούς από την Μονή Τιμίου Προδρόμου. Η μονή διαθέτει επίσης ξενώνες στους οποίους ο επισκέπτης μπορεί να διανυκτερεύσει.

Λίγο πριν το μοναστήρι, και στα δεξιά του δρόμου που οδηγεί σε αυτό, βρίσκεται ο Ληνός των Κολοκοτρωναίων, μικρό αναπαλαιωμένο κτίσμα. Σε αυτό κατέφυγε ο αδερφός του Θ. Κολοκοτρώνη Γιωργάκης επικεφαλής λίγων παλικαριών ύστερα από προδοσία ενός καλόγερου. Οι Έλληνες προέβλεπαν ηρωική αντίσταση κατά των πολυάριθμων Τούρκων, που είχαν περικυκλώσει τον ληνό. Όταν οι πολιορκητές έβαλαν φωτιά στον ληνό, οι αμυνόμενοι επεχείρησαν ηρωική έξοδο με τα σπαθιά στα χέρια και σκοτώθηκαν όλοι. Συνεπώς, η ιστορία της Μονής έχει συνδεθεί με το ηρωικό αυτό επεισόδιο.

3.1.2.3. Μονή Τιμίου Προδρόμου

Πάνω από την αριστερή όχθη του ποταμού Λούσιου, στη βάση ενός ψηλού και κατακόρυφου βράχου και σχεδόν απέναντι από τη Μονή Φιλοσόφου, δεσπόζει το ιστορικό μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου. Χτίστηκε το 16^ο αιώνα, στη θέση κάποιων ασκητηρίων, από τα πολλά που προϋπήρχαν στο χώρο αυτό από τον 12^ο αιώνα τα οποία συνενώθηκαν και σχημάτισαν το κοινόβιο της μονής. Είναι ανδρική μονή και έχει τους περισσότερους μοναχούς σε σχέση με τις άλλες μονές της Αρκαδίας.

Μονή Τιμίου Προδρόμου

Πηγή: www.greecephotos.gr

Το Καθολικό της είναι κτισμένο στην κοιλότητα του βράχου, αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, τύπου μονόκλιτης θολοσκεπούς βασιλικής και εξωτερικά φέρει αγιογραφίες. Παλαιότερα πρέπει στο σημείο αυτό να υπήρχε ασκητήριο. Η αγιογράφησή του, παρά τις φθορές, είναι εξαιρετικής τέχνης και σύμφωνα με πολλούς ερευνητές τοποθετείται γύρω στα τέλη του 16^{ου} αιώνα. Η Μονή διαθέτει αξιόλογη βιβλιοθήκη με σημαντικά θεολογικά και φιλοσοφικά βιβλία. Στο Ηγουμενείο και στο Αρχονταρίκι υπάρχουν παλιές φωτογραφίες, εκκλησιαστικά πρόσωπα και γράμματα του Κολοκοτρώνη.

Λίγο πιο έξω από την Μονή σε ένα μικρό ύψωμα το 1909-1911 ανεγέρθη ο Ι.Ν. Αγίου Αθανασίου του θαυματουργού Αρχιεπίσκοπου Χριστιανουπόλεως, προστάτη της μονής, με μέρος των ιερών λειψάνων του. Πρόκειται για το πνευματικό καύχημα της Γορτυνίας. Η θέση του προσφέρει πανοραμική θέα στο φαράγγι και την Αρχαία Γόρτυνα. Επίσης, στο χώρο της μονής υπάρχουν παλαιότερα και νεώτερα κελιά, εκπληκτική ασκητικοί χώροι, παλαιά ασκητήρια που ορισμένα έχουν γίνει οστεοφυλάκια, εκκλησάκια, υδρόμυλοι, ελαιοτριβείο.

Από την ίδρυσή της σχεδόν η Μονή υπαγόταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Στην περίοδο της τουρκοκρατίας γνώρισε μεγάλη ακμή και συνέβαλε σημαντικά στον αγώνα του 1821. Με βάση την οικονομική ευρωστία που απέκτησε λόγω των πολλών αφιερώσεων και δωρεών που δέχθηκε κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα, κατόρθωσε να επιτελέσει όχι μόνο θρησκευτικό αλλά και αξιόλογο φιλανθρωπικό έργο προς τους πένητες της περιοχής ενώ συγχρόνως αποτελούσε ασφαλές καταφύγιο σε περιπτώσεις εχθρικών επιδρομών. Σε αυτό μάλιστα κατέφυγαν το 1779, κάτοικοι των γύρω χωριών για να σωθούν έπειτα από επιδρομή ενός αποσπάσματος Αλβανών με Άραβα αξιωματικό. Η διάτρητη από τα βόλια πόρτα στην πύλη της μονής αποτελεί μαρτυρία από την πολιορκία της κατά το επεισόδιο αυτό. Τελικά οι πολιορκημένοι διασώθηκαν και οι Αλβανοί τράπηκαν σε φυγή. Η συμμετοχή του μοναστηριού στην επανάσταση του 1821 ήταν πολυδιάστατη. Χρησίμευσε σαν καταφύγιο και ορμητήριο του Θ. Κολοκοτρώνη, του Πλαπούτα και άλλων οπλαρχηγών και σαν νοσοκομείο για τους τραυματίες. Για τις ανάγκες του Αγώνα επίσης προσέφερε πολύτιμα ιερά σκεύη. Συγχρόνως ήταν

κέντρο ανεφοδιασμού των πολιορκητών της Τρίπολης ενώ πολλοί μοναχοί της συμμετείχαν ενεργά στις μάχες. Κατά το διάστημα 1976 μέχρι το 1982 λειτουργήσε στη μονή, κατώτερη Ιερατική Σχολή από την οποία αποφοίτησαν 40 περίπου ιερείς. Παρ' όλη την μεγάλη του προσφορά, το μοναστήρι διαλύθηκε το 1834, με διάταγμα του Όθωνα. Τέσσερα χρόνια όμως αργότερα και μετά από ενέργειες των μοναχών και των κατοίκων της περιοχής τέθηκε πάλι σε λειτουργία και γνώρισε μεγάλη ακμή υλική και πνευματική.

Σήμερα 15 περίπου μοναχοί προσπαθούν να κρατήσουν σε λειτουργία το ιστορικό μοναστήρι και έλκει πολλούς προσκυνητές. Εκτός από τη μελέτη του Θείου λόγου και την προσευχή, ασχολούνται με αγροτικές εργασίες, την βυζαντινή αγιογραφία, τη ραπτική ιερών ενδυμάτων και άλλες τέχνες. Η μονή διαθέτει ξενώνες στους οποίους ο επισκέπτης μπορεί να διανυκτερεύσει.

3.1.2.4. Το Εκκλησιαστικό Μουσείο

Στην είσοδο του κτιρίου, η εντοιχισμένη πινακίδα πληροφορεί τους επισκέπτες: *"ΕΝ ΤΗ ΟΙΚΙΑ ΤΑΥΤΗ ΕΓΕΝΝΗΘΗ Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο Ε΄ ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΘΕΙΣ ΤΗ 10 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1821 ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ".*

Το Εκκλησιαστικό Μουσείο Δημητσάνας δημιουργήθηκε το 1992 και αποτελεί την υλοποίηση ιδέας του τέως μητροπολίτη Γόρτυνος & Μεγαλοπόλεως κ. Θεόφιλου. Στη δημιουργία του συνέβαλαν καθοριστικά ο μεγάλος Εθνικός Ευεργέτης Παναγιώτης Αγγελόπουλος (1909-2001) και ο αδελφός του Δημήτριος (1907-1986) από το γειτονικό χωριό Βλαχόρραφτη, που ανέλαβαν το κόστος ανακαίνισης της οικίας του Εθνομάρτυρα Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου Ε΄, μέσα στην οποία στεγάζεται το Μουσείο.

Πρόκειται για μια διώροφη μονοκατοικία με υπόγειο, που διατηρεί ανέγγιχτη την αρχική της παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Στους χώρους των δύο ορόφων, που επικοινωνούν μεταξύ τους με εσωτερική πέτρινη κλίμακα, έχουν προστεθεί ειδικές προθήκες που περιέχουν τα εκθέματα, ενώ το υπόγειό της, που ήταν το κελάρι του σπιτιού, έχει διαμορφωθεί σε μικρό ναό προς τιμή του Αγίου Γρηγορίου Ε΄.

Όλα τα εκθέματα του Εκκλησιαστικού Μουσείου, έχουν συγκεντρωθεί από τη Δημητσάνα και από την ευρύτερη περιοχή της Γορτυνίας και χωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες. Στην αγιογραφία υπάρχουν εικόνες διαφόρων εποχών, διαστάσεων και τεχνοτροπιών. Σημαντικότερη όλων, είναι η εικόνα του Αγίου Γεωργίου, έργο αγιορείτικης τέχνης του 1808, αφιέρωμα του Γρηγορίου Ε΄ στον Άγιο Γεώργιο Δημητσάνας με την αφιέρωση: *"ΔΕΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ 1808".*

Εκτός αυτών, στις προθήκες του Μουσείου υπάρχουν Ιερά σκεύη Θείας Λειτουργίας, Σταυροί ευλογίας με ανάγλυφες παραστάσεις, Ιερά Ευαγγέλια, Θυμισιά, Χρυσοκέντητα χειροποίητα άμφια Αρχιερέων και Ιερέων, ένας χρυσοκέντητος χρυσοποίκιλτος Επιτάφιος, ένα εξαγωνικό αγιογραφημένο σκευοφυλάκιο και ένα αντιμήνσιο προερχόμενο από τη Μονή Ιβήρων του Αγίου Όρους, που έχει την ιδιόχειρη υπογραφή του Γρηγορίου *"Ο Κωνσταντινουπόλεως και Νέας Ρώμης Γρηγόριος"*.

3.2. Μουσειακοί Χώροι

3.2.1. Δημόσια Βιβλιοθήκη- Αρχαιολογική Συλλογή- Λαογραφική Συλλογή

Η Δημόσια Βιβλιοθήκη της Ελληνικής Σχολής Δημητσάνας βρίσκεται στη θέση της παλαιάς Σχολής (1764-1821), όπου ανοικοδομήθηκε το 1845 σε νέο μεγαλοπρεπές κτήριο, με δαπάνη του Ευεργέτη της Δημητσάνας Νικόλαο Μακρή.

Σήμερα η βιβλιοθήκη της Δημητσάνας θεωρείται πρότυπο επαρχιακής βιβλιοθήκης. Είναι δημόσια, ανήκει στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, από το οποίο επιχορηγείται για τον πλουτισμό της και τη λειτουργία της, ενώ οι υπάλληλοί της είναι δημόσιοι υπάλληλοι. Είναι δανειστική βιβλιοθήκη και διαθέτει 35.000 τόμους βιβλίων, 169 χειρόγραφους κώδικες μεταξύ των οποίων και παλαιές εκδόσεις μεγάλων εκδοτικών οίκων του εξωτερικού χρονολογούμενες από τον 16ο αιώνα, συλλογή χειρογράφων κωδίκων από τον 14^ο αιώνα και λυτά έγγραφα όπως είναι τα Πατριαρχικά σιγίλια άλλα δικαιοπρακτικά. Επίσης, περιέχει χειρόγραφα ποικίλου περιεχομένου από τη λειτουργία της Σχολής και τον κτητορικό κώδικα της μονής Φιλοσόφου. Το ιστορικό αρχείο της βιβλιοθήκης είναι διαθέσιμο στους μελετητές της τοπικής ιστορίας οι οποίοι δημοσιεύουν αξιόλογες ιστορικές μελέτες. Το 1977 τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών με χρυσό μετάλλιο.

Η βιβλιοθήκη στεγάζει, επιπρόσθετα, ευρήματα προχριστιανικής εποχής, που κατά καιρούς έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη, τα οποία εκτίθενται σε ειδικό χώρο. Συγκεκριμένα, η συλλογή αυτή, περιέχει αρχαία αντικείμενα και νομίσματα από την αρχαία Θεισόα, την αρχαία Τευθίδα και την αρχαία Γόρτυνα. Μεταξύ αυτών, έργα αγγειοπλαστικής, πήλινα ειδώλια, λίθινο λιοντάρι, μερικές ρωμαϊκές κεφαλές αγαλμάτων, επιτύμβιες στήλες και επιγραφές διαφόρων εποχών που χρονολογούνται από τον 6ο μέχρι τον 4ο π.Χ. αιώνα.

Η βιβλιοθήκη επιπλέον στεγάζει μια αξιόλογη συλλογή λαογραφικού υλικού από την περιοχή της Δημητσάνας. Η συλλογή αυτή περιλαμβάνει είδη λαϊκής τέχνης, ανάμεσά τους γεωργικά και κτηνοτροφικά εργαλεία, αργαλειό, κεντήματα και διάφορα είδη υφαντών με ποικίλα σχέδια, ξύλινη κούνια μωρού, κάπα βοσκού, ρακοκάζανο, κοσμήματα, ξυλόγλυπτα, ενδύματα, όπλα. Χαλκογραφίες και προσωπογραφίες Δημητσανιτών κοσμούν τις αίθουσες του μουσείου. Μεταξύ των άλλων αντικειμένων, στη βιβλιοθήκη φυλάσσονται και τα οστά του Παλαιών Πατρών Γερμανού μέσα σε ορειχάλκινη λάρνακα και η σέλα του αλόγου του Παπαφλέσσα.

Η βιβλιοθήκη της Δημητσάνας είναι μία από τις παλαιότερες και ιστορικές βιβλιοθήκες της Ελλάδας, που συνδυάζει από τη μία βιβλιοθήκη και από την άλλη μουσείο, κάτι που συνηθιζόταν παλαιότερα.

3.2.2. Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης

Δύο χιλιόμετρα ανατολικά της Δημητσάνας, σε μια εξαιρετικού φυσικού κάλλους περιοχή, στο Κεφαλάρι του Αϊ-Γιάννη, βρίσκεται το Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης. Το Μουσείο δημιουργήθηκε από το Πολιτιστικό και Τεχνολογικό Ίδρυμα της Ελληνικής Τράπεζας Βιομηχανικής Αναπτύξεως (ΠΤΙ.ΕΤΒΑ), σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Πελοποννήσου και με πόρους που διατέθηκαν από το Β΄ Πακέτο Στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε χώρο και κτίσματα των οποίων παραχωρήθηκε η χρήση τους για το σκοπό αυτό από τη Μητρόπολη Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως. Τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν το καλοκαίρι του 1997.

Πρόκειται για έναν χώρο ενός περίπου τετραγωνικού χιλιομέτρου, μέσα στον οποίο, στην περίοδο της προβιομηχανικής εποχής, λειτουργούσε ένα μεγάλο βιοτεχνικό συγκρότημα που είχε ως κινητήρια δύναμή του το νερό της ομώνυμης πηγής, του γνωστού Κεφαλαρίου του Αϊ-Γιάννη.

Το ΠΤΙ.ΕΤΒΑ αφού αναστήλωσε τα κτίρια του συγκροτήματος αυτού, συντήρησε τους μηχανισμούς λειτουργίας ενός μύλου που άλεθε δημητριακά, μιας νεροτριβής που επεξεργαζόταν υφαντά, ενός βυρσοδεψείου που κατεργαζόταν δέρματα, ενός ρακοκάζανου που παρήγαγε τσίπουρο και ενός μπαρουτόμυλου. Εκτός αυτών αναστήλωσε τα σπίτια του Μυλωνά και του Βυρσοδέψη. Οι επεμβάσεις στα κελύφη έγιναν με μεγάλο σεβασμό, ώστε να μην αλλοιωθεί η αρχική μορφή, ενώ παράλληλα οι μόνιμοι εξοπλισμοί των εργαστηρίων αποκαταστάθηκαν στην αρχική τους λειτουργία.

Μέσα στο Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης προβάλλεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η τεχνολογία της προβιομηχανικής εποχής, ενώ το οπτικοακουστικό υλικό (κείμενα, φωτογραφίες, βιντεοταινίες κ.λπ.) που προβάλλεται μέσα στους εκθεσιακούς του χώρους για κάθε επάγγελμα ξεχωριστά, συμβάλλει στην πλήρη ενημέρωση των επισκεπτών. Για οργανωμένες ομάδες επισκεπτών, όπως είναι τα σχολεία όλων των βαθμίδων που το επισκέπτονται, παρέχει οργανωμένη ξενάγηση με ειδικά προγράμματα.

Το Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης που είναι το μοναδικό στα Βαλκάνια, το 1999 βραβεύτηκε με τιμητικό δίπλωμα από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Europa Nostra ενώ το 2003 συμπεριλήφθηκε σε φυλλάδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τα 27 πιο επιτυχημένα έργα στην Ελλάδα που συγχρηματοδοτήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το ίδρυμα, χρησιμοποιώντας σύγχρονες μουσειολογικές μεθόδους δημιούργησε ένα μουσείο που στόχο έχει να συμβάλλει στη γνώση και στην κατανόηση της τεχνολογίας και του τρόπου παραγωγής και να τεκμηριώσει τη μακρά διάρκεια των παραδοσιακών κοινωνιών του τόπου μας.

3.2.3. Λαογραφικό Μουσείο Παναγιάς

Το Λαογραφικό Μουσείο της Παναγιάς, που είναι δημιούργημα όλων των Παναγιωτών, αποτελεί εξέλιξη προσωπικής ιδέας του Δημητρίου Τσαγκάρη, ο οποίος συγκέντρωσε το πρώτο λαογραφικό υλικό και δημιούργησε την πρώτη έκθεση, σε δικό του όμως χώρο. Μετά το θάνατό του, την ανάπτυξη και υλοποίηση της ιδέας του, ανέλαβαν από κοινού όλοι Παναγιώτες, φορείς και ιδιώτες. Το μουσείο στεγάζεται σε κτίριο παλιού κοινού πλυσταριού του χωριού και τα επίσημα εγκαίνια και η έναρξη της λειτουργίας του έγιναν το Σεπτέμβριο του 1999.

Μέσα στο Λαογραφικό Μουσείο υπάρχουν εκθέματα καθημερινής χρήσης των κατοίκων της Παναγιάς, λείψανα της προβιομηχανικής εποχής. Τα οικιακά σκεύη, τα ξάστρα του μαλλιού, ο αργαλειός με το βιλάρι της γιαγιάς υφάντρας, καθώς επίσης και τα σπιτικά υφαντά, είναι μερικά από τα εκθέματα της νοικοκυράς. Οι πάγκοι με τα εργαλεία του τσαγκάρη και του κουρέα, το καμίνι με το φουσερό και το αμόνι του σιδερά, τα σύνεργα του πεταλωτή, τα εργαλεία του ξυλουργού, οι φόρμες κατασκευής κεραμιδιών και τα παχιά και βαριά κεραμιδιά του κεραμοποιού, που κοσμούν τις προθήκες του Λαογραφικού Μουσείου, μας θυμίζουν τα επαγγέλματα που με πολύ κόπο ασκούσαν στην προβιομηχανική αλλά και στην μετέπειτα περίοδο, οι κάτοικοι της Παναγιάς. Ξεχωριστή θέση μέσα στα εκθέματα, έχουν τα όπλα και τα σπαθιά, εργαλεία κρεμασμένα μέσα σε κάθε σπίτι από παλιά, τότε που χρησιμοποιήθηκαν από τους ηρωικούς προγόνους στον αγώνα για την κατάκτηση της ελευθερίας.

Το Λαογραφικό Μουσείο της Παναγιάς, αφήνει άριστες εντυπώσεις σε κάθε επισκέπτη. Στους μεγάλους, θυμίζει όλα εκείνα που λίγο ή πολύ, όλοι θυμούνται, ενώ οι νεότεροι επισκέπτες, γνωρίζουν τα οικιακά σκεύη, τα αντικείμενα και τα εργαλεία της καθημερινής χρήσης των προγόνων τους.

3.2.4. Διεθνές Κέντρο – Μουσείο Μίκης Θεοδωράκης

Τον Οκτώβριο του 2006 εγκαινιάστηκε στη Ζάτουνα, το «Διεθνές Κέντρο-Μουσείο Μίκης Θεοδωράκης», αφιερωμένο στον επιφανή μας μουσικοσυνθέτη Μίκη Θεοδωράκη. Η Ζάτουνα υπήρξε ως γνωστόν τόπος εξορίας του συνθέτη στα γκρίζα χρόνια της δικτατορίας του 1967. Ένας τόπος που τον έχει ανακηρύξει πριν λίγα χρόνια επίτιμο δημότη του και τον οποίο ο ίδιος τον επισκέπτεται συχνά.

Το μουσείο αποτελεί ένα φόρο τιμής της Ζάτουνας και της Αρκαδίας στο μεγάλο συνθέτη και συγχρόνως μια αναφορά στο πολιτιστικό και ιστορικό πλαίσιο στο οποίο ο ίδιος συμμετείχε και το οποίο σημάδεψε με την πολυσχιδή διαδρομή του. Είναι αφιερωμένο εξίσου σε όλους εκείνους που υπέφεραν από δικτατορίες και αυθαιρεσίες. Το μουσείο στεγάζεται στο παλιό πέτρινο Δημοτικό Σχολείο της Ζάτουνας (έκτασης 200 τ. μ.) στο οποίο μαθήτευσαν τα παιδιά του Μ. Θεοδωράκη και έκλεισε λόγω χρόνιας έλλειψης παιδιών. Το σχέδιο και τη διαμόρφωση του κτηρίου και του μουσείου επιμελήθηκε ο αρχιτέκτονας-ζωγράφος Δημήτρης Ταλαγάνης. Πρωτεργάτες της δημιουργίας του είναι ο Σύλλογος Φίλων Μουσείου Μ. Θεοδωράκη Ζάτουνας σε συνεργασία με το Μουσείο Μπενάκη και τη γενναία αρωγή χορηγών.

Το «Διεθνές Κέντρο - Μουσείο Μίκης Θεοδωράκης», ένας φορέας με σύγχρονες προδιαγραφές και κατευθύνσεις πολλαπλών δράσεων για τις τέχνες και την επιστήμη, φιλοξενεί εκθέματα σχετικά με τη ζωή, τη διαμονή, τη δράση και την προσφορά του μουσουργού αλλά συγχρόνως και σειρά πολιτιστικών εκδηλώσεων. Ταινίες και βίντεο προβάλλουν εικόνες από τη ζωή του Μ. Θεοδωράκη, αποσπάσματα από θεατρικά έργα και συναυλίες ενώ παράλληλα στο χώρο του μουσείου ακούγεται μουσική του. Μέσα στα άμεσα σχέδια του πολιτιστικού φορέα είναι η δημιουργία αλέας, στους χώρους του Μουσείου – Στέγης Μουσών στη Ζάτουνα, με τους ανδριάντες των επιφανών ποιητών τους στίχους των οποίων μελοποίησε ο Μ. Θεοδωράκης.

Άξιο αναφοράς αποτελεί το γεγονός ότι το μουσείο σχεδιάζει τη διοργάνωση σημαντικών εκδηλώσεων και την ανάπτυξη πολλαπλών δράσεων σε συνεργασία με άλλα μουσεία, ιδρύματα και ινστιτούτα της Ελλάδας και του εξωτερικού. Ήδη εγκαινιάστηκε με πρωτόκολλο συνεργασίας μεταξύ του μουσείου της Ζάτουνας του Διεθνούς Κέντρου Μ. Θεοδωράκη και του Arcadia University που εδρεύει στη Ν. Φιλαδέλφεια των Η.Π.Α.

Το Μουσείο Μίκης Θεοδωράκης είναι μη κερδοσκοπικό, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, συντηρεί, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες για τους ανθρώπους και το περιβάλλον τους με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία.

3.3. Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική - Ιστορικά Διατηρητέα Μνημεία και Έργα Τέχνης

Οι παραδοσιακοί οικισμοί, είναι βασικά στοιχεία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της φυσιογνωμίας της Ελλάδας και αποτελούν εντυπωσιακά αξιοθέατα της χώρας. Στους χώρους αυτούς αποτυπώνονται και εκφράζονται τρόποι ζωής, τεχνικές μέθοδοι, αισθητικές προτιμήσεις, καλλιτεχνικά ρεύματα που διαμορφώθηκαν στην πολυκύμαντη ιστορική εξέλιξη στο μήκος των αιώνων. Η ποικιλομορφία της αρκαδικής

αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αναδεικνύεται στους πέντε θεσμοθετημένους παραδοσιακούς οικισμούς του Δήμου Δημητσάνας, στα ιστορικά διατηρητέα κτήρια καθώς και στα αρχαία και βυζαντινά μνημεία που κοσμούν το χωροταξικό ιστό του δήμου.

Η ίδια η φύση δίνει στους οικισμούς την υλική τους μορφή και υπόσταση. Υπαγορεύει την επιλογή της θέσης τους, τη χωροταξική τους οργάνωση, την ξεχωριστή αρχιτεκτονική τους. Καθένας με τις ιδιαιτερότητές του και όλοι με κοινό σημείο αναφοράς την ορεινή γη πάνω στην οποία θεμελιώνονται, προσαρμόζονται στο ανάγλυφο της περιοχής, κτίζονται αμφιθεατρικά και σε κατάλληλες για δόμηση θέσεις, κυρίως σε πλαγιές, αφού οι λιγότερες επίπεδες επιφάνειες αξιοποιούνται για καλλιέργειες.

Δεμένη άρρηκτα με τις κλιματολογικές, γεωμορφολογικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της ευρύτερης περιοχής, η τοπική αρχιτεκτονική χαρακτηρίζεται από το απλό, λιτό, αυστηρό και γεωμετρικό της ύφος αλλά και την λειτουργικότητα των κατασκευών. Με το λάξευμα της πέτρας από φημισμένους Αρκάδες μαστόρους, μορφοποιήθηκαν οικοδομικά οικισμοί με τοξωτά γεφύρια, πυργόσπιτα, αρχοντικά, εκκλησίες, καλντερίμια, κτιστές βρύσες, ροοκρήνες, σχολεία και δημόσια κτήρια. Είναι τα έργα του παλαιού ανθρώπου, του ανθρώπου της υπομονής, του μέτρου και της σοφίας, που ακολουθώντας τους κύκλους της φύσης, έχτισε τις εστίες του, τους οίκους λατρείας του, τη ζωή του σε αρμονία με το χώρο και το χρόνο.

Τα τελευταία χρόνια διαφαίνεται μια τάση των κατοίκων και μια ευαισθητοποίηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης προς την κατεύθυνση της διατήρησης, συντήρησης και διάσωσης του "παλαιού". Η διατήρηση και η ανάδειξη της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας αποτελεί συστατικό στοιχείο της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και της προσφοράς εναλλακτικών δυνατοτήτων για κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα. Δημόσια κτίρια και οικίες επιφανών προσώπων με μεγάλη ιστορική και αρχιτεκτονική αξία, χαρακτηρισμένα ως ιστορικά διατηρητέα κτήρια έχουν σήμερα αποκτήσει νέες χρήσεις και στεγάζουν διάφορες λειτουργίες, όπως τουριστικά καταλύματα, μουσεία, εκθέσεις, εστιατόρια, δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες.

Αρχιτεκτονική της Δημητσάνας

Πηγή: www.papaki.gr

3.4. Ο Λούσιος Ποταμός και το Φαράγγι του

Ο ποταμός Λούσιος, παραπόταμος του Αλφειού, διασχίζει ορμητικά τη Γορτυνία έχοντας συνολικό μήκος 23 χλμ. Από τις πηγές του στο οροπέδιο της Καρκαλούς μέχρι τη εκβολή του στον Αλφειό (δυτικά της Καρύταινας), συγκεντρώνει έναν εντυπωσιακό όγκο νερών της περιοχής. Στη διαδρομή του αυτή, ο ποταμός ενισχύεται από πολλές πηγές σχηματίζοντας άλλοτε μικρούς και άλλοτε μεγάλους καταρράκτες. Ονομάστηκε Λούσιος γιατί, σύμφωνα με τη μυθολογία, οι νύμφες έλουσαν τον νεογέννητο Δία στα κρυστάλλινα νερά του. Παρά το γεγονός ότι το μήκος του είναι μικρό, έχει διαφορετικές ονομασίες ανάλογα την περιοχή: Δημητσανίτικο ρέμα ή Ατσιχολίτικο ποτάμι ή Γορτύνιος. Το νερό του Λούσιου, από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα, φημίζεται για την ψυχρότητά του την οποία διατηρεί ακόμη και τους καλοκαιρινούς μήνες.

Μετά τα πρώτα 8 χλμ. όπου ρέει ο ποταμός σε επίπεδο και ομαλό έδαφος, διαμορφώνει στο πέρασμά του ένα από τα ομορφότερα φαράγγια της Πελοποννήσου. Η ζωή σ' αυτή τη μικρή Γορτυνιακή περιοχή του φαραγγιού του Λουσίου ποταμού, απ' ότι γνωρίζουμε μέχρι σήμερα, φαίνεται ότι ξεκίνησε πολύ νωρίτερα από τη Μέση Πλειστόκαινο Εποχή. 500.000 χρόνια πριν υπολογίστηκαν τα απολιθώματα δύο φυτοφάγων ζώων (ένα βοειδές και ένα ελεφαντοειδές), που βρέθηκαν στην είσοδο της Ζάτουνας το έτος 1969 και τα οποία αποτελούν την πρώτη ένδειξη ζωής.

Από την Υστεροελλαδική εποχή (1600-1100 π.Χ.), που είναι η τελευταία φάση της εποχής του Χαλκού, μέχρι και σήμερα, οι μνήμες μέσα στο χώρο αυτό είναι αμέτρητες. Οι άνθρωποι από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα έπλεξαν έναν αξιοσημείωτο οικιστικό ιστό γύρω από τον Λούσιο και τον αναγνώρισαν ως πηγή ζωής. Αρχικά οι εξαφανισμένες αρχαίες πόλεις Υψούς, Τεύθις, Μάραθα και Βρένθη, τα αρχαία οχυρά του Ελληνικού και Βλαχόρραφτη, η αρχαία Γόρτυς, η αρχαία οδός Ολυμπίας-Μεγαλοπόλεως, αργότερα τα πολυάριθμα θρησκευτικά Βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία και το πλήθος κοσμικών κτισμάτων με εξέχουσες τις υδροκίνητες εγκαταστάσεις της προβιομηχανικής περιόδου καθώς και μονοπάτια, γεφύρια, καλντερίμια και βατόδρομοι, είναι οι αδιάψευστες μαρτυρίες που επιβεβαιώνουν την ύπαρξη μιας μακραίωνης ιστορίας και ενός μεγάλου πολιτισμού που αναπτύχθηκε σ' αυτή τη μικρή περιοχή του φαραγγιού του Λουσίου. Επιπλέον, ο πλούτος και η ποικιλία της χλωρίδας και της πανίδας που αναπτύσσεται στην περιοχή αυτή χαρακτηρίζει την κοιλάδα του Λούσιου. Συμπερασματικά, η περιοχή συνιστά εστία φυσικού κάλους.

Από τον Αύγουστο του 1997, η κοιλάδα του Λουσίου, και ειδικότερα ο στενός αυτός χώρος, έχει χαρακτηριστεί και προστατεύεται από το Υπουργείο Πολιτισμού, για το φυσικό του κάλλος «**ως περιοχή ενιαίου αρχαιολογικού χώρου**» (αρ. ΦΕΚ 761/28-8-97), προκειμένου να διατηρηθεί η αυθεντικότητα του μνημειακού του περιβάλλοντος και να αναδειχθεί η ιδιαίτερη πολιτισμική φυσιογνωμία του. Επίσης, το φαράγγι του Λουσίου ποταμού έχει ενταχθεί στο ευρωπαϊκό δίκτυο βιότοπων CORINE και μαζί με την ευρύτερη περιοχή (Δήμος Δημητσάνας-Τρικολώνων –Γόρτυνος) στα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλους.

Κάτω από την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού οι υπεύθυνοι έχουν προβεί στην προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου της περιοχής και στη διαμόρφωση και σηματοδότηση μονοπατιών. Μάλιστα, το εθνικό μονοπάτι με αριθμό 32 περνάει από τη Βυτίνα στο Ζυγοβίσι και από εκεί κατευθύνεται στη Δημητσάνα, στο Παλαιοχώρι, στις μονές Φιλοσόφου και Κρυφό Σχολείο και Προδρόμου, συνεχίζει προς την Καρύταινα και από εκεί καταλήγει στο Γύθειο.

Ο Λούσιος καθώς ρέει ορμητικά κάτω από το τοξωτό γεφύρι που οδηγεί στη μονή Φιλοσόφου (αριστερά)

3.4.1. Η Μορφολογία και το Γεωλογικό Ανάγλυφο του Φαραγγιού

Η ορεινή και αγροτική περιοχή του Λούσιου περιλαμβάνει το σύνολο της κοιλάδας του ποταμού που διασχίζει από Βορρά προς Νότο τη επαρχία Γορτυνίας του Νομού Αρκαδίας. Παρόλο που βρίσκεται καταμεσής ενός κατ' εξοχήν ορεινού τοπίου, η Γορτυνία προβάλλει ένα ιδιαίτερο πρόσωπο, καθώς οι καταπράσινες κοιλάδες αντιπάσσονται στους ασβεστολιθικούς όγκους και τα βαθιά φαράγγια. Το ανάγλυφο της ευρύτερης περιοχής σχηματίζει ένα υψίπεδο μέσου υψομέτρου 900 μ. και επιφανείας πάνω από 1000 τετραγωνικά χιλιόμετρα, χωρίς ξεκάθαρη ορειογραφική δομή, που συντίθεται από γυμνές ασβεστολιθικές κορυφές, συχνά ψηλότερες από 1100 μ. Οι βόρειοι ορεινοί όγκοι η άλλως « βουνά των Λαγκαδίων», και οι νότιοι τα λεγόμενα «Γορτυνιακά βουνά». Και τα δύο συγκροτήματα φτάνουν τα 1500 μ. Στα Γορτυνιακά βουνά εντάσσονται και τα υψώματα πάνω από τη Βλαχόρραφτη και τη Ζάτουνα, καθώς έχουν κοινά φυσιογνωμικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά. Η κοιλάδα του ποταμού, ο οποίος σχηματίζει έναν φυσικό άξονα και αποτελεί παρακλάδι του υδρογραφικού ιστού του Αλφειού, φιλοξενεί σημαντικές οικιστικές συγκεντρώσεις, εύφορες γεωργικές εκτάσεις και το βασικό οδικό άξονα της περιοχής. Στα βόρεια, όπου το ανάγλυφο δεν πέφτει κάτω από τα 900 μ., οι οικισμοί σκαρφαλώνουν πολύ ψηλά, ενώ στη περιοχή της συμβολής του Λούσιου με τον Αλφειό, αυτοί βρίσκονται αισθητά χαμηλότερα, ακολουθώντας τη διαμόρφωση του ανάγλυφου.¹⁷

3.4.2. Η Χλωρίδα και η Πανίδα του Φαραγγιού

Η φυσική και αέναη ροή του ύδατος σε συνδυασμό με το αλώβητο φυσικό τοπίο που υπάρχει μέσα στις δασωμένες πλαγιές του φαραγγιού, λειτουργούν σαν φυσικός μηχανισμός καθαρισμού του περιβάλλοντος και σαν ρυθμιστής του κλίματος της περιοχής, παρέχοντας μια μοναδικότητα τόσο στην ανάπτυξη της χλωρίδας, όσο και στη διαβίωση και αναπαραγωγή της πανίδας.

Από τις όχθες του Λούσιου και μέσα σε ιδανικές συνθήκες, ξεκινάει και αναπτύσσεται πλούσια και οργιαστική βλάστηση, που απλώνεται σε όλες τις πλαγιές του φαραγγιού. Οι

¹⁷ Γενική Γραμματεία Πελοποννήσου

ποικιλίες των φυτών και η ποσότητα των ειδών που φύονται εδώ, καλύπτουν τις περισσότερες από τις οικογένειες των φυτών που ευδοκίμούν στο κλίμα αυτής της περιοχής. Μεγάλη ποικιλία φαρμακευτικών και αρωματικών βοτάνων, διάπλαση κωνοφόρων, ιτιές, λυγαριές, λεύκες, μουριές, ελιές, πουρνάρια, βελανιδιές, καρυδιές είναι κάποια χαρακτηριστικά της χλωρίδας της κοιλάδας του Λούσιου. Στις όχθες του ποταμού φύονται υδροχαρή φυτά ενώ την άνοιξη το φαράγγι χρωματίζεται από μια απίστευτη ποικιλία αγριολούλουδων. Αξίζει να σημειωθεί ότι αναπτύσσονται περισσότερα από 55 είδη ορχιδέας.

Μέσα στο φαράγγι βρίσκουν τροφή και καταφύγιο πολλά άγρια είδη πουλιών και ζώων. Ζουν περισσότερα από 34 είδη θηλαστικών όπως ο λύγκας, η βίδρα και ο αγριόχοιρος ενώ τα βράχια της χαράδρας του Λούσιου αποτελούν εξαιρετικό βιότοπο για πολλές ποικιλίες ερπετών. Η ορνιθοπανίδα του φαραγγιού αριθμεί περισσότερα από 75 είδη μεταξύ των οποίων μεγάλα αρπακτικά όπως ο φιδαιτός και η γερακίνα αλλά και τσαλαπετεινοί και αιηδόνια. Οι πέστροφες που υπάρχουν στις μικρές λίμνες του Λούσιου, συμπληρώνουν την όλη εικόνα, προσδίδοντας την καθαρότητα των υδάτων του ποταμού.

Η χλωρίδα και η πανίδα που μέσα στο φαράγγι συνυπάρχει τέλεια και αρμονικά, εξασφαλίζει μια μοναδικότητα στην οικολογική ισορροπία και στη λειτουργία του οικοσυστήματος του φαραγγιού

3.5 Το Όρος Μαινάλο

Ο ορεινός όγκος του Μαινάλου (1980 μέγιστο υψόμετρο) καταλαμβάνει το κέντρο της Πελοποννήσου και το μεγαλύτερο τμήμα του Νομού Αρκαδίας, κυρίως τη δυτική πλευρά της. Εκτείνεται από το οροπέδιο της Τρίπολης μέχρι τον ποταμό Λούσιο στα δυτικά και από τη Μεγαλόπολη μέχρι την λίμνη του Λάδωνα βόρεια, σε μια έκταση περίπου 1.500.000 στρεμμάτων. Η αμιγώς ορεινή του ζώνη ξεπερνάει τα 700.000 στρέμματα και το καθιστά ένα από τα πλέον εκτεταμένα ορεινά συγκροτήματα της Ελλάδος. Οι συνεχείς εναλλαγές δεκάδων κορυφών και χαραδρών με εκατοντάδες ορεινούς λειμώνες και οροπέδια, δίνουν ένα εντυπωσιακό ανάγλυφο. Το γεγονός μάλιστα ότι τα περισσότερα από τα υψίπεδά του παρουσιάζουν αρνητική κλίση, καθιστά το Μαινάλο μοναδικό γεωμορφολογικό σχηματισμό σε ολόκληρη την Ελλάδα.

Το φυσικό ανάγλυφο συμπληρώνεται από πολλές πηγές και υδάτινες ροές, ιδιαίτερα στο δυτικό τμήμα του λόγω στεγανότητας των πετρωμάτων (φλύσχης, σχιστόλιθοι) όπου σχηματίζεται μία πλούσια βιομάζα και ένας από τους μεγαλύτερους υπόγειους υδροφορείς της Πελοποννήσου. Ένα υπέροχο ελατόδασος εκτείνεται στο 65% περίπου της ορεινής ζώνης και μαζί με συστάδες δρυών, πρίνων, πεύκης, κέδρων και κάθε μορφής βλάστησης, αποτελεί το υπόβαθρο μιας πλούσιας χλωρίδας. Η χλωρίδα του όρους Μαινάλου, ιδιαίτερα πλούσια περιλαμβάνει πάνω από 570 είδη όπως μεγάλη ποικιλία θάμνων, ποωδών φυτών και λουλουδιών στα οροπέδια και στις κορυφές, που ιδιαίτερα την άνοιξη δίνουν πανέμορφους χλοοτάπητες με σπάνιες φυσικές συνθέσεις. Ο κατάλογος των ενδημικών ειδών που φύονται στο Μαινάλο και απαντώνται αποκλειστικά στην Πελοπόννησο είναι ιδιαίτερα μακρύς. Ένα από αυτά είναι η κεφαλληνιακή ελάτη (*Abies cephalonica*).

Σπονδυλωτά και ασπόνδυλα ζώα, μεγάλα θηλαστικά και μικροσκοπικά έντομα, πουλιά, ψάρια του γλυκού νερού, αμφίβια και ερπετά, συνολικά 203 είδη, πολλά από τα οποία είναι σπάνια και προστατευόμενα, συμβιώνουν αρμονικά στο Μαινάλο. Ανάμεσά τους η βίδρα, ένα από τα πιο σπάνια θηλαστικά της Ευρώπης. Τρέφεται με ψάρια, καβούρια, τρωκτικά και νερόφιδα. Η θέση της στην κορυφή της τροφικής αλυσίδας και η ανάγκη της για καθαρά νερά και πλούσια βλάστηση την καθιστούν δείκτη υγείας του οικοσυστήματος όπου ζει.

Το Μαίναλο, συνδυετικός κρίκος ανάμεσα στους ορεινούς όγκους της Βόρειας Πελοποννήσου (Παναχαϊκό, Χελμό και Κυλλήνη), της Νότιας (Ταΰγετος) και της Ανατολικής (Πάρνωνας), αποτελεί ζωτικής σημασίας τόπο συνάντησης πτηνών. Συνολικά έχουν καταγραφεί 110 είδη πουλιών, η συντριπτική πλειονότητα των οποίων είναι προστατευόμενα σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ανάμεσά τους ξεχωρίζει το κερκινέζι (Falco naumanni), μεταναστευτικό είδος που αναπαράγεται στο οροπέδιο της Τρίπολης και κατατάσσεται στα κινδυνεύοντα σε παγκόσμιο επίπεδο είδη. Τρέφεται κυρίως με έντομα σε λιβάδια και καλλιέργειες και για το λόγο αυτό κινδυνεύει από τα γεωργικά φάρμακα που έχουν μειώσει δραματικά την τροφή του.

Αμέτρητοι θρύλοι και παραδόσεις συνδέονται με το βουνό, στο οποίο έζησαν θεοί και ήρωες της μυθολογίας. Το Μαίναλο ήταν η κατοικία τού Πάνα, του τραγοπόδαρου θεού των ποιμνίων και των βοσκών, σε αυτό παρουσιαζόταν συχνά η θεά Δήμητρα, σε αυτό περιφέρονταν οι Νύμφες. Τα ειδυλλιακά του τοπία ενέπνευσαν τον Γκαίτε, τον Βυργίλιο, τον Πουσέν και πολλούς άλλους ποιητές και φιλοσόφους, και υμνήθηκαν από αυτούς. Μάλιστα, σύμφωνα με το Βυργίλιο το Μαίναλο "πάντα ακούει τα ερωτικά τραγούδια των βοσκών και του Πάνα, που παίζει τη φλογέρα του". Η φιλοσοφική τάση και σχολή της "Αρκαδίας" - παγκόσμια γνωστή και δημοφιλής μέχρι τις μέρες μας - στο βουνό αυτό οφείλει τη γέννησή της.

Το Μαίναλο αποτελεί έναν ενιαίο φυσικό, πολιτιστικό και ιστορικό χώρο. Τα παρθένα και αρχέγονα τοπία του, η βιολογική του ποικιλότητα, η θέση του στην συμβολή των αξόνων επικοινωνίας της χλωρίδας και πανίδας της Πελοποννήσου συνιστούν σε συνδυασμό με το ιστορικό - οικιστικό του πρόσωπο, ένα σημαντικό οικοσύστημα και ένα υψηλής στάθμης φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον.

Το χειμώνα το βουνό ντυμένο με χιόνια προσφέρει ένα φαντασμαγορικό θέαμα και είναι ιδανικός τόπος χειμερινών διακοπών, σπορ (Οστρακίνα), ορειβασίας και κυνηγιού. Στη θέση Οστρακίνα και κάτω από την ομώνυμη κορυφή του Μαινάλου, υπάρχει αξιόλογο χιονοδρομικό κέντρο και καταφύγιο. Στη διασταύρωση για τη Στεμνίτσα και την Ελάτη έχει κτισθεί τουριστικό χωριό, ενώ στις περιοχές της Βυτίνας, Λεβιδίου και Δημητσάνας υπάρχουν αρκετές τουριστικές μονάδες για τη φιλοξενία και εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Επίσης, από το Μαίναλο περνά και το ευρωπαϊκό μονοπάτι E4 ενώ αρκετά μονοπάτια έχουν χαραχθεί στο βουνό και έλκουν πολλούς περιπατητές και ορειβάτες.

Μέσα και γύρω από του Μαίναλο ξεδιπλώνεται η ιστορική διαδρομή δεκάδων αιώνων ελληνικής ιστορίας. Μια απλή περιήγηση στο βουνό, ανακαλεί ιστορικές μνήμες από το '21 όταν το Μαίναλο υπήρξε θέρετρο της Επανάστασης του Ελληνικού έθνους. Διάσπαρτο από πολλά γραφικά και ιστορικά χωριά, Δημητσάνα, Στεμνίτσα, Βυτίνα, Λαγκάδια, Αλωνίσταινα, Λιμποβίσι, Λεβίδι, Μαγούλιανα, Πιάνα, Ζιγοβίσι, Πυργάκι, Βαλτεσνίκο και άλλα, γεμάτο από απομεινάρια αρχαίων και μεσαιωνικών οικισμών, από ναούς, μοναστήρια, κρυφά σχολεία, πέτρινα γεφύρια, νερόμυλους, λιθόστρωτα και μονοπάτια, το Μαίναλο αποτελεί πραγματικά ένα απέραντο πάρκο πολιτισμού και ιστορίας.

Οι Δήμοι Λεβιδίου, Βυτίνας και Φαλάνθου, έχουν συστήσει ένα Σύνδεσμο Ανάπτυξης και Διαχείρισης του Όγκου του Μαινάλου, με στόχο την τουριστική αξιοποίηση του βουνού. Επιπρόσθετα, οι κορυφές του Μαινάλου έχουν ενταχθεί στο δίκτυο βιοτόπων CORINE.

3.5.1. Πρόγραμμα LIFE – Natura 2000¹⁸

Το Πρόγραμμα LIFE – Φύση : Διατήρηση και Διαχείριση του όρους Μαϊναλο, χρηματοδοτήθηκε κατά 50% από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και κατά 50% από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αρκαδίας, το συνολικό κόστος τού, ανήλθε στο ποσό των 957.838,16€ και η περίοδος εφαρμογής ήταν 36 μήνες.

Για την υλοποίηση των δράσεων του Προγράμματος αυτού, συνεργάστηκαν και συνεχίζουν να συνεργάζονται οι :

- ❑ Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αρκαδίας
- ❑ Η Αναπτυξιακή Εταιρεία ΑΡΚΑΔΙΑ Α.Ε
- ❑ Το Δασαρχείο Βυτίνας
- ❑ Το Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικής Έρευνας (ΕΘΙΑΓΕ)
- ❑ Το Ζωολογικό Μουσείο Πανεπιστημίου Αθηνών
- ❑ Η Επιτροπή Ερευνών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Οι στόχοι του Προγράμματος, που είχαν τεθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιτεύχθηκαν και αποσκοπούσαν :

- ❑ στην βελτίωση των διοικητικών ικανοτήτων στην διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος
- ❑ στην αναγνώριση των ιδιαίτερων μοναδικών χαρακτηριστικών του Μαϊνάλου
- ❑ στην αναβάθμιση, της οικολογικής αξίας, της βιολογικής ποικιλότητας των συνθηκών διαχείρισης και της προστασίας του Μαϊνάλου
- ❑ στην εφαρμογή πιλοτικών διαχειριστικών δράσεων
- ❑ στην εφαρμογή αειφορικής δασοκομικής διαχείρισης
- ❑ στην προώθηση οικοτουριστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή και
- ❑ στην ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των κατοίκων και των επισκεπτών της περιοχής (δημιουργία φυσιολατρικών διαδρομών και ερμηνείας περιβάλλοντος, τοποθέτηση πινακίδων ενημέρωσης, παραγωγή ενημερωτικού υλικού).

Ενώ τα αποτελέσματα του αφορούν:

- ❑ τη δημιουργία των όρων και των προϋποθέσεων για εφαρμογή της νομικής προστασίας (διατήρησης) και αειφορικής διαχείρισης των ορεινών οικοσυστημάτων του όρους Μαϊνάλου.

¹⁸ Το Δίκτυο Natura 2000 αποτελεί ένα Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο περιοχών, οι οποίες φιλοξενούν φυσικούς τύπους οικοτόπων και οικοτόπους ειδών που είναι σημαντικοί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αποτελείται από δύο κατηγορίες περιοχών: Τις «Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ)» για την Ορνιθοπανίδα, όπως ορίζονται στην Οδηγία 79/409/ΕΚ, και τους «Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ)» όπως ορίζονται στην Οδηγία 92/43/ΕΚ. Οι ΖΕΠ, μετά τον χαρακτηρισμό τους από τα Κράτη Μέλη, εντάσσονται αυτόματα στο Δίκτυο Natura 2000, και η διαχείρισή τους ακολουθεί τις διατάξεις του άρθρου 6 της Οδηγίας 92/43/ΕΚ. Αντίθετα, για την ένταξη των ΤΚΣ πραγματοποιείται επιστημονική αξιολόγηση και διαπραγμάτευση μεταξύ των Κρατών Μελών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των κατά οικολογική ενότητα Βιογεωγραφικών Σεμιναρίων.

- ❑ στον αναπροσανατολισμό της εντατικής δασοκομικής διαχείρισης στην κατεύθυνση της αειφορικής διαχείρισης.
- ❑ στην εφαρμογή ενεργητικών μέτρων διατήρησης και διαχείρισης και στον σχεδιασμό και την έναρξη της διαδικασίας και παρακολούθησης των οικοτόπων και των ειδών του όρους Μαίναλο.
- ❑ στην οργάνωση των τουριστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή με έναν αειφορικό τρόπο.
- ❑ στην πιστοποίηση, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, της αειφορικής δασικής διαχείρισης και η λήψη επίσημου πιστοποιητικού.
- ❑ στην ανάπτυξη των απαραίτητων δυνατοτήτων -οργανωτικών, διοικητικών αλλά και της τεχνογνωσίας- της Νομαρχίας Αρκαδίας για περιβαλλοντικό προγραμματισμό και διαχείριση.

Το Πρόγραμμα LIFE - Μαίναλο μετά την ολοκλήρωση της χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, συνεχίζεται με τη χρηματοδότηση από την Νομαρχία Αρκαδίας για την υλοποίηση των δράσεων:

- ❑ Της παρακολούθησης των οικοτόπων ενδιαφέροντος, στις περικραγμένες και μη περικραγμένες επιφάνειες με συνεργασία του ΕΘΙΑΓΕ και της αναπτυξιακής εταιρείας ΑΡΚΑΔΙΑ Α.Ε.
- ❑ Την περαιτέρω ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού και των επισκεπτών για τις αξίες του φυσικού περιβάλλοντος του όρους και η προώθηση της συμμετοχής τους σε δραστηριότητες διατήρησης του περιβάλλοντος στις μόνιμες υποδομές ενημέρωσης από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση.
- ❑ Την λειτουργία του Κέντρου Πληροφόρησης για το Όρος Μαίναλο στο Χωριό Κάψια, στο αναπαλαιωμένο λιθόκτιστο διατηρητέο κτίριο του Παλαιού Δημοτικού Σχολείου Κάψια, θέση που ενδείκνυται και ενισχύει την οργάνωση μιας υποδομής ως σημείο αναφοράς για την περιοχή.
- ❑ Την εφαρμογή του προγράμματος οικότουριστικών δραστηριοτήτων με ευθύνη της Νομαρχίας Αρκαδίας και με τη συνδρομή της ΑΡΚΑΔΙΑ Α.Ε.
- ❑ Σε συνεργασία με το Δασαρχείο Βυτίνας και την Διεύθυνση Δασών Αρκαδίας συντάχθηκε και υπογράφηκε ο Κανονισμός Λειτουργίας, ο οποίος αφορά τον μελλοντικό έλεγχο, διαχείριση και συντήρηση των έργων, για τα επόμενα 20 χρόνια.

3.6. Τοπικές Ιδιαιτερότητες

3.6.1. Τοπικές Εκδηλώσεις

Οι τοπικές εκδηλώσεις, στον δήμο Δημητσάνας, μπορούν να διακριθούν: σε αυτές που συνδέονται με την εκκλησιαστική δράση, σε γιορτές εθνικοπατριωτικού ύφους και σε γιορτές αγροτικών τοπικών προϊόντων. Κάποιες χαρακτηριστικές είναι:

- ◆ Στον οικισμό του Βλόγγου, κάθε χρόνο στις 6 Αυγούστου ημέρα εορτής της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, η Αδελφότητα των Απανταχού Βλογγαίων διοργανώνει παραδοσιακό πανηγύρι με δημοτικά τραγούδια και βραστή γίδα μετά τη Θεία Λειτουργία.

Την ίδια ημέρα στο Ζυγοβίσι ο τοπικός σύλλογος διοργανώνει μεγάλο παραδοσιακό γλέντι και διαρκεί μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες.

- Στο δημοτικό διαμέρισμα Παναγιάς, στις 8 Σεπτεμβρίου στο Γενέσιο της Θεοτόκου, γίνεται πανηγύρι στην πλατεία του χωριού, με ζωντανή δημοτική μουσική και παραδοσιακές γεύσεις. Στις 6 Δεκεμβρίου εορτάζει η εκκλησία του Αγίου Νικολάου με θεία λειτουργία και περιφορά της εικόνας.
- Ο «Σύνδεσμος των εν Αθήναις & Πειραιεί Ζατουνητών», τιμώντας τον ήρωα του 1821 Σταίκο Σταϊκόπουλο, τον Πορθητή του Παλαμηδίου, διοργανώνει τα πέντε τελευταία χρόνια κάθε Αύγουστο αγώνα δρόμου. Στη διαδρομή μήκους 1000 περίπου μέτρων καλούνται να συμμετάσχουν όλοι οι Γορτύνιοι συμπατριώτες τους ανεξαρτήτου ηλικίας.
- Στα τέλη του Ιουνίου ο τοπικός σύλλογος του Ράδου διοργανώνει τη "γιορτή του Τσοπάνη", τοπικό παραδοσιακό γλέντι αφιερωμένο στους κτηνοτρόφους του χωριού. Η γιορτή αυτή γίνεται με παραδοσιακά σπιτικά εδέσματα και παραδοσιακά μουσικά όργανα, αναβιώνει τα ήθη και τα έθιμα του τόπου, όπως βράσιμο της γίδας, το ζύμωμα του ψωμιού, το πήξιμο του γιαουρτιού και του τυριού.
- Την τελευταία Κυριακή του Οκτώβρη κάθε χρόνο διοργανώνεται «Γιορτή του Τσίπουρου» από το Σύλλογο Παλαιχωριτών με προσφορά άφθονου τσίπουρου που παρασκευάζεται εκείνες τις μέρες στο χωριό από τα ρακοκάζανα και παραδοσιακών εδεσμάτων.
- Οι γυναίκες της Ζάτουνα κάθε Αύγουστο διοργανώνουν παζάρι με χειροποίητα προϊόντα και έργα τέχνης που κατασκευάζουν Ζατουνίτες και Ζατουνίτισες.

3.6.2 Λαογραφία

Η πολιτιστική ταυτότητα της ορεινής περιοχής της Δημητσάνας, όσο αφορά κυρίως την ενότητα του λαϊκού παραδοσιακού πολιτισμού, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον διασώζει πολλά γνήσια στοιχεία μακραίωνου παραδοσιακού βίου. Αυτό εξηγείται από το ότι η πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής δεν έχει υποστεί μεγάλες μεταβολές, μιας και ήταν και λόγω του ορεινού του εδάφους της, μη προσπελάσιμη περιοχή. Αυτή η απομόνωση της συνέτεινε στο να μην αγγίξει σχεδόν όλα τα διαμερίσματα της το τουριστικό ρεύμα. Ο δεύτερος λόγος είναι πως τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται μια σειρά αλλαγών στην πολιτιστική φυσιογνωμία του τόπου. Τούτο έχει να κάνει με την μεταπολεμική μετανάστευση που πήρε τη μορφή μαζικής φυγής στην περιοχή μελέτης και τη σταδιακή εγκατάλειψη των παραδοσιακών ασχολιών.

Οι λαογραφική βιβλιογραφία χαρακτηρίζεται ελλιπής στην περιοχή, κρίνεται λοιπόν αναγκαία, η συγκέντρωση πρωτογενούς λαογραφικού και γλωσσικού υλικού της ορεινής Αρκαδίας, με απόλυτη προτεραιότητα στο γηγενές στοιχείο, όσο ακόμα θα υπάρχουν «πληροφορητές» με βιωματικές αναμνήσεις ή όσοι ακόμα στην καθημερινή ζωή θα επιβιώνουν στοιχεία παραδοσιακά. Ως λαϊκές πολιτιστικές εκδηλώσεις που πρέπει να καταγραφούν, εννοούνται τα μνημεία του λόγου ή η φιλολογική Λαογραφία γενικά. Τα δημοτικά τραγούδια, παροιμίες, γνωμικά, εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής παραδόσεις, σπουδές, λαϊκές αυτοβιογραφίες, λαϊκά βιβλία, η εθιμική λαογραφία δηλαδή έθιμα του κύκλου της ζωής, οικισμοί, κατοικία, αρχιτεκτονική, βοηθητικοί χώροι, έπιπλα και σκεύη, ενδυμασία, τροφή, κοινωνικές οργανώσεις, εθιμικό δίκαιο και διοίκηση της Κοινότητας, λατρεία, δοξασίες, θεραπευτική, μαντική, αστρολογία, μαγεία, βιοτεχνία, επαγγέλματα. Η αποτύπωση, η μελέτη και η ανάδειξη της πλούσιας λαϊκής κληρονομιάς μπορεί να συντελέσει στην ανάπτυξη του λαογραφικού τουρισμού στη περιοχή μελέτης.

Αμέσως παρακάτω περιγράφονται δύο ενδεικτικά έθιμα τα οποία έχουν μείνει διαχρονικά και προσελκύουν μεγάλο αριθμό επισκεπτών στη περιοχή. Παραθέτονται, όπως τα αποτυπώνει η Ασήμη Κουστίνη στο πρώτο βιβλίο που εκδόθηκε το 1984 με θέμα τη λαογραφία της Δημητσάνας, έτσι ώστε να διαφανεί και το τοπικό γλωσσολογικό ιδίωμα της περιοχής.

↪ Οι Μασκαράδες

Τις Αποκριές συνήθιζαν να ντύνονται «μασκαράδες ή μπαρμπούτες ή μπούλες» Παρέες- παρέες, φόραγαν διάφορα ρούχα, ακόμα και δέρματα ζώων, έκρυβαν το πρόσωπο για να μη γνωρίζονται με τουλπάνι ή τσεμπέρα ή το έβαφαν με μουτζούρα, κρέμαγαν και κανένα κουδούνι στο λαιμό ή στη μέση και γύριζαν τους δρόμους. Απόφευγαν να μιλάνε, για να μη γνωρίζονται. Τα παιδιά φοβόντουσαν πολύ τους μεγάλους μασκαράδες και έτρεχαν να κρυφτούν. Έκαναν και επισκέψεις στα σπίτια. Στα περισσότερα σπίτια, έβγαζαν την πρόχειρη μάσκα καιμίλαγαν, φανέρωναν ποιοί ήσαν και έτρωγαν τον Αποκριάτικο μεζέ κι έπιναν το ποτηράκι τους, για να ευχηθούν «χρόνια πολλά».

Μερικές φορές έκαναν ολόκληρο συμπεθεριό, οι μασκαράδες. Με νύφη, γαμπρό, κουμπάρο και συμπεθέρους. Το συμπεθεριό ξεκινούσε με στολισμένα άλογα από την «Παράκα» περνούσε την αγορά έφτανε στην «Παύλαινας» και με το γυρισμό ξεπέζευαν όλοι στην αγορά και έστηναν χορό. Η νύφη ήταν πάντοτε ντροπαλή και συμμαζώμενη! «...» Την Καθαρή Δευτέρα έφτιαχναν τον «μακαρονά». Ο «μακαρονάς» ήταν ομοίωμα ανθρώπου. Μια φόρμα γεμάτη άχυρο, πριονίδι και λίγο μπαρούτι. Από το πρῶί τον βάζανε πάνω σε ένα γαϊδούρι και τον γυρίζανε σε όλη τη Δημητσάνα. Μια μαυροφορεμένη παρέα (μασκαράδες) έκλαιγαν τον «μακαρονά».

Η νύφη έκλαιγε απαρηγόρητη και «κοπανιότανε» για το κακό που έπαθε ο γαμπρός ο «Μακαρονάς» που έφαγε πολλά μακαρονία και πέθανε. Αφού έλεγαν και μοιρολόγια και τον έκλαιγαν με «κροκοδείλια» δάκρυα, έπαιρναν το μακαρονά, τον έδεσαν μ' ένα σύρμα και τον ύψωναν στη μέση της αγοράς. Κρεμασμένος ο λαίμαργος «μακαρονάς» στον αέρα, μ' ένα σπέρτο γινόταν πυροτέχνημα. Η χήρα γυναίκα του έκλαιγε πάρα πολύ που τα έβλεπε όλα αυτά, αλλά μετά όλοι μαζί οι μασκαράδες συνέχιζαν το γλέντι μέχρι το βράδυ.

Το έθιμο του «Μακαρονά» παραμένει αναλλοίωτο μέχρι σήμερα, με τη διαφορά ότι πραγματοποιείται την Κυριακή πριν τη Καθαρά Δευτέρα.

↪ Η Μεγάλη Παρασκευή

«Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα. Σήμερα όλοι θλίβονται και τα βουνά λυπούνται».

Την μεγάλη Παρασκευή όλοι πενθούν! Οι καμπάνες όλη την ημέρα χτυπούν λυπητερά, στο άκουσμά τους δεν μένει ψυχή ασυγκίνητη. Όλα τα χριστιανικά στόματα λένε συνέχεια: «Προσκυνούμε Χριστέ μας τα Πάθη Σου» Το καντήλι καίει μπροστά στο εικόνισμα και το λιβάνι μωσχοβολάει. Οι νοικοκυρές δεν κάνουν δουλειές την ημέρα αυτή.

Παλιότερα, οι γυναίκες με σταυρωμένα τα χέρια, έκαναν συνέχεια την προσευχή τους και αυστηρή νηστεία όπως και τις άλλες μέρες της Μεγάλης Βδομάδας. Έπιναν μάλιστα ξύδι και καπνιά! Αλήθεια πόση ευσέβεια και πόση πίστη!

Πρωί-πρωί μαζεύονται νέες γυναίκες και μικρές κοπέλες για να στολίσουν τον Επιτάφιο. Λουλούδια υπάρχουν άφθονα, κυρίως βιολέτες, που στέλνουν φιλόθρησκες οικογένειες από την Αθήνα για το σκοπό αυτό. Ο Επιτάφιος στολίζεται με πολλή τέχνη και με ιδιαίτερη προσοχή (άμιλλα), γιατί θα συγκριθεί με τον Επιτάφιο της άλλης ενορίας και θα πρέπει να είναι ο καλύτερος!

Βέβαια το «σας ρουμπώσαμεε» θα ακουστεί απ' όλους τους ενορίτες και των δύο ενοριών. Μία χρονιά της Αγίας Κυριακής και του Αγίου Χαλαλάμπου και την άλλη της Αγίας Κυριακής και τ' Αγιο-Ταξαρχιού. Η σύγκριση των Επιταφίων, είναι αντικειμενική μόνο από τους μεγάλους. Οι μικροί (τα παιδιά), θέλουν πάντοτε να είναι καλύτερος ο δικός τους Επιτάφιος, της ενορίας τους.

«...» Όταν ετοιμαστεί ο Επιτάφιος, τον παίρνουν οι Επίτροποι και τον τοποθετούν στη μέση της εκκλησίας, κάτω από τον πολυέλαιο, ακριβώς μπροστά από τον Εσταυρωμένο. «...» Η ακολουθία του Επιταφίου το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής γίνεται κατανυχτική. Όλοι μικροί και μεγάλοι, με τη λαμπάδα στο χέρι πηγαίνουν στην Εκκλησία και ασπάζονται τον Επιτάφιο. «...» Υστερα γίνεται η έξοδος «περιφορά» του Επιταφίου. Τέσσερα μεγάλα παιδιά σηκώνουν τον Επιτάφιο και τον βγάζουν έξω από την εκκλησία. Σχηματίζεται θρησκευτική πομπή. Μπροστά πηγαίνουν τα εξαπτέρυγα και ο Σταυρός, ακολουθούν ο Επιτάφιος, ο μπαμπάς και οι ψάλτες παραπίσω, όλοι οι χριστιανοί με τις αναμμένες λαμπάδες τους. Κατεβάζουν Στην αγορά, συναντιώνται οι δύο Επιτάφιοι, παίρνουν θέση ο ένας δίπλα στον άλλον και συνεχίζεται η ιερή πομπή, για να φτάσει στο Νεκροταφείο της Δημητσάνας. Κατεβάζουν τους Επιτάφιους, κάτω στο Νεκροταφείο, μέσα στα μνήματα και γίνεται Τρισάγιο, για την ανάπαυση όλων των «κεκοιμένων». Άντρες, γυναίκες παιδιά σκορπίζονται στα μνήματα. Ανάβουν το καντήλι και αφήνουν το αναμμένο κερί τους να καίει στο μνήμα Μεγάλη μέρα που είναι! Το Νεκροταφείο μοιάζει με φωτισμένη πολιτεία!

«...» Όταν φτάσουν στην εκκλησία, τα παιδιά που κρατούν τον Επιτάφιο, τον σηκώνουν ψηλά και στέκονται στην πόρτα. Κάνουν όλοι οι χριστιανοί το σταυρό τους και περνούν όλοι από κάτω, για την υγεία τους. Οι μητέρες, τη Μεγάλη Παρασκευή, περνούν τα παιδιά τους τρεις φορές κάτω από τον Επιτάφιο, για να είναι γερά και να γίνουν καλοί άνθρωποι.

Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι καθ' όλη την διάρκεια της «περιφοράς» του Επιταφίου με τους πιστούς στο Νεκροταφείο της πόλης, οι νέοι με αυτοσχέδια κατασκευάσματα μπαρούτης, βαρελότα αλλά και πυροτεχνήματα δημιουργούν μια κατανυκτική και «μπαρουτοκαπνισμένη» ατμόσφαιρα.

3.6.3. Τοπική Κουζίνα

Όπως γίνεται με όλες τις τοπικές κουζίνες έτσι και το «αρκαδικό γευστικό ιδίωμα» διαμορφώθηκε τόσο από τη γεωγραφία όσο και από το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων. Η αρκαδική κουζίνα είναι αγροτική και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον τόπο, τη γη, τα προϊόντα της και τις εναλλαγές των εποχών. Στην ορεινή περιοχή της Δημητσάνας η κτηνοτροφία ήταν το σημείο αναφοράς του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων. Κρέας, κυνήγια, πολλά όσπρια και σχεδόν όλο το χρόνο χορταρικά και βότανα, έδωσαν με τις γευστικές παραλλαγές τους εύγευστη και γεμάτη ενέργεια τροφή στους ανθρώπους αυτής της σκληρής, άγονης και κρύας για πολλούς μήνες ορεινής αρκαδικής γης. Είναι αποτέλεσμα εμπειρίας που έχει συσσωρευτεί με το χρόνο και που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά μέσα από τη συνήθεια και τη μίμηση. Η κουζίνα αυτή εκτελείται πάντοτε από τις γυναίκες του σπιτιού, είναι συντηρητική και κατά κανόνα κλειστή σε έξωθεν επιδράσεις. Οι νεωτερισμοί γίνονται πολύ δύσκολα αποδεκτοί, αφού πρώτα έχουν δοκιμαστεί επανειλημμένως και αφού βέβαια έχουν «μεταφραστεί» στο τοπικό γευστικό ιδίωμα. Κάποιες χαρακτηριστικές παραδοσιακές τοπικές συνταγές μαγειρικής είναι: αρνάκι ή κατσιακάκι με καυκαλίθρες (αρωματικά χόρτα) αυγολέμονο, λαγός σπικάδο ή με σκορδαλιά από καρύδια, παστό χοιρινό με αυγά και ντομάτες, καβούρια ποταμίσια γιαχνί ή σουπα, κόκορας πρωτογιαχνί με χυλοπίτες ή κρασάτος, σαλιγκάρια γιαχνί, γίδα βραστή, χορταρικά γιαχνί / χορτόπιτα κ.ά. Και από πλευράς ζαχαροπλαστικής, τα τοπικά γλυκά είναι: καρυδοκουραμπιέδες, γαλόπιτα, σκαλτσουνάκια, καρυδόπαστα, χαλβάς με αλεύρι ή σμιγδάλι, μουσταλευριά, σουτζούκια κ.ά. Ενδεχομένως, προσφέροντας υψηλής ποιότητας τοπικά πιάτα στους επισκέπτες, καλλιεργώντας το αρκαδικό γευστικό ιδίωμα, υπάρχει η δυνατότητα να αναπτυχθεί ο γαστριμαργικός τουρισμός στην περιοχή.

3.6.4. Τοπικά Παραγόμενα Προϊόντα

Τα τοπικά προϊόντα του Δήμου Δημητσάνας είναι:

- ✿ Μέλι ελάτης Μαινάλου
- ✿ Τραχανάς γλυκός και ξινός
- ✿ Τυροκομικά προϊόντα
- ✿ Καρύδια
- ✿ Μπαρούτη-εκρηκτικές ύλες
- ✿ Παστέλι Ζάτουνας
- ✿ Χυλοπίτες
- ✿ Βρώσιμες ελιές
- ✿ Τσίπουρο
- ✿ Φαρμακευτικά και αρωματικά βότανα
- ✿ Οπωροκηπευτικά
- ✿ Λάδι

Η ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα καθώς και του τομέα της μεταποίησης μπορεί να αναπτυχθεί στην περιοχή μελέτης, μόνο αν είναι προσανατολισμένη στην ανταγωνιστικότητα μέσω της ποιότητας με την καλλιέργεια και εκμετάλλευση ειδικών φυτών, όπως αρωματικών, βότανα εδώδιμα και για φαρμακευτική χρήση, καθώς και προϊόντα του δάσους, περιοχές Π.Ο.Π. (προϊόντων ονομασίας προέλευσης, βιολογική γεωργία, γαλακτοκομικά προϊόντα κ.ά. Έτσι, αν η ανάπτυξη του πρωτογενή συνδυαστεί με την ανάπτυξη της μεταποίησης σε συνάρτηση με τον τουρισμό και το εμπόριο τα οφέλη που θα αποβούν θα είναι πολλαπλασιαστικά για την οικονομία της περιοχής του δήμου Δημητσάνας.

4. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Οι στρατηγικές κατευθύνσεις ολοκληρωμένης ανάπτυξης των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα γίνονται μέσω του ειδικού χωροταξικού σχεδιασμού, της προσέλκυσης επενδύσεων που συνάδουν με το φυσικολειτουργικό χώρο, της οικονομικής αξιοποίησης των μεγάλων έργων υποδομής που αποκαθιστούν σε εθνική κλίμακα τη μέχρι σήμερα ανισότιμη πρόσβασή τους, της ανάδειξης και προβολής του πλούσιου φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και τέλος της ίδρυσης νέων φορέων διαχείρισης του ορεινού χώρου.

Ειδικότερα στο Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης τίθεται ως διακεκριμένος στόχος η αειφόρος ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της χώρας, ως εργαλείο χωρικών μετασχηματισμών στην κατεύθυνση πολυκεντρικής οργάνωσης του ελληνικού χώρου και περιφερειακής συνοχής, στο πλαίσιο των πιο κάτω γενικών στρατηγικών κατευθύνσεων χωρικής ανάπτυξης:

- Ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών όγκων (δασική, κτηνοτροφική, τουριστική, πολιτιστική, και περιβαλλοντική ανάπτυξη), ανάδειξη και αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων και παράλληλη συμπληρωματική διασύνδεσή τους με τον ευρύτερο οικονομικό-λειτουργικό χώρο κάθε περιφέρειας.
- Διασφάλιση των όρων για υπέρβαση της απομόνωσης του ορεινού όγκου
- Προσαρμογή της οικονομίας των ορεινών περιοχών στις Κοινοτικές και Διεθνείς εξελίξεις, με κατάλληλη αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων και των επιχειρήσεων και αποτελεσματική προώθηση και εφαρμογή των νέων τεχνολογιών, της οργανωτικής υποστήριξης και των κινήτρων.
- Αύξηση της ελκυστικότητας των ορεινών περιοχών, ως τόπων προσέλκυσης ανάλογων επενδύσεων και άσκησης οικονομικών δραστηριοτήτων, λαμβάνοντας υπ' όψη τις ανταγωνιστικές συνθήκες, τις προοπτικές και εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις άλλες χώρες του άμεσου και ευρύτερου περιβάλλοντος.
- Διαφύλαξη του τοπίου, των παρθένων δασών και των δασικών εκτάσεων, των περιβαλλοντικών ιδιοτεροτήτων και των πολιτιστικών πόρων, ως καιρία φυσικά πλεονεκτήματα που χαρακτηρίζουν τους ορεινούς όγκους.
- Αξιοποίηση – δραστηριοποίηση των υφιστάμενων φορέων προστασίας και ανάπτυξης και δημιουργία νέων φορέων διαχείρισης (αυτοδιοίκηση, μη κυβερνητικές οργανώσεις κ.α) σε εταιρική βάση, με σκοπό την ενιαία και ολοκληρωμένη διαχείριση των ορεινών περιοχών.

Οι πιο πάνω στόχοι πολιτικής βρίσκονται σε αρμονία και με τις αντίστοιχες πολιτικές, όπως καταγράφονται στο Ευρωπαϊκό Σχέδιο Χωρικής Ανάπτυξης, το οποίο δεν αναφέρεται άμεσα στις ορεινές περιοχές του Κοινοτικού χώρου, όμως οι έννοιες και αρχές χωροταξικής διάρθρωσης που περιέχονται στο κείμενο δίνουν το γενικό και τα συναφή ειδικό πλαίσιο κατευθύνσεων της χωροταξικής πολιτικής για τις ορεινές περιοχές, όπως είναι: η γενική επιδίωξη ισόρροπης και βιώσιμης ανάπτυξης του ευρωπαϊκού εδάφους με διασφάλιση οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, η διατήρηση και συνετή διαχείριση των φυσικών πόρων και τοπίων και της πολιτιστικής κληρονομιάς, η ισόρροπη ανταγωνιστικότητα του κοινοτικού εδάφους μέσα από πολιτικές ολοκληρωμένης πολυτομεακής ανάπτυξης με ισχυρή χωρική διάσταση (όπως είναι τα προγράμματα Leader), η εξειδικευμένη πολιτική για τον αγροτικό χώρο, κ.ά.

Επιπρόσθετα στο Σχέδιο Ανάπτυξης¹⁹ για την περίοδο 2000-2006 όπως και για την περίοδο 2007-2013 και εκτός του εθνικού τομεακού και του διαπεριφερειακού και κατά περιφέρειες

¹⁹ Σχέδιο Ανάπτυξης : Το έγγραφο που υποβάλλει το κράτος – μέλος στην Ευρωπαϊκή επιτροπή για έγκριση και περιλαμβάνει – την διάγνωση των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών, των προβλημάτων και των δυνατοτήτων –και την διαμόρφωση της

Σχεδίου, περιλαμβάνονται και ειδικά σχέδια για τον ορεινό χώρο. Στο Σχέδιο Ανάπτυξης του Ορεινού Χώρου ορίζεται ο ορεινός χώρος και αξιολογείται η κατάσταση και οι εξελίξεις, τα προβλήματα και οι δυνατότητες ανάπτυξης του, συνολικά και κατά περιοχές, καθώς και η αποτελεσματικότητα της μέχρι σήμερα πολιτικής, γίνεται κατάταξη των ορεινών περιοχών σε τρεις βασικούς τύπους (σχετικά αναπτυγμένες, δυναμικές με αναξιοποίητους πόρους και εσωτερικές), τονίζεται η μεγάλη ιστορική, οικολογική και αισθητική σημασία του ορεινού χώρου και δίδεται προτεραιότητα σε εφαρμογή πολιτικής με πέντε άξονες δράσης που καταγράφονται συνοπτικά στη συνέχεια:

Άξονας 1. Μετασχηματισμός της αγροτικής δραστηριότητας με έμφαση στην ανάπτυξη κατάλληλων μεθόδων και μέσων καλλιέργειας και εκτροφής, συστημάτων πιστοποίησης ποιότητας και αυθεντικότητας, τυποποίησης, εμπορίας, προβολής και τοποθέτησης στην αγορά, στην εμφάνιση στην αγορά προϊόντων παραδοσιακής τεχνογνωσίας που απευθύνονται σε ειδικές καταναλωτικές ανάγκες και αγορές, στην καλύτερη σύνδεση προϊόντων με τον τουρισμό.

Άξονας 2. Εντατική ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού με διασφάλιση εύκολης πρόσβασης από το εθνικό δίκτυο, ολοκληρωμένων διαδρομών με ποικιλία πόλων περιηγητικής, ψυχαγωγικής ή αθλητικής δράσης, κέντρων πληροφόρησης και καθοδήγησης, κατάλληλου εξοπλισμού και εξυπηρέτησεων, επάρκειας καταλυμάτων, με ένταξη στο περιβάλλον και με υψηλά επίπεδα προτύπων και επαγγελματισμού.

Άξονας 3. Στήριξη της οικοτεχνίας και βιοτεχνίας μικρής κλίμακας, με άρση των απειών της μέχρι σήμερα απομόνωσης και του αποκλεισμού, με διευκόλυνση πρόσβασης σε υπηρεσίες οργάνωσης, τεκμηρίωσης, κατάρτισης, δικτύου συνεργασίας, ενίσχυση με υποδομές και οικονομικά κίνητρα, εμπύχωση για νέες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες, εναρμόνισή της με το χαρακτήρα της πρωτογενούς παραγωγής και τη ζήτηση του τουρισμού των ορεινών περιοχών.

Άξονας 4. Συγκρότηση ορεινών κέντρων ανάπτυξης με βάση κωμοπόλεις που χαρακτηρίζονται από ευχερή σύνδεση με το κύριο οδικό δίκτυο, δυνατότητα παροχής βασικών κοινωφελών και εμπορικών υπηρεσιών στους κατοίκους σε ακτίνα όχι μεγαλύτερη των 30 λεπτών και υπηρεσιών στήριξης των προωθητικών δραστηριοτήτων που είναι σκόπιμο να λειτουργούν ως κόμβοι έναρξης και κατάληξης των ιστορικών διαδρομών και παροχής σχετικών διευκολύνσεων.

Άξονας 5. Δυνατότητες πρόσβασης των εσωτερικών ζωνών στα ορεινά κέντρα με διασφάλιση πλήρους και κατάλληλου δικτύου αλλά και προϋποθέσεων τακτικής συντήρησης, ταχείας επέμβασης για αποκατάσταση ζημιών, εκχιονισμό, κ.λ.π., ώστε να είναι ευχερής και αδιάκοπη η πρόσβαση στα ορεινά κέντρα από τη ζώνη που εξυπηρετούν.

Για την εφαρμογή της πολιτικής αυτής -πλην των προγραμμάτων ανάπτυξης ορεινών όγκων που έχουν περιληφθεί στο ΚΠΣ του Υπουργείου Γεωργίας, προτείνεται σε κάθε ΠΕΠ να υπάρξει υποπρόγραμμα για τις ορεινές ζώνες με μέτρα που να αντιστοιχούν στους πέντε άξονες πολιτικών. Στο πλαίσιο των στόχων του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και του ΕΣΠΑ 2007-2016 οι κοινές επιδιώξεις σε μακροχρόνια προοπτική για τις ορεινές περιοχές προφανώς είναι:

- ♦ πληθυσμιακή ανάκαμψη
- ♦ τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας και ισόρροπη κατανομή της στο χώρο, και
- ♦ προστασία και ανάδειξη του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος²⁰

Στις ακόλουθες παραγράφους αναλύονται ξεχωριστά οι εθνικές, οι περιφερειακές και οι τοπικές στρατηγικές ανάπτυξης, οι διαδικασίες και οι παράμετροι που μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη της περιοχής μελέτης ξεκινώντας από το ΕΣΠΑ 2007-2013 για να καταλήξουμε στο επίπεδο του Δήμου.

αναπτυξιακής στρατηγικής, των προτεραιοτήτων δράσης, των ειδικών και των ενδεικτικών χρηματοδοτικών πινάκων, με την προτεινόμενη κατανομή των πόρων. [Αθ.Δ.Παπαδοασκαλόπουλος –Μ.Σ.Χριστοφόκης, (2002).*Περιφερειακός Προγραμματισμός*. Παπαζήση,σ.89]

²⁰ Α. Παπαδημάτου, Δ. Ράκος, «Βιώσιμη και Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές της Ελλάδας», 3ο Διεπιστημονικό Διαπονητοπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. με τίτλο: "Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη"

4.1. ΕΣΠΑ 2007-2013 για την Χωρική Διάσταση των Ορεινών Περιοχών

Για την περίοδο 2007-2013 κάθε Κράτος Μέλος καταρτίζει και υποβάλλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ένα κείμενο, το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ), που αποτελεί το πλαίσιο για τον προγραμματισμό των Ταμείων σε εθνικό επίπεδο. Το ΕΣΠΑ πρέπει να είναι συνεπές με τις Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές για την Πολιτική Συνοχής 2007-2013 και να συνδέεται στενά με το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ) του Κράτους Μέλους, στο οποίο περιγράφονται τα μέτρα που θα εφαρμοστούν για την υλοποίηση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας σχετικά με την απασχόληση και την ανάπτυξη.

Το ελληνικό ΕΣΠΑ, που περιγράφει τη στρατηγική της χώρας και τον τρόπο με τον οποίο η Ελλάδα προγραμματίζει να αξιοποιήσει την κοινοτική συνδρομή ύψους 20,4 δις ευρώ κατά τη νέα περίοδο προγραμματισμού 2007-2013, έχει υποβληθεί και εγκριθεί από την Επιτροπή τον Ιανουάριο του 2007, δεδομένου ότι πληροί όλες τις παραπάνω προϋποθέσεις. Το ΕΣΠΑ πρόκειται να αποτελέσει (όπως και το Γ΄ ΚΠΣ) ένα σημαντικό μέσο για την προώθηση της ατζέντας της Λισσαβόνας στην Ελλάδα. Οι γενικές προτεραιότητες που περιλαμβάνονται σε αυτό εξειδικεύονται και υλοποιούνται μέσω Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, Τομεακών και Περιφερειακών.

Οι ορεινές περιοχές αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του ηπειρωτικού τμήματος ενώ χαρακτηρίζουν σε μεγάλο βαθμό και το ανάγλυφο των περισσότερων νησικών της χώρας. Η διαπίστωση αυτή αποτελεί και ένα σημαντικό στοιχείο ομοιότητας του ορεινού με τον νησιωτικό χώρο. Στον ορεινό χώρο ο οποίος συγκεντρώνει μια σειρά από πολύτιμα περιβαλλοντικά στοιχεία, τα οποία συνδέονται άμεσα με τους φυσικούς πόρους της χώρας και το δυναμισμό τους, συντελούνται δύο διαδικασίες αντικρατικές μεταξύ τους.

Η πρώτη τάση συνίσταται στην εγκατάλειψη μεγάλων περιοχών και ως περιοχών βιώσιμης κατοίκησης και παραγωγής ή στην υποχώρηση των δραστηριοτήτων αυτών σε μεγάλο βαθμό με συνέπεια, από τη μια, τη σχετική ανάκαμψη των οικοσυστημάτων σε ορισμένες περιοχές και από την άλλη οδηγούν σε μη βιώσιμες πρακτικές αξιοποίησης σε άλλες περιοχές.

Η δεύτερη τάση συνδέεται με την ήπια τουριστική ανάπτυξη, τον χειμερινό τουρισμό σε ορισμένες περιοχές, την αναδυόμενη βιολογική γεωργία, την αντοχή ορισμένων παραδοσιακών προτύπων, αλλά και με την οικιστική ανάπτυξη καθώς και με τις διαδικασίες κατασκευής μεγάλων έργων, που συνδέονται με την παραγωγή και μεταφορά ενέργειας, αλλά και με την κατασκευή μεγάλων οδικών αξόνων και υποδομών σιδηροδρομικών μεταφορών στον ορεινό χώρο.

Σε μια ολοκληρωμένη θεώρηση των ορεινών περιοχών της χώρας συνεκτιμώνται επίσης δυο ακόμη στοιχεία. Το πρώτο συνδέεται με τις δυνατότητες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στον ορεινό χώρο, με την κατάλληλη εκμετάλλευση των συστημάτων απορροής και των ποταμών που πηγάζουν απ' αυτούς. Το δεύτερο έχει άμεση σχέση με το γεγονός ότι οι ορεινοί όγκοι της χώρας όπως η Πίνδος και η προέκτασή της στην Πελοπόννησο, τόσο συνολικά όσο και σε επίπεδο των περισσότερων Περιφερειών της χώρας, συνιστούν σημαντικούς φραγμούς, η υπέρβαση των οποίων απαιτεί σημαντικά έργα υποδομών, η ένταξη των οποίων κατά συνετό τρόπο στο περιβάλλον οδηγεί σε σημαντική αύξηση των απαιτούμενων δαπανών.

Από τις δραστηριότητες αυτές προκύπτουν συνολικά πιέσεις οι οποίες θα πρέπει να ελεγχθούν, ώστε να περιοριστούν οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει ο ορεινός χώρος και σταδιακά να ανασυγκροτηθούν σε αυτόν βιώσιμα πρότυπα παραγωγής και κατοίκησης τα οποία θα περιορίσουν και τους κινδύνους που συνεπάγεται η μη ελεγχόμενη ανάπτυξη. Οι ευκαιρίες ανάπτυξης αλλά και οι κίνδυνοι βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με την ευαισθησία των συγκεκριμένων περιοχών του ορεινού χώρου, με την προσπελασιμότητα του σε σχέση με το

υφιστάμενο δίκτυο εθνικής περιφερειακής και τοπικής σημασίας, και με τις χρονοαποστάσεις των διαφόρων περιοχών από τις μεγάλες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις της χώρας.

4.1.1. Η Στρατηγική Ανάπτυξης του ΕΣΠΑ για τις Ορεινές Ζώνες

Η ανάπτυξη του ορεινού χώρου με βάση το ΕΣΠΑ θα επιδιωχθεί κατά τρόπο συνετό ώστε να μη διακυβεύεται η ευρύτερη οικολογική και πολιτιστική του σημασία, αλλά να διασφαρίζεται η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, συνδυάζοντας παραδοσιακές με σύγχρονες επιχειρηματικές δραστηριότητες σε συμβατά με το περιβάλλον και το τοπίο όρια, αλλά και με τους κανόνες της αγοράς. Η στρατηγική ανάπτυξης του ορεινού χώρου πρέπει να είναι κοινή για τη χώρα αφού τα προβλήματα του ορεινού χώρου είναι κοινά σε όλες τις Περιφέρειες, παρά την επιλεξιμότητα των Περιφερειών αυτών σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες. Άλλωστε στον ορεινό χώρο με ελάχιστες σημειακές εξαιρέσεις διαμορφώνονται και οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες των περισσότερων Περιφερειών. Η στρατηγική ανάπτυξης του ορεινού χώρου αποσκοπεί στην ανασυγκρότηση των δραστηριοτήτων παραγωγής και κατοίκησης, οι οποίες παρουσιάζουν σημαντική εποχικότητα και υποχώρηση κατά βιώσιμο οικονομικά και περιβαλλοντικά πρότυπο. Τα κέντρα αυτά μπορούν να αποτελέσουν ολοκληρωμένα σημεία υποστήριξης της αναπτυξιακής δραστηριότητας στον ορεινό χώρο. Η ανασυγκρότηση αυτή μπορεί να αναπτυχθεί μέσα από την στήριξη τη ποιοτικής και βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας σε μακροχρόνια προοπτική, μέσα από μορφές ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, οι οποίες μπορούν να αναπτύσσονται κατά μεγάλα χρονικά διαστήματα ενός ημερολογιακού έτους και μέσα από μία ελεγχόμενη μέσα από το σχεδιασμό οικιστική ανάπτυξη. Άρα είναι επιθυμητή η συγκρότηση ενός πολυλειτουργικού προτύπου ανάπτυξης σε ιδιωτική επιχειρηματική βάση.

Η προοπτική αυτή σε σχέση με την υφιστάμενη κατάσταση και τις πιέσεις που ασκούνται στο ορεινό χώρο παραπέμπει στην ανάγκη άσκησης πολιτικής, η οποία θα περιορίζει τις επιπτώσεις από:

- ❖ τις χωρίς μακροχρόνιο ορίζοντα οικονομικές και παραγωγικές δραστηριότητες οι οποίες τελικά, επιδρούν αρνητικά στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους
- ❖ τις πιέσεις της τουριστικής ανάπτυξης σε συγκεκριμένες περιοχές του ορεινού χώρου όπου αυτές έχουν εγκατασταθεί (περιοχές χειμερινού τουρισμού, περιοχές με γνωστά ονόματα ως περιοχές προορισμού ενταγμένες στο κυρίαρχο τουριστικό πρότυπο της χώρας, αναδυόμενες τουριστικές περιοχές, περιοχές στις οποίες βρίσκονται σημαντικά μνημεία της φύσης και του πολιτισμού
- ❖ τα μεγάλα έργα υποδομής και ενέργειας που είναι στρατηγικής σημασίας για την ανάπτυξη της χώρας όπως π.χ η ολοκλήρωση της Εγνατίας και των κάθετων αξόνων που οδηγούν στα σύνορα της χώρας, τα ενεργειακά δίκτυα και τα κέντρα παραγωγής ενέργειας της χώρας, αλλά και από τις επιπτώσεις των αντιστοίχων υποδομών περιφερειακή και αστική σημασία
- ❖ πιέσεις της οικιστικής ανάπτυξης οι οποίες ασκούνται στο σύνολο του ορεινού χώρου αλλά εμφανίζονται με ιδιαίτερη ένταση σε συγκεκριμένες περιοχές σε στενή συνάρτηση με την προσβασιμότητα τους από τις μεγάλες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις της χώρας.

Σημαντικό στοιχείο της ανάπτυξης του ορεινού χώρου αποτελεί η συγκρότηση λειτουργικών διασυνδέσεων με τα γειτονικά αστικά κέντρα σε μια λογική ημερησίων μετακινήσεων. Τα κέντρα αυτά μπορούν να αποτελέσουν ολοκληρωμένα σημεία υποστήριξης της αναπτυξιακής δραστηριότητας στον ορεινό χώρο.²¹

²¹ Βλ. Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, «Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013», Αθήνα, 2006, ανακτημένο από: www.hellaskps.gr

4.2. ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 2007-2013

4.2.1. Σκοπός

Σκοπός του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Γ.Π.Χ.Σ.Α.Α.) είναι ο προσδιορισμός στρατηγικών κατευθύνσεων για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου για τα επόμενα 15 χρόνια λαμβάνοντας υπόψη:

- την ανάγκη προώθησης της αειφόρου και ισόρροπης και σφαιρικά ανταγωνιστικής ανάπτυξης, κατοχύρωσης της παραγωγικής και κοινωνικής συνοχής, διασφάλισης της προστασίας του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς στο σύνολο του εθνικού χώρου και τις επιμέρους ενότητες του, ενίσχυσης της θέσης της χώρας στο διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο,
- τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η χώρα μας σε διεθνή και κοινοτικά πλαίσια σχετικά με τη διαχείριση του χώρου, το περιβάλλον και την αειφορία, καθώς και
- το εθνικό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 -2013 και άλλα γενικά ή ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα εθνικής σημασίας που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη διάρθρωση και ανάπτυξη του εθνικού χώρου.
- ότι αποτελεί κατά νόμο τη βάση αναφοράς για τον συντονισμό και την εναρμόνιση των επιμέρους πολιτικών, προγραμμάτων και επενδυτικών σχεδίων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη συνοχή και ανάπτυξη του εθνικού χώρου.
- τις κατευθύνσεις των μελετών των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων για τις Ανανεώσιμες Πηγές ενέργειας, την Βιομηχανία και τον Τουρισμό.

4.2.2. Η Αναπτυξιακή Πολιτική για τον Ορεινό Χώρο

Για τον ορεινό χώρο επιδιώκεται η ανασυγκρότηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, η συγκράτηση του πληθυσμού και η ισόρροπη σχέση μεταξύ πόλης και υπαίθρου. Ειδικότερα επιδιώκεται:

- ◆ αντιμετώπιση της δημογραφικής αποψίλωσης με την ενίσχυση των υποδομών / υπηρεσιών και των δυνατοτήτων απασχόλησης,
- ◆ ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε παραγωγικού πόρου,
- ◆ στήριξη των δραστηριοτήτων της τοπικής ενδοχώρας για την κοινωνική και οικονομική ανασυγκρότηση,
- ◆ διαφύλαξη των τοπιών, των δασών, των περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών, καθώς και προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων ως αναπτυξιακών πόρων,
- ◆ διευκόλυνση της πρόσβασης σε υποδομές, επικοινωνία και γνώση,

- ◆ εξασφάλιση ικανοποιητικών συγκοινωνιών και συνδέσεων με τα αστικά κέντρα, έστω και μέσω συστήματος επιδοτήσεων.²²

4.2.3. Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό

4.2.3.1. Κατευθύνσεις Χωρικής Οργάνωσης

Σκοπός του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό είναι η παροχή κατευθύνσεων, κανόνων και κριτηρίων για τη χωρική διάρθρωση, οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στον ελληνικό χώρο και των αναγκαίων προς τούτο υποδομών καθώς και η διατύπωση ενός ρεαλιστικού προγράμματος δράσης για την επόμενη δεκαπενταετία (2007 – 2021).

Με το εν λόγω Ειδικό Πλαίσιο επιδιώκεται επίσης η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος, η εξασφάλιση της προστασίας και της βιωσιμότητας των πόρων, η ενίσχυση των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης καθώς και η διαμόρφωση ενός σαφέστερου πλαισίου κατευθύνσεων προς τον υποκείμενο σχεδιασμό, τις αδειοδοτούσες αρχές και τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις.

Για τις ανάγκες του Ειδικού Πλαισίου του Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε.Α.Α., ο εθνικός χώρος, που προσεγγίζεται βάσει της έντασης και του είδους της τουριστικής δραστηριότητας, της γεωμορφολογίας και της ευαισθησίας των πόρων του, κατατάσσεται στις ακόλουθες κατηγορίες περιοχών που απεικονίζονται. Σύμφωνα με το Χωροταξικό σχέδιο ο δήμος Δημητσάνας εντάσσεται στην κατηγορία (ΣΤ) ως ορεινή περιοχή και (Β2.9), δηλαδή στις περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.²³ Επίσης, πέντε δημοτικά διαμερίσματα/οικισμοί του δήμου εντάσσονται στην κατηγορία (Θ) ως παραδοσιακοί οικισμοί όπως έχουν χαρακτηριστεί σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις. Η κοιλάδα του Λούσιου εντάσσεται στην κατηγορία (Ι) των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, όπως έχουν οριοθετηθεί σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις ενώ μαζί με το όρος Μαίναλο στην κατηγορία (Η) δηλαδή τις περιοχές που περιλαμβάνονται στον Κατάλογο Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (περιοχές του Δικτύου Φύση (NATURA) 2000 και δίκτυο βιοτόπων Corine) και λοιπές περιοχές περιβαλλοντικής ευαισθησίας, όπως κηρυγμένοι ιστορικοί τόποι, καταφύγια άγριας ζωής κ.λπ., όπως έχουν οριοθετηθεί σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις.

Κατωτέρω καταγράφονται ενέργειες και δράσεις που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την εξυπηρέτηση του τουρισμού ανά κατηγορία περιοχών. Στις περιπτώσεις περιοχών που εμπίπτουν σε περισσότερες, της μιας, κατηγορίας ακολουθούνται σωρευτικά οι σχετικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης του τουρισμού που δίδονται ανά κατηγορία περιοχών.

²² Υπουργείο Χωροταξίας Περιβάλλοντος & Δημοσίων Έργων, Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης, Σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης, Αθήνα, 2007

²³ Ως «εναλλακτικές μορφές τουρισμού» ορίζονται αυτές που ακολουθούν διαφορετικό τρόπο οργάνωσης από αυτό του μαζικού τουρισμού και στηρίζονται κατά κανόνα στην αξιοποίηση διαφορετικών πόρων από το κυρίαρχο μοντέλο τουρισμού (ήλιος – θάλασσα) με ήλιο τρόπο.

(B2) Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού

Με βάση το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο ο δήμος Δημητσάνας εντάσσεται στις «περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού» για τις οποίες οι σχετικές κατευθύνσεις αναλύονται ως εξής:

- Διατήρηση, προστασία και ανάδειξη του χαρακτήρα, της κλίμακας και των χαρακτηριστικών των οικισμών.
- Λήψη μέτρων για την έγκαιρη πρόληψη φαινομένων υποβάθμισης της ποιότητας των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων και συνδυασμένη προβολή τους.
- Συγκρότηση τοπικών πολυθεματικών δικτύων και βελτίωση της προσβασιμότητας μεταξύ των πόλων και πόρων που τα συγκροτούν με περιβαλλοντικά ήπιες παρεμβάσεις στις οδικές συνδέσεις.
- Κατασκευή νέων, συμπλήρωση και αναβάθμιση υφιστάμενων τεχνικών, κοινωνικών (περίθαλψης και αθλητισμού), περιβαλλοντικών και πολιτιστικών υποδομών (μουσεία κ.λπ.).
- Περιορισμός της δόμησης νέων υποδομών φιλοξενίας, εστίασης και λοιπών σχετικών με τον τουρισμό υποδομών, στον Ηπειρωτικό χώρο, εντός οικισμών καθώς και σε μια ζώνη πλάτους 500 μέτρων από τα όρια τους στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται σχετικός κορεσμός (ποσοστό αδόμητων γηπέδων <40%).
- Προσαρμογή της τυπολογίας των καταλυμάτων (μορφολογικοί περιορισμοί, δυναμικότητα, τάξεις) και άλλων σχετικών με τον τουρισμό υποδομών σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής και των ειδικών μορφών που υποστηρίζουν.
- Προστασία και ανάδειξη περιβάλλοντος και τοπίου.
- Επανάχρηση αξιόλογων κτιρίων ή συνόλων
- Αξιοποίηση των πόρων με την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού (αγροτουρισμού, περιηγητικού, πεζοπορικού, πολιτιστικού τουρισμού κ.α.).
- Στήριξη δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην αναβάθμιση της εικόνας και γενικότερα στην ανάδειξη και προβολή των χαρακτηριστικών και της φυσιογνωμίας του αγροτικού χώρου.
- Δημιουργία δικτύων μονοπατιών (εθνικών, ευρωπαϊκών) και διαδρομών («δρόμοι» καπνού, αμπέλου, ελιάς κ.α.).
- Προώθηση προγραμμάτων στήριξης αγροτικών δραστηριοτήτων φιλικών προς το περιβάλλον (στήριξη ολοκληρωμένης ή βιολογικής γεωργίας, προϊόντων ονομασίας προέλευσης, παραδοσιακών τεχνικών).
- Ενίσχυση του προσανατολισμού των συνεχιζόμενων ευρωπαϊκών προγραμμάτων για τον αγροτικό χώρο (Leader+, ΟΠΑΑΧ), προς μια ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη πέραν της αποκλειστικής χρηματοδότησης καταλυμάτων.

(ΣΤ) Ορεινές περιοχές

Η βασική κατεύθυνση τουριστικής αξιοποίησης του ορεινού χώρου συνίσταται στη μέριμνα για την προστασία αναβάθμιση και ανάδειξη των πόρων, τη βελτίωση της προσβασιμότητας, τη συγκρότηση τοπικών πολυθεματικών δικτύων, την αξιοποίηση του οικιστικού πλεονάσματος των φθινόντων και εγκαταλελειμμένων οικισμών και την προβολή των προορισμών.

Στο πλαίσιο αυτό επιβάλλεται, επιπρόσθετα των όσων προβλέπονται ειδικά για κάθε κατηγορία χώρου και μορφή τουρισμού που συναντάται στον ορεινό χώρο, τα εξής:

- Η διατήρηση της ποιότητας των φυσικών (στοιχεία χλωριδικά, πανιδικά, γεωλογικά – υδρογεωλογικά, τοπιακά κ.α.) και ανθρωπογενών (οικισμοί, κατασκευές, υποδομές, μνημεία, παραδοσιακές ασχολίες, εκδηλώσεις κ.λπ.) πόρων με μέτρα πρόληψης των κινδύνων υποβάθμισης τους,
- Λήψη ειδικών μέτρων ενσωμάτωσης τρίτων δραστηριοτήτων αναγκαίων για τη λειτουργία του χώρου που παρουσιάζουν ασυμβατότητες με την τουριστική δραστηριότητα και ειδικότερα μέτρων αισθητικής και λειτουργικής αναβάθμισης των υποδομών τους (π.χ. σύνταξη ειδικών προδιαγραφών κατασκευής και λειτουργίας).
- Δημιουργία βασικών προτύπων καθώς και εξειδικευμένων κατά περίπτωση κανόνων για το σχεδιασμό και τη δόμηση λαμβάνοντας υπόψη την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και τις τοπικές παραδόσεις, χρήσης, υλικών και μορφών δόμησης,
- Υιοθέτηση πρακτικών που θα εξασφαλίζουν μειωμένη κατανάλωση ενέργειας και χρήση φιλικών προς το περιβάλλον υλικών.
- Δημιουργία ειδικών κατασκευαστικών προτύπων για την εκτέλεση έργων συμβατικών υποδομών στον ορεινό χώρο (οδοποιία, κατασκευές δημόσιων κτιρίων, εγγειοβελτιωτικά, διαμορφώσεις χώρων κ.λπ.).

(Η) Περιοχές του Δικτύου Φύση

Το όρος Μαίναλο καθώς και η κοιλάδα του Λούσιου είναι ενταγμένα στα δίκτυα Natura και Corine αντίστοιχα. Για την προστασία και ανάδειξη των περιοχών αυτών οι κατευθύνσεις του Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α. είναι:

- Αξιοποίηση των πόρων με την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού (αγροτουρισμού, περιηγητικού, πεζοπορικού, πολιτιστικού τουρισμού κ.α.).
- Ανάδειξη και προστασία περιβάλλοντος και τοπίου (προστασία φυσικού περιβάλλοντος, αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δημιουργία μουσείων κ.α.).
- Δημιουργία δικτύων μονοπατιών (εθνικών, ευρωπαϊκών) και διαδρομών («δρόμοι» καπνού, αμπέλου, ελιάς κ.α.).
- Προώθηση προγραμμάτων στήριξης αγροτικών δραστηριοτήτων φιλικών προς το περιβάλλον (στήριξη ολοκληρωμένης ή βιολογικής γεωργίας, προϊόντων ονομασίας προέλευσης, παραδοσιακών τεχνικών).
- Δημιουργία υποδομών στήριξης, προώθηση προγραμμάτων εκπαίδευσης και πιστοποίησης (Eco-Management and Audit Scheme- EMAS).
- Οργανωτική και λειτουργική υποστήριξη των Φορέων Διαχείρισης.
- Θέσπιση ειδικού τέλους υπέρ των Φορέων Διαχείρισης, επί των δραστηριοτήτων του τουρισμού που αναπτύσσονται στις περιοχές αυτές, με σκοπό να χρησιμοποιείται για την προστασία, διαχείριση και ανάδειξη των πόρων.

Μέχρι τον καθορισμό χρήσεων και δραστηριοτήτων στις περιοχές αυτές προτείνεται: α) Ο περιορισμός της δόμησης μικρών, σύμφωνα με την κείμενη τουριστική νομοθεσία, τουριστικών καταλυμάτων στις εντός σχεδίου και εντός ορίων οικισμών περιοχές, καθώς και σε μια ζώνη πλάτους 500 μέτρων από τα όρια τους στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται σχετικός κορεσμός (ποσοστό αδόμητων γηπέδων <40%). β) Ο περιορισμός αυτός δεν ισχύει για την ανάπτυξη σύνθετων και ολοκληρωμένων αναπτύξεων τουριστικών υποδομών σταθερού παραθερισμού με τους όρους και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 9 του παρόντος. Σε κάθε περίπτωση κατά την αξιολόγηση των επενδυτικών σχεδίων πρέπει να δίδεται η δέουσα βαρύτητα στην οικολογική συνιστώσα.

(Θ) Αρχαιολογικοί χώροι & Μνημεία

Οι στρατηγικές κατευθύνσεις του Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε.Ε. για τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία αναλύονται στην εξασφάλιση της προσβασιμότητας, της επισκεψιμότητας και της οργάνωσής τους, εξωραϊσμός του περιβάλλοντος χώρου, έλεγχος χρήσεων και της εγκατάστασης δικτύων υποδομής, ώστε να διασφαλίζεται η βέλτιστη ανάδειξη τους.

(Ι) Παραδοσιακοί οικισμοί

Πέντε συνολικά θεσμοθετημένοι παραδοσιακοί οικισμοί ανήκουν στο δήμο Δημητσάνας. Για αυτή την κατηγορία περιοχών προβλέπεται:

- Δημιουργία μηχανισμού ελέγχου των χρήσεων γης και της έντασης της τουριστικής δραστηριότητας βάσει των εξής κριτηρίων: επιφάνεια δομημένου χώρου, συνολικός αριθμός τουριστικών επιχειρήσεων με έδρα ή πραγματική λειτουργία στον οικισμό, αριθμός υφιστάμενων κλινών. Στόχος είναι η διαφύλαξη της αξίας του πόρου και η προστασία του παραδοσιακού χαρακτήρα.
- Διαμόρφωση αυστηρότερων κανόνων για τη μορφολογία των νέων κτισμάτων, ενίσχυση δράσεων αποκατάστασης κελυφών και ειδικότερα για τους εγκαταλελειμμένους και φθίνοντες προώθηση πρωτοβουλιών στην κατεύθυνση αναζωογόνησής τους.
- Ελαχιστοποίηση των επεκτάσεων των οικισμών.
- Άμεσος έλεγχος της δόμησης εκτός σχεδίου πόλης και ορίων οικισμών.
- Αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων ορεινών οικισμών που παρουσιάζουν αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, με τη μετατροπή κτιρίων σε καταλύματα ή και με νέες μεγαλύτερου μεγέθους επενδύσεις (αύξηση μέχρι και 40% της υφιστάμενης δομημένης επιφάνειας), με κίνητρα είτε προς τους σημερινούς ιδιοκτήτες είτε προς ενδιαφερόμενους επενδυτές.
- Η ανάπτυξη δράσεων τοπικών συμφώνων ποιότητας (πέρα από τους κατά περίπτωση ισχύοντες κτιριολογικούς κανονισμούς), που αφορούν στη διατήρηση και ανάδειξη αξιόλογων μορφολογικών στοιχείων και την ιδιαίτερη τοπική αρχιτεκτονική παραδοσιακών οικισμών.²⁴

Αξίζει να σημειωθεί, ότι, Ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ κ. Γιώργος Σουφλιάς, στις 7 Αυγούστου 2007, υπέγραψε Απόφαση με την οποία βελτιώνονται η διαδικασία και τα κριτήρια κήρυξης περιοχών αισθητικής αναβάθμισης, καθώς και το πλαίσιο υλοποίησης προγραμμάτων έργων αναβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος με ενίσχυση δράσεων αστικής ανάπλασης όψεων ιδιωτικών κτιρίων. Για το θέμα αυτό ο κ. Γιώργος Σουφλιάς δήλωσε *«Με αυτή την Απόφαση κάνουμε ένα σημαντικό βήμα για την συνολική αισθητική αναβάθμιση του αστικού τοπίου. Καθορίζουμε συγκεκριμένα κριτήρια με τα οποία περιοχές που εμπίπτουν στα διοικητικά όρια των δήμων κηρύσσονται "περιοχές αισθητικής αναβάθμισης" και έτσι μπορούν να υπαχθούν στα προγράμματα έργων αναβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος και να χρηματοδοτηθούν από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΚΠΣ ή και από άλλα Επιχειρησιακά Προγράμματα. Η Απόφαση αφορά σημαντικά αστικά κέντρα, παραδοσιακούς οικισμούς, περιοχές ιδιαίτερου τουριστικού ενδιαφέροντος, ιστορικά κέντρα πόλεων, περιοχές γύρω από αρχαιολογικούς χώρους, τις εισόδους των πόλεων, τις πύλες εισόδου της χώρας, περιοχές με σημαντικό αριθμό διατηρητέων και κτιρίων ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος κ.ά. Η κήρυξη των «περιοχών αισθητικής αναβάθμισης» γίνεται με απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ .*

²⁴ Υπουργείο Χωροταξίας Περιβάλλοντος & Δημοσίων Έργων, Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό, Σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης, Αθήνα, 2007

4.3. Περιφερειακές Στρατηγικές (Παράμετροι – Διαδικασίες) που Διαδραματίζουν Κυρίαρχο Ρόλο στην Ανάπτυξη του Δήμου Δημητσάνας

4.3.1. Γεωγραφικό Πεδίο Εφαρμογής του ΠΕΠ Πελοποννήσου

Το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Πελοποννήσου καλύπτει όλη την έκταση της εν λόγω Περιφέρειας, η οποία καταλαμβάνει το νότιο τμήμα της ηπειρωτικής Ελλάδας (Σχήμα 4-1).

Σχήμα 1: Γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής του ΠΕΠ

Αποτελείται από τους νομούς Κορινθίας, Αργολίδος, Αρκαδίας, Μεσσηνίας και Λακωνίας και έχει έδρα την Τρίπολη, Πρωτεύουσα του νομού Αρκαδίας. Βρέχεται δυτικά από το Ιόνιο Πέλαγος και συνορεύει με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος, βορειοανατολικά με την Περιφέρεια Αττικής, ενώ ανατολικά βρέχεται από το Μυρτώο Πέλαγος.

4.3.2. Συνοπτική Αποτίμηση των Προγραμματικών Περιόδων 1994-1999 και 2000-2006

Η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας Πελοποννήσου στηρίζεται στην εκμετάλλευση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων σε σχέση με τις άλλες Περιφέρειες της χώρας και στην βελτίωση των υποδομών κάθε είδους. Μέσα από την εφαρμογή του Β' Κ.Π.Σ., αλλά και από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2000-2006 της Περιφέρειας αντιλαμβάνεται κανείς ότι προτεραιότητα έχει δοθεί στην ενίσχυση των παραγόντων που διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο στην ανάπτυξη της Περιφέρειας και στην τόνωση της επιχειρηματικότητας.

Οι δράσεις και οι ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν στην Περιφέρεια στα πλαίσια του Β' Κ.Π.Σ., αλλά και οι προτεραιότητες που τέθηκαν στο ΠΕΠ 2000-2006, καθιστούν σαφές ότι οι άξονες στους οποίους στηρίζεται η ανάπτυξη της Περιφέρειας είναι οι ακόλουθοι:

1. Εκμετάλλευση της γειννίας της Περιφέρειας Πελοποννήσου με την Πρωτεύουσα και δημιουργία των κατάλληλων μεταφορικών υποδομών.
2. Ενίσχυση του αγροτικού και μεταποιητικού τομέα, με ιδιαίτερη έμφαση στην αύξηση της παραγωγικότητας και την ποιοτική αναβάθμιση ορισμένων παραδοσιακών προϊόντων, όπως του ελαιόλαδου και της σταφίδας.
3. Αναδιάρθρωση του παραγωγικού ιστού της Περιφέρειας, με ιδιαίτερη έμφαση στον τουρισμό.

4. Προστασία του περιβάλλοντος και της φυσικής ομορφιάς της ευρύτερης περιοχής με ταυτόχρονη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρει το φυσικό τοπίο για τουριστική ανάπτυξη.

Οι κυριότερες παρεμβάσεις που έγιναν στα πλαίσια του Β' Κ.Π.Σ., σύμφωνα με τους αναπτυξιακούς στόχους που μόλις περιγράψαμε, ήταν:

- ▶ Παρεμβάσεις βελτίωσης και σε ορισμένες περιπτώσεις νέας διάνοιξης μέρους του υπάρχοντος εθνικού και επαρχιακού οδικού δικτύου.
- ▶ Κατασκευή μέρους του νέου αυτοκινητόδρομου Τρίπολη - Καλαμάτα.
- ▶ Ιδιωτικές επενδύσεις για εκσυγχρονισμό και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων.
- ▶ Εκσυγχρονισμός της φυτικής παραγωγής με δημιουργία θερμοκηπιακών καλλιεργειών σε είδη που δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα διάθεσης στην Ευρωπαϊκή και Διεθνή Αγορά.
- ▶ Έργα βελτίωσης και προστασίας των δασών
- ▶ Βελτίωση και επέκταση του ορεινού και αγροτικού οδικού δικτύου
- ▶ Εκσυγχρονισμός, βελτίωση και επέκταση των υποδομών υγείας της Περιφέρειας.
- ▶ Βελτίωση και επέκταση των υποδομών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- ▶ Έργα τοπικής ανάπτυξης και βελτίωσης του επιπέδου ζωής των κατοίκων ορεινών και ημιορεινών περιοχών.²⁵

Στα πλαίσια του Β' Κ.Π.Σ. 1994-1999, μέσω του υποπρογράμματος Ε.Α.Π.Τ.Α. του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος συγκεντρώθηκαν δράσεις για την τοπική ανάπτυξη εκ μέρους των φορέων Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Τα έργα που πραγματοποιήθηκαν στο δήμο Δημητσάνας συνολικού προϋπολογισμού 296.001,49 € από το Ε.Α.Π.Τ.Α. και γενικά στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ ακολουθούν σε πίνακα.

Πίνακας 9: Έργα του δήμου Δημητσάνας ενταγμένα στο Ε.Α.Π.Τ.Α.

Τίτλος Έργου	Εγκεκριμένος Προϋπολογισμός (€)
Οδοποιία Ζάτουνα –Παναγιά- Ριζοσπηλιά	55.759,35
Ολοκλήρωση ασφαλτόστρωσης- διαμόρφωσης δρόμου από τον συνοικισμό Μάρκου προς επαρχιακό δρόμο Ζάτουνα - Ηραίας	42.045,48
Κοινοτική οδοποιία από το Δ.Δ. Ζάτουνα προς οικισμό Βλόγγο	23.900,22
Συντήρηση δρόμου Καρκαλού - Ράδου	35.216,43
Αξιοποίηση χαράδρας Λούσιου – Μονοπάτια	5.907,13
Ανάδειξη και προστασία παραδοσιακού οικισμού Δημητσάνας	133.172,88
Σύνολο Φορέα	296.001,49

²⁵ Μελέτη Καταγραφής Παραμέτρων Διαμόρφωσης Επιχειρησιακού Περιβάλλοντος της Περιφέρειας Πελοποννήσου- Κ.Ε.Τ.Α. Πελοποννήσου

Ωστόσο, οι σημαντικές αδυναμίες της Περιφέρειας και κατά συνέπεια του δήμου Δημητσάνας στους τομείς των υποδομών και της παραγωγικότητας παρέμειναν, καθώς οι προσπάθειες για αύξηση της παραγωγικότητας του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, διατήρηση, προστασία και τουριστική αξιοποίηση του περιβάλλοντος, βελτίωση της οδικής πρόσβασης(κυρίως στις ορεινές περιοχές), η βελτίωση των υποδομών κοινωνικής πρόνοιας και τουριστική προβολή της Περιφέρειας δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Οι αναπτυξιακοί στόχοι που είχαν τεθεί στο ΠΕΠ για την προγραμματική περίοδο 1994-1999 διατηρήθηκαν σε γενικές γραμμές και στο ΠΕΠ 2000-2006. Συγκεκριμένα, ο γενικός αναπτυξιακός στόχος της Περιφέρειας που τέθηκε στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για το 2000-2006, είναι η μείωση της αναπτυξιακής υστέρησης της ενδοχώρας και των απομακρυσμένων περιοχών της από τα αστικά και ημιαστικά της κέντρα, αλλά και από την πρωτεύουσα της χώρας, σε συνδυασμό με την εξωστρέφειά της, τόσο προς την υπόλοιπη χώρα και ιδιαίτερα προς τα μητροπολιτικά κέντρα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), όσο και προς το Νότο του εξωτερικού με «γέφυρα» την Κρήτη. Η επίτευξη όμως του στόχου αυτού βασίζεται και έχει ως αιχμές, αφ' ενός την τουριστική αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών αποθεμάτων της, αφ' ετέρου και συμπληρωματικά, την βιώσιμη διαχείριση των πόρων των ήδη ανεπτυγμένων περιοχών της. Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου σχεδιάστηκαν πέντε άξονες προτεραιότητας²⁶, οι οποίοι ήταν οι εξής:

1. Αξιοποίηση της άμεσης γειτνίασης της Περιφέρειας με την Μητροπολιτική Περιφέρεια της Αττικής

- μείωση των χρονοαποστάσεων προς την Μητροπολιτική Περιφέρεια της Αττικής, δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις καλύτερης προώθησης των προϊόντων της και ανάπτυξης παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αυξάνουν την εξωστρέφεια της Περιφέρειας

2. Αειφόρος Ανάπτυξη της Υπαιθρου

- ανάπτυξη της παραγωγής επώνυμων προϊόντων ποιότητας και διαφοροποίησή τους με διαδικασίες σήμανσης
- προστασία των φυσικών πόρων και ιδιαίτερα του υδατικού δυναμικού και των δασών
- ενθάρρυνση και στήριξη της πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο με την αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων σε συνδυασμό με τη βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού της υπαίθρου

2.1 Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ανασυγκρότηση της υπαίθρου και βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων

- βελτίωση και συμπλήρωση των βασικών αγροτικών και τεχνικών υποδομών, καθώς και κοινωνικών υποδομών για την προστασία και βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος

²⁶ Άξονας προτεραιότητας :Μία από τις προτεραιότητες της στρατηγικής που έχει επιλεγεί σ' ένα ΚΠΣ ή σε μία παρέμβαση. Συνοδεύεται από την συμμετοχή των ταμείων και των άλλων χρηματοδοτικών οργάνων και από τους χρηματοδοτικούς πόρους του κράτους – μέλους που του αντιστοιχούν, καθώς και από συγκεκριμένους στόχους και μέτρα.[Αθ.Δ.Παπαδοσκαλόπουλος –Μ.Σ Χριστοφάκης, (2002),[op.cit.](#),σ.138]

- αναδιοργάνωση και εκσυγχρονισμό της παραγωγικής δραστηριότητας του πρωτογενή τομέα

2.2 Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας

- ενίσχυση και βελτίωση των κοινωνικών υποδομών, των υποδομών αγροτικής οδοποιίας και της οδοποιίας διασύνδεσης των πολιτιστικών και φυσικών τουριστικών πόρων
- αξιοποίηση και ανάδειξη των παραδοσιακών οικισμών και μνημείων του ορεινού χώρου, ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς, με την δημιουργία και λειτουργία λαογραφικών μουσείων, καθώς και βελτίωση και τουριστική κυρίως αξιοποίηση του δασικού πλούτου της Περιφέρειας
- ενίσχυση δράσεων ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού (περιπατητικός, θρησκευτικός, αθλητικός κ.λπ.), δημιουργίας αγροτουριστικών καταλυμάτων και υψηλής ποιότητας υπηρεσιών, δημιουργίας μικρών βιοτεχνικών και χειροτεχνικών μονάδων, καθώς επίσης και δράσεις καλλιέργειας, μεταποίησης και διάθεσης οικολογικών παραδοσιακών αγροτικών προϊόντων

3. Ενίσχυση και Αναβάθμιση της τουριστικής δραστηριότητας

- εκσυγχρονισμός και αναβάθμιση των τουριστικών καταλυμάτων
- δημιουργία και βελτίωση των υποδομών για την ανάπτυξη θεματικού τουρισμού
- εκσυγχρονισμός και αναβάθμιση της οργάνωσης των τουριστικών επιχειρήσεων
- Εφαρμογή καινοτομικών δράσεων για τον εκσυγχρονισμό, την αναδιοργάνωση και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών ΜΜΕ

4. Αναβάθμιση Αστικών και Ημιαστικών κέντρων

- συμπλήρωση και βελτίωση της υποδομής των νοσοκομειακών μονάδων
- βελτίωση των υποδομών κοινωνικής πρόνοιας
- αναβάθμιση και ανασυγκρότηση του πολεοδομικού ιστού των αστικών και ημιαστικών κέντρων, μέσω επέκτασης και εφαρμογής πολεοδομικών σχεδίων, αναπλάσεων και δημιουργίας περιφερειακών οδικών προσπελάσεων
- ολοκλήρωση και συμπλήρωση των υποδομών ορθολογικής και αποτελεσματικής διαχείρισης στερεών και υγρών αποβλήτων

5. Υποστήριξη και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού

- αναβάθμιση των προσόντων και δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού της Περιφέρειας
- προώθηση της απασχόλησης προς τις κατευθύνσεις των αναγκών της τοπικής / περιφερειακής αγοράς εργασίας

Επιπροσθέτως, για την ενίσχυση των δύο κυρίαρχων τομέων, στους οποίους στηρίζεται η ανάπτυξη της Περιφέρειας, δηλαδή τον αγροτικό και τον τουριστικό, επιδιώχθηκε η δημιουργία καινοτομικών δράσεων που θα αποβλέπουν στον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής σε ανταγωνιστική επιχειρηματική βάση, καθώς επίσης και της τουριστικής επιχειρηματικής δραστηριότητας προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης του τουριστικού

προϊόντος με παράλληλη βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων τουριστικών υπηρεσιών σε τομείς ανταγωνιστικούς,

Η συμμετοχή της Περιφέρειας Πελοποννήσου στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Ε.Π.) «Κοινωνία της Πληροφορίας», είναι αναμφισβήτητο πολύ σημαντική και επιτρέπει την θέσπιση φιλόδοξων στόχων για την πρόσβασή της στην πληροφορία και τη γνώση, την ψηφιακή οικονομία, και για την ισότιμη δραστηριοποίηση της Περιφέρειας μέσα στα σύνορα της Ενωμένης Ευρώπης.

Ο στρατηγικός σχεδιασμός και η προγραμματισμένη σωστή εφαρμογή του προγράμματος της "Κοινωνίας της Πληροφορίας", μπορεί: α) να ανατρέψει σε σημαντικό βαθμό τις αρνητικές επιπτώσεις της μικρής κλίμακας και της απομόνωσης σε ό,τι αφορά στην παροχή υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος και β) να αναδείξει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιφέρειας (τουρισμός, επώνυμα τοπικά προϊόντα, περιβάλλον, πολιτισμός, γειτνίαση με το μητροπολιτικό κέντρο), σε κινητήριες δυνάμεις της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Το Επιχειρησιακό Σχέδιο της Περιφέρειας Πελοποννήσου, λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους του ΠΕΠ Πελοποννήσου, του Επιχειρησιακού Προγράμματος ΚτΠ, του e-europe (καινοτόμος Περιφέρεια, δίκτυα πρόσβασης στο Internet, πολυμέσα), τους σημαντικούς περιορισμούς που αποτελούν εμπόδιο στην αναπτυξιακή της εξέλιξη, την αναδιοργάνωση και βελτίωση του τρόπου λειτουργίας της και την αναβάθμιση της ποιότητας παρεχόμενων υπηρεσιών προς όλους τους αποδέκτες (πολίτες, κεντρική διοίκηση, εποπτευόμενοι φορείς) επιδιώκει να απαντήσει σε μία διπλή πρόκληση. Από τη μία, να επιταχύνει τους ρυθμούς σύγκλισης της ανάπτυξης της Περιφέρειας με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Από την άλλη, να προσαρμόσει τα μοντέλα παροχής γνώσης και πρόσβασης στην ψηφιακή εποχή στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της τοπικής και περιφερειακής κοινωνίας, αξιοποιώντας στο έπακρο υπάρχουσες δομές, διαδικασίες και ανθρώπινο δυναμικό.²⁷

Στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ τα έργα που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή του δήμου Δημητσάνας από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πελοποννήσου παραθέτονται στον ακόλουθο πίνακα. Τα έργα έχουν να κάνουν κυρίως με την ενίσχυση και βελτίωση του τουριστικού προϊόντος αλλά και την αξιοποίηση μνημείων.

Πίνακας 10: Έργα στην περιοχή που έχουν πραγματοποιηθεί από το Γ' ΚΠΣ

Τίτλος Έργου	Εγκεκριμένος Προυπολογισμός (€)
Parking-Αίθουσα πολλαπλών χρήσεων στο Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης	648.456,75
Στερέωση και αποκατάσταση αρχοντικού Αντωνόπουλου	885.638,34
Στερέωση και αποκατάσταση οικίας Παλαιών Πατρών Γερμανού	561.200
Βελτίωση οδικού δικτύου Παλαιοχώρι- Ι.Μ. Φιλοσόφου- Γεφ. Λούσιου -Μάρκου	1.510.400
Σύνολο Φορέα	3.605.695

Πηγή: Διαχειριστική Αρχή του ΠΕΠ Πελοποννήσου

²⁷ Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Περιφερειακών Επιχειρησιακών Σχεδίων της Περιφέρειας Πελοποννήσου για την Προγραμματική Περίοδο 2007-2013, ανακτημένη από www.peloponnisos.gr

4.3.3. Οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Περιφέρειας Πελοποννήσου για την Δ΄ Προγραμματική Περίοδο.

Από τη λεπτομερή διερεύνηση των διαρθρωτικών αναπτυξιακών χαρακτηριστικών της Περιφέρειας Πελοποννήσου²⁸, σε τομεακό/θεματικό αλλά και χωρικό/τοπικό επίπεδο, η οποία έγινε κατά τη σύνταξη του Σχεδίου ΠΕΠ για την περίοδο 2007-2013, διαπιστώθηκαν σοβαρές αδυναμίες (αρνητικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά) αλλά και σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα τα οποία δεν έχουν αξιοποιηθεί. Οι αδυναμίες αυτές και τα αναξιοποίητα πλεονεκτήματα, τεκμηριώνουν τη σκοπιμότητα επαναπροσέγγισης της αναπτυξιακής στρατηγικής της Περιφέρειας στο πλαίσιο της Πολιτικής Συνοχής (Στρατηγική της Λισσαβόνας), καθώς και της Περιβαλλοντικής Σύγκλισης (Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ) με τους ευρωπαϊούς εταίρους με στόχο τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.

4.3.3.1. Ο Κεντρικός Στρατηγικός Αναπτυξιακός Στόχος

Ο Κεντρικός Στρατηγικός Αναπτυξιακός Στόχος (ΚΣΑΣ) της Περιφέρειας Πελοποννήσου, αφορά τη διεύρυνση της παραγωγικής βάσης της Περιφέρειας στο σύνολό της, με την ενίσχυση της ελκυστικότητας και της εξωστρέφειάς της, για την ανάδειξη και προώθηση κυρίως υψηλής ποιότητας τουριστικών υπηρεσιών και αγροτικών προϊόντων, σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την εφαρμογή καινοτομιών. Ο Στόχος αυτός βασίζεται στους παρακάτω **τρεις πυλώνες** οι οποίοι ουσιαστικά αντιπροσωπεύουν τους τρεις πυλώνες της Ανάπτυξης, ήτοι την Κοινωνία την Οικονομία και το Περιβάλλον:

- Ελκυστικότητα για επιχειρηματική δραστηριότητα και εξωστρέφεια (Οικονομία)
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής (Περιβάλλον)
- Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού για την ενίσχυση της απασχόλησης, της παραγωγικότητας και της κοινωνικής συνοχής (Κοινωνία)

Ο ΚΣΑΣ της Περιφέρειας Πελοποννήσου, εξειδικεύει το περιεχόμενο των παρακάτω επτά **(7) βασικών αναπτυξιακών προτεραιοτήτων – στόχων** - κατά σειρά ιεράρχησης, σε σχέση με τις ιδιαιτερότητες της Περιφέρειας:

- Ενίσχυση και βελτίωση της Προσπελασιμότητας
- Προστασία του Περιβάλλοντος – Αειφόρος Ανάπτυξη και Ποιότητα ζωής
- Ενίσχυση της Επιχειρηματικότητας και της Ανταγωνιστικότητας
- Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού / βελτίωση της διοικητικής ικανότητας της Δημόσιας Διοίκησης
- Αγροτική Ανάπτυξη – Ανάπτυξη της Αλιείας
- Ψηφιακή σύγκλιση
- Χωρική Συνεργασία

²⁸ Σύμφωνα με το ΕΣΠΑ, για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 η διαμόρφωση του ελληνικού χώρου σε 5 χωρικές ενότητες υποκαύει σε αναπτυξιακά κριτήρια. Έτσι, η Περιφέρεια Πελοποννήσου ανήκει στην χωρική ενότητα Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίων Νήσων.

4.3.3.2. Γενικοί Στρατηγικοί Στόχοι

Οι ανωτέρω βασικές αναπτυξιακές προτεραιότητες του ΠΕΠ Πελοποννήσου για τη προγραμματική περίοδο 2007-2013, εκπληρούνται με τη επίτευξη των εξής **τριών Στρατηγικών Στόχων** :

- Αύξηση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας
- Ενίσχυση της εξωστρέφειας της Περιφέρειας
- Άμβλυση των ενδοπεριφερειακών / τοπικών ανισοτήτων

Για την επίτευξη του πρώτου Στρατηγικού στόχου, αύξηση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας οι βασικές κατευθύνσεις πολιτικής, υπό την έννοια των γενικών στόχων, είναι οι παρακάτω:

- α) Ενίσχυση των υποδομών προσπελασιμότητας, με τη βελτίωση και επέκταση των οδικών και λιμενικών μεταφορικών υποδομών
- β) Βελτίωση / ανάδειξη υποδομών επιπέδου διαβίωσης, με τη δημιουργία υποδομών υγείας, εκπαίδευσης, την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και την αύξηση της λειτουργικότητας των αστικών κέντρων και των αγροτικών / μειονεκτικών περιοχών

Οι δύο αυτοί γενικοί στόχοι φυσικά εξειδικεύονται σε επί μέρους ειδικούς στόχους στο επίπεδο των Αξόνων Προτεραιότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

Για την επίτευξη του δεύτερου Στρατηγικού στόχου, ενίσχυση της εξωστρέφειας της Περιφέρειας, τίθενται ως γενικοί αναπτυξιακοί στόχοι του Επιχειρησιακού της Προγράμματος οι ακόλουθοι:

- α) Ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας με την ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στον παραγωγικό εξοπλισμό, και στις λοιπές λειτουργίες των επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας.
- β) Ενίσχυση της αειφόρου ανάπτυξης, στηριζόμενη στην προστασία και αξιοποίηση των ιδιαίτερων και πλούσιων φυσικών και πολιτιστικών πόρων της Περιφέρειας, προς την κατεύθυνση παροχής υψηλού επιπέδου τουριστικών υπηρεσιών, με παράλληλη αποτελεσματική προβολή του τουριστικού και πολιτιστικού προϊόντος, στο εσωτερικό της Χώρας και στο εξωτερικό.

Αυτοί οι δύο γενικοί στόχοι, οι οποίοι εξυπηρετούν τον στρατηγικό στόχο για ενίσχυση της εξωστρέφειας της Περιφέρειας, εξειδικεύονται σε επιμέρους ειδικούς στόχους στο επίπεδο των Αξόνων Προτεραιότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

Για την επίτευξη του τρίτου Στρατηγικού στόχου, άμβλυση των ενδοπεριφερειακών / τοπικών ανισοτήτων, τίθενται ως γενικοί αναπτυξιακοί στόχοι του Επιχειρησιακού της Προγράμματος οι ακόλουθοι:

- α) Ενίσχυση των υποδομών προσπελασιμότητας, με τη βελτίωση και επέκταση των οδικών και λιμενικών μεταφορικών υποδομών.
- β) Ενίσχυση της αειφόρου ανάπτυξης και βελτίωσης της ποιότητας ζωής, με εξειδίκευση σε ειδικούς στόχους που άπτονται των παρεμβάσεων της χαμηλής ανάπτυξης περιοχών, όπου σήμερα υφίστανται αναξιοποίητοι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι και υπάρχει έλλειμμα κοινωνικών υποδομών.

γ) Ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας με την ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στο παραγωγικό εξοπλισμό και στις λοιπές λειτουργίες των επιχειρήσεων συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας.

Αυτοί οι τρεις γενικοί στόχοι, οι οποίοι εξυπηρετούν τον στρατηγικό στόχο για ενίσχυση της εξωστρέφειας της Περιφέρειας, εξειδικεύονται σε επιμέρους ειδικούς στόχους στο επίπεδο των Αξόνων Προτεραιότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος

Κεντρικό στόχο, για τη νέα προγραμματική περίοδο, αποτελεί η «Περιβαλλοντική σύγκλιση» της Ελλάδας με τους ευρωπαϊούς εταίρους και η προσαρμογή της χώρας στο ευρωπαϊκό περιβαλλοντικό κεκτημένο και στις διεθνείς περιβαλλοντικές δεσμεύσεις της. Με δεδομένα τα παραπάνω, κατά το σχεδιασμό και την κατάρτιση των προγραμμάτων (τομεακών και περιφερειακών), δίδεται προτεραιότητα στους περιβαλλοντικούς τομείς δράσης. Για τον λόγο αυτό, ο Περιφερειακός Προγραμματισμός της Περιφέρειας Πελοποννήσου, για την χρονική περίοδο 2007-2013, επιτελείται επί οικολογικής βάσης και υπάρχει συνάφεια, των στόχων περιβαλλοντικής προστασίας του Επιχειρησιακού Προγράμματος της, σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο (ΕΣΠΑ, ΕΠΜ, ΚΣΚΓ, ΟΚΓ), με αυτούς που αφορούν στην αναπτυξιακή στρατηγική του.

4.3.4. Περιγραφή του ΠΕΠ Πελοποννήσου για την Προγραμματική Περίοδο 2007-2013²⁹

4.3.4.1. Άξονες Προτεραιότητας του ΠΕΠ

Οι Άξονες Προτεραιότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Πελοποννήσου για τη Δ' Προγραμματική περίοδο είναι:

- Άξονας Προτεραιότητας 1: «Υποδομές Προσπελασιμότητας»
- Άξονας Προτεραιότητας 2: «Αειφόρος Ανάπτυξη και Ποιότητα ζωής»
- Άξονας Προτεραιότητας 3: «Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα»
- Άξονας Προτεραιότητας 4: «Τεχνική Υποστήριξη της Εφαρμογής»

4.3.4.2 Δράσεις που ενδεχομένως θα προκύψουν από την εφαρμογή του ΠΕΠ

Ο σκοπός του καθενός από τους ανωτέρω Άξονες Προτεραιότητας του ΠΕΠ, μπορεί να εκπληρωθεί μέσα από την επίτευξη των ειδικών στόχων τους, μέσω ορισμένων παρεμβάσεων-δράσεων. Σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, γίνεται στη συνέχεια μία συνολική αποτίμηση των δράσεων, οι οποίες ενδεχομένως θα προκύψουν από την εφαρμογή του ΠΕΠ Πελοποννήσου, ανά άξονα προτεραιότητας.

²⁹ Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Περιφερειακών Επιχειρησιακών Σχεδίων της Περιφέρειας Πελοποννήσου για την Προγραμματική Περίοδο 2007-2013, ανακτημένη από www.deloponnisos.gr

➤ Άξονας Προτεραιότητας 1: «Υποδομές Προσπελασιμότητας»

1) Οδικά έργα / οδικές μεταφορές

- Έργα συμπλήρωσης ή/και βελτίωσης του εθνικού οδικού δικτύου της Περιφέρειας, το οποίο συνδέει τουριστικές περιοχές με αστικά κέντρα ή/και με βασικά δίκτυα, καθώς επίσης και παρακαμπτήριες οδοί αστικών ή ημιαστικών κέντρων
- Έργα κατασκευής ή/και βελτίωσης του επαρχιακού οδικού δικτύου της Περιφέρειας, το οποίο συνδέει οικιστικά σύνολα της Περιφέρειας με τουριστικούς/πολιτιστικούς πόρους, Δήμους ή/και Δημοτικά Διαμερίσματα με βασικά οδικά δίκτυα ή λιμάνια, καθώς και παρακαμπτήριες οδοί ημιαστικών κέντρων ή/και οικισμών.

2) Λιμενικά έργα / θαλάσσιες μεταφορές

- Παρεμβάσεις βελτίωσης των χερσαίων ή/και των θαλάσσιων υποδομών σε επιβατικά κυρίως λιμάνια της Περιφέρειας για εκσυγχρονισμό ή/και επέκταση των εγκαταστάσεών τους.

➤ Άξονας Προτεραιότητας 2: «Αειφόρος Ανάπτυξη και Ποιότητα ζωής»

1) Πολιτισμός

- Ανάδειξη ή/και βελτίωση υποδομών που συμβάλλουν στην αύξηση του βαθμού επισκεψιμότητας στους αρχαιολογικούς χώρους της Περιφέρειας, στα Βυζαντινά και μεταβυζαντινά ή/και νεότερης ιστορίας μνημεία.
- Δημιουργία ή/και να βελτίωση πολιτιστικών υποδομών, κυρίως για μουσεία αρχαιολογικά, θεματικά, καθώς και άλλες υποδομές νεότερου πολιτισμού.

2) Υγεία και λοιπές υποδομές κοινωνικής αλληλεγγύης

- Στις υποδομές εκπαίδευσης, θα κατασκευασθούν ή θα επεκταθούν ή/και θα βελτιωθούν κτιριακές υποδομές και εξοπλισμός κατά κύριο λόγο Α΄ θμιας, Β΄ θμιας και μεταδευτεροβάθμιας γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, για την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας στις συγκεκριμένες βαθμίδες εκπαίδευσης.
- Για την αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών περίθαλψης, βελτίωση κτιριακών υποδομών και του εξοπλισμού των Κέντρων Υγείας της Περιφέρειας, ενώ προγραμματίζεται, κατά δεύτερο λόγο, να συμπληρωθούν τυχόν ελλείψεις κτιριακών υποδομών και εξοπλισμού νοσοκομειακών μονάδων της Περιφέρειας.
- Για την εξυπηρέτηση/αποδέσμευση του γυναικείου πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας της Περιφέρειας, προκειμένου να ενταχθούν στην Αγορά Εργασίας, καθώς και για τη βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών φύλαξης παιδιών και υποστήριξης ατόμων που χρειάζονται βοήθεια, προβλέπονται δράσεις βελτίωσης των αντίστοιχων κοινωνικών υποδομών.

3) Διαφοροποίηση του παραγωγικού προτύπου

- Διεύρυνση και αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας, με δράσεις προώθησης περιοχών φυσικού κάλλους, δημιουργία δημόσιων τουριστικών υποδομών οι οποίες θα προσφέρουν αναβαθμισμένες τουριστικές υπηρεσίες, καθώς και δράσεις προώθησης / προβολής του αναβαθμισμένου τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας.

Στην συγκεκριμένη κατηγορία ενεργειών περιλαμβάνονται δράσεις ενίσχυσης των μηχανισμών υποστήριξης των φορέων υλοποίησης για την προετοιμασία, την παρακολούθηση και διαχείριση του Προγράμματος και των έργων που περιλαμβάνονται σ' αυτό. Επίσης, περιλαμβάνονται δράσεις υποστήριξης της Επιτροπής Παρακολούθησης και του συστήματος διαχείρισης του Προγράμματος.

- Μελέτες - Αξιολόγηση – Δημοσιότητα

Σε αυτή την κατηγορία ενεργειών περιλαμβάνονται δράσεις οι οποίες αναφέρονται κύρια σε μελέτες προσανατολισμού και εξειδίκευσης των δράσεων, μελέτες σκοπιμότητας και οικονομοτεχνικής ανάλυσης, καθώς και δράσεις δημοσιότητας του προγράμματος.

4.3.4.3. Το Πρόγραμμα της Περιφέρειας Πελοποννήσου για την Περίοδο 2007-2013

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου οριστικοποίησε τις διαδικασίες για τον σχεδιασμό του Αναπτυξιακού Προγράμματός της, αφού έλαβε υπόψη της τις τάσεις των τοπικών φορέων, ως προς την άποψή τους για τις αναπτυξιακές ανάγκες της Περιφέρειας κατά τη νέα Προγραμματική Περίοδο, αλλά και την επιταγή για ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης, έτσι ώστε το αναπτυξιακό της πρόγραμμα να προωθεί την αειφόρο ανάπτυξη, παρέχοντας μία υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος. Έτσι, η Περιφέρεια Πελοποννήσου θα στοχεύσει στη βελτίωση της ελκυστικότητάς της με την ενίσχυση υποδομών για τη λειτουργική διασύνδεση των περιοχών της ενδοχώρας μεταξύ τους αλλά και με τα αστικά και ημιαστικά κέντρα της Περιφέρειας που συγκεντρώνουν σημαντικές υπηρεσίες περιφερειακής και τοπικής κλίμακας. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στην ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών και προϊόντων στις επιχειρήσεις και την εφαρμογή καινοτομιών, για τη βελτίωση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, ενώ έμφαση θα δοθεί στην αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και τη βελτίωση των συνθηκών προστασίας του περιβάλλοντος, προκειμένου να δημιουργήσει συνθήκες βελτίωσης της ποιότητας ζωής των πολιτών και προσέλκυσης επισκεπτών.

Οι διατάξεις εφαρμογής του προγράμματος της Περιφέρειας Πελοποννήσου ταυτίζονται με αυτές του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Χωρικής Ενότητας Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων 2007-2013 και όλες οι διαδικασίες και οι μηχανισμοί εφαρμογής, παρακολούθησης και ελέγχου, είναι κοινά και για τις τρεις διοικητικές Περιφέρειες που συνθέτουν τη Χωρική Ενότητα, πλην του ενδιάμεσου φορέα διαχείρισης του παρόντος Προγράμματος, ο οποίος θα είναι η μετεξέλιξη της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000-2006, σύμφωνα με τις διαδικασίες που αναφέρονται στις διατάξεις εφαρμογής του ΠΕΠ της Χωρικής Ενότητας Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων.

Ο προϋπολογισμός του Προγράμματος της Περιφέρειας Πελοποννήσου, ανέρχεται στα 313 εκατ. € Κοινοτικής Συνδρομής από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), με συνολική δημόσια δαπάνη 417 εκατ. €, με προβλεπόμενα έσοδα 26 εκατ. ευρώ από ειδικές κατηγορίες έργων του Προγράμματος. Η προβλεπόμενη ιδιωτική συμμετοχή από δράσεις ενισχυόμενων επιχειρήσεων εκτιμάται σε 50 εκατ. €.

Ο προϋπολογισμός αυτός, όπως παρουσιάζεται στους πίνακες 1-2 του παρατήματος I του Εφαρμοστικού Κανονισμού που ακολουθούν, κατανέμεται ανά έτος και ανά Άξονα Προτεραιότητας, ενώ στους πίνακες 1-3 του παραρτήματος II του Εφαρμοστικού Κανονισμού παρουσιάζεται η κατανομή του προϋπολογισμού ανά κατηγορία παρέμβασης, μορφή

χρηματοδότησης και εδαφική διάσταση. Επισημαίνεται ότι για τις ορεινές περιοχές της Περιφέρειας Πελοποννήσου η Κοινοτική Συνδρομή ανέρχεται στα 110.000.000 €. ³⁰

4.4. Η Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader ως Παράγοντας Ανάπτυξης

4.4.1. Leader II

Το Leader II είναι η Κοινοτική Πρωτοβουλία για την περίοδο 1996-2001 η οποία εστιάζεται στην ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας και αποτελεί τη συνέχεια του Leader. Εφαρμόστηκε κυρίως σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της χώρας, ώστε να ενισχυθεί η προσπάθεια ανάκαμψής τους και να βελτιωθεί η ποιότητα της ζωής των κατοίκων των περιοχών αυτών. Ενδιάμεσος φορέας διαχείρισης της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας στη χώρα μας έχει οριστεί το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Τα μέτρα, τα οποία περιελάμβανε το πρόγραμμα Leader II αφορούσαν στην επαγγελματική κατάρτιση, στον αγροτουρισμό, στην παροχή στήριξης στις μικρές επιχειρήσεις, στην αξιοποίηση και εμπορία της γεωργικής και δασικής παραγωγής, της τοπικής αλιείας, στη διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος.

Οι βασικοί στόχοι του προγράμματος αφορούσαν:

- Στην ενθάρρυνση των υποδειγματικών τοπικών πρωτοβουλιών αγροτικής ανάπτυξης.
- Στην παροχή στήριξης σε δράσεις καινοτόμου, υποδειγματικού και μεταβιβάσιμου χαρακτήρα, οι οποίες παρουσιάζουν τις νέες οδούς που μπορεί να ακολουθήσει η αγροτική ανάπτυξη.
- Στην ανταλλαγή εμπειριών και στη μεταφορά τεχνογνωσίας.
- Στην παροχή στήριξης σε προγράμματα διακρατικής συνεργασίας, τα οποία προέρχονται από τοπικούς φορείς των αγροτικών περιοχών.

4.4.2. Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρία Βορείου Πελοποννήσου ως Ομάδα Τοπικής Δράσης ³¹

Οι δράσεις της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader II προωθούνται από τις Ομάδες Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ). Στη χώρα μας τις Ομάδες Τοπικής Δράσης αποτελούν Αναπτυξιακές Εταιρίες (ΑΝ. ΕΤ.), που είναι οι τοπικοί αναπτυξιακοί μηχανισμοί των παραγωγικών και κοινωνικών φορέων μιας αγροτικής περιοχής.

Στρατηγικός στόχος των προγραμμάτων των ΑΝ. ΕΤ. είναι η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο με παρεμβάσεις, που εξασφαλίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξή της, δίνουν τη δυνατότητα συμπληρωματικού εισοδήματος και συμβάλουν στη μείωση της ανεργίας, στη διαφύλαξη των φυσικών πόρων και στην προστασία του περιβάλλοντος.

Η ΑΝ.ΒΟ.ΠΕ. Α.Ε. ιδρύθηκε το 1995 με στόχο την εφαρμογή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader II (ανάπτυξη αγροτικής οικονομίας) και την προώθηση αναπτυξιακών

³⁰ Περιφέρεια Πελοποννήσου, Τελικό Σχέδιο Προγράμματος Περιφέρειας Πελοποννήσου. Σελ. 106

³¹ Ενημερωτικό Δελτίο, Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader+, Ομάδα Τοπικής Δράσης ΑΝ.ΒΟ.ΠΕ.Α.Ε., Λεβίδι, 2006

πρωτοβουλιών στην περιοχή παρέμβασής της, η οποία περιλαμβάνει το σύνολο του κεντρικού ορεινού όγκου της Πελοποννήσου. Συγκεκριμένα καταλαμβάνει το σύνολο της επαρχίας Γορτυνίας και το βόρειο τμήμα της επαρχίας Μαντινείας στο νομό Αρκαδίας, το δυτικό τμήμα του νομού Αργολίδας και το ορεινό τμήμα του νομού Κορινθίας που καθορίζεται από τις περιοχές της Νεμέας, Στυμφαλίας, Φενεού και Ζάχολης. Η έκταση της περιοχής παρέμβασής της είναι 4.398 km² με πληθυσμό 79.356 κατ. Το συνολικό κόστος του προγράμματος ήταν 1.983.896.890 € με συνολικό κόστος Δημόσιας Δαπάνης 1.271.515.002 €. Διοικείται από εννιαμελές Διοικητικό Συμβούλιο, αντιπροσωπευτικό όλης της περιοχής παρέμβασης ενώ περιλαμβάνει ως μετόχους 24 Δήμους και 1 κοινότητα, 2 Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις, 2 Τ.Ε.Δ.Κ., 30 Συλλογικούς Φορείς και 56 ιδιώτες.

Οι στόχοι της ΑΝ.ΒΟ.ΠΕ. είναι:

- ▶ Η τοπική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της γεωγραφικής περιοχής, στην οποία δραστηριοποιείται.
- ▶ Η σύνταξη μελετών και η διεξαγωγή ερευνών για την πραγματοποίηση των αναπτυξιακών οραμάτων της περιοχής.
- ▶ Η επεξεργασία, σύνταξη, υποβολή και υλοποίηση αναπτυξιακών προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τις Εθνικές Αρχές
- ▶ Η ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής παρέμβασης και η κινητοποίηση του τοπικού πληθυσμού, προκειμένου να αξιοποιηθούν τα πλεονεκτήματα αυτά σε όφελος των τοπικών κοινωνιών.

Τα έργα που έχει υλοποιήσει η ΑΝ.ΒΟ.ΠΕ στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader II στο δήμο Δημητσάνας έχουν να κάνουν με δράσεις του μέτρου 3 του αγροτουρισμού που στοχεύουν στη δημιουργία βασικής τουριστικής υποδομής όπως και στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους επισκέπτες. Στόχος η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος με την ενθάρρυνση δράσεων δημιουργίας εναλλακτικών και ήπιων μορφών τουρισμού όπως ο οικοτουρισμός, χειμερινός, εναλλακτικός, φυσιολατρικός, περιηγητικός, θρησκευτικός, κ.ά. Βασική παράμετρος σ' αυτή τη λογική είναι η διατήρηση του τοπικού πληθυσμού και του τρόπου ζωής, η ορθολογική αξιοποίηση των φυσικών πόρων και η σύνδεση του επισκέπτη με τη περιοχή.

Στα πλαίσια των δράσεων αυτών της Κοινοτικής πρωτοβουλίας Leader II, πραγματοποιήθηκαν επενδύσεις δημιουργίας δύο αγροτουριστικών καταλυμάτων στην Δημητσάνα, συνολικού προϋπολογισμού 63.456.187 € με τη συμμετοχή Leader σε ποσοστό 60%. Επιπρόσθετα, αναπτύχθηκαν δύο επενδύσεις που αφορούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού υπαίθριων δραστηριοτήτων στη περιοχή του Λούσιου ποταμού, στην Καρύταινα συνολικού προϋπολογισμού 68.056.489 € με ποσοστό επιδότησης εξίσου 60%. Τα αποτελέσματα των επενδύσεων αυτών συμβάλλουν στην ενίσχυση και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος στη περιοχή μελέτης.

4.4.3. Leader plus

Μέσω της υλοποίησης της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader plus 2002-2008 η ΟΤΑ με σύνθημα και θέμα συσπείρωσης «Παλμοί πολιτισμού στους φιλόξενους δρόμους της καρδιάς της θελακτικής Πελοποννήσου» στοχεύει στην ανάδειξη και στην τουριστική αξιοποίηση της περιοχής παρέμβασης, στη δημιουργία, βελτίωση και αναβάθμιση της ποιότητας των υπάρχοντων υποδομών και υπηρεσιών της τουριστικής προσφοράς της περιοχής, στην καθιέρωση της ποιότητας και την ανάδειξη τοπικών παραδοσιακών προϊόντων, στη διασύνδεση τομέων και δραστηριοτήτων προκειμένου να ενισχυθεί και να επιτευχθεί η προστιθέμενη αξία της τοπικής ταυτότητας, της τοπικής παραγωγής και κατ' επέκταση της τουριστικής προσφοράς.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Leader plus υιοθετεί **δύο γενικούς αναπτυξιακούς στόχους**, που είναι:

- ✦ Η ολοκληρωμένη, υψηλής ποιότητας, αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω πιλοτικών εφαρμογών.
- ✦ Η ενίσχυση της προσπάθειας για άρση της απομόνωσης των περιοχών σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής.

Το LEADER+ διαρθρώνεται με βάση τρεις **άξονες προτεραιότητας**:

❖ **Άξονας προτεραιότητας 1: Ολοκληρωμένες και πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης**

Ο άξονας περιλαμβάνει 6 μέτρα που είναι :

1. Παρεμβάσεις αγροτικού τουρισμού ολοκληρωμένης προσέγγισης
2. Μικρές βιοτεχνικές επιχειρήσεις στον αγροτικό χώρο
3. Στήριξη της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητας με αξιοποίηση σύγχρονης τεχνολογίας και τεχνογνωσίας
4. Υποστηρικτικές ενέργειες
5. Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
6. Τεχνική στήριξη Φορέων Υλοποίησης (Ομάδων Τοπικής Δράσης)

Σκοπός είναι η προσπάθεια δημιουργίας μιας ζωντανής εξελισσόμενης υπαίθρου με προοπτικές ανάπτυξης. Αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και των φυσικών πόρων. Τα αναμενόμενα αποτελέσματα αφορούν: α) τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, β) την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων και συμπληρωματικών πηγών εισοδήματος και γ) την προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

❖ **Άξονας προτεραιότητας 2: Στήριξη της συνεργασίας μεταξύ αγροτικών περιοχών και διακρατική συνεργασία**

Ο άξονας αποτελείται από δύο μέτρα :

1. Συνεργασία μεταξύ περιοχών της Ελλάδας: διατοπική – διαπεριφερειακή συνεργασία
2. Συνεργασία μεταξύ περιοχών δύο ή περισσότερων κρατών μελών: διακρατική συνεργασία

Σκοπός είναι η μεταφορά τεχνογνωσίας, η υιοθέτηση των βέλτιστων πρακτικών για την αγροτική ανάπτυξη και η συμπληρωματικότητα με τις δράσεις για την αγροτική ανάπτυξη που χρηματοδοτούνται από τα ΠΕΠ και το Ε.Π. Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου. Αναμένεται μετά την εφαρμογή του άξονα η δημιουργία δικτύων συνεργασίας.

❖ **Άξονας προτεραιότητας 3: Δικτύωση του συνόλου των Αγροτικών περιοχών, καθώς και των φορέων Αγροτικής Ανάπτυξης**

Ο άξονας αποτελείται από δύο μέτρα:

1. Λειτουργία Δικτύου LEADER+
2. Λειτουργία Ελληνικής Μονάδας Εμπύκωσης Δικτύου LEADER+

Σκοπός είναι η προώθηση εμπειριών και τεχνογνωσίας μεταξύ όλων των περιοχών ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης ενώ τα αναμενόμενα αποτελέσματα: α) η ανταλλαγή και μεταφορά εμπειριών και πετυχημένων πρακτικών, β) Η τόνωση και ολοκλήρωση της συνεργασίας μεταξύ περιοχών γ) η πληροφόρηση και αποκόμιση διδαγμάτων για την αγροτική

ανάπτυξη δ) η ανάπτυξη κατάλληλης μεθοδολογίας και διάχυση αυτής στις αγροτικές περιοχές και ε) η χρήση σύγχρονης τεχνολογίας και η διάχυση της τεχνογνωσίας.

❖ **Άξονας Προτεραιότητας 4: Διαχείριση- Παρακολούθηση-Αξιολόγηση του Προγράμματος**

Για την επιτυχία των στόχων και την έγκαιρη υλοποίηση της παρέμβασης, καθώς και την εξασφάλιση της μέγιστης αποτελεσματικότητας, συμπληρωματικότητας και χρηστής διαχείρισης των πόρων, λαμβάνοντας υπόψη τις υποχρεώσεις που επιβάλλουν οι νέοι διαρθρωτικοί Κανονισμοί, είναι απαραίτητο να δημιουργηθεί ειδική μονάδα διαχείρισης της πρωτοβουλίας και εθνική επιτροπή παρακολούθησης αυτής.

Η αξιολόγηση, επιλογή και έγκριση των έργων/υποέργων του τοπικού προγράμματος LEADER+ γίνεται από την Ομάδα Τοπικής Δράσης με διαφανείς και αντικειμενικές διαδικασίες. Η Ομάδα Τοπικής Δράσης πληροφορεί τους εν δυνάμει τελικούς αποδέκτες για τις δυνατότητες συγχρηματοδότησης στα πλαίσια του τοπικού προγράμματος LEADER+. Επίσης, έχει την ευθύνη για την επιλογή ή απόρριψη ένταξης έργου/υποέργου στο τοπικό πρόγραμμα σύμφωνα με τα κριτήρια επιλογής που εγκρίνονται από την Επιτροπή Παρακολούθησης. Κατά την εφαρμογή του LEADER +ασκούνται έλεγχοι σε 3 επίπεδα. Το συνολικό κόστος του τοπικού προγράμματος της ΑΝ.ΒΟ.ΠΕ. ανέρχεται στα 13.220.792,46 € και η Δημόσια Δαπάνη στα 9.000.000,00 €. Τα έργα που έχουν υλοποιηθεί στην περιοχή μελέτης εντάσσονται στον άξονα προτεραιότητας 1 και παραθέτονται στη συνέχεια διαρθρωμένα κατά μέτρο ³² και δράση.

ΜΕΤΡΟ 1.2. : Ενισχύσεις σε Επενδύσεις – Στήριξη στην Επιχειρηματικότητα

- ▶ Στα πλαίσια της δράσης 1.2.1.1. -Δημιουργία και βελτίωση των υποδομών διανυκτέρευσης για τη συμπλήρωση της δυναμικότητας της περιοχής- έχουν πραγματοποιηθεί 2 επενδύσεις συνολικού προϋπολογισμού 598.627,19 € με ποσοστό Δημόσιας Δαπάνης 60% ήτοι 359.176,31 €.
- ▶ Στα πλαίσια της δράσης 1.2.1.2. - Δημιουργία και βελτίωση των υποδομών εστίασης για τη συμπλήρωση της δυναμικότητας της περιοχής- έχουν πραγματοποιηθεί 2 επενδύσεις συνολικού προϋπολογισμού 239.458,14 € με τη Δημόσια Δαπάνη να ανέρχεται στα 143.674,88 € (60%).
- ▶ Στα πλαίσια της δράσης 1.2.2.1.- Βιοτεχνικές μονάδες (οικοτεχνία, χειροτεχνία, παραγωγή ειδών παραδοσιακής τέχνης, κλπ.)- έχουν ιδρυθεί 2 μονάδες συνολικού προϋπολογισμού 41.755,19 € με Δημόσια Δαπάνη 25.053,11 €
- ▶ Στα πλαίσια της δράσης 1.2.2.6.- Επιχειρήσεις παραγωγής ειδών διατροφής μετά την πρώτη μεταποίηση- έχει ενταχθεί 1 επένδυση συνολικού κόστους 253.366 € με Δημόσια Δαπάνη 152.019,6 €.
- ▶ Στα πλαίσια της δράσης 1.2.3.1.- Εγκατάσταση συστημάτων διασφάλισης ποιότητας (ISO - HACCP)- έχουν γίνει 2 εγκαταστάσεις συνολικού κόστους 18.800 € με 75% επιδότηση ήτοι 14.100 €.

³² Μέτρο: Το μέσο με το οποίο υλοποιείται ένας άξονας προτεραιότητας σε πολυετή βάση και το οποίο επιτρέπει την χρηματοδότηση των πράξεων. [(Αθ.Δ.Παπαδοσκαλόπουλος –Μ.Σ Χριστοφάκης, (2002).op.nap.,σ.138]

ΜΕΤΡΟ 1.4. : Προστασία, Ανάδειξη και Αξιοποίηση Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

- ▶ Στα πλαίσια της δράσης 1.4.2.3.- Μουσεία αγροτικής, λαογραφικής και πολιτιστικής κληρονομιάς- στον οικισμό Καρκαλού ιδρύεται 1 Μουσείο Λαογραφικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς συνολικού κόστους 88.000€ με ποσοστό επιδότησης 100% (ΕΓΤΠΕ-Π 66.000€ και Υπουργείο Γεωργίας 22.000€) Τα εκθέματα θα περιλαμβάνουν λαογραφικό υλικό από την υπάρχουσα συλλογή του δήμου Δημητσάνας.

Έτσι λοιπόν η δράση της ΑΝ.ΒΟ.ΠΕ. στον Δήμο Δημητσάνας και στην περιοχή που την πλαισιώνει κρίνεται πολύτιμη, συγκεκριμενοποιείται στην ανάδειξη και την τουριστική αξιοποίηση της περιοχής παρέμβασης ως διαρκώς επισκέψιμης Ιστορικής Πινακοθήκης του ανθρώπινου Πολιτισμού, τα έργα της οποίας εκτίθενται στο αναλλοίωτο κλιματογεωφυσικό περιβάλλον που τον ανέπνευσε, προσδίδοντας στα χαρακτηριστικά του την αίσθηση του μέτρου.

4.5. Ο Αναπτυξιακός Νόμος υπ' Αριθ. 3299/2004 - Κίνητρα Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη και την Περιφερειακή Σύγκλιση.

Σκοπός του αναπτυξιακού νόμου 3299/2004 και της τροποποίησης του με τον 3522/2006, είναι η ενίσχυση ιδιωτών και ιδιωτικών επιχειρήσεων στην πραγματοποίηση νέων επενδύσεων με όλα τα πολλαπλασιαστικά οφέλη που αυτό έχει για την Εθνική Οικονομία. Στοχεύει δηλαδή στην ενδυνάμωση της ισόρροπης ανάπτυξης, την αύξηση της απασχόλησης, την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, την προώθηση της τεχνολογικής αλλαγής και της καινοτομίας, την προστασία του περιβάλλοντος, την εξοικονόμηση ενέργειας και την επίτευξη της περιφερειακής σύγκλισης.

Ο Επενδυτικός Νόμος χορηγεί ελκυστικά κίνητρα για επενδύσεις άνω των 100.000€ σε όλους τους τομείς της οικονομίας, που υλοποιούνται στο σύνολο της Ελληνική Επικράτειας από επιχειρήσεις ανεξάρτητα μεγέθους, δίνοντας έμφαση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και στους ανερχόμενους κλάδους της οικονομίας. Οι αλλαγές που επέφερε ο 3522/2006 σε σχέση με τον 3299/04 έγκεινται κυρίως στο διαχωρισμό της χώρας σε τρεις περιοχές ενίσχυσης επενδυτικών σχεδίων (έναντι τεσσάρων), και στα ποσοστά των ενισχύσεων ανάλογα με την περιοχή και το ύψος της επένδυσης.

Τα είδη των παρεχομένων ενισχύσεων είναι (εναλλακτικά):

- Επιχορήγηση ή / και Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης,
- Φορολογική απαλλαγή και
- Επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης από το επενδυτικό σχέδιο απασχόλησης

Στο δημοτικό διαμέρισμα Δημητσάνας, έχουν υπαχθεί στον αναπτυξιακό νόμο 3299/04, επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο τομέα του τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα έχουν εγκριθεί 4 επενδύσεις που αφορούν μετατροπές παραδοσιακών κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες συνολικού προϋπολογισμού 2.049.740 € και Δημόσιας Δαπάνης 922.383 €.

4.6. Ο Α' ΚΑΙ Ο Β' ΒΑΘΜΟΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Σε επίπεδο Δήμου, αυτό που εύκολα διαπιστώνει κανείς, είναι η έλλειψη διάχυσης των πληροφοριών, συντονισμού δράσεων, γνώσης και τεχνογνωσίας, δυσκολία στην απορρόφηση εθνικών και κοινοτικών κονδυλίων και αξιοποίησή των. Το γεγονός αυτό έχει ως απόρροια, η όποια παρέμβαση στο όνομα της ανάπτυξης, να γίνεται ασύμμετρα είτε από δημοτική αρχή είτε από ιδιώτες.

Παρόλα αυτά, ύστερα από προσωπικές συνεντεύξεις τοπικών παραγόντων, παρατηρήθηκε ένας προσανατολισμός της δημοτικής αρχής στις υποδομές πολιτισμού και στη βελτίωση ποιότητας ζωής των κατοίκων. Στα πλαίσια των κρατικών ενισχύσεων οι βλέψεις της τοπικής αρχής επικεντρώνονται στην ύδρευση και στην αποκατάσταση του δικτύου, στην αποκατάσταση οδικού δικτύου και στις υποδομές διαχείρισης απορριμμάτων. Συν τις άλλους, γίνονται προσπάθειες αξιοποίησης ιστορικών μνημείων αλλά και συντήρησής τους. Συγκεκριμένα, η αποκατάσταση και αξιοποίηση των οικιών Παλαιών Πατρών Γερμανού, Αντωνόπουλου και του κτιρίου του Παρθεναγωγείου Δημητσάνας. Επιπλέον, σχεδιάζεται η διάνοιξη περικφερειακού δρόμου και η δημιουργία Δημοτικού parking προκειμένου να αντιμετωπισθεί το κυκλοφοριακό πρόβλημα. Ελπιδοφόρο επίσης μήνυμα αποτελεί η ίδρυση Πολιτιστικού και Συνεδριακού Κέντρου δυναμικότητας 400 θέσεων. Πλην της Δημητσάνας, τα υπόλοιπα δημοτικά διαμερίσματα του δήμου βρίσκονται σε απόσταση από τον άξονα ανάπτυξης της έδρας.

Σύμφωνα με την επεξεργασία του υλικού των συνεντεύξεων στους παράγοντες της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αρκαδίας, η Νομαρχία στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της συμβάλλει στην προβολή και ανάδειξη του Δήμου- όπως και με τους υπόλοιπους δήμους του νομού-, στην διατήρηση της προστασίας και καθαρότητας του Λούσιου ποταμού καθώς και κάποιες βελτιώσεις του επαρχιακού δικτύου. Ακόμη, ενισχύει τις πολιτιστικές εκδηλώσεις του δήμου.

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στα αναπτυξιακά εργαλεία των Ο.Τ.Α. Ε.Π.Τ.Α.(1998-2004) και «Θηρέας» (2005-2009) καθώς και στα έργα του δήμου που έχουν ενταχθεί σε αυτά.

4.6.1. Ειδικό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ε.Π.Τ.Α.)

Το Ε.Π.Τ.Α. είναι ένα ειδικό αναπτυξιακό πρόγραμμα που καταρτίστηκε από την Επιτροπή της παραγράφου 6 του άρθρου 13 του Ν. 2539/97 για τη συγκρότηση Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης, και αφορά την πραγματοποίηση των υποδομών και την υποστήριξη της οργάνωσης, και λειτουργίας των Δήμων και Κοινοτήτων που προβλέπονται από το άρθρο 1 του παραπάνω νόμου, καθώς και την πραγματοποίηση δημοσίων επενδύσεων τοπικής ανάπτυξης.

Το πρόγραμμα είχε κατ' αρχήν πενταετή διάρκεια (1998-2004) και οι πόροι του προέρχονταν από κεντρικούς αυτοτελείς πόρους, από το πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων και από Εθνικά - Κοινοτικά προγράμματα και πρωτοβουλίες. Βασικά κριτήρια ένταξης έργων στο Ε.Π.Τ.Α. ήταν η συμβολή της υπό ένταξη μελέτης- έργου- ενέργειας στην ανάδειξη της ενότητας ενός Δήμου, η συμβολή τους στην εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία του, η εξασφάλιση ενός ελάχιστου κοινωνικών και τεχνικών υποδομών, η ωριμότητα των έργων, η προώθηση της διαδημοτικής συνεργασίας και γενικότερα ο σχεδιασμός των δράσεων σε ευρύτερες προγραμματικές ενότητες.

Το Ε.Π.Τ.Α. επιδιώκει: (1) το συντονισμό του συνόλου των επιμέρους πολιτικών που εφαρμόζονται για την πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση, συμπεριλαμβανομένων και των Κοινοτικών πολιτικών, με κατεύθυνση την ενίσχυση του αναπτυξιακού ρόλου των ΟΤΑ, (2) την ορθολογική αξιοποίηση των χρηματοδοτήσεων που κατευθύνονται στους πρωτοβάθμιους

Ο.Τ.Α., έτσι ώστε να βελτιώνεται η αποδοτικότητά τους, και (3) την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των Ο.Τ.Α.

Στο Δήμο Δημητσάνας ολοκληρώθηκαν τα παρακάτω έργα στα πλαίσια του Ε.Π.Τ.Α.:

Πίνακας 11: Έργα του Δήμου που έχουν υπαχθεί στο πρόγραμμα Ε.Π.Τ.Α.

Τίτλος Έργου	Εγκεκριμένος Προϋπολογισμός (€)
Ανάπλαση – οδοποιία στο Δ.Δ. Ζάτουνας	58.694,06
Ανακαίνιση-Αναπαλαίωση κτιρίου για στέγαση του Δημαρχείου	630.961,12
Μελέτες προετοιμασίας Έργων ΕΠΤΑ	37.782,63
Ασφαλτόστρωση δρόμου Ζάτουνας –Μάρκου - Αναπλάσεις	373.075,77
Σύνολο Φορέα	1.100.513,58

Πηγή: Διαχειριστική Αρχή του ΠΕΠ Πελοποννήσου

4.6.2. «Θησέας»

Με την πεποίθηση ότι η άσκηση αποτελεσματικής και ποιοτικής διοίκησης των τοπικών υποθέσεων συνδέεται με την υποστήριξη της επενδυτικής δραστηριότητας των Ο.Τ.Α. και την ορθολογική και διαφανή κατανομή των πόρων που κατευθύνονται σε αυτούς, το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, προχώρησε στην κατάρτιση του αναπτυξιακού προγράμματος «Θησέας».

Πρόκειται για ένα πρόγραμμα με κύριο χαρακτηριστικό τη χρηματοδότησή του, η οποία δεν εξασφαλίζεται μόνο από τους θεσμοθετημένους πόρους της Αυτοδιοίκησης, όπως συνέβει με το πρόγραμμα Ε.Π.Τ.Α. Η Κεντρική Διοίκηση συμμετέχει στο πρόγραμμα «Θησέας» σε ποσοστό 35% των πόρων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και διαρκεί για την πενταετία 2005-2009.

Το «Θησέας» επιχειρεί να συγκροτήσει μια ολοκληρωμένη πολιτική για τους Ο.Τ.Α., η οποία θα ενισχύσει τον αναπτυξιακό ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, μέσω συντονισμένων δράσεων και χρηματοδοτήσεων έτσι ώστε να :

- ☑ Προωθηθεί η μετεξέλιξη των Ο.Τ.Α. σε πραγματικά αυτοδιοικούμενους οργανισμούς, με στόχο τη μείωση του χάσματος μεταξύ του πολίτη και της εξουσίας.
- ☑ Ενισχυθεί η ικανότητα της διοίκησης των Ο.Τ.Α. να διαχειρίζεται τις τοπικές υποθέσεις με διαφάνεια, νομιμότητα και σεβασμό στα δικαιώματα των πολιτών
- ☑ Προσδιοριστούν οι επιτελικές αρμοδιότητες των κεντρικών υπηρεσιών και να υποστηριχθεί η μεταφορά των αρμοδιοτήτων που αφορούν τοπικές υποθέσεις στην πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση βάσει των αρχών της αποκέντρωσης, της επικουρικότητας και της αποτελεσματικότητας
- ☑ Ενισχυθεί η ανάπτυξη των Ο.Τ.Α. σε ορεινές και νησιωτικές προβληματικές περιοχές

- ☒ Αναδειχθεί η ισόρροπη και βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη ως στόχος κύριας εθνικής προτεραιότητας.

Από το σύνολο του προγράμματος «Θησέας» ποσού 3.500 δις ευρώ, στη Περιφέρεια Πελοποννήσου διατίθεται συνολικά το 9,90% του Προγράμματος, δηλαδή ποσό 346.500€. Η τυπική κατανομή του 45% των πόρων του προγράμματος αφορά ποσό 1.575.000.000€, από το οποίο διατίθεται στην Περιφέρεια Πελοποννήσου ποσό 155.956.500€. Από το παραπάνω ποσό το 8% θα διατεθεί για την υλοποίηση έργων διαδημοτικής συνεργασίας. Ο κατάλογος των έργων που ακολουθεί, περιλαμβάνει έργα που έχουν ενταχθεί ή είναι υπό ένταξη για το δήμο Δημητσάνας.

Πίνακας 12: Κατάλογος έργων του Δήμου που υπάγονται στο «Θησέας»

Τίτλος Έργου	Κατάσταση	Εγκεκριμένος Προϋπολογισμός (€)
Αντικατάσταση δικτύου ύδρευσης στο Δ.Δ. Ριζοσπηλιάς	Οριστική Ένταξη	100.000,00
Αντικατάσταση δικτύου ύδρευσης στο Δ.Δ Ράδου	Οριστική Ένταξη	74.374,52
Ασφαλτοστρώσεις τσιμεντοστρώσεις δημοτικών δρόμων των Δ.Δ. Δημητσάνας, Ζυγοβιστίου, Μελισσόπετρας, Παναγιάς, Ράδου και Ριζοσπηλιάς και των Οικισμών Παλαιοχωρίου και Καρκαλού	Προένταξη	90.000,00
Αναπλάσεις φωτισμός των Δ.Δ. Δημητσάνας, Ζάτουνα, Ζυγοβιστίου, Μελισσόπετρας, Παναγιάς, Ράδου και Ριζοσπηλιάς και των Οικισμών Παλαιοχωρίου και Καρκαλού	Προένταξη	59.617,37
Μελέτη για κατασκευή μονάδας επεξεργασίας αποβλήτων στο Δ.Δ. Δημητσάνας	Προένταξη	30.000,00
Κατασκευή μονάδας επεξεργασίας αποβλήτων στο Δ.Δ. Δημητσάνας	Προένταξη	269.234,74
Αλλαγή εξωτερικού και εσωτερικού δικτύου ύδρευσης στο Δ.Δ. Ζυγοβιστίου	Προένταξη	179.974,00
Συντήρηση υδροσυλλόγων και αντικατάσταση εξωτερικών δικτύων ύδρευσης του Δ.Δ. Δημητσάνας	Προένταξη	385.026,00
Βελτώσεις δημοτικής και αγροτικής οδοποιίας των Δ.Δ. Δημητσάνας, Ζάτουνα, Ζυγοβιστίου, Μελισσόπετρας, Παναγιάς, Ράδου και Ριζοσπηλιάς και των Οικισμών Βλόγγου, Μάρκου, Παλαιοχωρίου και Καρκαλού	Προένταξη	149.617,37
ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΡΕΑ		1.337.817,00

Πηγή: Τμήμα «Θησέας» ΠΕΠ Πελοποννήσου

Όπως παρατηρείται στον πίνακα, τα έργα που έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα «Θησέας» είναι υδρευτικά ενώ αυτά που είναι σε διαδικασία προένταξης αφορούν συγκοινωνιακά έργα-μεταφορές, ύδρευση, αναπλάσεις και φωτισμούς οικισμών, αποχέτευση – επεξεργασία λυμάτων και μια μελέτη.

Ανάμεσα στις αναπτυξιακές διαδικασίες και πολιτικές για την περιοχή, δεν θα μπορούσε να μη συμπεριληφθεί η αρωγή των Συλλόγων: Πατριωτικοί, Πολιτιστικοί, Εμπορικοί, Κυνηγετικοί, Αθλητικοί, Αγροτικοί που εδρεύουν σε διάφορα μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού, όπου υπάρχουν δημότες. Όλοι υποκινούμενοι από το αίσθημα της φιλοπατρίας, συνδράμουν ουσιαστικά και σημαντικά στην αναζωογόνηση του τόπου, σε συνεργασία με την Δημοτική Αρχή και τους εκάστοτε Κυβερνητικούς φορείς.

5. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5.1. Η Μεθοδολογία της Στρατηγικής Ανάλυσης των Προοπτικών Ανάπτυξης της Περιοχής Μελέτης: η Ανάλυση Swot ως Σύστημα Υποβοήθησης Λήψης Αποφάσεων.

Σε αντίθεση με τα προηγούμενα κεφάλαια, όπου έγινε προσπάθεια να δοθεί μία ρεαλιστική εικόνα της υπάρχουσας και της προϋπάρχουσας κατάστασης στο δήμο Δημητσάνας, κύριος σκοπός του κεφαλαίου αυτού, καθώς, είναι να διερευνηθούν οι αναπτυξιακές προοπτικές της περιοχής. Η προσπάθεια αυτή βασίζεται στο πρώτο και το τρίτο κεφάλαιο όπου αναδείχθηκαν τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα και τα χαρακτηριστικά της περιοχής που εν μέρει προσδιορίζουν το εύρος των δυνατοτήτων. Προκειμένου να αποσαφηνιστεί αυτή η εικόνα είναι απαραίτητη η συμβολή της ανάλυσης SWOT.

Η ανάλυση SWOT μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανάπτυξη και αξιολόγηση εναλλακτικών δράσεων, μέσω της ανάλυσης των Δυνατών και Αδύνατων σημείων της περιοχής, των επιχειρησιακών Ευκαιριών και Κινδύνων/ Απειλών που εντοπίζονται. Στόχος της ανάλυσης SWOT είναι η ολοκλήρωση, στο πλαίσιο ενός ερευνητικού προγράμματος, των ενδογενών χαρακτηριστικών της προς μελέτη περιοχής και των καθοριστικών της παραγόντων του περιβάλλοντος στο οποίο εκτελείται ή πρόκειται να εκτελεστεί.

Πίνακας 13: Στοιχεία της ανάλυσης SWOT

Strength = δύναμη = πόροι ή ικανότητες ενός οργανισμού που μπορεί να χρησιμοποιήσει αποτελεσματικά προκειμένου να επιτύχει τους στόχους του.	Weakness = αδυναμία = περιορισμοί, ελαττώματα ή ατέλειες στην οργάνωση που εμποδίζουν τον οργανισμό στην επίτευξη των στόχων του.
Opportunity = ευκαιρία = οποιαδήποτε ευνοϊκή κατάσταση, αλλαγή ή συγκυρία στο εξωτερικό περιβάλλον που μπορεί να ωφελήσει τον οργανισμό.	Threat = κίνδυνος = οποιαδήποτε δυσμενής κατάσταση στο περιβάλλον του οργανισμού που μπορεί να αποβεί καταστροφική στην επίτευξη της στρατηγικής του ή για την επιβίωσή του.

Πηγή: Πανεπιστήμιο Πατρών (2003), σελ. 34

5.1.2. Ανάλυση SWOT Δήμου Δημητσάνας

Σύμφωνα με την ανάλυση που προηγήθηκε, ταξινομούνται σε σύννοψη κατ' αναλογία με τα τεταρτημόρια της ανάλυσης SWOT, τα βασικά χαρακτηριστικά τη, τα οποία προσδιορίζουν τις κύριες συνιστώσες της αναπτυξιακής διαδικασίας του δήμου και γενικότερα της ορεινής Αρκαδίας.

5.1.2.1. Δυνατά Σημεία / Πλεονεκτήματα (S)

- ◆ Η Αρκαδία ευρισκόμενη στο κέντρο της Πελοποννήσου, συνδέει τη νότια Πελοπόννησο με τη βόρεια, συνεπώς και με την υπόλοιπη Ελλάδα. Η απόσταση της πρωτεύουσας Τρίπολης από το μητροπολιτικό κέντρο της χώρας, είναι μόλις 2 ώρες και η πρόσβαση ιδιαίτερα ασφαλής. Η Δημητσάνα απέχει 64 χ.λ.μ. από την Τρίπολη, επομένως γειτνιάζει με την Αθήνα αλλά και την Πάτρα - πύλη εισόδου-εξόδου της Πελοποννήσου. Η εκμετάλλευση αυτού του πλεονεκτήματος εξαρτάται από τις διαθέσιμες υποδομές του νομού. Τα έργα υποδομής του Β' και Γ' ΚΠΣ, η βελτίωση των οδικών μεταφορών, η δημιουργία υποδομών διαχείρισης, διακίνησης και διαμετακόμισης εμπορευμάτων, μπορούν να διευκολύνουν την προσπελασιμότητα και προσέγγιση των ορεινών οικισμών, να συντελέσουν στην κατάπαυση του κοινωνικού αποκλεισμού και να συνεισφέρουν στην τουριστική ανάπτυξή τους.

Πίνακας 14: Χιλιομετρικές αποστάσεις

Διαδρομή	Απόσταση σε χλμ.
Δημητσάνα - Αθήνα	215
Δημητσάνα - Τρίπολη	64
Δημητσάνα - Μεγαλόπολη	40
Δημητσάνα - Βυτίνα	23
Δημητσάνα - Σπάρτη	125
Δημητσάνα - Καλαμάτα	157
Δημητσάνα - Αρχαία Ολυμπία	71

Πηγή: <http://www.dimitsana.gr/>

- ◆ Η γεωγραφική θέση του δήμου Δημητσάνας μπορεί να δημιουργήσει ένα ανοικτό σύστημα οικονομικών σχέσεων με τους όμορους δήμους. Η Δημητσάνα ως πόλος τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να συνδέεται δορυφορικά με οικισμούς και διαμερίσματα δήμων της ευρύτερης περιοχής έτσι ώστε η ανάπτυξη της περιοχής να βασιστεί στην ιδανική φέρουσα ικανότητα (optimal carrying capacity).
- ◆ Η θέση του Δήμου παρέχει τη δυνατότητα και επιβάλλει τη δικτύωση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων του με τους πόρους της ευρύτερης περιοχής της Δημητσάνας αλλά και ολόκληρου του νομού και της περιφέρειας Πελοποννήσου.
- ◆ Τέσσερα δημοτικά διαμερίσματα και ένας οικισμός του δήμου έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί οικισμοί, οι οποίοι διασώζουν και διατηρούν την παραδοσιακή αρκαδική αρχιτεκτονική.
- ◆ Πλούσια η περιοχή σε μυθολογικά, αρχαιολογικά και ιστορικά στοιχεία.
- ◆ Αξιόλογα φυσικά χαρακτηριστικά και σχετικά αλώβητο φυσικό περιβάλλον, το οποίο απέφυγε την αλλοίωση λόγω της μικρής τουριστικής ανάπτυξης.
- ◆ Η πολιτιστική κληρονομιά η τοπική παράδοση, η διατήρηση εθίμων και παραδοσιακών τρόπων ζωής, διαμορφώνουν μία ελκυστική για τον επισκέπτη φυσιογνωμία.
- ◆ Ο Λούσιος ποταμός και η κοιλάδα του μπορούν να συμβάλλουν τα μέγιστα στην οικονομία του τόπου. Οι υδάτινοι πόροι και η υδροδυναμική τους, δύνανται να αξιοποιηθούν ως πηγή ανανεώσιμης ενέργειας. Ήδη μελετάται το ενδεχόμενο ίδρυσης υδροηλεκτρικού εργοστασίου στην περιοχή, σε περίπτωση που εκπληρώνονται οι προϋποθέσεις προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος του Λούσιου.
- ◆ Η χλωριδική φυσιογνωμία με την έντονη ποικιλότητα που ευνοεί και την ανάπτυξη

πλούσιας πανίδας, η μορφολογία του εδάφους, το υδάτινο στοιχείο και η βλάστηση, δημιουργούν ένα συνεχές και εναλλασσόμενο φυσικό τοπίο ιδιαίτερου κάλλους.

- ◆ Η μπαρούτη ως τοπικό προϊόν και ο ρόλος της στην ιστορία του Έθνους.
- ◆ Δυνατότητα να αποτελέσει έναν αγρο-οικοτουριστικό προορισμό.
- ◆ «Αγνά» αγροτικά προϊόντα, παρασκευή τοπικών ειδών διατροφής
- ◆ Ευνοϊκές συνθήκες για παραγωγή μικρής κλίμακας προϊόντων ποιότητας- βιολογικά προϊόντα.
- ◆ Ύπαρξη ενός δυναμικού δείγματος τοπικών επιχειρηματιών έτοιμο να δοκιμάσει νέες ιδέες, να ρισκάρει και να δραστηριοποιηθεί επαγγελματικά.
- ◆ Η πρόσφατη ίδρυση και λειτουργία του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, το οποίο μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη νέα αναπτυξιακή προσπάθεια της Περιφέρειας με την προαγωγή της Έρευνας και Ανάπτυξης και τη σύνδεσή της με τον παραγωγικό ιστό της περιοχής.
- ◆ Η περιοχή και ο νομός γενικότερα διαθέτει ένα πλούσιο σε ποιότητα ανθρώπινο δυναμικό το οποίο έχει μεταναστεύσει είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό και έχει διακριθεί σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και ιδιαίτερα στους τομείς των γραμμάτων της επιστήμης και της παραγωγής. Για την κινητοποίηση του δυναμικού αυτού είναι απαραίτητο να ενισχυθούν τα δίκτυα επικοινωνίας των Αρκάδων. Η οικονομική ενίσχυση από πλευράς πολιτείας που φέρνουν κοντά τους Αρκάδες κρίνεται απαραίτητη με τη «συνοδεία» φυσικά υποστηρικτικών υποδομών π.χ. συνεδριακό κέντρο.

5.1.2.2. Αδύνατα σημεία / Μειονεκτήματα (W)

- ◆ Η πληθυσμιακή συρρίκνωση, η γήρανση του πληθυσμού και η ερήμωση των σχολείων. Εντοπίζεται σημαντικό δημογραφικό πρόβλημα. Ο νομός Αρκαδίας έχει το υψηλότερο και αυξανόμενο ποσοστό φυσικής μείωσης του πληθυσμού στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Οι γεννήσεις υπολείπονται των θανάτων και ο μέσος όρος ηλικίας μεγαλώνει. Συρρίκνωση επίσης παρουσιάζει και ο αριθμός του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.
- ◆ Η γεωμορφολογία του εδάφους σε συνδυασμό με τις δύσκολες καιρικές συνθήκες που χαρακτηρίζονται από χιονοπτώσεις έχουν σαν αποτέλεσμα την απομόνωση των χωριών κυρίως κατά τη χειμερινή περίοδο. Τα προβλήματα επικοινωνίας που συνοδεύουν την γεωμορφολογία του νομού θα μπορούσαν να είχαν ξεπεραστεί εάν ο νομός είχε υψηλό επίπεδο μεταφορικών και επικοινωνιακών υποδομών. Όμως κάτι τέτοιο δεν ισχύει καθώς υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις τόσο στο οδικό όσο και στο σιδηροδρομικό και στις τηλεπικοινωνίες.
- ◆ Δυσκολία ενσωμάτωσης νέας τεχνολογίας στην τοπική οικονομία.
- ◆ Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού και εξειδίκευσης σε δεξιότητες.
- ◆ Η παραδοσιακή, εσωστρεφής και αναχρονιστική οργάνωση των επιχειρήσεων σε συνδυασμό με το μικρό μέγεθός τους. Κυριαρχία παραδοσιακών αγροτικών μονάδων που απασχολούν ως επί το πλείστον μικρό αριθμό εργαζομένων κυρίως μέλη της οικογένειας ενώ διευθύνονται συγκεντρωτικά από τον ιδιοκτήτη – επιχειρηματία που διεκπεραιώνει όλες σχεδόν τις λειτουργίες της επιχείρησης. Το μέγεθος της αγοράς, η σχεδόν μηδενική ενσωμάτωση καινοτομιών και νέων τεχνολογιών, ο εσωστρεφής προσανατολισμός των επιχειρήσεων, η απουσία δομών υποστήριξης σε συνδυασμό με την έλλειψη μηχανισμών διαρκούς εκπαίδευσης και ενημέρωσης των επιχειρηματιών επιδεινώνει την κατάσταση.
- ◆ Χαμηλή ανταγωνιστικότητα προϊόντων και αγορών.

- ◆ Σημαντική εξάρτηση από τον τουρισμό χωρίς πρόβλεψη αντιμετώπισης συνακόλουθων προβλημάτων (ρύπανση, υπεράντληση ύδατος, αλλαγές στο περιβάλλον κ.λ.π.)
- ◆ Έλλειψη σχεδιασμού και οργάνωσης συνολικών μέσων προβολής. Η προώθηση - διαφήμιση του τουριστικού προϊόντος παρουσιάζει ελλείψεις (περιορισμένη συνεργασία των ιδιωτικών με τους δημόσιους φορείς).
- ◆ Απουσία οργάνωσης στις υποδομές εστίασης και φιλοξενίας και συμφωνίας σε τοπικό επίπεδο.
- ◆ Χαρακτηρισμός ως προορισμός σαββατοκύριακου, εποχικότητα τουρισμού.
- ◆ Δεν υφίσταται αποδεκτό επίπεδο υποδομών στη περιοχή³³ και ιδιαίτερα στα εκτός έδρας δημοτικά διαμερίσματα που απαρτίζουν το δήμο. Ειδικότερα, υπάρχει έλλειψη βασικών υποδομών ύδρευσης και υδρευτικό πρόβλημα, κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες σε ορισμένα δημοτικά διαμερίσματα. Επιπλέον, ανυπαρξία οργανωμένων ΧΥΤΑ και υποδομής διαχείρισης απορριμμάτων καθώς επίσης συνεχιζόμενη είναι η έλλειψη σε υποδομές προστασίας του περιβάλλοντος (διαχείριση υγρών και στερεών αποβλήτων) με αποτελέσματα υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος. Η μέριμνα όσο αφορά τις κοινωνικές υποδομές (εκπαίδευση-υγεία-αθλητισμός-κοινωνική πρόνοια) δεν είναι επαρκής. Παθογένειες παρουσιάζει ο οδικός άξονας της περιοχής.
- ◆ Χωροταξική αναρχία, έντονο κυκλοφοριακό πρόβλημα και έλλειψη χώρων στάθμευσης.
- ◆ Διαρθρωτικά προβλήματα της αγοράς εργασίας, ιδιαίτερα εκείνα της υποαπασχόλησης, της ανεργίας κυρίως των νέων και των γυναικών, καθώς και χαμηλό ποσοστό συμμετοχής και απασχόλησης των νέων και των γυναικών.
- ◆ Χαμηλής παραγωγικότητας πρωτογενής τομέας, έλλειψη υποδομής στην μεταποίηση και τυποποίηση της παραγωγής. Ο δευτερογενής τομέας υστερεί σημαντικά. Δεν αξιοποιούνται τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει η περιοχή.
- ◆ Δυσκολία στην επίτευξη οικονομικών κλίμακας.

5.1.2.3. Ευκαιρίες (0)

- ◆ Προγράμματα Επιχειρηματικότητας για γυναίκες και νέους – Υλοποιούμενα προγράμματα πολυαπασχόλησης στον αγροτικό χώρο
- ◆ Η ύπαρξη συνχρηματοδοτικών προγραμμάτων, καθώς και ο νέος αναπτυξιακός νόμος δημιουργούν ευνοϊκό πλαίσιο για την ανάπτυξη της περιοχής.
- ◆ Η δυνατότητα ουσιαστικών παρεμβάσεων για την αναβάθμιση της οργάνωσης και λειτουργίας της Δημόσιας Διοίκησης κατά τη Δ΄ Προγραμματική Περίοδο.
- ◆ Η αύξηση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων των έργων υποδομής (Εθνική οδός Αθήνας-Τρίπολης). Προσέλκυση επενδύσεων, λόγω της γειννίας με την Αθήνα και της διευκόλυνσης της προσβασιμότητας με την ύπαρξη επαρκούς δικτύου αυτοκινητόδρομων.
- ◆ Αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφορικής για την ανάπτυξη και τη διανομή νέων τουριστικών προϊόντων, για την πρόσβαση στις πληροφορίες όπως και στις κοινωνικές και μορφωτικές υπηρεσίες(τηλε-εκπαίδευση).
- ◆ Εκμετάλλευση των τάσεων της διεθνούς τουριστικής αγοράς για εναλλακτικές θεματικές μορφές τουρισμού

³³ Ως «αποδεκτό επίπεδο υποδομών» μιας περιοχής, ορίζεται αυτό που εξασφαλίζει την ικανοποίηση των βασικών αναγκών για το περιβάλλον, τους μόνιμους κατοίκους και τους επισκέπτες.

- ◆ Η αύξηση της «εσωτερικής» τουριστικής κίνησης. Αυξανόμενη τάση «απόδρασης» των κατοίκων των αστικών κέντρων της χώρας προς το φυσικό περιβάλλον.
- ◆ Ο επιτυχημένος οικότουρισμός ή αγροτουρισμός καλύπτει όλο το χρόνο ένα ευρύ φάσμα προϊόντων από διαφορετικές αγορές και εποχές.
- ◆ Περαιτέρω ενίσχυση της τοπικής ελκυστικής για τον επισκέπτη φυσιογνωμίας, με τη δημιουργία και τη προβολή διακριτής τουριστικής ταυτότητας (brand name).
- ◆ Η αύξηση της ζήτησης από του καταναλωτές για προϊόντα ποιότητας (παραδοσιακά, οικολογικά και άλλα)
- ◆ Δυνατότητα απορρόφησης τοπικών προϊόντων από τον τριτογενή τομέα (ξενοδοχειακές μονάδες, μονάδες εστίασης)
- ◆ Πρόσφατη λειτουργία μεταπτυχιακού τμήματος Επιμόρφωσης Δημοσίων Υπαλλήλων στο Πανεπιστήμιο Αρκαδίας μετά από συνεργασία του ΑΔΕΔΥ και του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης.
- ◆ Ύπαρξη Υπουργικής Απόφασης του ΠΕΧΩΔΕ για διακήρυξη παραδοσιακών οικισμών ως «περιοχές αισθητικής αναβάθμισης». Πιθανότητα υπαγωγής δημοτικών διαμερισμάτων του δήμου σε χρηματοδοτημένο από Επιχειρησιακά Προγράμματα πρόγραμμα οικιστικής αναβάθμισης.

5.1.2.4. Κίνδυνοι (Τ)

- ◆ Η αδυναμία απορρόφησης πόρων των Κ.Π.Σ. και η καθυστέρηση ολοκλήρωσης των παρεμβάσεων στις υποδομές. Προϋποθέσεις για την απορρόφηση είναι η γρήγορη και καλή πληροφόρηση, η καλή στελέχωση των φορέων δημοσίων ή ιδιωτικών που εμπλέκονται σε διαδικασίες προγραμματισμού λήψης αποφάσεων και διεκδίκησης, η κοινωνική συνοχή και η συνειδητοποίηση.
- ◆ Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξαιτίας της έλλειψης υποδομών (ΧΥΤΑ) και της έλλειψης μέριμνας για διαχείριση υγρών και στερεών αποβλήτων.
- ◆ Έντονο δημογραφικό πρόβλημα και η μετανάστευση δυναμικών στοιχείων ανθρώπινου δυναμικού (brain drain), τροχοπέδη αξιοποίησης των τρεχουσών και μελλοντικών προοπτικών ανάπτυξης της περιοχής.
- ◆ Υψηλός και αυξανόμενος δείκτης γήρανσης πληθυσμού. Η γήρανση του εργατικού δυναμικού που ασχολείται με τη γεωργία και τη κτηνοτροφία. Σταδιακή εγκατάλειψη του πρωτογενή τομέα.
- ◆ Συνέχιση έλλειψης σχεδιασμού και οργάνωσης προβολής συνολικά δηλ. όσον αφορά τον κάτοικο, τον επιχειρηματία, τον Ο.Τ.Α.
- ◆ Αξιολόγηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος ως ποιοτικά χαμηλού. Χαμηλή ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος, λόγω τιμών, επιπέδου υπηρεσιών και έλλειψης διαφοροποίησης.
- ◆ Κίνδυνος άναρχης τουριστικής ανάπτυξης και απουσία τουριστικού σχεδιασμού που υπονομεύει τη βιωσιμότητα του τουριστικού προϊόντος
- ◆ Αδυναμία συντονισμού των τοπικών φορέων για τη διαμόρφωση στρατηγικής τουριστικής ανάπτυξης και στρατηγικής marketing του τουριστικού προϊόντος. Απουσία σύγκλισης του τοπικού πληθυσμού με τη δημοτική αρχή προς το κοινό όφελος.
- ◆ Η παρατεταμένη έλλειψη εφαρμογής καινοτομιών και νέων τεχνολογιών στη παραγωγική διαδικασία που αποδίδεται στο χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και τεχνολογικού αναλφαριθμητισμού του ανθρώπινου παραγωγικού δυναμικού.

- ◆ Οι συνεχιζόμενες ελλείψεις σε βασικές υποδομές περιβάλλοντος, ύδρευσης, αποχέτευσης και μεταφορών, οι οποίες προκειμένου να καλυφθούν δημιουργούν έντονους κινδύνους εγκλωβισμού στο μέχρι σήμερα μοντέλο ανάπτυξης.

5.2. Προσεγγίσεις για μια Πολιτική Αειφόρου Τουριστικής Ανάπτυξης στην Ορεινή Αρκαδία

5.2.1. Πολιτικές Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης – Εναλλακτικές προσεγγίσεις και εννοιολογικό περιεχόμενο αειφόρου ανάπτυξης.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ,³⁴ τον Ιούνιο του 2001, η αειφόρος ανάπτυξη ορίστηκε ως εξής: αντιμετώπιση των αναγκών της σημερινής γενιάς χωρίς να διακυβεύονται οι ανάγκες των επόμενων γενεών και διαμόρφωση οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής πολιτικής με αλληλοενισχυόμενο τρόπο.

Μια πολιτική για τον τουρισμό στον δήμο Δημητσάνας, με γνώμονα μια στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης, θα μπορούσε να αναλυθεί με προσεγγίσεις που παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις κυρίως ως προς την έμφαση της σχέσης τουρισμού και περιβάλλοντος, μια σχέση αμφίδρομη που καθιστά τον τουρισμό και το περιβάλλον δύο όρους «καταδικασμένους» να ζουν μαζί ή να χαθούν (Πολυξένη, 2004)

Αφενός ένας τουριστικός σχεδιασμός τομεακής πολιτικής ανάπτυξης για τον Νομό Αρκαδίας, με την έννοια του βιώσιμου τουρισμού (sustainable tourist development), θα εστίαζε την προσοχή του σε καθαρά οικονομική βάση και στην διατήρηση της οικονομικής τουριστικής δραστηριότητας σε μακροχρόνια βάση κατ' απόλυτη προτεραιότητα. Η ποιότητα του περιβάλλοντος θα αποτελούσε σ' αυτή την περίπτωση έναν απλό παράγοντα ανταγωνιστικότητας στον οποίο το περιβάλλον θα όφειλε την προστασία του. Μια τέτοια μορφή ανάπτυξης συνοδεύεται συνήθως από χαλαρή περιβαλλοντική νομοθεσία και ελλείψεις ελεγκτικούς μηχανισμούς που αναδεικνύουν μόνο βασικές πτυχές της προστασίας του περιβάλλοντος, εκείνες μόνο που αυστηρά στοχεύουν στην ανάδειξη του τουριστικού προϊόντος και στην μακροβιότητά του. Το περιβάλλον αποτελεί απλώς σε αυτές τις περιπτώσεις ένα υποσύνολο μέσα σε όλα τα άλλα που στο σύνολό τους διαμορφώνουν ένα ανταγωνιστικό τουριστικό προϊόν. Αφετέρου, μια περιβαλλοντική στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης που θα στήριζε την βιωσιμότητά της στα οικοσυστήματα, δεν θα ήταν ενδεδειγμένη για την περιοχή μας, εφόσον εφαρμόζεται κυρίως σε περιοχές που από περιβαλλοντικής απόψεως και οικοσυστημάτων παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον με μικρή ή ανύπαρκτη τουριστική ή άλλου είδους οικονομική δραστηριότητα, πλην ενίοτε του πρωτογενούς τομέα.

Αντιθέτως μια αειφορική προσέγγιση τουριστικής ανάπτυξης του ορεινού όγκου του Νομού Αρκαδίας, με την έννοια της οικολογικά βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης (tourism and sustainable development), θα έπρεπε να αποτελεί κυρίαρχη προτεραιότητα πολιτικής σύμφωνα με την οποία αποκτά ιδιαίτερη σημασία η σχέση ανάπτυξης και περιβάλλοντος, δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ποιότητα ζωής, και αναπτύσσεται μια στρατηγική πολιτικής αειφόρου ανάπτυξης, η οποία σε μεγάλο βαθμό έχει και στόχο μια πολιτική αποκέντρωσης και περιφερειακής ανάπτυξης.

Δομικά στοιχεία αυτής της πρότασης είναι:

³⁴ Βλ. για περισσότερες πληροφορίες http://europa.eu.int/comm./environment/-index_en .htm

- ✗ η προστασία του περιβάλλοντος (φυσικού και ανθρωπογενούς),
- ✗ η ανάπτυξη όλων των κλάδων της οικονομίας,
- ✗ η συνεχής ανατροφοδότηση του παραγωγικού ιστού με καινοτόμες αναπτυξιακές πρωτοβουλίες,
- ✗ η διατήρηση μιας ιδανικής ισορροπίας μέσα από συνεχή διαδικασία εξέλιξης και προσαρμογής,
- ✗ η ενεργός συμμετοχή των κατοίκων στις διαδικασίες ανάπτυξης,
- ✗ η ορθολογική διαχείριση των πόρων,
- ✗ η ανάδειξη και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του δομημένου περιβάλλοντος γενικότερα,
- ✗ η εφαρμογή μεθόδων που θα συμβάλλουν στην οικονομική αυτάρκεια και ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και
- ✗ η ανατροφοδότηση αυτής της ίδιας της ανάπτυξης, για την διατήρησή της στον χρόνο, συνδυαζόμενη με τις εκάστοτε απαιτούμενες αναπροσαρμογές.

Επιπλέον, η αειφόρος ανάπτυξη δεν περιορίζεται σε ορισμένες μόνο μορφές αλλά σε κάθε τουριστική δραστηριότητα. Δεν απαιτεί μεγάλες επενδύσεις και χωρίς να ζημιώνει συμπληρώνει τις επικρατούσες πρακτικές τουριστικής ανάπτυξης. Δεν αποτελεί κάποια αλλαγή του περιβάλλοντος ούτε εγκατάλειψη από τις ισχύουσες τουριστικές δραστηριότητες, αλλά δέχεται τις αλλαγές που προκαλούνται αρκεί να μη βλάπτουν τα κύρια στοιχεία των τουριστικών πόρων. Εξασφαλίζει την ισορροπία μεταξύ των προαναφερθέντων στοιχείων δίχως να δέχεται την αρχή της μεγάλης δραστηριότητας. Αντίθετα υποστηρίζει την μετριοπάθεια και τους χαμηλούς τόνους στην τουριστική ανάπτυξη, την ισορροπία, την πρακτικότητα και τη διαχρονική βιωσιμότητα κάθε τουριστικής ανάπτυξης.

5.2.2. Ήπιες μορφές Τουριστικής Ανάπτυξης για την περιοχή αειφόρου προσανατολισμού.

Η ιδιαίτερη φυσιογνωμία της περιοχής δεν επιτρέπει την ανάπτυξη τουρισμού με την γνωστή μαζική του μορφή (παραθερισμός –διακοπές). Αντίθετα ήπιες μορφές ανάπτυξης, με αειφόρο κατεύθυνση, οι οποίες θα αξιοποιούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τόπου και θα ενθαρρύνουν την ορθολογική διαχείριση όλων των πόρων, μπορούν να συμπεριληφθούν σε ένα πρόγραμμα-σχέδιο βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης που σε πρώτο στάδιο θα βασίζεται : α) στην εναρμόνιση του τουρισμού με το φυσικό, πολιτιστικό και ανθρώπινο περιβάλλον, β) στην διεύρυνση των ευκαιριών για τις τοπικές κοινωνίες και την τοπική οικονομία, γ) στην υιοθέτηση περιβαλλοντικά φιλικής δεοντολογίας και κανόνων που θα εφαρμόζονται από όλους ανεξαιρέτως τους εμπλεκόμενους, δ) στην αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας και στην προώθηση τεχνολογιών και συστημάτων διαχείρισης που δεν θα επιβαρύνουν το περιβάλλον και ε) στην καθιέρωση ως πρωτεύοντων στόχων: τη διατήρηση του τουριστικού προορισμού και τη βιωσιμότητα του τοπικού συστήματος γενικότερα.

Κάποιες ειδικές μορφές τουριστικής ανάπτυξης που θα μπορούσαν, κατά συνέπεια, να εφαρμοσθούν με επιτυχία στη περιοχή θα ήταν: οικοτουρισμός, αγροτουρισμός, ορεινός τουρισμός, περιηγητικός τουρισμός, τουρισμός περιπέτειας, εκπαιδευτικός, πολιτιστικός, θρησκευτικός τουρισμός (που είναι σχετικά αναπτυγμένος), τουρισμός τρίτης ηλικίας, χωρίς να αποκλείεται η χρήση και άλλων εναλλακτικών μορφών, εφόσον υπάρξει η δεδομένη τουριστική ζήτηση και αναπτυχθεί η κατάλληλη ειδική υποδομή.

Μεταξύ των μορφών αυτών μπορεί να υπάρξει μια τέτοια λειτουργική διασύνδεση ώστε να παραχθεί ως αποτέλεσμα η δημιουργία ενός τουριστικού προϊόντος που: θα είναι δυναμικό και συγκροτημένο, θα έχει βιώσιμα χαρακτηριστικά, θα λειτουργεί με μακροπρόθεσμη προοπτική

ανάπτυξης και θα αποτελεί τμήμα ενός συνολικότερου σχεδίου που θα περιλαμβάνει ελεγχόμενη ανάπτυξη δραστηριοτήτων, παρακολούθηση της προστασίας της φύσης και λήψη των προληπτικών εκείνων μέτρων που θα αποτρέπουν οποιεσδήποτε αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Αυτό θα αποτελούσε και το επόμενο βήμα ενός προγράμματος αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή του Λούσιου.

Η μορφολογία του εδάφους, τα πολιτιστικά στοιχεία, η ποικιλία πανίδας και χλωρίδας δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε να αποτελεί η περιοχή σημαντικό πόλο έλξης, με τον όρο ότι θα δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στην φέρουσα ικανότητα των κατά τόπους φυσικών πόρων, ώστε να αποφευχθεί η χωρική και χρονική υπερσυγκέντρωση (διαχείριση ροής επισκεπτών), και στην ενθάρρυνση ανάπτυξης ελεγχόμενων ήπιων δραστηριοτήτων, με σεβασμό στις τοπικές οικολογικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες.

Όσον αφορά τις εγκαταστάσεις και χώρους διαμονής, εστίασης και αναψυχής (ξενοδοχεία, ξενώνες, δωμάτια σε αγροικίες, εστιατόρια, ταβέρνες, εταιρείες δραστηριοτήτων περιπέτειας, κλπ), επιβάλλεται πέραν από τους ποιοτικούς και ποσοτικούς στόχους που πρέπει να τεθούν από τις ίδιες τις επιχειρήσεις, "να προωθείται η ενημέρωση του κοινού, να διασφαλίζεται η υψηλή ποιότητα φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και να επιδιώκεται η συνεχής βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης" (E.M.A.S, 1993)³⁵.

Τέλος, η ύπαρξη ενός κατάλληλου θεσμικού πλαισίου και ενός ισχυρού ελεγκτικού μηχανισμού που θα εγγυάται την τήρηση της υφιστάμενης νομοθεσίας για το περιβάλλον, δομικών έργων υποδομής για καλλίτερη διαχείριση της ανάπτυξης, επιτροπών και φορέων με μέλη τόσο από τη τοπική κοινωνία όσο και κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό θα ολοκληρώναν και θα ωθούσαν στην αναγέννηση της ορεινής περιοχής της Γορτυνίας και θα μετέτρεπαν το «φαύλο κύκλο» της παρακμής του τόπου σε ένα κύκλο προστατευτικό και επικερδή.

5.3. Προτεινόμενοι Τύποι Εναλλακτικού Τουρισμού που Μπορούν να Αναπτυχθούν στην Περιοχή.

Η στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης της ορεινής Αρκαδίας πρέπει να προσαρμόζεται στην ιδιαιτερότητά της, στη θέση και τη φυσική ομορφιά της, τον πολιτισμό της και να μην χαρακτηρίζεται από συσσωρευτικές δυσμενείς συνέπειες. Δεν πρέπει να δέχεται τα βραχυχρόνια οφέλη για τους λίγους, σε βάρος των μακροχρόνιων για τους πολλούς και πρέπει να πρεσβεύει ότι οι ανάγκες του παρόντος, πρέπει να αντιμετωπίζονται χωρίς να μειώνουν την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να αντιμετωπίσουν τις δικές τους. Οφείλει να περιορίσει το τουριστικό κόστος και συγκεκριμένα το οικονομικό, το κοινωνικό, το πολιτιστικό και το περιβαλλοντικό και να παραμείνει σύμφωνη με την αρχή της φέρουσας ικανότητας.

Κατ' αυτόν τον τρόπο οι προτάσεις έχουν να κάνουν αποκλειστικά με τύπους αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Με έναν άλλο τουρισμό: «μειοψηφικό αλλά και υπαρκτό, πολιορκημένο αλλά και ελεύθερο, διωκόμενο αλλά και μαχόμενο. Με δράση παράλληλη προς εκείνες τις δυνάμεις που αγωνίζονται για μια νέου τύπου ανάπτυξη, για τη λειτουργία του τουρισμού ως μέσου συμφιλίωσης των λαών, για τη μεγιστοποίηση των ωφελειών των τοπικών κοινωνιών, για την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών αλλοιώσεων» (Σχίζας, 1998)³⁶.

Ο τουρισμός μπορεί αναμφίβολα να αποτελέσει έναν από τους βασικότερους τομείς με προτεραιότητα για δράση. Ο εναλλακτικός τουρισμός αποσκοπεί στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου σε 12 μήνες και την εκμετάλλευση του δυναμικού κάποιων περιοχών οι οποίες δεν συνδέονται στενά με δραστηριότητες παραδοσιακών μορφών τουρισμού. Η επιλογή της όποιας πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης ακολουθηθεί για την ορεινή περιοχή της Δημητσάνας αλλά και ολόκληρης της Αρκαδίας, θα πρέπει να είναι απόρροια συντονισμού και κινητοποιήσεως τόσο τοπικών όσο εθνικών και υπερεθνικών παραγόντων, και θα πρέπει να

³⁵ E.M.A.S.(1993) (Environmental Management and Audit Scheme), 1836/93/E.E.C., article No 14, 1993.

³⁶ Σχίζας Γ., (1998): Ο Άλλος Τουρισμός, εκδ. Εναλλακτικές Εκδόσεις/Ουτοπία, Αθήνα .

εξαρτάται απόλυτα από τον τύπο του συστήματος (φυσικά, κοινωνικο-οικονομικά, πολιτιστικά χαρακτηριστικά) της περιοχής αναφοράς μας.

Ως κυρίαρχες κατευθύνσεις σημειώνονται κάποιοι βασικοί τύποι εναλλακτικού τουρισμού : α) ο αγροτουρισμός, εφόσον ένα μεγάλο μέρος της τουριστικής εμπειρίας στηρίζεται στο πολιτιστικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο λειτουργούν τα αγροκτήματα, β) ο οικοτουρισμός, που περιλαμβάνει ένα τύπο τουρισμού με λιγότερο κοινωνικό-πολιτιστικό προσανατολισμό αλλά περισσότερο φυσικό, αφού στηρίζεται στους φυσικούς πόρους ως στοιχεία υποκίνησης.

5.3.1. Ο Αγροτουρισμός ως Παράγοντας Ανάπτυξης του Δήμου Δημητσάνας

Οι νέες τάσεις στην τοπική ανάπτυξη εστιάζονται στην αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού κάθε περιοχής, στην αποκέντρωση της λήψης των αποφάσεων, στην ενίσχυση των τοπικών πρωτοβουλιών για ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και στην ανάπτυξη πολυκεντρικών δικτύων και συνεργίας, με στόχο την αποτελεσματικότερη εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε περιοχής, την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και την προώθηση της τοπικής αειφορίας. Στο παραπάνω πλαίσιο αναφοράς εντάσσεται και η ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων στις αγροτικές και ορεινές περιοχές η οποία έχει επιταχυνθεί τα τελευταία χρόνια ως αποτέλεσμα της αύξησης της τουριστικής ζήτησης και της διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος.

Επισημαίνεται ότι η τουριστική τάση που διεθνώς επικρατεί είναι οι διακοπές των ολίγων ημερών (short – breaks) και των περισσότερων τμημάτων στη διάρκεια του έτους η οποία προσφέρει στις αγροτικές περιοχές ευκαιρίες για αξιοποίηση των τοπικών πόρων και για δημιουργία νέων οικονομικών δραστηριοτήτων (Έξαρχος, Καραγιάννης, 2004)³⁷.

5.3.1.1. Το Εννοιολογικό Περιεχόμενο Του Αγροτουρισμού

Στη διεθνή τουριστική βιβλιογραφία απαντώνται συχνά οι έννοιες αγροτικός τουρισμός, γεωργικός τουρισμός, τουρισμός υπαίθρου, αγροτουρισμός και ο αγροτουρισμός οι οποίες πολλές φορές συγχέονται μεταξύ τους εννοιολογικά και υπάρχει σχετική αλληλοεπικάλυψη. Ο αγροτουρισμός στη διεθνή πρακτική έχει επικρατήσει με τις ακόλουθες δύο βασικές μορφές:

- Τη μορφή των διακοπών σε αγροκτήματα «Farm house holidays» που είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη σε χώρες, όπου η έννοια "αγρόκτημα είναι συνυφασμένη με τη γεωργική εκμετάλλευση (π.χ. Αυστρία, Γερμανία) και οι φιλοξενοούμενοι συμμετέχουν στη ζωή των αγροτών και τις αγροτικές δραστηριότητες.
- Τη μορφή των διακοπών σε αγροτουριστικά καταλύματα που παρέχουν «κλίνη και πρωινό» που αφορά στη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και ενοικιαζόμενων δωματίων σε εξωαστικούς μικροσυννοικισμούς ή σε αγροικίες που βρίσκονται μέσα στον αγροτικό οικισμό και παρέχουν φιλοξενία τουριστών σε αυτά. Το σύστημα αυτό προσιδιάζει ιδιαίτερα σε χώρες, όπως είναι η Βρετανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ιρλανδία.

Το πρότυπο του αγροτουρισμού ποικίλει ως προς τη μορφή και το βαθμό ανάπτυξης του. Αυτό εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας, την οικονομική δομή, τη μεγάλη ή μικρή εκμετάλλευση στο αγρόκτημα, το βαθμό ανάπτυξης του συνεταιριστικού κινήματος, τη γεωργική

³⁷ Έξαρχος Γ. – Σ. Καραγιάννης (2004). «Αγροτουρισμός: Μοχλός για την ανάπτυξη της υπαίθρου». Έκδοση: Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης. Θεσσαλονίκη

υπερπαραγωγή, την τοπική επιχειρηματικότητα, το αγροτικό εισόδημα, το βαθμό των περιφερειακών ανισοτήτων. Ειδικότερα, ο αγροτουρισμός (Agrotourism) μπορεί να οριστεί ως εκείνη η δραστηριότητα που αναπτύσσεται στον αγροτικό χώρο από αγρότες κατά κύριο επάγγελμα που είναι μόνιμοι κάτοικοι μιας περιοχής και έχουν ως κύριο σκοπό την ενίσχυση του αγροτικού τους εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας με την εκμετάλλευση τουριστικών καταλυμάτων (ενοικιαζόμενα δωμάτια, πανσιόν, ξενώνες, κάμπινγκ), την τροφοδοσία των τουριστικών μικρομονάδων με προϊόντα τοπικής παραγωγής, την ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων που συνδέονται συμπληρωματικά με τον τουρισμό.

Η έννοια του αγροτουρισμού συνδέεται με κάποιες βασικές αρχές, όπως είναι η προώθηση της ποιότητας, ο σεβασμός της πολιτιστικής κληρονομιάς και η προστασία του περιβάλλοντος. Θεωρεί τις ανθρώπινες σχέσεις ως ένα από τους κυριότερους παράγοντες που συμβάλλουν στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της κάθε περιοχής και προσφέρει ένα γενικότερο πλαίσιο υποστήριξης με προσφορά οικολογική και ανθρωπιστική.

Ο αγροτουρισμός δεν περιορίζεται μόνο στην παροχή «κλίνης και στέγης» που συνήθως είναι κατάλληλα διαμορφωμένη σε σπίτια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ή στην παροχή σπιτιών που διαθέτουν έναν αξιόλογο τοπικό χαρακτήρα, αλλά περιλαμβάνει και μικρές μονάδες παραγωγής, όπως πρατήρια διάθεσης ειδών λαϊκής τέχνης, οικότεχνιες, χειροτεχνίες, μονάδες άθλησης – σπορ, οργανωμένα κέντρα εκπαίδευσης και παροχής ειδικών υπηρεσιών, ταβέρνες, εστιατόρια, παραδοσιακά καφενεία, αναβίωσης παραδοσιακών πολιτιστικών εθίμων κλπ.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του αγροτουριστικού προϊόντος είναι:

- ❑ Η απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος και η γνωριμία με τα χαρακτηριστικά φυσικά τοπία, τα τοπία φυσικού κάλλους και την πανίδα και τη χλωρίδα των εκάστοτε περιοχών.
- ❑ Η επαφή και η γνωριμία με την τοπική αγροτική πολιτιστική κληρονομιά, τα ήθη και τα έθιμα, τη κουζίνα, τη μουσική, τους χορούς, τα τραγούδια και γενικότερα κάθε πτυχή της λαϊκής παράδοσης του τόπου
- ❑ Η προσφορά διαφοροποιημένων, υψηλής ποιότητας τουριστικών προϊόντων π.χ. προσφορά βιολογικών παραδοσιακών προϊόντων, τοπικών ειδών καλλιτεχνικής λαϊκής δημιουργίας, προϊόντων προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης, προστατευόμενης γεωγραφικής ένδειξης.
- ❑ Η παρατήρηση των γεωργικών δραστηριοτήτων και πιθανώς η συμμετοχή σε αυτές καθώς και η συμμετοχή σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις .
- ❑ Η άσκηση παράλληλων τουριστικών δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο π.χ. ορειβασία, πεζοπορία, ανεμόπτερο πλαγιάς, κ.τ.λ.

Ως εκ τούτου, ο αγροτουρισμός, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, μπορεί να αποτελέσει μια κατάλληλη στρατηγική για την τοπική ανάπτυξη και να συμβάλλει στην ενδογενή ολοκληρωμένη ανάπτυξη που δένει αρμονικά με τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες κάθε περιοχής και να αποτελέσει ουσιαστική αναπτυξιακή παράμετρο στα προγράμματα τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης (Λογοθέτης, 1998)³⁸.

5.3.1.2. Πως Μπορεί ο Αγροτουρισμός να Συμβάλει στην Αναβάθμιση της Ποιότητας Ζωής του Τοπικού Πληθυσμού

Τα πλεονεκτήματα που προσφέρει ο αγροτουρισμός στη βελτίωση ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών, συνοψίζονται ως εξής:

- ✗ Δημιουργία νέων θέσεων εξωγεωργικής απασχόλησης και η παραγωγή εξωγεωργικών εισοδημάτων.

³⁸ Λογοθέτης Μ. (1998) "Αγροτικός τουρισμός: μια εναλλακτική λύση". Αθήνα

- ✘ Η συγκράτηση του πληθυσμού και προσέλκυση νέων για εγκατάσταση στην ύπαιθρο. Το πλεονέκτημα αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις περιοχές που αντιμετωπίζουν σημαντική πληθυσμιακή μείωση και δημογραφική γήρανση όπως αυτή της ορεινής Γορτυνίας. Η δημιουργία των θέσεων αυτών εργασίας είναι καθοριστική για τις ευαίσθητες, από άποψη εργασίας, κοινωνικές ομάδες των νέων και των γυναικών.
- ✘ Η δημιουργία υποδομών ήπιας κλίμακας, οι οποίες εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον και συμβάλλουν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των μόνιμων κατοίκων.
- ✘ Η προώθηση των γεωργικών παραδοσιακών προϊόντων στην αγορά και η αύξηση των εσόδων των ατόμων που δραστηριοποιούνται στο γεωργικό τομέα.
- ✘ Ο αγροτουρισμός ως δραστηριότητα, αναπτύσσεται όλες τις εποχές του χρόνου, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας, που ως γνωστόν, αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού.
- ✘ Η παροχή δυνατοτήτων σύμπραξης και σύσφιξης των σχέσεων αστικών κέντρων – υπαίθρου.

5.3.2. Ο Οικοτουρισμός ως Παράγοντας Ανάπτυξης του Δήμου Δημητσάνας

Ο τουρισμός βρίσκεται σε στενή εξάρτηση από το φυσικό περιβάλλον και μάλιστα, σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, σε ποσοστό 90%. Αυτό σημαίνει ότι το φυσικό περιβάλλον αποτελεί βασική παράμετρο της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής, ή, διαφορετικά, το «κεφάλαιό» της, το οποίο ο τουρισμός καλείται να αναδείξει και να αξιοποιήσει, με σκοπό να παραχθούν οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά οφέλη. Κατά συνέπεια, αν αποσκοπούμε στην αειφορία των ωφελειών που προέρχονται από τον Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ,³⁹ τον Ιούνιο του 2001, η αειφόρος ανάπτυξη ορίστηκε ως εξής: αντιμετώπιση των αναγκών της σημερινής γενιάς χωρίς να διακυβεύονται οι ανάγκες των επόμενων γενεών και διαμόρφωση οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής πολιτικής με αλληλοενισχυόμενο τρόπο στις ανωτέρω περιπτώσεις επιτυγχάνεται όταν οι σχέσεις τουρισμού και φυσικού περιβάλλοντος είναι αρμονικές και έχει επιτευχθεί μεταξύ τους ισορροπία.

Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι ευρισκόμενοι οι εν λόγω παράγοντες σε κατάσταση ισορροπίας, δεν μπορεί να επιδιωχθεί η μονομερής ανάπτυξη του τουρισμού, διότι θα υποχρεωθούμε να λειτουργήσουμε σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος αξιώνοντας περισσότερους φυσικούς πόρους ή υποβαθμίζοντάς τους.

5.3.2.1. Προσδιορίζοντας τον Οικοτουρισμό

Ο οικοτουρισμός αποτελεί μια ειδική κατηγορία εναλλακτικού τουρισμού, που αναπτύχθηκε στις αρχές τις δεκαετίας του '90. Λόγω του «νεαρού» της ηλικίας, αλλά και της φύσης του, δεν έχει ακόμη διαμορφωθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός, σε αντίθεση με τα γενικά χαρακτηριστικά του, τα οποία θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα εξής:

1. Περιλαμβάνει όλες τις μορφές τουρισμού που βασίζονται στη φύση, στις οποίες το κύριο κίνητρο των τουριστών είναι η παρατήρηση και η εκτίμηση της φύσης, καθώς επίσης και οι παραδοσιακοί πολιτισμοί που κυριαρχούν στις φυσικές περιοχές.
2. Περιέχει επιστημονικά, εκπαιδευτικά και διερευνητικά χαρακτηριστικά.
3. Είναι συνήθως οργανωμένος σε μικρές ομάδες από εξειδικευμένες και μικρές τοπικές επιχειρήσεις.

³⁹ Βλ. για περισσότερες πληροφορίες http://europa.eu.int./comm./environment/-index_en .htm

4. Ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιδράσεις πάνω στο φυσικό και κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον.
5. Υποστηρίζει την προστασία των φυσικών περιοχών:
 - παράγοντας οικονομικά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες, τους οργανισμούς και τους φορείς διαχείρισης φυσικών περιοχών που αποσκοπούν στη διατήρηση και προστασία,
 - παρέχοντας εναλλακτική απασχόληση και ευκαιρίες εισοδήματος για τις τοπικές κοινότητες,
 - αυξάνοντας την ευαισθησία των τοπικών κοινωνιών και των τουριστών για τη διατήρηση των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων.

Από τα χαρακτηριστικά αυτά γίνεται σαφές ότι ο οικοτουρισμός εμφανίζεται μεν ως τουρισμός φύσης, αλλά με στοιχεία ρυθμιστικά ή αειφορικότητας. Διότι θα πρέπει να τονιστεί ότι οικοτουρισμός και τουρισμός φύσης δεν είναι κατ' ανάγκην όροι ταυτόσημοι. Ο τουρισμός φύσης θα μπορούσε να εξισωθεί με τον οικοτουρισμό μόνο εάν παρήγαγε καλύτερη προστασία.

Η IUCN στην προσπάθειά της να οριοθετήσει την έννοια του οικοτουρισμού, τον ορίζει ως «το περιβαλλοντικά υπεύθυνο ταξίδι και η επίσκεψη σε σχετικά ανενόχλητες φυσικές περιοχές, που αποσκοπεί στην απόλαυση και εκτίμηση της φύσης (και των πολιτισμικών στοιχείων – του παρόντος και του παρελθόντος) και το οποίο προάγει τη διατήρηση, έχει χαμηλή επίδραση επισκεπτών και παρέχει χρήσιμα ενεργή κοινωνικο-οικονομική ανάμιξη του ντόπιου πληθυσμού»².

Επομένως, ο οικοτουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται και διαχειρίζεται με τέτοιο τρόπο ώστε όλη η τουριστική δραστηριότητα –η οποία επικεντρώνεται κατά κάποιο τρόπο σε έναν πόρο φυσικής ή πολιτισμικής κληρονομιάς– να μπορεί να συνεχιστεί στο διηνεκές. Αναζητεί να στηρίξει διαχρονικά την ποιότητα, την ποσότητα και την παραγωγικότητα των συστημάτων των ανθρωπίνων και φυσικών πόρων, ενώ σέβεται και διευκολύνει τις δυναμικές τέτοιων συστημάτων. Είναι φιλικός με τη φύση που περιβάλλει τον άνθρωπο και συμβατός με τοπικά περιβάλλοντα και τοπικές κοινωνίες. Η αειφορικότητα, που εμπεριέχεται στον οικοτουρισμό, υποδηλώνει τη συμβιωτική σχέση ανάμεσα στην ανθρώπινη και στην περιβάλλουσα φύση κατά τη διάρκεια της χωρικής μετακίνησης και συνιστά μια υπέρβαση των κυρίαρχων μορφών ταξιδιωτικής αναψυχής.

Θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε τα κύρια χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού στα εξής:

- Βασίζεται στη φύση και σε περιοχές με σχετικά ανόθευτα στοιχεία φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς, όπου τα κύρια κίνητρα των τουριστών είναι η παρατήρηση και η εκτίμηση της φύσης, καθώς και τα επιστημονικά, εκπαιδευτικά και διερευνητικά τους ενδιαφέροντα.
- Έχει σαφώς φυσιοκεντρικό χαρακτήρα και έντονο το στοιχείο προστασίας του περιβάλλοντος. Τούτο έχει ιδιαίτερη σημασία, αν λάβει κανείς υπόψη ότι οι πρώτες περιοχές στις οποίες απευθύνεται ο οικοτουρισμός είναι προφανώς περιοχές με τεράστιο οικοτουριστικό δυναμικό, όπως οι προστατευόμενες φυσικές περιοχές και οι περιοχές παγκόσμιας κληρονομιάς.
- Ενισχύει τη γηγενή πολιτιστική ταυτότητα, προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας σε όλο το φάσμα της τουριστικής διαδικασίας και συμβάλλει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική της εξύψωση.
- Απαιτεί, τέλος, την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και συμπεριφορά όλων των εμπλεκόμενων στο τουριστικό «κύκλωμα»: διαχειριστές φυσικών περιοχών και βοηθητικό προσωπικό, φύλακες, κρατικές υπηρεσίες, πολιτικούς, τουριστικούς πράκτορες, ξεναγούς, τουριστικά πρακτορεία, ιδιοκτήτες και υπαλληλικό προσωπικό ξενοδοχείων και εστιατορίων και τοπική κοινωνία, γεγονός που προϋποθέτει την περιβαλλοντική αγωγή όλων των εμπλεκόμενων.

5.3.2.2. Τα Πλεονεκτήματα του Οικοτουρισμού σε Τοπικό και Εθνικό Επίπεδο

Αν οι δυνατότητες και οι προοπτικές εγγυώνται την ανάπτυξη του οικοτουρισμού, οι ανάγκες τις οποίες επιδιώκει να ικανοποιήσει επιβάλλουν την πραγμάτωσή του. Διότι ο οικοτουρισμός, εκτός των άλλων, φιλοδοξεί:

- να αναδείξει και να προστατεύσει τον πλούτο και την αυθεντικότητα των περιοχών, παρέχοντας τη δυνατότητα στους επισκέπτες να θαυμάσουν τις φυσικές περιοχές και την πλούσια πολιτιστική μας ιστορία,
- να ικανοποιήσει επί μέρους ανάγκες και επιθυμίες ειδικών ομάδων ή κατηγοριών επισκεπτών, π.χ. εκείνων που ενδιαφέρονται για τη φυσική ιστορία, τη γλώσσα, ή την πολιτισμική κληρονομιά,
- να συμπληρώσει τα εισοδήματα των κατοίκων των αγροτικών και ορεινών περιοχών μέσα από επιχειρήσεις αγροτουρισμού, ξενάγησης, χειροτεχνίας, ύπνου-πρωινού κ.λπ.,
- να επιτρέψει την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της χώρας μας ή τη μερική τουριστική ανάπτυξη περιοχών με περιορισμένα περιβαλλοντικά και/ή κοινωνικά όρια χωρητικότητας,
- να συμβάλει στη διατήρηση της δομής και του μεγέθους του τοπικού πληθυσμού μέσω της αύξησης του εισοδήματος και της συνεπαγόμενης βελτίωσης του επιπέδου ζωής, επιτυγχάνοντας έτσι, την αναστροφή της ερήμωσης της υπαίθρου,
- να προάγει τη συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού στις ενέργειες και αποφάσεις που αφορούν το μέλλον των περιφερειών της χώρας,
- να αποτελέσει έναν ισχυρό μοχλό καταπολέμησης της ανεργίας στις ιδιαίτερα προβληματικές περιοχές και να προάγει την ενσωμάτωση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, όπως οι γυναίκες, στην οικονομική ζωή της τοπικής κοινωνίας,
- να αναδείξει, να αξιοποιήσει και να διασώσει την πολιτιστική μας κληρονομιά και παράδοση,
- να δώσει τη δυνατότητα για περιβαλλοντική και πολιτιστική ευαισθητοποίηση των επισκεπτών μέσα από τις επισκέψεις σε τοπία εξαιρετικής οικολογικής, αισθητικής, αρχιτεκτονικής και ιστορικής αξίας,
- να αυξήσει τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας μέσω του εισαγόμενου τουρισμού και να συγκρατήσει παράλληλα τους "δυσαρεστημένους" του μαζικού τουρισμού, παρέχοντας σ' αυτούς τη ζητούμενη εναλλακτική λύση, και, τέλος,
- να μειώσει την εκροή συναλλάγματος, μέσα από τη συγκράτηση των ημεδαπών τουριστών, οι οποίοι αναζητούν τις φυσικές ομορφιές στην αλλοδαπή.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η σύγκλιση των τριών παραγόντων: προϋποθέσεις, δυνατότητες και αναγκαιότητα, προδιαγράφουν ευοίωνες προοπτικές για τον οικοτουρισμό στη χώρα μας και εγγυώνται την επιτυχία της ανάπτυξής του. Σύμφωνα δε με τον ειδικό σε θέματα μάρκετινγκ καθηγητή Κόλτερ, ο οικοτουρισμός δύναται να μετεξελιχθεί σε κορυφαίο εθνικό προϊόν. Ο ισχυρισμός αυτός δεν απέχει από την πραγματικότητα, αν λάβουμε υπόψη:

1) ότι η εξέλιξη του τουρισμού του προσανατολισμένου στη φύση είναι ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της τουριστικής οικονομίας, η αξία του οποίου εκτιμήθηκε το 1988 στο 1 τρισεκατομμύριο δολάρια σε παγκόσμιο επίπεδο και

2) την περίπτωση της Αυστρίας, χώρας εξίσου ορεινής, χωρίς το πλεονέκτημα της θάλασσας και με φυσικό εξοχλισμό παρόμοιο με αυτόν της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, η Αυστρία έχει αναδείξει και αξιοποιήσει άριστα το φυσικό της περιβάλλον, μέσα από έναν αυστηρό περιβαλλοντικό σχεδιασμό και έχει δραστηριοποιηθεί έντονα προς την κατεύθυνση του οικοτουρισμού,

αξιοποιώντας συστηματικά τις διαγραφόμενες τουριστικές τάσεις, με προοπτική να καταστεί ο οικοτουρισμός ο κυριότερος άξονας της τουριστικής της πολιτικής στην τρέχουσα δεκαετία. Το αποτέλεσμα της μακρόπνοης, διορατικής και συνεπούς πολιτικής που εφαρμόζει, φαίνεται από τη συμβολή του τουρισμού στην οικονομία της χώρας. Τα έσοδα από τον τουρισμό καλύπτουν το 15% του ΑΕΠ, ενώ στη χώρα μας, με πολύ μεγαλύτερες δυνατότητες, τα έσοδα είναι σημαντικά λιγότερα (μόλις 5%).

5.3.3. Άλλες «Εναλλακτικές» Προτάσεις

Με τις ειδικές μορφές ο τουρισμός αποκτάει ένα νόημα κοινωνικό, πολιτισμικό, και επικοινωνιακό και η έμφαση πλέον δεν δίνεται στο «ταξίδι-φυγή» αλλά στο «ταξίδι νόημα». Η κοινωνική διάσταση που παίρνουν ειδικές μορφές τουρισμού ενισχύεται από το γεγονός ότι συνήθως το ταξίδι αυτών των μορφών γίνεται αιτία για την διεύρυνση του φάσματος των ενδιαφερόντων των τουριστών, για μία αυθεντική γνωριμία και επικοινωνία με τον τόπο υποδοχής και το κυριότερο, με την διαμόρφωση ενός πλαισίου όπου αναδεικνύεται ο ιδιαίτερος κοινωνικός και εκπαιδευτικός ρόλος του τουρισμού χωρίς παράλληλα να υποβαθμίζεται η σημασία της αναψυχής.

Οι ειδικές μορφές επανατοποθετούν το ταξίδι και την σημασία του στα πλαίσια των σύγχρονων κοινωνικών συνθηκών όπου η επικοινωνία, ο πολιτισμός και το περιβάλλον αναδεικνύονται σε αξίες κοινές για όλες τις κοινωνίες. Η μεγάλη πλειοψηφία των ειδικών μορφών ενεργοποιείται γύρω από ένα ή παραπάνω κίνητρα, τα οποία σχετίζονται με τις ακόλουθες τουριστικές δραστηριότητες και κοινωνικές δράσεις: φυσιολατρία, προστασία του περιβάλλοντος, αθλητισμός, πολιτιστικές και περιηγητικές δραστηριότητες, εκπαίδευση και αναζήτηση αυθεντικών και ταξιδιωτικών εμπειριών, φυσική και υγιεινή ζωή, διαβίωση στο ύπαιθρο και σε περιοχές όπου κυριαρχεί ο παραδοσιακός τρόπος ζωής- με αυτόν τον τρόπο δίνεται μία διαφορετική έμφαση στον τουρισμό τονίζοντας ότι αυτός δεν πρέπει να ταυτίζεται μόνο με τις διακοπές και την ψυχαγωγία αλλά και με ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων που συνθέτουν και δίνουν νόημα στην καθημερινή ζωή. Στην συνέχεια, παρουσιάζονται οι πιο βασικές μορφές καθώς και παραδείγματα ειδικών μορφών τουρισμού που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν στον Δήμο Δημητσάνας. Συγκεκριμένα:

Τουρισμός στην ύπαιθρο: Συνδυάζει μία εξειδίκευση του αγροτουρισμού με περισσότερη παραμονή στην ύπαιθρο – Απαιτεί ύπαρξη υποδομής συνήθως σε δασικές ή ορεινές περιοχές – Συνδυάζεται με άλλες ειδικές μορφές (αθλητικός, οικολογικός κλπ) – Ελλείπει προβολή.

Τουρισμός τρίτης ηλικίας: Απαιτεί υποδομή καλού επιπέδου και παράλληλη υποδομή κρατικών υπηρεσιών (νοσοκομεία, μεταφορές κλπ) Σε περιοχές με ήπιο κλίμα συμβάλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου (π.χ. Ισπανία) Συνδυάζεται με προγράμματα πολιτισμού και εκδρομών σε αρχαιολογικούς χώρους. –απαιτεί ειδικό προσωπικό- Ελλείπει προβολή.

Αθλητικός τουρισμός: Απαιτεί υποδομή ανάλογα με το ειδικό άθλημα που αφορά - Απευθύνεται κυρίως σε νέους- Ελλείπει υποδομή και προβολή. Ο τουρισμός άθλησης έχει σαν κύριο κίνητρο την άσκηση ενός αθλήματος, όπως είναι για παράδειγμα η ποδηλασία, η ιππασία, το τένις, η πεζοπορία, το γκολφ, η ανεμοπορία, κλπ. Στη περιοχή καθίσταται εφικτή η διενέργεια αγώνων ποδηλάτου, μοτοσικλέτας, ανάβασης αγωνιστικών αυτοκινήτων. Μάλιστα, έχει θεσμοθετηθεί πλέον κατά τις τελευταίες έξι θερινές περιόδους, η ανάβαση Δημητσάνας – Ζυγοβιστίου από αγωνιστικά αυτοκίνητα, υπό την αιγίδα του Δήμου Δημητσάνας με χορηγούς και σε συνεργασία με τη Start Line. Ο Δήμος της πόλης, οι κάτοικοι και οι φορείς της Δημητσάνας δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για εξαιρετικές διοργανώσεις στο θεσμό των αναβάσεων για τους φίλους του μηχανοκίνητου αθλητισμού. Η δημιουργία επίσης ποδηλατικών διαδρομών, κρίνεται αναγκαία υποδομή στην προώθηση του αθλητικού τουρισμού.

Εκπαιδευτικός τουρισμός: Δεν απαιτεί δημιουργία ειδικής υποδομής. Απευθύνεται σε τουρίστες υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου –Μπορεί να λειτουργήσει θετικά στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου- Ιδιαίτερες δυνατότητες της χώρας – Συνδυασμός με άλλες ειδικές μορφές τουρισμού – Σημαντική προβολή με προβλήματα.

Πολιτιστικός Τουρισμός: Είναι η περιήγηση που σχετίζεται με την καλλιτεχνική και πνευματική κληρονομιά μίας περιοχής αλλά και με τις σημερινές πολιτιστικές τις προτάσεις.

Σπηλαιολογικός Τουρισμός: Η ανάπτυξη του σπηλαιολογικού τουρισμού είναι μία ακόμη μορφή εναλλακτικού τουρισμού που τα τελευταία χρόνια έχει γίνει δημοφιλής, όχι μόνο χάρη στο σπηλαιολογικό πλούτο της χώρας μας αλλά κυρίως χάρη στην αξιοποίηση του.

Ορεινός τουρισμός: Παρουσιάζει και ορισμένες ομοιότητες με τον τουρισμό χειμερινών σπορ, δεν έχει χρονικούς περιορισμούς εκδήλωσης και αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού, που εκδηλώνεται σε ορεινές περιοχές των χωρών υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών που επιθυμούν να αναπτύξουν αυτής της μορφής τουρισμό.

Θρησκευτικός τουρισμός: Ένα είδος ειδικού τουρισμού, μπορεί να θεωρηθεί το σύνολο εκείνο των τουριστικών δραστηριοτήτων το οποίο επικεντρώνεται γύρω από μνημεία και χώρους θρησκευτικής σημασίας. Αποτελεί σημαντικό κομμάτι της ελληνικής τουριστικής κίνησης και αφορά την επίσκεψη σε θρησκευτικούς τόπους λατρείας, όπως μοναστήρια και εκκλησίες. Τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές εκκλησίες, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια, τα μοναστήρια, με την αξιόλογη εικονογράφησή τους, με ψηφιδωτά, τοιχογραφίες και εικόνες, μαρτυρούν την επίμονη προσήλωση στις παραδόσεις και την στενή και μακράιων διασύνδεση της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία. Ο θρησκευτικός τουρισμός αφορά κυρίως ευσεβείς περιηγητές, αλλά και θαυμαστές της βυζαντινής τέχνης, οι οποίοι, μέσα από πολιτιστικά οδοιπορικά στον ελληνικό χώρο, έρχονται σε επαφή με την πνευματικότητα της ορθοδοξίας.

Ο θρησκευτικός τουρισμός χωρίζεται σε δύο κατηγορίες:

1. Προσκυνητές τουρίστες, στους οποίους επικρατεί το θρησκευτικό κίνητρο. Οι τουρίστες αυτοί επισκέπτονται μία περιοχή αποκλειστικά για την επίσκεψη στο θρησκευτικό χώρο.

2. Τουρισμός θρησκευτικής κληρονομιάς, του οποίου οι τουρίστες ταξιδεύουν ομαδικά και συνδυάζουν το ταξίδι τους και με άλλες τουριστικές δραστηριότητες.⁴⁰

Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που αφορά σε μια κατηγορία ατόμων που επισκέπτονται θρησκευτικούς τόπους που βρίσκονται στη χώρα της μόνιμης διαμονής τους ή σε κάποια άλλη είτε για λόγους λατρείας είτε για να πάρουν μέρος σε κάποιες θρησκευτικές εκδηλώσεις ή τελετές είτε για να πάνε κάποιο τόμα που είχαν κάνει κλπ. Η μορφή αυτή τουρισμού είναι περιορισμένης διάρκειας, συνήθως μία ως τρεις μέρες. Επίσης τα τουριστικά πακέτα για θρησκευτικό τουρισμό είναι σχετικά φθηνότερα από εκείνα άλλων μορφών τουρισμού επειδή είναι οπωσδήποτε λιγότερα, ενώ τα οικονομικά ωφελήματα για τους θρησκευτικούς τόπους και κατ' επέκταση για τις οικονομίες των χωρών στις οποίες βρίσκονται αυτοί σημαντικά. Για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού δεν χρειάζεται ειδική υποδομή, αλλά μόνο βασική και ο Δήμος Δημητσάνας διαθέτει πληθώρα θρησκευτικών μνημείων (Βλ. παράγραφο 3.1).

Χιονοδρομικός τουρισμός: Στον ορεινό όγκο του ελατοσκέπαστου Μαινάλου και σε υψόμετρο 1981 μέτρων βρίσκεται η κορυφή της Οστρακίνας όπου λειτουργεί ένα σύγχρονο χιονοδρομικό κέντρο. Οι επισκέπτες του μπορούν να χαρούν τη φύση με την ξεχωριστή ομορφιά της και την πλούσια χλωρίδα και πανίδα. Το Χιονοδρομικό Κέντρο Οστρακίνας διαθέτει εξαιρετική χιονοδρομική πίστα, σύγχρονο χιονοδρομικό καταφύγιο, ξενώνα, εντευκτήριο και

⁴⁰ <http://www.patranews.gr/news.asp>

τρεις χιονοδρομικούς αναβατήρες. Για τους λάτρεις του αθλήματος, τους σκιέρ, υπάρχουν τέσσερις πίστες που μπορούν να χρησιμοποιήσουν. Οι εκπαιδευτές φροντίζουν για τον εξοπλισμό τους, αφού μπορεί κανείς να νοικιάσει ό,τι χρειάζεται για να κάνει σκι. Η ξεχωριστή του θέση μέσα στα έλατα, αφού ελάχιστα χιονοδρομικά έχουν αυτό το προνόμιο, αλλά και η εύκολη πρόσβαση, απέχει μόνο δύο ώρες από την Αθήνα, το κάνουν ιδιαίτερα ελκυστικό.

Τουρισμός περιπέτειας: Είναι το σύνολο εκείνων των δραστηριοτήτων που χαρακτηρίζονται από το έντονο στοιχείο της περιπέτειας και στηρίζεται στον ιδιαίτερο χαρακτήρα του φυσικού περιβάλλοντος στο οποίο πραγματοποιείται. Ο Λούσιος ποταμός και το φαράγγι του προσφέρεται για τις ακόλουθες υπαίθριες δραστηριότητες:

- ❑ **Canyoning:** Δραστηριότητα που επιτυγχάνεται με συνοδό- έμπειρο ορειβάτη ή επαγγελματία οδηγό βουνού- που αφορά την κατάβαση φαραγγίων και καταρρακτών με τα πόδια, κάνοντας χρήση αναρριχητικού εξοπλισμού. Χαμηλή κίνηση ίσως 1000 άτομα ετησίως.
- ❑ **Αναρρίχηση:** Ανάβαση σε βράχους και ορθοπλαγιές με κατάλληλο αναρριχητικό εξοπλισμό. Έχει εφαρμογή κυρίως στον εισαγόμενο τουρισμό με τη συνοδεία επαγγελματιών οδηγών βουνού.
- ❑ **Hiking:** Ημερήσια πεζοπορία σε μονοπάτια, σηματοδοτημένα ή μη. Είναι η μαζικότερη μορφή υπαίθριας δραστηριότητας στην οποία οι Έλληνες συμμετέχουν ελάχιστα.
- ❑ **Trekking:** Πολυήμερη πεζοπορία σε μονοπάτια, χωματόδρομους και καλντερίμια μέσα από παρθένα – πυκνά δάση και εγκαταλελειμμένα χωριά.
- ❑ **River Trekking:** Πεζοπορία στις όχθες και σε ορισμένα τμήματα ποταμών με μικρή ποσότητα νερού. Οι πεζοπορίες αυτές πραγματοποιούνται κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.
- ❑ **Rafting:** Κατάβαση ενός τμήματος ποταμού -κατά κανόνα ορμητικού αλλά όχι επικίνδυνου- με φουσκωτές βάρκες, διάρκειας 2-4 ωρών. Το πλήρωμα αποτελείται από 6-8 κωπηλάτες και έναν επαγγελματικό οδηγό ποταμού. Λειτουργεί όλο τον χρόνο με έξαρση την άνοιξη που ο όγκος του νερού στα ποτάμια είναι μεγαλύτερος. Κατ' εκτίμηση συμμετέχουν γύρω στα 30.000 άτομα ετησίως.
- ❑ **Monocraft:** Κατάβαση ποταμού με μονοθέσιες φουσκωτές βάρκες. Επαγγελματίας οδηγός ποταμού συνοδεύει 5-6 βάρκες.
- ❑ **Ορειβατικό σκι και χιονορακέτες:** Δραστηριότητα περιήγησης στο χιονισμένο βουνό χωρίς απαραίτητα ανάβαση στη κορυφή.
- ❑ **Pararente:** Πτήση πάνω από πλαγιές με αλεξίπτωτο.
- ❑ **Jeep Safari:** Διάσχιση ορεινών διαδρομών με ιδιόκτητο ή ενοικιασμένο 4X4
- ❑ **Mountain Bike:** Ποδηλασία σε δασικές διαδρομές με τη χρήση ορειβατικών ποδηλάτων ή ποδηλάτων τουρισμού με τη συνοδεία έμπειρου ποδηλάτη.
- ❑ **Ιππασία:** Είναι οι επιχειρήσεις εκείνες ιπποστασιών ίππων άθλησης ή ιππασίας οι οποίες υλοποιούν προγράμματα εκμάθησης ιππασίας ή ιππικών περιηγήσεων τουριστών, ομαδικά ή ατομικά ανεξάρτητα από χρονική διάρκεια.⁴¹

⁴¹ «Τουριστικές Υπαίθριες Δραστηριότητες», Τουρισμός και Οικονομία, Ιούνιος 2007, σελ.13

4.7. Το Όραμα της ΠΕΠ και της Αγροτουριστικής Α.Ε. για την Κεντρική Πελοπόννησο ως Προοπτική Ανάπτυξης της Περιοχής Μελέτης

4.7.1. Παρουσίαση της Αγροτουριστικής Α.Ε. και των Σκοπών της

Η Αγροτουριστική Α.Ε. ιδρύθηκε το 2001 ως Ανώνυμη Εταιρία δημοσίου συμφέροντος, προκειμένου να συμβάλει ενεργά στη διαμόρφωση μιας εναλλακτικής πρότασης στην προϊούσα κρίση του μαζικού τουρισμού, με την καθιέρωση ενός νέου, σύγχρονου τουριστικού προϊόντος. Πλειοψηφικός μέτοχος είναι η Εταιρία Τουριστικής Ανάπτυξης (ΕΤΑ), η οποία εποπτεύεται από το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης.

Η Ελλάδα, μια χώρα με εξαιρετικά πολύμορφο φυσικό περιβάλλον και με μακρά αγροτική παράδοση, παρουσιάζει τεράστια πλεονεκτήματα όσον αφορά την αγροτουριστική αξιοποίηση. Αν και τα τελευταία χρόνια έχουν παρατηρηθεί αρκετές προσπάθειες προς την κατεύθυνση της αγροτουριστικής ανάπτυξης, οι απόπειρες αυτές υπήρξαν μεμονωμένες, ελάχιστα προβλεβημένες και δεν συνέβαλαν στη δημιουργία ενός εθνικού αγροτουριστικού προϊόντος.

Γενικός στόχος της Εταιρείας είναι να ανταποκριθεί στις σημερινές απαιτήσεις για ολοκληρωμένη πολιτική ανάπτυξης και διαχείρισης του πλαισίου ανάπτυξης και προώθησης του αγροτουρισμού στην Ελλάδα. Να αποτελέσει, δηλαδή, το μοχλό ανάδειξης και ανάπτυξης της «άλλης Ελλάδας», δημιουργώντας ένα εθνικό πλαίσιο αναφοράς σε θέματα αγροτουρισμού.

Οι επιμέρους σκοποί της Εταιρείας είναι:

- ◆ Να προσφέρει περισσότερη γνώση γύρω από την δυναμική του αγροτουρισμού και να ελκύσει δυνητικούς επενδυτές να στραφούν σε αυτό τον τομέα, καθοδηγώντας υπεύθυνα και αποτελεσματικά τα βήματα τους με την παροχή πληροφοριών και πρακτικών συμβουλών.
- ◆ Να αναβαθμίσει τις έννοιες «αγροτουρισμός» και «εναλλακτικές μορφές τουρισμού», που, παρά την ευρεία χρήση τους, καταλήγουν συχνά σε άστοχες εφαρμογές.
- ◆ Να καθιερώσει τον αγροτουρισμό ως ένα αναγνωρίσιμο ποιοτικό τουριστικό προϊόν ήπιας ανάπτυξης, με υψηλές προδιαγραφές στην παροχή υπηρεσιών.
- ◆ Να ενισχύσει τη δυναμική της ελληνικής υπαίθρου μέσα από την ανάπτυξη του αγροτουρισμού και τη συμβολή του στην διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, του πολιτισμού, της παράδοσης, με τελικό στόχο την ενίσχυση των τοπικών οικονομιών και κοινωνιών.
- ◆ Να εξασφαλίσει τις κατάλληλες συνθήκες για τη δημιουργία υγιών ανταγωνιστικών επιχειρήσεων.
- ◆ Να παρέχει πληροφορίες και πρακτικές συμβουλές στους δυνητικούς επισκέπτες για την επιλογή του ταξιδιωτικού προορισμού τους.

Για την επίτευξη των στόχων της, η Αγροτουριστική Α.Ε. έχει σχεδιάσει και υλοποιεί ένα ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης, το οποίο συνεχώς εμπλουτίζει και επικαιροποιεί. Στο πλαίσιο αυτό, η Α.Ε., ως δυναμικός και ευέλικτος βραχίονας του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης, είναι σε θέση να παίξει ρόλο-κλειδί στην όλη προσπάθεια για μια βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη, στην οποία η σημερινή κυβέρνηση αποδίδει πρωτεύουσα σημασία.

4.7.2. Μελέτη για την Προώθηση Καινοτομικών Δράσεων στους Τομείς της Αγροτικής Οικονομίας και του Εναλλακτικού Τουρισμού, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Με τη συνεργασία της τοπικής αυτοδιοίκησης, των τοπικών φορέων και επιχειρηματιών, η Αγροτουριστική Α.Ε. προωθεί 7 ολοκληρωμένα αναπτυξιακά προγράμματα, 7 διαφορετικές προτάσεις περιφερειακής ανάπτυξης. Ο σχεδιασμός της Αγροτουριστικής λαμβάνει υπόψη την ταυτότητα της κάθε περιοχής, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα, την ιδιαίτερη φυσιογνωμία καθώς και την τοπική παράδοση προκειμένου να υλοποιήσει συνδυασμένες δράσεις, ικανές να κινητοποιήσουν συνολικά τις τοπικές οικονομίες και κοινωνίες. Το σύνθημα: "Αγροτουρισμός ίσον τουρισμός 12 μήνες το χρόνο", υποδηλώνει ότι το νέο αγροτουριστικό μοντέλο -το οποίο επαγγέλλεται η Αγροτουριστική- αποτελεί βασικό μοχλό μιας περιφερειακής ανάπτυξης.

Από την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Πελοποννήσου ανατέθηκε στην Αγροτουριστική Α.Ε. η εκπόνηση μελέτης για την προώθηση καινοτομικών δράσεων στους τομείς της Αγροτικής Οικονομίας και του Εναλλακτικού Τουρισμού με τη δημιουργία του 1^{ου} Ενιαίου Διοικητικού Αγροτουριστικού Δικτύου στην Ελλάδα ως «Ενιαίου Αγροτουριστικού Προορισμού Κεντρικής Πελοποννήσου» στα πλαίσια της Δ' Προγραμματικής Περιόδου.

Η Αρχαία Ολυμπία, οι δρόμοι του Πausanias, οι άθλοι του Ηρακλή, βυζαντινά και ενετικά μνημεία, φύση απaráμιλλης ομορφιάς και αντιθέσεων θα συναντήσει ο επισκέπτης στην διαδρομή που χαράσσει η «Αγροτουριστική Α.Ε.» στη Πελοπόννησο. Ξεκινώντας από την Αρχαία Ολυμπία και καταλήγοντας στην Κόρινθο, τέμνοντας οριζόντια την Πελοπόννησο η Αγροτουριστική σε συνεργασία με την Περιφέρεια προτείνει εναλλακτικές διαδρομές στον περιηγητή - ταξιδιώτη γεμάτες από εμπειρίες ζωής.

Η μελέτη για την προώθηση καινοτομικών δράσεων στους τομείς της Αγροτικής Οικονομίας και του Εναλλακτικού Τουρισμού στην καρδιά της Πελοποννήσου απαντά στις αναπτυξιακές προτεραιότητες της Περιφέρειας Πελοποννήσου και καταγράφονται ως ακολούθως:⁴²

1. Συμβολή στην εξωστρέφεια της οικονομίας

Η περιοχή που εξετάζει η Αγροτουριστική Α.Ε. έχει μία σχέση αλληλεξάρτησης με τον κύριο οδικό άξονα Κορίνθου- Τρίπολης -Βυτίνας- Ολυμπίας και βρίσκεται χωρικά βόρεια και νότια του συγκεκριμένου άξονα. Αυτός ο άξονα θεωρούμενος ως μία γραμμή, δεν διχοτομεί αλλά αντιθέτως ενώνει τις δύο αυτές ζώνες της περιοχής μελέτης, και το κυριότερο, τις συνδέει σε δύο άκρες, με την υπόλοιπη Ελλάδα, μέσω των δύο μεγαλύτερων αξόνων της χώρας, την ΠΑΘΕ και της υπό βελτίωση Ιόνιας Οδού.

Εξετάζοντας αναλυτικότερα τη δυναμική που δίνει στη περιοχή ο ανωτέρω οδικός άξονας παρατηρείται ότι λόγω της γεωγραφικής της θέσης σε συνδιασμό με τα έργα υποδομών πρώτης προτεραιότητας (ολοκλήρωση Ιονίας Οδού από τα Ιωάννινα μέχρι την Καλαμάτα μέσω Ρίου Αντιρρίου) προμοδοτείται με ένα μοναδικό πλεονέκτημα: ο άξονας της περιοχής μελέτης μαζί με την Εγνατία Οδό ενώνει μια αδιαίρετη οικονομικά και γεωγραφικά περιοχή με τους δύο σημαντικότερους, από στρατηγικής άποψης, οδικούς άξονες της χώρας. Αυτόματα αυτό δημιουργεί μια εξαιρετική δυναμική για όλους τους κλάδους της οικονομίας στην περιοχή, άρα και με τους δύο κλάδους που ασχολείται η μελέτη της Αγροτουριστικής, δηλαδή τον αγροτουρισμό και την αγροτική ανάπτυξη.

Η γεωγραφική θέση της περιοχής μελέτης ενισχύει την εξωστρέφειά της προς τα μητροπολιτικά κέντρα των Αθηνών, της Θεσσαλονίκης και της Πάτρας αλλά και προς την Ευρωπαϊκή αγορά, μέσω των λιμανιών της Πάτρας και της Ηγουμενίτσας. Στο πλαίσιο αυτής

⁴² Τα στοιχεία έλαβα από την Διεύθυνση Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Περιφέρειας Πελοποννήσου

της χωροταξίας, οι κυριότερες προτάσεις της μελέτης της Ανώνυμης Εταιρίας που συμβάλλουν στην επίτευξη της εξωστρέφειας είναι οι ακόλουθες:

- ☑ Η υλοποίηση του «Ενιαίου Διονομαρχιακού Αγροτουριστικού Δικτύου» στον οποίο οργανώνονται οι αναπτυξιακοί πόροι μια μεγάλης περιοχής τεσσάρων Νομαρχιών, της Αχαΐας, Αρκαδίας, Ηλείας και της Κορινθίας, προκειμένου να επιτευχθεί μια αυξημένη δυναμική τουριστικής προσέλκυσης και διεθνούς προβολής.
- ☑ Στην ίδια κατεύθυνση της εξωστρέφειας τόσο των δομών των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και πολιτισμού όσο και του αγροτικού τομέα, συμβάλλουν οι δικτυώσεις και τα clusters επιχειρηματικών σχεδίων για παράδειγμα «Δίκτυο Επισκέψιμων Αγροκτημάτων», οι θεματικές διονομαρχιακές δικτυώσεις για παράδειγμα «Διαδρομές του Πausανία»⁴³, «Δίκτυο Μοναστικού – Θρησκευτικού Τουρισμού, Χάρτης Μοναστικού Τουρισμού και πρόταση Έκδοσης «Οδηγού Προσκυνηματικού Τουρισμού Περιφέρειας Πελοποννήσου».

2. Σύνδεση του τομέα των Εναλλακτικών μορφών τουρισμού με τον τομέα της Αγροτικής Οικονομίας

Η αναπτυξιακή σημασία της σύνδεσης ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού με τον αγροτικό τομέα μπορεί να ενισχυθεί με δικτυώσεις «clusters» επιχειρήσεων εναλλακτικού τουρισμού με επιχειρήσεις της Αγροτικής Οικονομίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τις σχετικές διαδρομές των «Επισκέψιμων Αγροκτημάτων» αλλά και άλλων καινοτόμων προτάσεων που συνδέουν τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού με την Αγροτική Οικονομία και με άλλους παραγωγικούς και πολιτιστικούς τομείς της Περιφέρειας. Για παράδειγμα « Διαδρομές Προσκυνηματικού Τουρισμού», «Πρατήρια αγροτικών τοπικών προϊόντων και προϊόντων λαϊκής δημιουργίας», σύνδεση δηλαδή πρωτογενούς- δευτερογενούς τομέα και με τον τομέα του τουρισμού. Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και επέκτασης και ανάπτυξης των ΜΜΕ⁴⁴ με ποιότητα, πιστοποίηση τουριστικών υπηρεσιών και αγροτικών προϊόντων και την ανάλογη εκπαίδευση.

4.7.3. Κύρια Χαρακτηριστικά των Πρότυπων Καινοτομικών Σχεδίων Ανάπτυξης

- Η δικτύωση των εταιρών είναι κομβικής σημασίας για τη διευκόλυνση της ροής της γνώσης, ιδεών και εμπειριών, ενώ θα πρέπει να διασφαλίζεται η μόχλευση ιδιωτικών κεφαλαίων και οικονομίες κλίμακας και να προωθηθούν κατά προτεραιότητα συνεργασίες π.χ. με τη μορφή επιχειρηματικής δικτύωσης (clusters) ή Τοπικών Συμφώνων Ποιότητας (Τ.Σ.Π.)
- Η προοπτική μόχλευσης πόρων του ιδιωτικού τομέα (φυσικά και νομικά πρόσωπα είναι απαραίτητη γιατί με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η μέγιστη δυνατή ενεργοποίηση του τοπικού δυναμικού όχι μόνο ως κοινωνικού αλλά και ως οικονομικού κεφαλαίου.

⁴³ Ο Πausανίας καταγόταν από τη Μικρά Ασία. Ήταν αρχαίος Έλληνας περιηγητής και συγγραφέας. Έζησε τα έτη 110 ή 120μ.Χ έως το 170 ή 180μ.Χ. Από το έργο του "Ελλάδος Περιήγησις", στα "Αρκαδικά" του, που είναι το (Η) όγδοο από τα δέκα βιβλία του, μαθαίνουμε για τις περιηγήσεις του Πausανία στην Αρκαδία μετά το 160 ή 170 μ.Χ. Είναι η εποχή της αϊγλης και της ακμής της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας την οποία θαύμαζε. Πausανίας αναφέρει εννέα (9) πόλεις - σταθμούς απ' όπου θα ξεκινήσει να επισκεφτεί τη γύρω περιοχή και να καταγράψει τις παρατηρήσεις του. Είναι οι παρακάτω κατά σειρά επίσκεψης: Μαντίνεια, Ορχομενός, Φενεός, Ηραία, Γόρτυς, Μεγάλη πόλις, Λυκόσουρα, Φιγαλία και η Τεγέα.

⁴⁴ Μικρομεσαία Επιχείρηση (ΜΜΕ) σημαίνει επιχείρηση η οποία: α) απασχολεί λιγότερους από 250 εργαζόμενους β) έχει ετήσιο κύκλο εργασιών που δεν υπερβαίνει τα 50 εκατομμύρια € ή έχουν ετήσιο συνολικό ισολογισμό που δεν υπερβαίνει τα 43 εκατομμύρια € και γ) πληροί το κριτήριο της ανεξαρτησίας .

- Η περιοχή παρέμβασης θα πρέπει να προσδιοριστεί με βάση αναπτυξιακά και όχι υποχρεωτικά διοικητικά κριτήρια (π.χ. διαδημοτικό, διανομαρχιακό, διαπεριφερειακό επίπεδο).
- Είναι επιθυμητό να προκληθεί η κινητοποίηση μιας κρίσιμης μάζας εταιρών ικανών να προωθήσουν την καινοτομία και συγχρόνως να την εφαρμόσουν με τέτοιο τρόπο αποτελεσματικό και προσίπο στους πολίτες, με παράλληλη αξιοποίηση και ενίσχυση του ιδιωτικού τομέα.
- Αναγκαία είναι η διασφάλιση της εταιρικής προσέγγισης και συγχρηματοδότησης. Στα πλαίσια αυτά να επιδιώκεται και η χρηματοδότηση από άλλες αλλαγές μέσα από παρεμβάσεις που διασφαλίζουν την ιδιωτική συμμετοχή.

Οι ενδεικτικές δράσεις ενός Π.Σ.Κ.Α. αφορούν:

- Τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων (πολιτισμός, πρόνοια, υγεία, βασικές υποδομές, λειτουργικότητα και προσβασιμότητα, κ.λ.π.)
- Την ανάπτυξη του οικολογικού και πολιτισμικού τουρισμού
- την ενίσχυση νέων μορφών υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο
- Την λειτουργία εργαστηρίων καινοτομικής παραγωγής
- Τη δημιουργία δικτύου μεταφοράς ερευνητικών αποτελεσμάτων προς τις επιχειρήσεις
- Υπηρεσίες προς ΜΜΕ (Σύστημα Ποιότητας, Συμβουλευτικές Υπηρεσίες, Κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού, Δίκτυα Παροχών Υπηρεσιών)
- Τη δημιουργία Ηλεκτρονικών Αγορών και Εφαρμογών στον τομέα των ΤΠΕ
- Την ανάπτυξη περιβαλλοντικών δράσεων (προστασίας περιβάλλοντος, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ανακύκλωση αποβλήτων).

4.7.4. Πρότυπες Καινοτόμες Δράσεις- Προτάσεις

Τα καινοτόμα πιλοτικά προγράμματα της Αγροτουριστικής Α.Ε. για την αποκατάσταση της ζητούμενης ολοκληρωμένης και ισόρροπης ανάπτυξης στις περιοχές του Ενιαίου Διανομαρχιακού Αγροτουριστικού Δικτύου καθώς και την ανάπτυξη κινήτρων προσέλκυσης ταξιδιωτών αλλά και επιχειρηματιών – επενδυτών αποτυπώνονται αμέσως παρακάτω:

- ▶ **Ανάδειξη του Ευρωπαϊκού μονοπατιού E4** που διασχίζει την Πελοπόννησο για την προσέλκυση Επισκεπτών και δικτύωση με εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- ▶ **1^ο Κεντρο προβολής – προώθησης Ήπιων μορφών τουρισμού Αρχαίας Ολυμπίας**
- ▶ **2^ο Προβολής Πληροφόρησης Τουρισμού Πελοποννήσου στο Άργος (Μύλοι-Δήμος Λέρνας)**
- ▶ **1^η Οικολογική κατασκήνωση (camping) στην Ελλάδα**, στο οποίο θα δίνεται έμφαση στη χρήση βιολογικών προϊόντων, στην εστίαση και την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών αλλά και στις τεχνικές του προδιαγραφές, τον εξοπλισμό και την εν γένει λειτουργία του.
- ▶ **Γυναικείες Επαγγελματικές Ενώσεις – Συνεταιρισμοί** για την ενίσχυση της γυναικείας επιχειρηματικότητας και της τοπικής οικονομίας.
- ▶ **«Διανομαρχιακό Δίκτυο Επισκέψιμων Αγροκτημάτων»**, με στόχο την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, της δικτύωσης και της σύνδεσης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και των αγροτικών προϊόντων.

- ▶ **«Οι Δρόμοι του Πausανία».** Πρόταση δημιουργίας θεματικής διαδρομής που θα διέρχεται από τις περιοχές που επισκέφθηκε ο Πausανίας με στόχο τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος και της σύνδεσης με ήπιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού (εμπερικλείονται η αρχαία Θεισόα και η Τεύθις).
- ▶ **«Δίκτυο των Άθλων του Ηρακλή».** Πρόταση δημιουργίας θεματικής διαδρομής για την ανάδειξη της προσωπικότητας του Ηρακλή και των τόπων που διενήργησε τους άθλους του. Συνδυασμός με άλλες καινοτόμες προτάσεις. Αναφέρεται στο γεωγραφικό άξονα από τις Μυκήνες στην Αρχαία Ολυμπία, με κύριο στόχο την δημιουργία μιας μεγάλης οικοτουριστικής, πολιτιστικής διαδρομής και δημιουργία μυθολογικού πάρκου για την αξιοποίηση της παγκόσμιας ακτινοβολίας του μύθου, σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον και την ανάπτυξη της πολιτιστικής και της πράσινης επιχειρηματικότητας. Η περιοχή παρέμβασης ορίζεται από τους Δήμους Τύρινθας, Άργους, Μιδέας, Λέρνας, Νεμέας, Στυμφαλίας, Φενεού, Κλείτορος, Λευκασίου, Αροανίας, Παίων, Λαμπείας, Λασιώνος, Πηνειάς, Αρχαίας Ολυμπίας, Φαρρών και η κοινότητα Καλετζίου. Πρόκειται για κατεξοχήν ορεινούς Δήμους με εξαίρεση το Άργος, που χαρακτηρίζονται από χαμηλή ανάπτυξη και βρίσκονται σε απόσταση από τα μεγάλα αστικά κέντρα.
- ▶ **«Ίδρυση Πελοποννησιακού Κέντρου Ελληνικής Μυθολογίας & Λαϊκής Παράδοσης»** για την ανάδειξη και μελέτη της ελληνικής μυθολογίας & της λαϊκής τέχνης, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου και άλλα πνευματικά κέντρα.
- ▶ **«Διανομαρχιακό πρόγραμμα προσκυνηματικού τουρισμού»** Πρόταση δημιουργίας θεματικής διαδρομής στις σημαντικότερες Μονές της Κεντρικής Πελοποννήσου και έκδοση «Οδηγού Θρησκευτικού Τουρισμού στην Πελοπόννησο». Συνδυασμός των ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού με Μοναστήρια και Σκήτες στην Πελοπόννησο.
- ▶ **«Διαδρομές του '21 στην κεντρική Πελοπόννησο».** Πρόταση δημιουργίας θεματικής διαδρομής που θα διέρχεται από τους σημαντικότερους τόπους που έλαβαν χώρα τα γεγονότα του Αγώνα του '21. και παράλληλα πρόταση δημιουργίας ιστορικού αρχείου της βιβλιοθήκης του Αγώνα.
- ▶ **Δημιουργία «Αγροτουριστικών Πρατηρίων- εκθετηρίων τοπικών αγροτικών & παραδοσιακών προϊόντων»**, με στόχο την ενίσχυση της διασύνδεσης του πρωτογενή με τον δευτερογενή τομέα.
- ▶ **Πρότυπο Εθελοντικό πρόγραμμα «Έλα να σου δείξω το χωριό μου»** με σκοπό να αναδειχθεί ο πολιτισμικός πλούτος και η λαϊκή παράδοση των χωριών της Πελοποννήσου από τους κατοίκους των.
- ▶ **Ίδρυση Μουσείου ταξιδιού (19^{ος} – 20^{ος} αιώνας) & μετανάστευσης** . Μία πρόταση δημιουργίας μουσείου με θέμα το ταξίδι τον 19^ο-20^ο αιώνα και την μετανάστευση την ίδια περίοδο.
- ▶ **Δάσος Φολόης.** Συμβολή στην ανάδειξη του Δάσους της Φολόης⁴⁵ στην Ηλεία στα όρια με την Αρκαδία και την Αχαΐα σε τουριστικό προορισμό για την προσέλκυση επισκεπτών σε συνδυασμό με εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- ▶ **«Μικρά Συνεδριακά Κέντρα- Αίθουσες πολλαπλών Χρήσεων»** για την πραγματοποίηση εκδηλώσεων ειδικών ενδιαφερόντων, όπως μικρά επιστημονικά συνέδρια κ.ά σε συνδυασμό με προτάσεις εναλλακτικού τουρισμού.
- ▶ **«Σιδηροδρομική διαδρομή Κόρινθος- Τρίπολη- Καλαμάτα& τουριστική αξιοποίηση των παραδοσιακών σταθμών της.** Καινοτόμα πρόταση συνεργασίας με τον ΟΣΕ. Με αφορμή της επαναλειτουργίας της γραμμής προτείνεται η μετατροπή

⁴⁵ Το μοναδικό επίπεδο αυτοφυές δρυοδάσος στα Βαλκάνια, έκτασης 218.000 στρεμμάτων, ενταγμένο στο δίκτυο NATURA 2000 λόγω της σπουδαιότητάς του, η οποία εκτιμάται από την αρχαιότητα. Συναρεύει ανατολικά με τον ποταμό Ερύμανθο, δυτικά με το χωριό Σιμόπουλο και νότια με τα χωριά Νεμούτα, Λάλα και Δούκα.

ορισμένων σταθμών ή κτιρίων του ΟΣΕ σε θεματικά κέντρα ή μουσεία, με στόχο τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος της περιοχής Πελοποννήσου.

- ▶ **Καινοτόμο Πρόγραμμα «Προφορική αφήγηση της ιστορίας του τόπου, του μύθου και της παράδοσής του»** στους επισκέπτες της περιοχής.
- ▶ **«Δήμος Κλείτορος» (παραδειγματική διαδρομή – Ζώνη Επιρροής)** Ενδεικτική παρουσίαση της δυνατότητας δικτύωσης τουριστικών πόρων και υπηρεσιών καθώς και του αγροτικού τομέα στο Δήμο Κλείτορος Αρκαδίας.
- ▶ **«Θεατρικές και μουσικές διαδρομές στην Κεντρική Πελοπόννησο».** Πρόταση ανάδειξης των αρχαίων θεάτρων της Κεντρικής Πελοποννήσου, με τη δημιουργία πολιτιστικού Φεστιβάλ καθώς και θεατρικών και μουσικών παραστάσεων σε συνδυασμό με άλλες ήπιες μορφές τουρισμού.
- ▶ **«Διαδρομές στα πετρόχιστα γεφύρια της Κεντρικής Πελοποννήσου»,** με επίκεντρο τα πέτρινα γεφύρια που υπάρχουν στα ποτάμια Λούσιος, Λάδωνας και Ερύμανθος σε σύνδεση με άλλες ήπιες μορφές τουρισμού.
- ▶ **Το «Οικο-χωριό της Πελοποννήσου», Βαλτεσινικό – Δήμος Κλείτορος.** Πρόταση για τη μετατροπή του χωριού και ανάδειξη του ως το πρώτο χωριό στην Πελοπόννησο με ολοκληρωμένο οικολογικό χαρακτήρα και την ανάδειξή του ως ένα «πρωτοποριακό» χωριό ποιότητας, αγροτουριστικών προϊόντων και οικολογικού τρόπου ζωής.

Η μελέτη πρότείνει μια ολοκληρωμένη στρατηγική για το μάρκετινγκ και την προώθηση του Αγροτουριστικού προϊόντος στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Κατά αυτό τον τρόπο, εμπλουτίζεται και διαμορφώνεται ένα καινοτόμο ποικιλόμορφο Ενιαίο Διονομαρχιακό Αγροτουριστικό προϊόν που χαρακτηρίζεται από την ποιότητα, σεβασμό στο περιβάλλον, και την αυθεντικότητά του, συμβάλλοντας στην ανταγωνιστικότητα, την απασχόληση και την εξωστρέφεια της περιοχής μελέτης καθώς και στη μείωση των ενδοπεριφερειακών και ενδονομαρχιακών ανισοτήτων πρόβλημα το οποίο επισημαίνει και ο Αναπτυξιακός Σχεδιασμός της Περιφέρειας για την Δ' Προγραμματική περίοδο. Η Αγροτουριστική για την υλοποίηση των παραπάνω προτάσεων, θεωρεί σημαντική την δημιουργία «Ειδικού Μέτρου» στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Πελοποννήσου με τίτλο «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού – Σύνδεση με τους άλλους τομείς της οικονομίας και του Πολιτισμού» και μέσα στο προτεινόμενο αυτό Μέτρο να ενταχθεί και η υλοποίηση του Ενιαίου Διονομαρχιακού Αγροτουριστικού Δικτύου, αλλά και άλλα σχετικά δίκτυα που ακολουθούν.

Απομένει να τονισθεί ότι παράλο που η Πολιτεία μπορεί να ενισχύσει ιδέες- μελέτες- προγράμματα, διακυβεύεται να μην αξιοποιηθούν αν δεν υπάρξει ο ενθουσιασμός, η συμβολή, η σύγκλιση στις μεθόδους και διαδικασίες προγραμματισμού από την πλευρά των κατοίκων, των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, των τοπικών φορέων, των παραγωγικών δυνάμεων του τόπου και της ιδιωτικής ή δημόσιας επιχειρηματικής επενδυτικής πρωτοβουλίας. Προκειμένου να επιτευχθεί βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη στην Κεντρική Πελοπόννησο προϋποθέεται συντονισμός και συνεργασία μεταξύ δημοσίου φορέα και ιδιωτών.

4.8. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Καταλήγοντας στα συμπεράσματα θα ήθελα να προσθέσω ορισμένες τελικές επισημάνσεις και διαπιστώσεις, επιπλέον βήματα τα οποία χρήζουν αναγκαιότητας να γίνουν καθώς και ελλείψεις οι οποίες αν δεν επουλωθούν, η εφαρμογή των προτάσεων και των ιδεών της μελέτης θα είναι δυσχερής.

Καταρχήν, στη περιοχή μελέτης εντοπίζονται έντονα προβλήματα συρρίκνωσης και γήρανσης του ανθρώπινου δυναμικού, μετανάστευση ιδιαίτερα των νέων και των γυναικών και

το φαινόμενο της ανεργίας. Σημειώνονται επίσης ελλείψεις στις τεχνικές υποδομές σε θέματα οδοποιίας του επαρχιακού δικτύου, επικινδυνότητα, κατολισθήσεις, συχνοί παγετοί κατά τους χειμερινούς μήνες, ανυπαρξία προστατευτικών κιγκλιδωμάτων σε απόκρημνους και δύσβατους δρόμους. Τίθεται επιπρόσθετο θέμα ελλείψεων στο θέμα της ύδρευσης, αποχέτευσης, καθαριότητας, πυροπροστασίας, υγείας, πρόνοιας, αθλητισμού όπως και ανεπάρκεια υποστηρικτικών υποδομών αναψυχής, γεγονότα που διατηρούν το επίπεδο ποιότητας ζωής σε μη ικανοποιητικά επίπεδα. Ελλιπής, επίσης, είναι η οργάνωση, η στελέχωση και η αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών των ΟΤΑ αλλά και γενικότερα των μηχανισμών σχεδιασμού και διαχείρισης της ανάπτυξης. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, πέρα από την ευθύνη διατήρησης της αρχιτεκτονικής των οικισμών χωρίς σπάταλες αστικές παρεμβάσεις, οφείλει να μεριμνήσει για τις βασικές ελλείψεις που παρουσιάζονται στα έργα υποδομής που είναι ανασταλτικοί παράγοντες στην αναπτυξιακή διαδικασία της περιοχής. Εφόσον ο ντόπιος πληθυσμός μειώνεται σταθερά, θα μπορούσε να σχεδιαστεί ένα πρόγραμμα επιχορηγήσεων και κινήτρων σε νέους που ενδεχομένως θα αποφάσιζαν να παραμένουν ή να εγκατασταθούν στην περιοχή υπό προϋποθέσεις και όρους άσκησης οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων οι οποίες θα σέβονταν το τοπικό πληθυσμό, το φυσικό περιβάλλον και τις πολιτισμικές αξίες. Θα μπορούσαν να ιδρυθούν μικρά εργαστήρια εκμάθησης παραδοσιακών τεχνικών (παραδοσιακός τρόπος παραγωγής τσίπουρου) και τεχνών (ξύλογλυπτική, κεντητική, λαϊκή τέχνη) αλλά και νέων χρήσιμων εργαλείων (χρήση υπολογιστών, ξένες γλώσσες.)

Στον πρωτογενή κλάδο της οικονομίας παρατηρείται σταδιακή εγκατάλειψη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Εντοπίζεται, επιπλέον υστέρηση σε ειδική τεχνογνωσία, έλλειψη εκπαίδευσης αγροτών για βιολογικές και άλλες ποιοτικές παραγωγές και ομοίως έλλειψη παραγωγής αγροτικών προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας (π.χ. Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης και Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης). Προκειμένου να αναπτυχθεί η γεωργία στη περιοχή, λαμβάνοντας υπ' όψη τη δυσκολία εξεύρεσης μεγάλων ενιαίων εκτάσεων εξαπτίας της πολυδιάσπασης του αγροτικού κλήρου, το κράτος θα μπορούσε να δώσει κίνητρα για απασχόληση στον αγροτικό κλάδο, απαλλάσσοντας από φόρο τις ανταλλαγές αγροτικής γης μεταξύ ομάδων ιδιοκτητών. Με δεδομένη την τάση για κατανάλωση βιολογικών προϊόντων δημιουργούνται προοπτικές. Για παράδειγμα είναι δυνατή η καλλιέργεια βιολογικών κηπευτικών στο Παλαιοχώρι που άλλοτε τροφοδοτούσε όλη την περιοχή ή η παραγωγή δημητριακών στον κάμπο της Καρκαλούς, άλλοτε σιτοβολώνα της Δημητσάνας. Η σε βάθος μελέτη των τοπικών παραδοσιακών πρακτικών, μπορεί να προσφέρει μοναδικές ιδέες για αξιοποίηση διαθέσιμων πόρων όπως φαρμακευτικά και αρωματικά βότανα, φυσικά λιπάσματα, κ.ά.

Ο τομέας της μεταποίησης υστερεί σημαντικά με αποτέλεσμα να διαφεύγει κέρδος από την τοπική αγροτική οικονομία. Το μέγεθος της αγοράς, η σχεδόν μηδενική ενσωμάτωση καινοτομιών και νέων τεχνολογιών, ο εσωστρεφής προσανατολισμός των επιχειρήσεων, η απουσία δομών υποστήριξης σε συνδυασμό με την έλλειψη μηχανισμών διαρκούς εκπαίδευσης και ενημέρωσης των επιχειρηματικών επιδεινώνει την κατάσταση. Οι παθογένειες που εντοπίζονται στη περιοχή έχουν ως συνέπεια να καταγράφεται υστέρηση στη σύνδεση του πρωτογενούς με τους άλλους τομείς της οικονομίας και μη ισόρροπη ανάπτυξη τους. Μέσω του Leader, ωστόσο, των Τομεακών και των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και του «ανοικτού» Αναπτυξιακού νόμου μπορούν να ενισχυθούν και να ενθαρρυνθούν οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες επιχειρηματικότητας στον πρωτογενή τομέα με συνεπαγόμενη ανάπτυξη της μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων και απορρόφησης αυτών από το εμπόριο και το τουρισμό. Διαπιστώθηκε επίσης, ότι στο σχεδιασμό προγραμμάτων ανάπτυξης και δράσεων για την ενδυνάμωση του ανθρώπινου δυναμικού της περιοχής, απουσιάζει η διάχυση πληροφοριών στην τοπική κοινωνία. Πολλά προγράμματα δεν καταφέρνουν να φθάσουν όπου πραγματικά τα χρειάζονται και η γνώση και η τεχνογνωσία παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα.

Ο τριτογενής τομέας της οικονομίας συνίσταται από τις δημόσιες υπηρεσίες της έδρας, τις εμπορικές και τις τουριστικές επιχειρήσεις. Παρατηρείται η τάση να βασιστεί η οικονομία του τόπου εξ' ολοκλήρου στον τουρισμό.

Προκείμενου να εμπλουτισθεί και να αξιολογηθεί ποιοτικό το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν στη περιοχή προτείνεται:

- Ανάπτυξη στρατηγικής marketing και προώθηση του τουριστικού προϊόντος. Χρήση ειδικών εντύπων και διαδικτύου.
- Προώθησης της καινοτομίας με σκοπό τη διαφοροποίηση και τη δημιουργικότητα.
- Κατανόηση της σημαντικότητας της συνεχούς προσφοράς υψηλά ποιοτικών επιπέδων υπηρεσιών και προϊόντων. Προσφορά υψηλής ποιότητας «εμπειρίες» στον επισκέπτη σε λογικές τιμές. Ενθάρρυνση των τουριστών έτσι ώστε να γίνουν συχνοί επισκέπτες στην περιοχή.
- Αναγνώριση και διαφοροποίηση των αναγκών ανάλογα με τους διαφορετικούς τύπους τουρισμού. Ύπαρξη κατάλληλων υποδομών για τις εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού.
- Να λαμβάνονται υπόψη, τόσο ο βαθμός ικανοποίησης του τουρίστα από το προσφερόμενο προϊόν, όσο και η διαφοροποίηση των προτιμήσεών του, έτσι ώστε να υπάρξουν οι αναγκαίες προσαρμογές στο προϊόν
- Σχεδιασμός και υλοποίηση εξειδικευμένων προγραμμάτων, η εκπαίδευση και η κατάρτιση είναι κρίσιμα σημεία ώστε να μετατρέψουν τον τουρισμό σε αυτόνομο τομέα.
- Χρήση του διαδικτύου περισσότερο και εισαγωγή και χρήση συστημάτων ηλεκτρονικών κρατήσεων. Προώθηση των ημερών πλην του σαββατοκύριακου με ευνοϊκότερες τιμές, δημιουργώντας συμπληρωματικές δράσεις.
- Αποτελεσματική διαχείριση των επισκεπτών, ώστε να μη ζημικνεται το περιβάλλον και η τοπική κοινωνία. Προστασία μοναδικότητας της περιοχής.
- Χρήση τουρισμού με στόχο την διατήρηση των παραδοσιακών τρόπων ζωής (παραδοσιακή χειροτεχνία και γαστρονομία)
- Η δημιουργία μιας δημοτικής επιχείρησης με αντικείμενο την προσέλκυση και εξυπηρέτηση επενδυτών, όπου θα μπορούν να βρουν από κατάλληλη αγροτική γη μέχρι τουριστικά κίνητρα, και θα έχουν άμεση πρόσβαση σε κρατικές επιχορηγήσεις και κοινοτικά προγράμματα.
- Ανάπτυξη μηχανισμών υποστήριξης των επιχειρηματιών. Αυτή θα είναι εφικτή μέσα από τη συνεργασία όλων των άμεσα και έμμεσα εμπλεκόμενων φορέων στην παραγωγή και τη διακίνηση του τουριστικού προϊόντος (αυτοδιοίκηση, κεντρική διοίκηση και αποκεντρωμένοι οργανισμοί, επιχειρηματίες διαφόρων κλάδων, ΜΚΟ, επαγγελματικοί φορείς, πολιτιστικοί φορείς, κάτοικοι) με τη δημιουργία τοπικών δικτύων συνεργασίας. Τα δίκτυα αυτά θα πρέπει να επεξεργάζονται στόχους και να τους υλοποιούν με τις δεσμεύσεις των μελών τους, σύμφωνα με τις αρμοδιότητές τους.

Η όποια μορφή ανάπτυξης για την ορεινή Αρκαδία συνοψίζεται στην έννοια της αειφορίας και οι όποιες προσπάθειες πρέπει να εστιάζουν : στις ποσοτικές ελλείψεις στην τουριστική προσφορά, στον εμπλουτισμό του παρεχόμενου προϊόντος, στις ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε έργα υποδομής και ανωδομής με απόλυτο σεβασμό στο περιβάλλον, στη διασύνδεση και συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων αλλά κυρίως στη συντονισμένη ανάδειξη και προβολή των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής. Ως ενδεικτικές προτάσεις που κινούνται πάνω ακριβώς σε αυτό το θεωρητικό υπόβαθρο ,εκτός των άλλων, αναφέρω :

-- Ορθολογική διαχείριση φυσικών πόρων. (Η καλύτερη διαχείριση πηγών και υδροφόρων ρεμάτων συνεχούς ροής, καθότι η απώλεια υδάτινου πλούτου είναι σημαντική, η δημιουργία και αντικατάσταση όπου αυτό είναι απαραίτητο δικτύου ύδρευσης, η μείωση της επιβάρυνσης του εδάφους από χημικά λιπάσματα και στερεά και υγρά λύματα, η δημιουργία σταθμών βιολογικού καθαρισμού, αποχευτικών δικτύων και δικτύων συλλογής όμβριων υδάτων η και ακόμη

κατασκευή δικτύων και ομαδοποίηση των γεπνιαζόντων δημοτικών διαμερισμάτων, ώστε να οδηγούνται τα υγρά λύματα σε κοινούς σταθμούς βιολογικού καθαρισμού – πρόταση μέσω Δ' Κ.Π.Σ.).

-- Υιοθέτηση ενός Ειδικού Σχεδίου Διαχείρισης και Αειφορικής Τουριστικής Ανάπτυξης, μέσω της εκπόνησης προγράμματος που να συνδυάζει τη τουριστική ανάπτυξη και την περιβαλλοντική διαχείριση με ιδιαίτερη έμφαση στις ακόλουθες παραμέτρους: **α)** την εφαρμογή σχεδίου με αυστηρούς περιβαλλοντικούς όρους για την διατήρηση της βιοποικιλότητας της περιοχής μελέτης (χαρακτηρισμός περιοχών ιδιαίτερης σημασίας, καταφυγίων θηραμάτων, λήψη μέτρων κατά παράνομων ενεργειών – λαθρούλοτομια, λαθροθηρία, μόλυνση του περιβάλλοντος, αυθαίρετων κατασκευών κ.λ.π.- παραγωγή, διάδοση και αξιοποίηση γνώσεων και εμπειριών σε τοπικό επίπεδο σε θέματα οικολογικού χαρακτήρα, ειδών χλωρίδας και πανίδας, διαμόρφωση συνθηκών για την άσκηση συμβατών με τους σκοπούς της αειφόρου ανάπτυξης οικονομικών δραστηριοτήτων), **β)** την εφαρμογή προγράμματος αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης σύμφωνα με το οποίο η προστασία του περιβάλλοντος θα αποτελεί καθοριστικό παράγοντα ενώ ταυτόχρονα θα ενθαρρύνεται η ανάπτυξη λιγιστών ήπιων δραστηριοτήτων, **γ)** η ανάπτυξη της περιοχής βασισμένη στην ιδανική φέρουσα ικανότητα (optimal carrying capacity), η οποία θεωρείται λιγότερο τρωτή σε περιβαλλοντικές εντάσεις και θα καθορίσει για όλα τα επιμέρους δημοτικά διαμερίσματα του δήμου θέματα συντήρησης ανθρώπινου δυναμικού, πανίδας και χλωρίδας και των εκάστοτε επιπλέον επισκεπτών, με βάση την βιώσιμη απόδοση των φυσικών πόρων της (νερό, έδαφος αέρας κ.λπ.) αλλά και την αφομοιωτική ικανότητά της, διατηρώντας τα περιβαλλοντικά της πρότυπα. Στις τεχνικές μάλιστα που απαιτούνται για τον υπολογισμό των «ορίων» της φέρουσας ικανότητας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλοι οι παράγοντες που επηρεάζουν την περιοχή, οι πόροι της αλλά και οι ειδικοί πίνακες πολλαπλών επιπτώσεων, που οφείλεται να καταρτίζονται πριν την εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος.

-- Η προώθηση ειδικών και εναλλακτικών μορφών ήπιας τουριστικής ανάπτυξης σε πλέγματα ως η πιο ενδεδειγμένη κατά την εκτίμησή μας για την ορεινή Αρκαδία η οποία διαθέτει πλούσιους περιβαλλοντικούς πόρους, γύρω από δύο κυρίως θεματικούς άξονες : **α)** φυσική ζωή, περιβάλλον, ορεινός χώρος, εκπαίδευση και αναψυχή αναπτύσσοντας αντίστοιχα ένα πλέγμα ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού υγείας, χειμερινού, περιηγητικού, εκπαιδευτικού και συνεδριακού και **β)** πολιτισμός, θρησκεία, περιβάλλον, φυσιολατρία παρατήρηση και μελέτη χλωρίδας και πανίδας αναπτύσσοντας ένα πλέγμα ειδικών μορφών ορειβατικού, θρησκευτικού, πολιτιστικού τουρισμού, αγροτουρισμού και οικοτουρισμού. Η προώθηση αυτών των μορφών συνεπάγεται προτάσεις για έργα και άμεση υλοποίησή τους που θα ενισχύσουν το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν και θα συνεισφέρουν στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος (διαμόρφωση δικτύου μονοπατιών με ειδικές σημάσεις, δημιουργία νέων εγκαταστάσεων αναψυχής-διαμονής και συντήρηση παλακών, δημιουργία χώρων παρατήρησης πανίδας, κατασκευή και λειτουργία κέντρων πληροφόρησης, infokiosks και Χαρτών πληροφόρησης σε διάφορα σημεία εισόδου της ορεινής Αρκαδίας κ.λ.π.)

-- Την εκπαίδευση , επιμόρφωση και επαγγελματική κατάρτιση του τοπικού πληθυσμού με ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα, σεμινάρια, ημερίδες. Ίδρυση Κ.Ε.Κ. για σεμινάρια ενδυνάμωσης της τουριστικής συνείδησης και ανάπτυξης δεξιοτήτων του ντόπιου πληθυσμού σε επαγγέλματα συναφή με τον εναλλακτικό τουρισμό.

-- Προσέλκυση επενδυτών (ντόπιων κατά προτίμηση ενισχύοντας την τοπικότητα) για δημιουργία ειδικών εγκαταστάσεων προκειμένου να υποστηρίξουν ειδικές μορφές τουρισμού (αθλητικό κ.λπ.). Προς αυτή την κατεύθυνση οι Δήμοι θα μπορούσαν να μελετήσουν την πλειοδότηση η υπενοίκιαση ελεύθερων χώρων για τέτοιου είδους δραστηριότητες, πέραν των προγραμμάτων χρηματοδότησης για την περιοχή.

Με τέτοιες προϋποθέσεις η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη θα καλύπτει τις ανάγκες των τόπων υποδοχής, των τωρινών επισκεπτών ενώ παράλληλα θα προστατεύει και θα αυξάνει τις ευκαιρίες για το μέλλον της περιοχής.

Κλείνοντας, επισημαίνεται ότι σε κάθε περίπτωση, η ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού στο δήμο Δημητσάνας δεν αποτελεί πανάκεια, ούτε παρέχει τη δυνατότητα επίλυσης οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων. Ωστόσο, αποτελεί μια εναλλακτική προσέγγιση στο πρόβλημα της αναπτυξιακής στασιμότητας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατάλληλα από τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για δρομολόγηση αναπτυξιακών τους πρωτοβουλιών με στόχο την αναζωογόνηση και την οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση του τοπικού ιστού. Τέλος, η περιοχή μελέτης με τη μεγάλη οικιστική της διασπορά, τις μορφολογικές της αντιθέσεις, τις διαφοροποιημένες κλιματολογικές της συνθήκες, την πλούσια ιστορική, αρχιτεκτονική και πολιτιστική κληρονομιά, το φυσικό της κάλλος, συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις για μια ευρεία κλίμακας βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, στηριζόμενη στο κοινοτικό και εθνικό χρηματοδοτικό πλαίσιο. Όλα τα παραπάνω, προϋποθέτουν βέβαια τη συνειδητή επιλογή των ανθρώπων να ζήσουν ειρηνικά, αρμονικά μεταξύ τους και με το περιβάλλον και δημιουργικά σκεπτόμενοι εκ των προτέρων τα αποτελέσματα των πράξεών τους στο περιβάλλον που τους φιλοξενεί.

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Δ.Ε.Δ.Υ.:	ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΝΩΣΕΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ
Α.Ε.:	ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΑΝ.ΒΟ.ΠΕ.Α.Ε:	ΑΝΩΝΥΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΑΝ.ΕΤ.:	ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
Ε.Α.Π.Τ.Α.:	ΕΙΔΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
Ε.Γ.Τ.Π.Ε.-Π:	ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ & ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ
Ε.Ε.:	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
Ε.Ο.Τ.:	ΕΘΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
Ε.Π.Μ.:	ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ
Ε.Π.Μ.:	ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ
Ε.Π.Τ.Α.:	ΕΙΔΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α.:	ΕΙΔΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Ε.Σ.Υ.Ε.:	ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ε.Σ.Π.Α.:	ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ
ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε:	ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
Ι.Μ.:	ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ
Κ.τ.Π.:	ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ
ΚΠΣ:	ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ
ΚΣΑΣ:	ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ
ΚΣΚΓ:	ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ
ΜΚΕ :	ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΚΟΙΝΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ
ΜΚΟ:	ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ
ΜΜΕ:	ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ
ΟΚΓ:	ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ
ΟΤΔ :	ΟΜΑΔΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ
ΠΓΕ:	ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΝΔΕΙΞΗ
ΠΕΠ:	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΠΟΠ:	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ
ΠΣΚΑ:	ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΤΙ.ΕΤΒΑ:	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΠΕ:	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΤΣΠ:	ΤΟΠΙΚΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

ΤΕΔΚ: ΤΟΠΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
ΥΠΕΧΩΔΕ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Ετήσια κατανομή Κοινοτικής Συνδρομής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟ ΕΤΠΑ 2007-2013

ΕΤΟΣ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΠΑ σε €
2007	42.102.244
2008	42.944.287
2009	43.803.172
2010	44.679.236
2011	45.572.821
2012	46.484.277
2013	47.413.963
2007-2013	313.000.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 :Χρηματοδοτικό σχήμα Ε.Π. ανά Άξονα Προτεραιότητας

ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΣΕ €				ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΟΣΟΥ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ			ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ	ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΕΤΕ	ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΑ			ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ €
	ΕΤΠΑ	ΕΚΤ	ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ		ΕΘΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΧΡΗΜ/ΣΗ σε €	ΕΘΝΙΚΗ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΧΡΗΜ/ΣΗ σε €	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΧΡΗΜ/ΣΗ (βάσει υπολ. Κοιν. Συμμ) σε €			ΑΛΛΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ	11α	11β	
	1	2	3	4=1+2+3	5 = 6 + 7	6	7(=)	8 = 4 + 5	9=1/8	10	11α	11β	11γ=11α+11β	12=4+5+11α
1	93.000.000			93.000.000	18.000.000	18.000.000		111.000.000	84%		0		0	111.000.000
2	190.000.000			190.000.000	52.400.000			242.400.000	78%		25.700.000		25.700.000	268.100.000
3	26.000.000			26.000.000	6.600.000			32.600.000	80%		300.000	50 εκ.	50.300.000	32.900.000
4	4.000.000			4.000.000	1.000.000			5.000.000	80%		0		0	5.000.000
ΣΥΝΟΛΟ	313.000.000			313.000.000	78.000.000	18.000.000		391.000.000	80%		26 εκ.	50 εκ.	76.000.000	417.000.000

*Η στήλη αυτή δεν συμπληρώνεται γιατί η βάση υπολογισμού της ΚΣ είναι οι επιλέξιμες δημόσιες δαπάνες. Η Ιδιωτική Συμμετοχή αναγράφεται στη στήλη 11β 11α Άλλοι εθνικοί πόροι, προβλεπόμενα έσοδα, μη επιλέξιμες δαπάνες κ.α. 11β. Συμπληρώνονται τα ποσά ιδιωτικής συμμετοχής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Κωδικοί για τη διάσταση των θεμάτων προτεραιότητας

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΘΕΜΑ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ	ΠΟΣΑ ΣΕ ΕΥΡΩ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ)
	Μεταφορές	93.000.000
22	Εθνικές Οδοί	51.000.000
23	Περιφερειακές / τοπικές οδοί	30.000.000
30	Λιμένες	12.000.000
	Πολιτισμός	25.000.000
58	Προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς	21.000.000
59	Ανάπτυξη πολιτιστικής υποδομής	4.000.000
	Επενδύσεις σε κοινωνικές υποδομές	80.400.000
75	Υποδομές στον τομέα της εκπαίδευσης	33.000.000
76	Υποδομές στον τομέα της υγείας	45.000.000
77	Υποδομές στον τομέα της φροντίδας παιδιών	1.400.000
79	Άλλες κοινωνικές υποδομές	1.000.000
	Διαφοροποίηση του Αναπτυξιακού Προτύπου	28.200.000
55	Πρώθηση των φυσικών πόρων	1.200.000
57	Άλλη συνδρομή για τη βελτίωση των τουριστικών υπηρεσιών	3.000.000
61	Ολοκληρωμένα σχέδια για την αστική και αγροτική αναγέννηση	24.000.000
	Προστασία του περιβάλλοντος και πρόληψη κινδύνων	56.400.000
44	Διαχείριση οικιακών και Βιομηχανικών Αποβλήτων	30.000.000
45	Διαχείριση και διανομή ύδατος (πόσιμο νερό)	13.000.000
46	Επεξεργασία ύδατος (λύματα)	11.000.000
54	Άλλα μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και την πρόληψη κινδύνων	2.400.000
	Κοινωνία της πληροφορίας	4.000.000
11	Τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας (πρόσβαση, ασφάλεια, δυσλειτουργικότητα, πρόληψη κινδύνου, έρευνα, καινοτομία, ηλεκτρονικό περιεχόμενο κλπ)	1.200.000
13	Υπηρεσίες και εφαρμογές για τον πολίτη (ηλεκτρονική υγεία, ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ηλεκτρονική μάθηση, ηλεκτρονική ενσωμάτωση κλπ)	1.600.000
15	Άλλα Μέτρα για τη βελτίωση της πρόσβασης των ΜΜΕ στις ΤΠΕ και την αποτελεσματική χρήση τους από τις ΜΜΕ	1.200.000
	Έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη, καινοτομία και επιχειρηματικότητα	22.000.000
2	Υποδομή (Ε&ΤΑ) (συμπεριλαμβανομένων των κτιρίων, των οργάνων και των δικτύων υπολογιστών μεγάλης ταχύτητας που συνδέουν ερευνητικά κέντρα) και κέντρα ικανότητας όσον αφορά συγκεκριμένες τεχνολογίες	2.000.000

8	Άλλες επενδύσεις σε Επιχειρήσεις	20.000.000
	Τεχνική Βοήθεια	4.000.000
85	Προετοιμασία, εφαρμογή, παρακολούθηση, επιθεώρηση	2.300.000
86	Αξιολόγηση και μελέτες, ενημέρωση και επικοινωνία	1.700.000
	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΠ	313.000.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 : Κωδικοί για τη διάσταση της μορφής χρηματοδότησης

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΜΟΡΦΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΟΣΑ ΣΕ ΕΥΡΩ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ)
		ΣΤΟΧΟΣ 1
	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΟΡΦΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	
01	Μη επιστρεπτέα ενίσχυση	21.200.000
02	Ενίσχυση (δάνειο, επιδότηση επιτοκίου, εγγυήσεις)	-
03	Επιχειρηματικά κεφάλαια (συμμετοχή, κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου)	-
04	Άλλες μορφές χρηματοδότησης	395.800.000
	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΠ	417.000.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 : Κωδικοί για την εδαφική διάσταση

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΕΔΑΦΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ	ΠΟΣΑ ΣΕ ΕΥΡΩ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ)
		ΣΤΟΧΟΣ 1
	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΔΑΦΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ	
01	Αστική περιοχή*	125.000.000
02	Ορεινή περιοχή	110.000.000
03	Νησιωτική περιοχή	-
04	Αραιοκατοικημένες και πολύ αραιοκατοικημένες περιοχές	-
05	Αγροτικές περιοχές (εκτός από ορεινές, νησιωτικές ή αραιοκατοικημένες και πολύ αραιοκατοικημένες περιοχές)	78.000.000
06	Πρώην εξωτερικά σύνορα της ΕΕ (μετά τις 30.04.2004)	-
07	Ιδιαίτερα απομακρυσμένη Περιφέρεια	-
08	Ζώνη διασυνοριακής συνεργασίας	-
09	Ζώνη διακρατικής συνεργασίας	-
10	Ζώνη διαπεριφερειακής συνεργασίας	-
00	Άνευ αντικειμένου	-
	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΠ	313.000.000

* Συμπεριλαμβάνονται και τα ημιαστικά κέντρα των ημιορεινών περιοχών

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κουστίνη Α., «Λαογραφικά της Δημητσάνας», Κόρινθος 1984

Βογιατζής Ι. «Περί της Δημητσάνης Μονής του Φιλοσόφου και της Δημητσάνης Ελληνικής Σχολής», Ευαγγελικός Κήρυξ, τομ. Η΄, 1864

Γ. Μπιτούνη: «Η Μπαρούτη της Δημητσάνας από τον 17ο αι. μέχρι σήμερα», Αθήνα 1989.

Γιανναροπούλου Ι. «Συνοπτική ιστορία της Δημητσάνας», Αθήναι 1999

Γορτυνιακά, τόμος Γ΄, Αθήναι, 1999

Γριτσόπουλος Α. Τ. «Ίδρυση της Σχολής Δημητσάνας» ΑΕΔΚ, τ. ΙΖ΄, 1962

Καρβέλας Ι. Γ. «Η Δημητσάνα και τα τέκνα της», τομ. Α΄, εκδ. Αδελφότης Δημητσανιτών, Αθήναι 2000

Καρδάσης Α. «Δημητσάνα, μια Ένδοξη Πόλη», Αθήνα 1988

Λάμπρου Σ. «Η Δημητσάνα και η Σχολή αυτής, Λόγοι και Άρθρα, Αθήνα 1902

Μπιτούνης, Γ «Η Μπαρούτη της Δημητσάνας από τον 17^ο αιώνα μέχρι σήμερα», Αθήνα, 1989

Κανδηλώρος Τ. «Η Δημητσάνα», Ιστορική Μονογραφία, Αθήνα, Εκδόσεις Δημ. Παπαδήμα, 1987

Χαραλαμπόπουλος Β. «Θέματα Ιστορίας της Δημητσάνας», *Επιλογή άρθρων και μελετών*, Αθήνα, εκδόση «Ο Γρηγόριος ο Ε΄», 2007

Του ιδίου, «Πελοποννησιακά», Τόμος ΚΑ΄, Αθήνα 1995

Κοντόε Π, Ηλιοπούλου Α., «Λεύκωμα της Γορτυνίας» Αθήνα, Εκδόσεις Αδελφών Κοντόε, 1937

«Όρος Μαίναλο», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αρκαδίας

«Η Μοναστηριακή Πολιτεία της Χαράδρας του Λούσιου», Ειδική Έκδοση Περιφέρειας Πελοποννήσου

Ε.Μ.Α.Σ.(1993) (Environmental Management and Audit Scheme), 1836/93/Ε.Ε.Κ., article No 14, 1993.

Έξαρχος Γ. – Σ. Καραγιάννης (2004). «Αγροτουρισμός: Μοχλός για την ανάπτυξη της υπαίθρου». Έκδοση: Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης. Θεσσαλονίκη

Λαγός Δ., 2007, «Ο Αγροτουρισμός ως παράγοντας ανάπτυξης του νομού Αρκαδίας», στο *Α΄ Παγκόσμιο Διαδίκτυακό Παναρκαδικό Συνέδριο*

Λογοθέτης Μ. "Αγροτικός τουρισμός: μια εναλλακτική λύση". Αθήνα, 1998

Μαρινάκος Κ. «Προσεγγίσεις για μια πολιτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης στο νομό Αρκαδίας» *Α΄ Παγκόσμιο Διαδίκτυακό Παναρκαδικό Συνέδριο*

Μελέτη Συμπληρωματικότητας ήπιων Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού Νομού Αρκαδίας ΚΠ EQUAL, CRESCENT – ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ

Μοίρα Πολυξένη (2004). "Η ανάπτυξη της περιφέρειας μέσω της ανάδειξης της πολιτιστικής ταυτότητας της υπαίθρου – ο αγροτουρισμός". Πρακτικά 2ου Επιστημονικού Συνεδρίου «Διευρυμένη Ευρώπη και περιφερειακές ανισότητες». Πρέβεζα, σελ. 260-270.

Ζαμπέλας Χ, Γιαλύρη Θ. «Ο Χωροταξικός Σχεδιασμός ως εργαλείο διαφοροποίησης και αναβάθμισης των ορεινών περιοχών του εθνικού χώρου και δημιουργίας νέας εταιρικής σχέσης πόλης υπαίθρου» 3ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. με τίτλο: "Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη

Παπαδάκη-Τζεδάκη Στέλλα (1999) "Ενδογενής τουριστική ανάπτυξη: Διαρθρωμένη ή αποδιαρθρωμένη τοπική ανάπτυξη;". Εκδόσεις Παπαζήση. Αθήνα και

Σχίζας, Γ., (1998): Ο Άλλος Τουρισμός, εκδ. Εναλλακτικές Εκδόσεις/Ουτοπία, Αθήνα .

Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Γεν. Γραμματεία Περιφ. Πελάσου.

Μελέτη Κ.Ε.Τ.Α. Πελοποννήσου με θέμα «Καταγραφή Παραμέτρων Διαμόρφωσης Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος της Περιφέρειας Πελοποννήσου»

Κ.Ε.Τ.Α. Πελοποννήσου, Σχέδιο Ανάπτυξης «ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ» Περιφέρεια Πελοποννήσου Δ΄ Προγραμματική Περίοδο

Ενημερωτικό Δελτίο, Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader+, Ομάδα Τοπικής Δράσης Λεβίδι, 2006

Περιφέρεια Πελοποννήσου, «Τελικό Σχέδιο Προγράμματος Περιφέρειας Πελοποννήσου Περιόδου 2007-2013»

«Τουριστικές Υπαίθριες Δραστηριότητες», Τουρισμός και Οικονομία , Ιούνιος 2007, σελ.13

Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική Πληροφορική Α.Ε., «Αναπτυξιακές Δυνατότητες Ανάλυση Αγοράς Εργασίας, Διάγνωση Αναγκών και Προτάσεις Πολιτικής στο Νομό Αρκαδίας» Μάρτιος 2004

Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, «Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013», Αθήνα, 2006

Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Περιφερειακών Επιχειρησιακών Σχεδίων της Περιφέρειας Πελοποννήσου για την Προγραμματική Περίοδο 2007-2013

Υπουργείο Χωροταξίας Περιβάλλοντος & Δημοσίων Έργων, Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό, Σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης, Αθήνα, 2007

Υπουργείο Χωροταξίας Περιβάλλοντος & Δημοσίων Έργων, Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης, Σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης, Αθήνα, 2007

Σ. Ευστράτογλου, Α. Παπαδόπουλος και Α. Ευστράτογλου, «Δυναμικές Ανάπτυξης των Αγροτικών Περιοχών» 7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας, Εταιρία Αγροτικής Οικονομίας

Α. Παπαδημάτου, Δ. Ρόκος, «Βιώσιμη και Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές της Ελλάδας», 3ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. με τίτλο: "Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη"

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.dimitsana.gr>

<http://www.arcadia.ceid.upatras.gr>

<http://conference.arcadians.gr>

<http://www.peloponnisos.gr>

<http://www.dimitsana.net.gr>

<http://www.arcadians.gr>

<http://www.inarcadia.gr>

<http://www.infopeloponnisos.gr>

<http://www.hellaskps.gr>

<http://www.kathimerini.gr>

<http://www.zatouna.gr>

<http://www.agrotravel.gr>

<http://www.ecotravel.gr>

<http://www.minenv.gr>

<http://www.leader-plus.gr>

<http://www.ntua.gr>

<http://www.eetaa.gr>

<http://www.mou.gr>

<http://www.europa.eu.int>